A C

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS ·

Allmänna Sektionen

Geogr.
As.
Ex.B

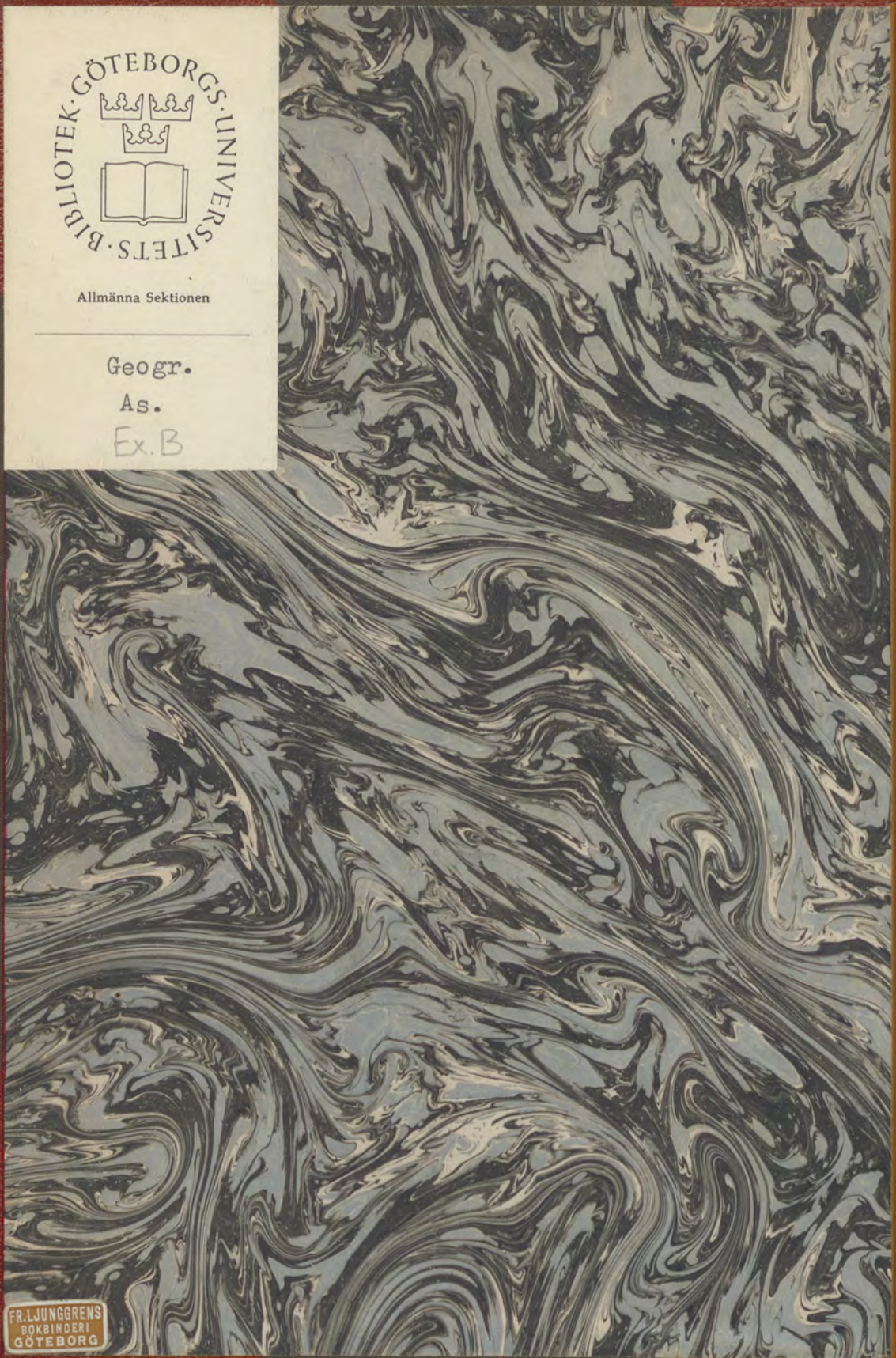

FR. LJUNGGRENS
BOKBINDERI
GÖTEBORG

TRANSHIMALAYA

II

Första—sjätte tusendet

Taschi Lama.

Ex. B

TRANSHIMALAYA

UPPTÄCKTER OCH ÄFVENTYR I TIBET

AF

SVEN HEDIN

MED NÄRA 400 ILLUSTRATIONER
(HVARAF ÖFVER 100 HEL- OCH DUBBELSIDESBILDER)
SAMT 10 KARTOR

SENARE DELEN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1909

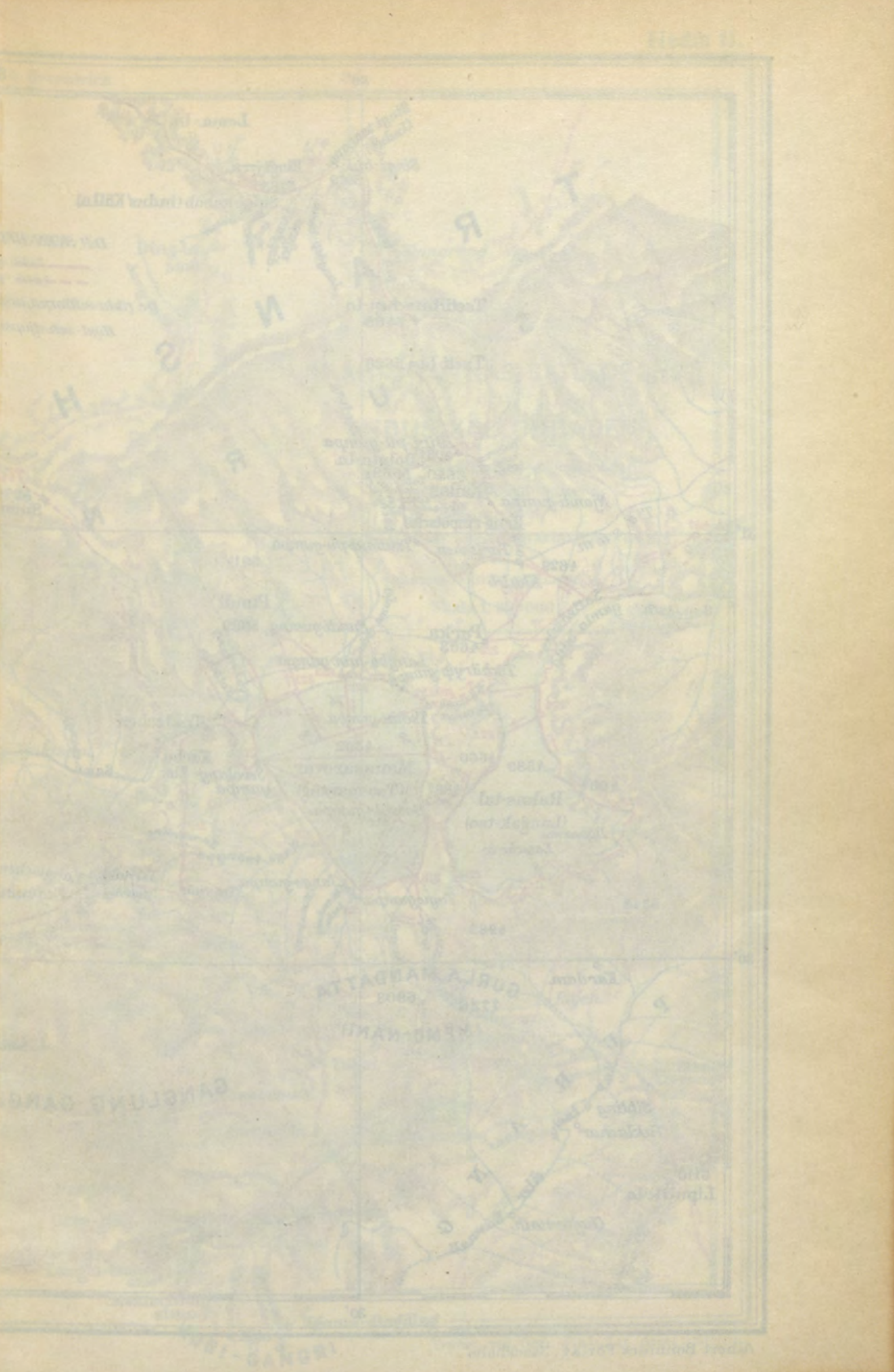

Albert Bonniers Förlag, Stockholm

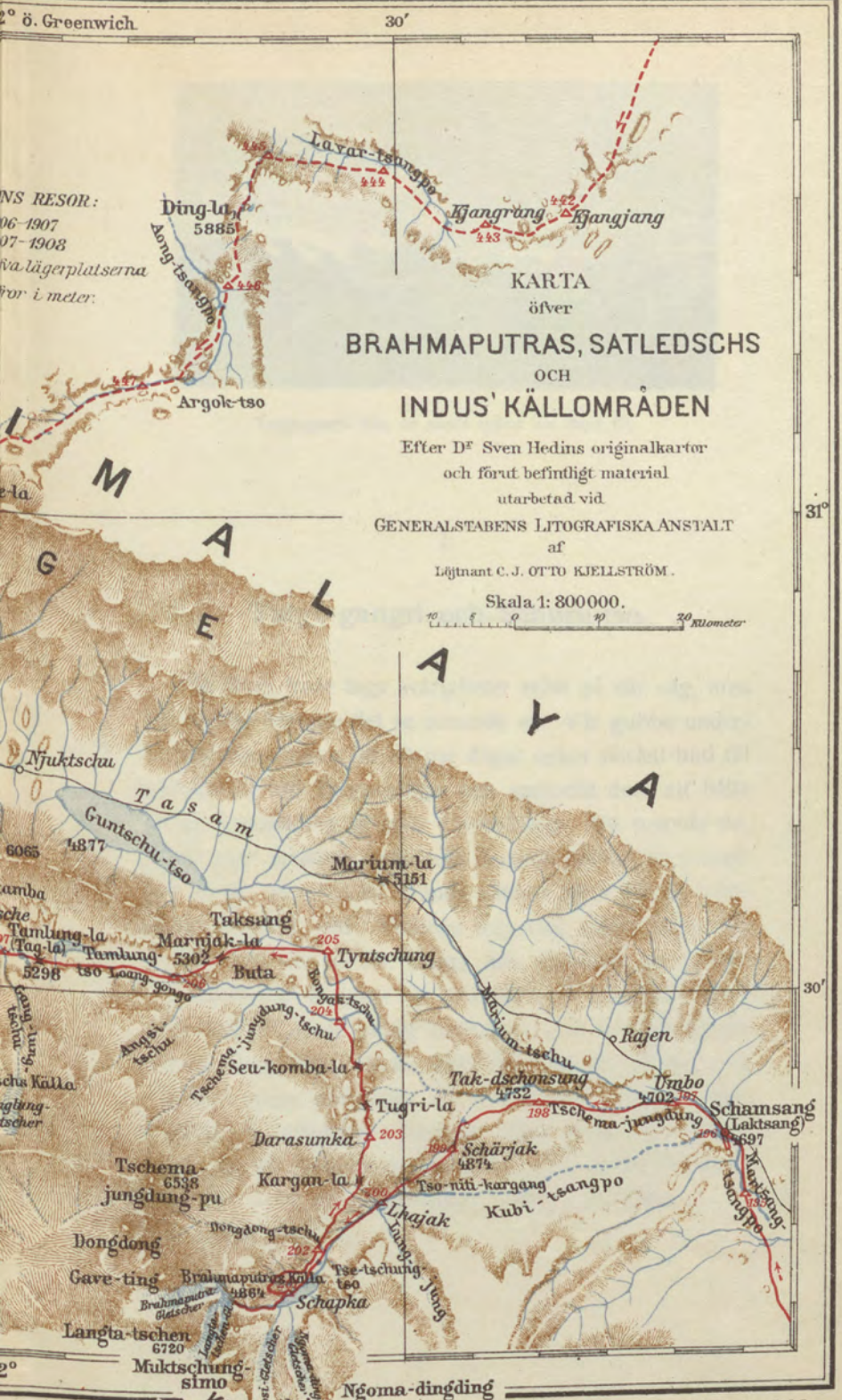

Tryckt vid Gen. Stab. Lit. Anst. Sthlm

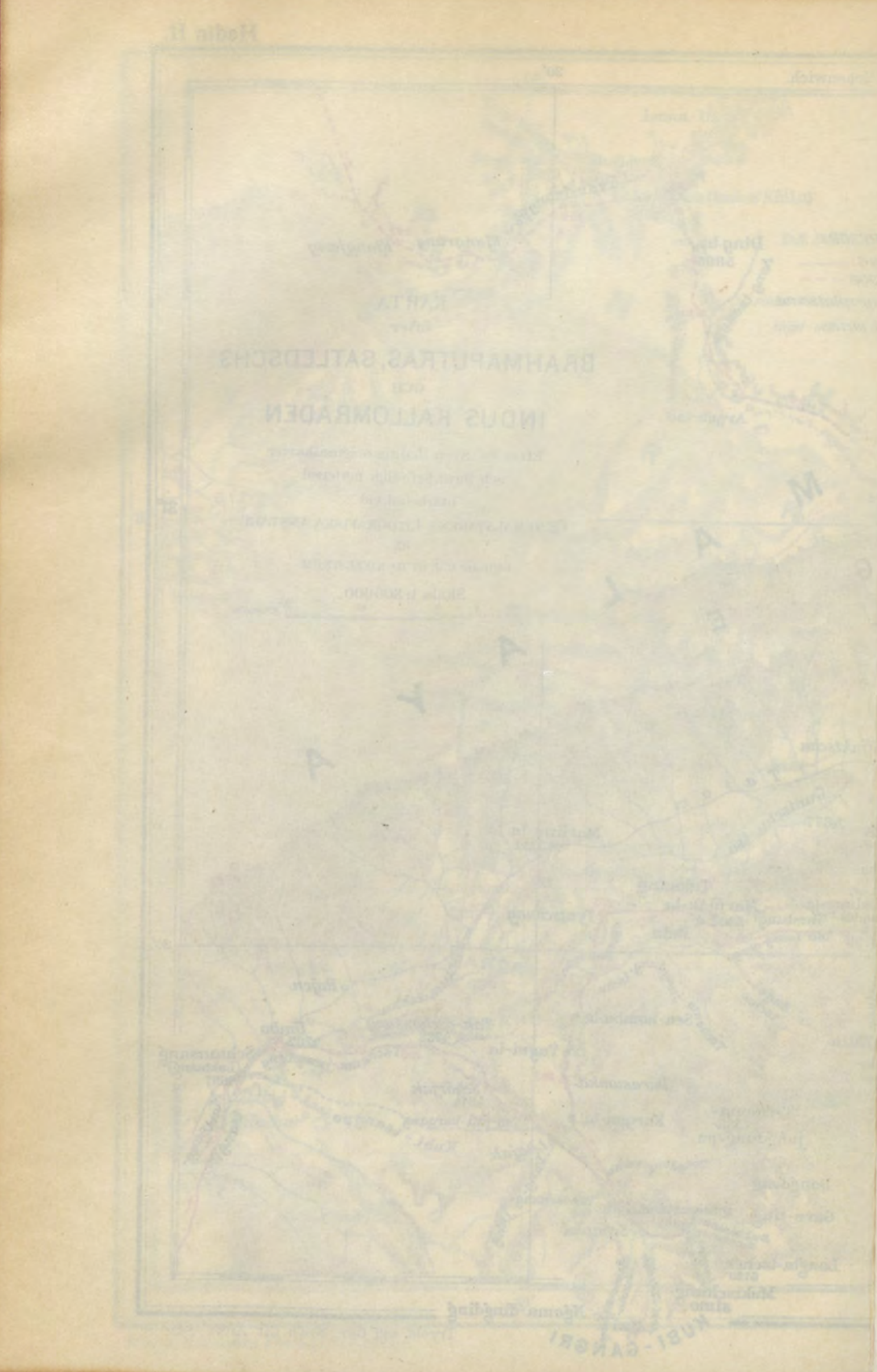

Targo-gangri från en punkt sydost om läger CL.

I.

Targo-gangri och Schuru-tso.

Så långt hade inga svårigheter mött på vår väg, men vid Kokbo började det se oroande ut. Vår gubbe underrättade oss, att han för ett par dagar sedan skickat bud till nomaderna vid Targo-gangri och anmodat dem att hålla en ny uppsättning af jakar i beredskap. Nu svarade de, att de utan särskilda order icke ämnade betjäna en europé och att de, om våra nuvarande väktare förde oss till sjön, skulle använda våld. Gubben tog dock saken lugnt och trodde, att han skulle kunna tala förstånd med dem.

Emellertid fortsatte vi den 26 april i bitande blåst mot nordväst öfver passet Tarbung-la. Det heliga berget aftecknar sig åter i all sin glans med sexton toppar, och i N 33° V synes den lucka, där man anar Dangra-jum-tso. Utsikten är oändligt vidsträckt. Den nedgående dalen vidgar sig till Targo-tsangpos möte. Fyra fjäderlätta antiloper fly öfver backarna; några svarta tält synas ej.

Då vi åter kommit ut på mera fri terräng, öppnar sig i VSV ett af de mest storartade landskap, jag sett i denna del af Tibet, en gigantisk kedja af jämnstrukna, snötäckta toppar med korta gletschrar emellan och som i imponerande skönhet och kraft endast föga ger efter för det mera närbelägna Targo-gangri. Kedjan är blåsvart under sitt hvita krön af snö, och vid dess fot sades ligga en sjö, kallad Schuru-tso. Mot NNO räknade man blott tre dagsresor öfver passet Schangbuk-la till Ngangtse-tso. På Targo-gangris östra sida synas nu fem djupt inskurna glaciärer, medan öster om berget framträder Targo-tsangpos öppna, flacka dal, som vi småningom nalkas, i det att vi korsa fem tydliga terrasser, kvarlefvor från en tid då Dangra-jum-tso var mycket större än nu. Framför oss lunka ett par vargar; gubben sätter i karriär efter dem, men då de stanna, liksom för att invänta honom, vände han vackert om. »Hade jag bara haft en knif eller bössa, skulle jag ha dödat dem båda,» säger han.

Utför en skarpt tecknad dubbelterrass gå vi slutligen ned till Targo-tsangpos dal, där floden är delad i flera armar, rika på änder och gäss. Vid stränderna växa buskar. På högra stranden ligger vårt läger n:r CL, ej långt från foten af det majestätiskt granna Targo-gangri.

Så långt skulle vi komma, men icke vidare. Här väntade oss en skara af tjugu ryttare, beväpnade till tänderna, skickade från Schansa-dsong af guvernören af Naktsang med order att stoppa oss, »för den händelse vi skulle söka nå den heliga sjön». Den gången voro de mera påpassliga och anade att jag skulle ta mig vissa friheter. För femton dagar sedan hade de lämnat Schansa-dsong, och i tre dagar hade de legat och väntat på oss. Om vi raskat på, hade vi åter kunnat förekomma dem.

Den ena af deras båda ledare var samme Lundup Tsering, som, enligt hvad han själf sade mig, hejdat de Rhins och Grenard, och i januari hade han varit med Hladje Tsering till Ngangtse-tso. Han sade, att Hladje Tsering ännu satt kvar på sin post, men haft stora obehag för vår skull och fått plikta sextio jambaus (omkring 12,000 kr.) till Devaschung. Då jag invände, att Hladje Tsering själf sagt mig, att han var så fattig, att han icke hade något att förlora, svarade Lundup, att han utpresssat beloppet från sina underlydande. Men sträng räfst hade hållits bland alla, som såldt oss jakar och tjänat oss som vägvisare. Det lär allt bli svårt för nästa europé, som, utan särskildt tillstånd, försöker sig igenom här!

Lundup pekade på en röd granitudde ett par hundra meter norr om vårt läger och sade: »Där går gränsen mellan Labrang (Taschi-lunpo) och Naktsang (Lhasa), så långt kan ni få gå, men icke ett steg längre; i annat fall ha vi order att skjuta.»

De läste passet från Schigatse och framhöllo, att när där står skrifvet: »raka vägen till Ladak», så menas ej att vi få lof att gå i alla möjliga krökar och minst af allt till Dangra-jum-tso, som är helig och lyder under Lhasa. Gaw Daloj hade gifvit order om, att rapporter dagligen skulle tillsändas honom om den väg, vi toge, och lydde de icke order, skulle de alla förlora hufvudet. Det var tydligt, att jag nu för tredje gången måste uppgifva Dangra-jum-tso, på blott två korta dagsresors afstånd.

I kvällens månsken stodo -bergets konturer skarpa och hvita mot den blåsvarta, stjärnbeströdda himlen. Men dagen därpå rådde storm, och man skönjde ej ens Targogangris fot, än mindre de iskalla höjder, där vindarna sjunga sina himmelska körer bland firnsnön. På kvällen,

då vädret lugnat af och klarnat, framträdde däremot hela massivet, betäckt med nyfallen snö.

Äfven nu hade vi en lång palaver med Naktsangs ryttare, och jag sade dem, att jag icke ämnade lämna detta läger, förrän jag åtminstone sett sjön på afstånd. Därpå svarade de, att då de, nödgade och mot sin vilja, förorsakat mig den missräkningen att ej få gå ända till stranden, skulle de icke hindra mig från att få se den heliga sjön, men de skulle också passa på att jag icke red vidare mot norr bortom det röda berget.

Knappt hade de gått, förrän våra gamla Kjangdam-förare kommo och beklagade sig öfver att Naktsang-männen hotat dem med lifvets förlust därför att de fört mig hit. Naktsang-folket blef åter efterskickadt och fick tillsägelse att ej bråka vidare, då det uteslutande var mitt eget fel att vi gått så långt. De lofvade då, att eftersom de haft den stora turen att just i rätta ögonblicket fånga mig, icke längre vara ovänliga mot Kjangdam-männen. Dessa kunde icke nog tacka de båda fredsslutande parterna, och deras goda lynne ökades ytterligare, sedan jag gifvit hela sällskapet pengar till förstärkande af deras knapphändiga proviantförråd. De gåfvo sin förtjusning luft i lekar och danser och brottning utanför sina tält, och deras glada skratt och stim genljödo i sena kvällen.

Då kommo tolf nya män från Naktsang med färskare order, att vi på inga villkor skulle tillåtas att fortsätta mot norr. Men alla voro vänliga och höfliga, vi skämtade och pratade och blefvo de bästa vänner i världen. Underligt att deras tålamod aldrig brister, då jag gång på gång förorsakar dem svårigheter, trassel och besvärliga resor!

Den 28 april steg jag upp i otta, gjorde en sol-observation, tog ett par fotografier af berget och vinkel-

Lundup Tsering till häst. — I fonden synes Targo-gangri.

mätte dess högsta topp, hvarpå ett par ladakis skickades i förväg upp till berget med de instrumenter, jag behöfde, samt ett fång bränsle. Just då jag skulle sitta till häst, kom Largäps höfding med en skara ryttare, och han hälsades med vilda hurrarop af sina underlydande på platsen. Med tvärsäker myndighet lät han genast återkalla mina män, och sextio tibetaner, både från Largäp och Naktsang, trängdes nu omkring mitt tält och anmälde sig till nya öfverläggningar.

Höfdingen af Largäp var mera omedgörlig än herrarna från Naktsang, som voro våra gamla vänner. Han ville ej låta mig bestiga röda berget utan fordrade att vi följande dag lämnade platsen och ginge raka vägen till Raga-tasam. Då frågade jag hur han, en liten höfding i bergen, kunde understå sig att föra ett så hårdt tal, då till och med kineserna i Lhasa varit så artiga och lämnat oss så stor frihet. Jag skulle icke röra mig ur fläcken, förrän jag sett sjön, jag hotade att rifva sönder Schigatse-passet i småbitar och att skicka kurirer till Tang Darin och Lien Darin, samt invänta deras svar vid Targo-gangris fot. Höfdingen blef då försagd, reste sig tyst och gick sin väg, åtföljd af alla de andra. Före aftonen hade jag dem dock hos mig igen, och då sade de ödmjukt och leende, att jag mycket gärna kunde få rida upp på röda berget, om jag lofvade att icke fortsätta till sjöstranden.

En tunn töckenslöja låg hela dagen öfver landet, men i solnedgången flammade den västra himlen i purpur, och iskalla glaciärer och snöfält aftecknade sig mot en bakgrund af glödande eld.

Ändtligen kommo vi i väg den 29 april och redo öfver den från höger (öster) kommande bifloden Tjuma,

som i sitt öfre lopp heter Nagma-tsangpo. Öfver vackert och regelbundet svängda sjöterrasser stiga vi allt högre, och utsikten vidgas alltmer efter hand som vi nalkas toppen, där våra ladakis väntade med elden färdig. Södra bassängen af Dangra-jum-tso syntes fullkomligt tydligt som en blånande svärdsklinga i norr, och i den söder om sjön belägna vidsträckta strandslätten utmynnar Targo-tsangpos dal trumpetformigt. Det var så mycket lättare att följa flodens lopp ända till närheten af sjön, eftersom detsamma hela vägen markerades af hvitskimrande isflak och mörka fläckar, där buskar växte. I slutet af juli sades floden svälla så betydligt, att den icke kan korsas. Om då bref eller underrättelser måste lämnas nomaderna, som bo vid bergets östra fot, på flodens västra strand, kastas de vid ett smalt ställe och medelst stentyngder tvärs öfver floden.

Sjöns vatten sades vara ungefär lika salt som Ngang-tse-tsos och odrickbart, men pilgrimerna dricka ändå däraf emedan det är heligt. Just nu höll vinterisen på att gå upp, och blott utmed stränderna kvarlågo ännu isband. I motsats mot de flesta andra sjöar i Tibet är Dangra-jum-tso utdragen i norr och söder samt mycket smal och tillsnörd i sin midt, alldeles så som Nain Sing angifvit på sin karta, där han dock gjort sjön något för stor och särskildt öfverdrifvit det södra bäckenets dimensioner. Man sade, att en ryttare behöfver fem vanliga eller sju korta dagsresor kring sjön och att pilgrimernas väg öfverallt löper helt nära stranden. De utföra sin ringvandring i samma led som visaren på ett ur — om de äro ortodoxa, men tillhöra de, liksom Särschik-gumpa, Pembo-sekten, så gå de åt motsatt håll. De flesta komma på sensommaren och hösten. Man sade mig, att denna

Lundup Tsering och hans ryttare.

promenad kring sjön, som naturligtvis måste göras till fots, sker till ära för Padma Sambhava, det helgon, som år 747 kom till Tibet och grundlade lamaismen och som åtnjuter nästan lika stort anseende som Budda själf. I Tibet kallas han Lopön Rinpotje och hans bild är mycket vanlig i templen.

Särschik-gumpa, som vi så ofta hört omtalas, och som Nain Sing på sin karta kallar Sasik Gombas, är beläget i en flack sluttning vid bergets östra fot. Klostret lyder under Devaschung, har tjugu Pembobröder och en abbot, kallad Tibha. Några af munkarna sades vara förmögna, men eljes är klostret icke rikt; det får sitt underhåll af nomader i Naktsang, Largäp och Särschik. Klostret är till största delen af sten, men äfven af bjälkar, som transporterats hit från dalen Schang. En »dukang» finnes och ett antal smärre gudabilder. Äfven Targo-gangris massiv kan kringvandras, och man har därvid blott ett enda pass att korsa, nämligen Ba-

Lägret CL vid foten af Targo-gangri.

rong-la (eller Parung), beläget mellan Targo-gangri och den mäktiga kedjan väster om Schuru-tso.

Den korta höga meridionala kedja, som kallas Targo-gangri och kanske snarare är att uppfatta som ett fristående massiv, slutar i norr, ej långt från stranden, mot hvars flacka slätt den sista toppens sluttning sakta faller. Nain Sing kallar massivet Targot La Snowy Peaks samt landet söder därom Tárgot Lhágeb (Largäp). På hans karta återfinnes Targot Sangpo. Hans Siru Cho öster om sjön kände ingen till, och hans Mun Cho Lakes söder därom ligga i stället väster om sjön. Hans framställning af bergen söder om sjön är förvirrad och fantastisk. Somliga nomader kallade det heliga berget Tjang-targo-ri.

På återfärden gjorde jag och Robert en afvägning med nivelleringsspegel och funno att den högsta tydliga sjöterrassen låg 89 meter öfver flodens yta; och Targo-tsangpo är här säkerligen icke mer än två meter öfver sjöns spegel. Då Dangra-jum-tso på flera håll är omgifven af tämligen lågt och flackt land, särskildt i söder, måste sjön fordom ha haft mycket stor utbredning. Targo-gangri pekade då som en halfö ut från dess västra strand.

På natten hördes ett ljud, som påminde om en gruskäglas ras; det förtonade och dog bort. Det var tibetanernas hästar och jakar, som af någon anledning skrämda satte i väg upp öfver terrassens grussluttning. En halftimme senare hördes hvisslingar och maningsrop — då kommo männen tillbaka med flyktingarna.

Innan vi togo farväl af våra besvärliga vänner, fingo de alla sitta till häst framför fotografiapparaten. De voro klädda i stora vida mörkt körsbärsröda kappor och hade i motsats mot de barhufvade Largäp-männen röd bindel

kring hjässan, ofta trädd genom silfverringar liknande armband, och en af dem bar en hög hvit hatt i form af en stympad kon och med plana brätten, af samma sort som jag mindes från Naktju-tiden. Öfver axeln hade de slängt sina gevär med krigiska gaffelflaggor, och i lifgördeln sitter svärdet instucket horisontalt och med tre falska koraller i baljans silfverbeslag. De bära små skinnväskor med mässingsknappar och det vanliga vademecumdingeldanglet af knifvar, eldstål, kruthorn, pipa, tobakspung, sylar och dylikt. Öfver vänstra axeln buro somliga ett helt bandolär af gavofodral med glasrutor, genom hvilka man kunde se de små oskyldiga gudar, som skulle bringa sina bärare lycka på resan. Deras små frodiga hästar stampade och frustade och längtade hem till sina gamla välkända betesplatser vid stränderna af Kjaringtso. Äfven de voro prydda med onödigt tunga, men vackra och trefliga grannlåter, och särskildt tilltalande voro de hvita hästarna med röda ryttare på ryggen. Det hela erbjöd en brokig tafla i strålande sol, med Targogangris snöfjäll till bakgrund och i norr Nain Sings sjö. Jag bad dem hjärtligt hälsa Hladje Tsering och säga, att jag hoppades åter få träffa honom någon gång.

Och så gåfvo de sina hästar hälarna, drogo ihop sig till en klunga och trafvade i trippande trall upp på flodterrassernas platta krön. Fängslad i anblicken af deras flyende skara, skyndade jag upp efter dem och såg deras mörka kolonn förminskas åt röda udden, där de gamla strandlinjerna samlas till ett knippe. Underliga folk! De växa som tomtar upp ur sina dalars djup, de komma, man vet icke hvarifrån, de gästa som vi några flyktiga dagar vid snöbergets fot, de försvinna åter som en hvirf-

lande vind i sina hästars damm och vid randen af den hemlighetsfulla horisonten.

Äfven vi bröto upp och lämnade Dangra-jum-tso åt dess öde, lämnade de mörkblåa vattnen åt bullrande stormar och stormande vågors sång, och de eviga snöfjällen åt hviskande vindars susning. Där skulle, såsom under oräknade årtusenden förut, årstidernas växlande skiftningar och atmosfärens praktfulla färgspel i ljust och mörkt, i guld och purpur och grått, mellan regn och solsken gå fram öfver Padma Sambhavas sjö, kring hvars stränder pilgrimerna spänna sin kedja af troende och längtande steg.

Åtföljd af Robert och vår bedagade ciceron red jag öfver floden, som nu förde omkring fyra kubikmeter vatten, och red upp mot en udde af Targo-gangri för att taga ett bergartsprof. Den ena gletschertungan efter den andra i den långa raden på bergets östra sida skymmes och försvinner, och så försvinner också den lucka, genom hvilken en flik af sjön varit synlig, och fjärran i norr, på dess andra sida, en kontur af ljusblåa berg.

Sex hundra får utan herde betade i en backe. Tid efter annan spritter en hare till i de täta stäpptufvorna. I gruskäglorna till höger höras rapphönsens trefliga kackel. När vi voro på behörigt afstånd, döko ett par herdar upp ur en ravin och drefvo fåren ned mot floden. Vid foten af en gletschertungas morän stod ett ensamt tält. Jag frågade vår gubbe hvad platsen hette, men han svor vid tre olika gudar, att han icke hade en aning därom. Targo-gangris sydligaste ansvällning skymmer nu bort kedjans öfriga delar, men innan vi nått lägret CLI se vi dem åter i förkortning. Detta läger stod på flodens vänstra strand.

Den 1 maj. Våren är kommen; väl hade vi haft ända till 16° kallt de senaste nätterna, men dagarna äro härliga och klara och äfven då man rider rakt emot vinden, besvärar den icke alls som eljes i Tjang-tang. Vid lägret CL hade vi befunnit oss på 4,708 meters höjd; nu stiga vi åter sakta, följa floden, men lämna den snart till vänster, där vi se den utträda ur bergen, som genom en port. Öfver en otroligt jämn hård slätt utan raviner eller kuperingar nalkas vi mot sydväst den tröskel, som

Targo-gangri från söder.

skiljer Schuru-tso från Dangra-jum-tso. Sex gletschrar synas på sydvästra sidan af Targo-gangri, men de äro vida mindre än de nordliga och östliga och kunna snarare betraktas som flikar och utlöpare från den iskappa, som täcker massivets högre regioner. Som en fin blå linje aftecknar sig Schuru-tso. Vi nalkas dess strand och se att sjön är isbelagd öfverallt. Vi stanna för att fotografera och rita ett panorama. Vår gubbe röker en pipa, Robert och Taschi somna och snarka i kapp. Då jag är färdig, smyga vi oss långsamt bort från de båda sjusofvarna. Då Taschi vaknar först, förstår han situationen

och smyger sig efter oss. Sent omsider vaknar också Robert och finner sig ensam och öfvergifven, men upphinner oss snart med sin mula.

Nu ha vi sjön omedelbart till höger. I söder afteckna sig de magnifika bergen, en af Transhimalayas högsta kedjor, ramsvarta under solen, men snöfälten glänsa med metallisk glans. Kring stränderna kvarstå betydande terrasser, och de dalar, som österifrån utmynna i sjön, skära igenom dem, bildande djupa hålvägar, med ett eller annat ensamt tält, vaktadt af ursinniga hundar. På terrasskrönet ofvanför Parvas dal lägrade vi (4,753 m.); de åtta svarta tälten afstucko bjärt mot den gula marken. Våra gamla tibetaner från Kjangdam kommo och togo farväl, fingo dubbel betalning och presenter. Framför oss längtade Schuru-tsos frusna böljor efter vårvindarnas befriande värme; i söder reser sig Do-tsängkan, ett mäktigt snömassiv, i sydväst sjunker solen under den mäktiga bergskammen, och skuggorna jaga tysta öfver isen. En stund senare dröjer aftonrodnaden blott på Targo-gangris och Do-tsängkans toppar, och så glider den nya natten fram öfver jorden. Skada att tibetanerna icke förstå förhållandet mellan solen och planeterna — de skulle eljes kunna betrakta hela solsystemet som en enda omätlig bönekvarn, snurrande i rymden till höge gudars lof! I mörkret syntes de höga bergen i sydväst blott som ett oredigt töcken, men då månen kom upp, hade de och sjöisen samma belysningsvalör och tycktes hänga ihop såsom ett. Från vår terrasskant såg det därför ut som om vi hade en bottenlös afgrund under oss.

Den 2 maj redo vi mot söder utmed stranden. Liksom Dangra-jum-tso är Schuru-tso utdragen nästan i norr och söder, och den ligger i en längddal med denna för

Targo-gangri och Schuru-tso från läger CLII.

S 54° V S 69° V S 80° V V N 73° V N 6

Targo-gangri från en kulle i närheten

S 34° V S 55° V

Tjomo-utjong från K

S 30° O S 19° O

Kubi-gangri från läger CCI. I S 19° O Ngoma-dingding med sin gletsch

N 55° V N 47° V Särschik-gumpa N 32° V N 26° V — N 13° V Dangra-jum-tso

ger CL. I förgrunden Targo-tsangpos dal.

S 75° V S 86° V N 87° V

g-la den 23 maj 1907.

O S 2° V S 21° V S 35° V S 43° V

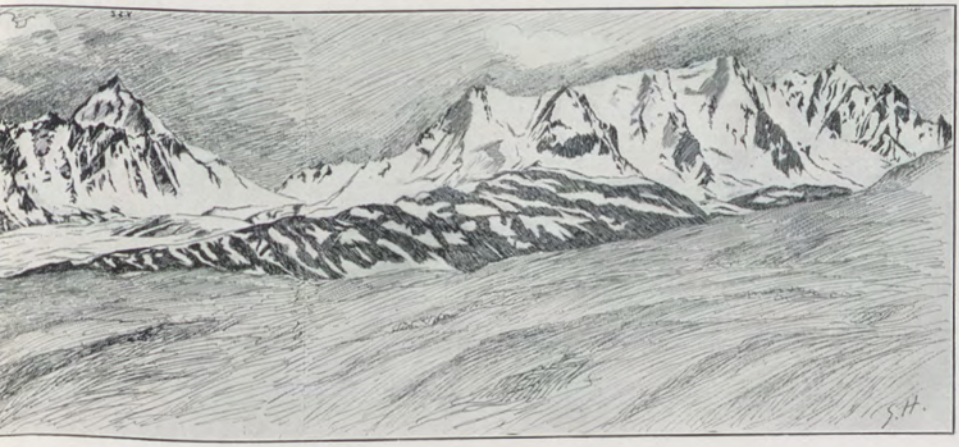

S 2° V Absi med Absi-gletschern. I SSV till SV massivet Muktjung-simo.

Tibet ovanliga sträckning. Utmed stranden är öppet vatten och böljorna plaska så trefligt mot den porösa iskanten, där ofta änder sitta uppflugna i långa rader. Af böljslaget blir strandvattnet alldeles svart af ruttna alger och sjögräs, där vildgässen snattra och skrika. Då vi nå den regelbundet svängda södra stranden af sjön, med dess sandvall, se vi framför oss på slätten de välkända storm-

Gammal nomad från landet söder om Targo-gangri.

varningarna, hvita stofttromber som af blåsten skrufvas upp ur marken och likna röken efter skott. Efter en stund äro vi inne i stormens strykande fåra — det skulle icke behöfvas många sådana nu för att rifva upp hela sjön och drifva dess lossnande isfält mot östra stranden. Vi rida öfver den söderifrån, från Transhimalaya kommande floden Kjangdom-tsangpo och lägra på dess vänstra terrass (4,739 m.). Då ha vi hela sjön framför oss norrut och i dess fond Targo-gangri, nu åter i förminskad skala.

Här byttes åter vakter. Largäps höfding, som varit så morsk i början, var i afskedets ögonblick mjuk som vax, skänkte mig en kadakh, ett får och fyra magar smör. Hvarje morgon, då karavanen bryter upp, kommer Ische in och hämtar mina båda valpar; Muhamed Isa har öfvertagit den tredje, som han ämnar uppfostra till ett underbarn, och den fjärde har Sonam Tsering fått. De ha vuxit betydligt och ligga under marschen och slåss och gnälla i sin korg på ryggen af en mulåsna. Trefliga och lekfulla äro de och roa mig mycket med sina upptåg.

Från det lilla passet Dunka-la hade vi åter en storartad och orienterande utsikt öfver den stora Schuru-tso, som är aflång och konvex åt väster. Följande dag togo vi passet Bän-la i sydväststorm. Det blåste och stormade både natt och dag, men luften förblef fullkomligt klar. Den 6 redo vi brant upp mot Angden-la. Genom ganska djup snö och tröttsamt grus ta hästarna endast steg för steg och måste ofta stanna och hvila. Tsering rider förbi oss med sitt jakkompani men nere i dalen ha fyra ladakis blifvit efter — förbi af hufvudvärk. Där uppe på krönet (5,643 meter) står ett väldigt kummel med snören och vimplar, hvilkas böner af den eviga blåsten viftas i väg till gudarnas boningar.

Inga ord kunna skildra det panorama, som omger oss! Vi sväfva öfver ett haf af berg, ur hvilket här och hvar dominerande snötoppar sticka upp. I söder se vi Himalaya klarare och skarpare än förr, och hitom dess snöklädda kammar ana vi Brahmaputradalens sänka. I norr synes Schuru-tso i stark förkortning, men Dangra-jum-tso är skymd af Targo-gangri, som är skarpt och tydligt tecknadt, ehuru vi äro på sex dagsresors afstånd. Ja äfven de mäktiga bergen vid sjöns nordöstra strand, som vi i

vintras sågo från norr, bilda en tydlig kontur, och till dem är det dock fulla tio dagars väg. Jag sitter och ritar och observerar vid elden, som vanligt på alla pass. Vi äro åter på Transhimalaya, 86 kilometer från Tjang-la-Pod-la, vi korsa den nu för tredje gången. Åt norr går vattnet till Schuru-tso, åt söder till Raga-tsangpo; vi trampa den oceaniska vattendelaren under våra fötter, vi omfatta detta väldiga system med våra blickar, vi älska det som vårt eget, ty den del däraf, där vi nu befinna oss, var förut okänd och har sedan millioner år legat och väntat på oss, piskad af tallösa stormar, sköljd af höstarnas regn och höljd af vintrarnas snötäcke. För hvarje nytt pass, jag lyckades eröfra i de indiska jätteflodernas vattendelare, desto starkare blef min längtan och mitt hopp att än vidare följa dess slingrande linje mot väster till de trakter, som förut voro kända, och att fylla ut den stora hvita fläcken norr om Tsangpo. Väl visste jag att det skulle kräfva generationer af forskare att grundligt undersöka detta väldiga, komplicerade bergland, men min ambition skulle bli mättad, om jag kunde tillkämpa mig den första rekognosceringen däraf.

Vi lämna kumlet och elden, hvars rök ligger som ett sönderslitet flor öfver passets hjässa och följa passbäcken, hvars klingande flöden en gång efter tusen öden skall uppnå det varma hafvet. Vi vända ett blad och börja ett nytt kapitel; bakom oss stannar åter det ödsliga Tjang-tang, och Targo-gangri försvinner under horisonten — skola vi någonsin återse dess majestätiska toppar?

Brant bär det utför och blåsten ligger rakt emot. Stora iskakor fylla dalbotten mellan väggar af svart skiffer och porfyr. Flera betydande bidalar mynna ut, öfvergifna lägerplatser vittna om nomadernas sommarbesök.

Vår dal förenar sig med den mäktiga Kjam-tju-dalen, en svensk mil bred och kommande från Scha-la, det pass i Transhimalaya, öfver hvilket tibetanerna velat föra oss. Kring Kjams nomadtält var landet flackt och öppet.

Den 7 maj fortsatte vi i förtviflad blåst. I söder synes Amtjok-tsos blåa yta. Marken är jämn och hård.

Några af våra jakar på Angden-la.

En jösse skuttar för brinnande lifvet öfver denna terräng, som icke erbjuder honom ringaste skydd. Åtta muntra antiloper afteckna sina härliga silhuetter i fjäderlätta språng framför oss, med himlen till fond och horisonten till underlag. Robert har dragit sin päls öfver hufvudet och sitter och dinglar med båda benen åt lä, medan Taschi leder hans mula. Men då han ändå blir genom-

blåst, lägger han sig på magen öfver sadeln. Min häst vacklar, då ryttarens breda bröst ger vindfång. Det tjuter och klagar i ens öron, det hviner och piper som förr i Tjang-tang, det är som en hel här af upprörda luftandar, klagande öfver allt elände de skådat på jorden.

Tält i närheten af Angden-la.

Slätten heter Amtjok-tang, och öfver dess jämna yta följa vi hufvudflodens lopp. Amtjok-jung är en by om fem tält, där några vackra mane-kistor äro uppförda, täckta med jakskallar och antilophorn och sandstensplattor, en meter långa och af regelbunden, rektangulär form. Invånarna voro rädda och försvunno som genom ett trollslag; blott en gammal man höll oss säll-

skap, då vi tittade in i ett par af tälten. Men då vi redo vidare, kröpo de fram igen från gödselstackar, valkar och tufvor, bakom hvilka de hållit sig dolda.

En tromb af kompakt, gult stoft borras af blåsten upp ur marken; den är så tät, att den synes svart på skuggsidan, och då den i cyklonisk spiral skrufvar sig uppåt, liknar den röken efter en oerhörd explosion. Som en underlig vålnad dansar den diagonalt öfver slätten och upplöser sig först vid de östra bergens fot.

Vid dagens läger (4,870 m.) helt nära nordvästra stranden af Amtjok-tso hörde vi talas om kinesiska och tibetanska ämbetsmän, som i den närmaste framtiden skulle genomresa landet i alla riktningar för att räkna tälten, folket och hjordarna. Man trodde att det skedde i samband med nya skattelagar, som kineserna ämnade göra gällande för framtiden.

Vid stranden låg båten färdig, ty den 8 maj hade anslagits till en utfärd öfver Amtjok-tso.

II.

Till Tjaktak-tsangpos utlopp i Brahmaputra.

Sjön var isfri, blott vid norra stranden lågo några flak och skvalpade i bränningen. Sydvästblåsten svepte outtröttlig öfver trakten, och att vänta på godt väder, var hopplöst. Ett dussin tibetaner följde mig på behörigt afstånd, men jag bjöd dem komma närmare och åse starten. Båten var sjösatt, Rehim Ali och Schukkur Ali hade tagit plats, och Lama bar mig ut öfver det långgrunda vattnet. En udde i S 34° O inpejlas som mål och roddarna börja sin kamp emot vågorna. Under den första timmen var sjön så grund, att årorna stötte i botten och hvirflade upp bläcksvarta flockningar. I takt med årtagen ropar Schukkur Ali: Schubasa, ja aferin, bismillah, ja barkadiallah — för att blott nämna några ord ur hans outtömliga repertoar. Rehim Alis åra ger mig en dusch för hvarje doppning, men jag torkar tämligen fort i blåsten. Sjögången drifver upp bottenslammet, och vattnet är så grundt, att vågorna visa tendens att bilda brytande bränningar midt ute på sjön.

Nu börja tromberna sin hotande dans på västra stranden, och åt samma håll blänker vattnet hvitt. Stormen går öfver Amtjok-tso, och de båda muhamedanerna måste hugga i af alla krafter för att få upp båten mot vind

och vågor. Sjögången ökar, djupet är 2,41 meter, vattnet antar då en grönare färgton. Schukkur Ali, vår fiskargubbe, har lagt ut sitt drag, men intet annat än kringsimmande alger fastnar på kroken. På flera håll synas änder, gäss och måsar. I en dalskrefva vid östra stranden uppslå nykomna nomader trenne tält. Ändtligen äro vi vid udden efter att hafva lodat ett maximaldjup af fattiga 3,66 meter.

Sedan observationerna blifvit gjorda, ett panorama ritadt och middagen intagen, lade vi åter ut emot norr, och båten gungade vackert och lätt som en vildand öfver vågkammarna i strykande medvind. Vi passera åter de tre tälten, loda 3,10 meter, nalkas norra stranden, där vattnet blott är en half meter djupt och grumligt som en lervälling. Sjön ligger på, och gråa bränningar rulla mot stranden. Pang! Vi ta botten ännu hundra meter från land. Men Rabsang kommer springande med min ridhäst och åtföljd af flera andra ladakis. De hjälpa oss att landa och göra upp en välbehöflig eld vid foten af den sandterrass, som här reser sig vid stranden.

Floden Kjam-tju utfaller i Amtjok-tso vid dess norra strand; blott ett par kilometer öster om dess slammiga delta utgår ur sjön Dongmo-tju mot öster för att förena sig med Raga-tsangpo. Strängt taget är Dongmo blott fortsättningen af Kjam-tju, vid hvars högra strand sjön hänger som en påse.

Sedan båten blifvit hopfälld, fick Muhamed Isa till häst visa vägen öfver sandbundna, gräsbevuxna kullar. Han ledsagar mig öfver Kjam-tjus tjugu grunda och försåtligt sumpiga deltaarmar. Det är nu mörkt, men vid lägret ha de tändt en signaleld, hvars gödselkakor upp-

En mane-kista vid tältbyn Amtjok-jung.

hettas till hvitglödgande tillstånd i den häftiga blåsten och lysa som ett elektriskt bloss.

Följande dag var jag uppe före solen för att göra en observation. Det hade varit 17,6° kallt på natten och blåsten låg på trogen och envis som en passad. Det är lustigt att se hur dagen vaknar i öster och hur lifvet mornar sig bland tälten. De hyrda jakarna ha legat tjudrade under natten, nu släppas de i bet. Från tältens inre höras yrvakna gäspningar; några karlar komma ut och sätta lif i nya eldar; testånkan, i hvilken morgonteet blandas med smör, höres klunka och kittlarna sättas upp på sina tre stenar öfver eldarna. Valparna äro ute och leka, glada öfver att en enda dag slippa ligga och skvalpa i korgen.

Våra dagar och månader försvinna vid alla stormars kör, våren låter vänta på sig, i ladakis aftonsånger tror jag mig höra en mjukare underton af hemlängtan, och de glädja sig äfven åt hvarje dagsled, som för dem ett steg mot väster. Då vi följande morgon bröto upp, blåste det lika friskt som förut och Robert hade gjort sig en ansiktsmask af filt med fastsydda tibetanska glasögon till kikgluggar; han såg komisk ut i detta plagg, som passade bra i de religiösa maskeradernas land.

Vägen upp genom Pu-tjus breda dal ledde genom öppet, flackvågigt land till Serme-lartsa. Här rapporterades gubben Guffaru sjuk i kolik och pysslades om på bästa sätt. Men sent på kvällen kom Robert med andan i halsen och sade, att gubben höll på att dö. Då jag kom in i tältet, satt sonen, som fått tillsägelse att ha liksvepningen i ordning, och grät vid den gamles sida, och de andra värmde i tur och ordning sina mössor öfver elden och lade på hans mage. Jag ordinerade kallt om-

slag, men då bad han, till de andras obeskrifliga munterhet, att jag skulle gå tillbaka till mitt tält. Muhamed Isa skrattade, så att han föll omkull, och Guffaru satt och stånkade och jämrade sig och bad mig gå. Dessförinnan fick han sig en grundlig dosis opium och var på morgonen så pigg, att han gick till fots hela vägen som vanligt, ehuru en häst stod till hans förfogande. Det var spillrorna af Burroughs Wellcomes apotek, som räddat honom, och han var mycket tacksam och nöjd öfver att icke hafva behöft använda sin liksvepning.

Den 11 maj gingo vi i isande snöyra öfver passet Lungring (5,394 m.) och ned genom dalen af samma namn till öfre Raga-tsangpos strand. Den 12 följde vi floden uppåt; dess dal är bred, i norr begränsad af mäktiga berg. Kölden hade varit nere på — 18,2° och stormen låg oss rakt emot. Någon gång sackar den af så mycket, att man hör ljudet af hästarnas tramp i gruset, men man blir tillintetgjord innan man hinner lägret. Hela eftermiddagen snöade det tätt. Mina båda valpar sutto bredvid hvarandra i tältöppningen och småmorrade åt de fallande flingorna, men då de märkte, att detta icke hjälpte, nafsade de efter dem som efter flugor och slogo lekfullt åt dem med tassarna. Sedan gingo de in och lade sig på filten i tälthörnet och läto det snöa.

Under nästa dagsmarsch passerade vi den punkt, Kamba-sumdo, där Raga-tsangpos båda källfloder mötas; den ena kommer från väster och heter Tjang-schung, den andra från sydväst heter Lo-schung, d. v. s. »norra» och »södra dalen». Den förra är störst, den senare hade vi att korsa två gånger, dess botten är full af block, hopgyttrade med halkig is. I väster framträder ett ståtligt snömassiv Tjomo-utjong, eller »den höga nunnan», som upp-

täcktes af Nain Sing och noggrant kartlades och vinkelmättes af Ryder. Från dess hvita toppar gå snöstrimmorna ned utmed bergets ramsvarta sidor. Af andra tibetaner kallades det Tjåår-djong.

I spetsig vinkel och alltjämt mot sydväst nal-Lhasa och Ladak, den så kas vi stora vägen mellan kallade »tasam». Liksom för att markera dess betydelse, skrider just en karavan i tre kolonner västerut. Den förflyttar sig så långsamt i terrängen, att man måste ta märke mot berguddarna där bakom för att öfvertyga sig om att de små svarta linjerna röra sig framåt. De äro som skepp på ett ödsligt haf. En stund senare uppslå vi våra tält i Ragatasam (4,948 m.), en station på den stora stråkvägen, där vi för första gången, alltsedan Schigatse, kommo i beröring med den engelska expe-

Landskap vid öfre Raga-tsangpo.

ditionens under Ryder och Rawling route, och hvad som nu än hände under den närmaste framtiden, så gällde det för mig att så mycket som möjligt söka undvika denna. Ty den karta, som Ryder och Wood utarbetat öfver sin färd, är den yppersta som någonsin blifvit gjord öfver någon del af Tibet, och till den kunde jag, med min provisoriska utrustning, icke lämna något nytt Kunde jag däremot hålla mig norr eller söder om deras väg, skulle min rekognoscering alltid komplettera deras karta. I själfva verket lyckades detta så väl, att jag af 83 dagsleder till Toktjen vid Manasarovar endast två och en half dagsresor begagnade samma väg som de.

Emellertid kommo Raga-tasams båda höfdingar på besök. De voro artiga och vänliga men förklarade obevekligt, att de aldrig skulle tillåta oss gå någon annan väg än »tasam» och att det uttryckligen stod i passet, att Sakadsong var nästa ort vi borde beröra. Utan tillstånd från guvernören af Saka kunde de icke öppna någon annan väg för oss.

Då jag nu insåg, att vi för framtiden skulle bli bundna vid den väg, som Nain Sing gått år 1865 och Ryder och Rawling med sina kamrater 1904, beslöt jag, i samråd med Robert och Muhamed Isa, att skrifva till Thang Darin och Lien Darin i Lhasa. Till den förre, öfverkommissarien, skref jag i bevekande ordalag och visade, att det icke kom i kollision med några fördrag, om jag, som redan befann mig i det inre Tibet, gick den ena eller andra vägen till Ladak, blott jag verkligen gick dit, och jag bad därför om tillstånd att få taga vägen öfver den sjö, Tedenam-tso, om hvilken Nain Sing hört talas, besöka Dangrajum-tso, gå därifrån till Tradum och sedan till Ghalaring-tso, beröra Kajlas, Manasarovar, Indus' och Brahmaputras

källor och Gartok. Till den senare, Lhasas amban, skref jag också om den önskade vägen och lofvade att sända honom en rapport därom från Gartok. Och jag sade dem båda, att jag önskade ett hastigt svar, som jag skulle invänta i Raga-tasam.

Så fort mitt beslut var fattadt, kallade jag Tundup Sonam och Taschi till mitt tält och gaf dem order att till en början — gå och lägga sig och sofva till midnatt. Sedan skref jag de nämnda brefven, samt bref till mina föräldrar och till major O'Connor, och då posten var färdig, hade midnattstimmen slagit. Lägret hade sofvit i flera timmar, då jag lät nattvakten väcka Muhamed Isa och de båda ilbuden. Nu fingo de order som aldrig förr. De skulle gå genom natt och dag 35 svenska mil till Schigatse, där de hade att lämna min post i Ma's händer. På svar behöfde de icke vänta, ty jag hade bedt mandarinerna att skicka särskilda kurirer efter mig. Proviant behöfde de icke medtaga, de skulle finna allt på stora vägen, och de fingo också pengar till att hyra hästar. På tio dagar borde de kunna nå sitt mål, och om en månad borde vi ha svar. Om de icke funne oss i Raga-tasam vid återkomsten, skulle de blott följa våra spår.

Tundup Sonam och Taschi voro glada och förhoppningsfulla, då Muhamed Isa och jag följde dem ut och sågo dem försvinna som skuggor i mörka natten. De gjorde en lof för att undvika de tolf tibetanska tält, som lågo här, och för att icke reta byns många hundar till skall. Uppbrottet skedde också i största tysthet. De hade icke långt till stora vägen och vid nästa »tasam», såsom också stationerna kallas, kunde de i dagbräckningen hyra hästar. Sedan sutto Muhamed Isa och jag och pratade en stund i mitt tält om våra utsikter, men först sedan jag krupit till

kojs efter en mödosam dag, kom jag att tänka på, att det kanske var grymt att sända de båda männen ensamma genom Tibets dagar och nätter. Men då var det för sent, de måste utföra sin mission.

Nu hade vi åtminstone ingen brådska. I sju dagar lågo vi kvar. Mot väster var vägen öppen, men icke den väg, vi ville ta, och vi voro därför fångar i våra egna tält. »Tålamod!» hviskade de eviga vindarna. I norr utbredde sig det okända landet, jag kunde icke släppa det förr än alla försök visade sig omöjliga. Kallt och ruskigt hade vi det, ibland under 20° kallt, på natten till 15 maj —25,8°. Tibetanerna sade, att trakten alltid är kall, äfven då våren härskar rundt omkring.

Jag låg och läste David Copperfield, Dombey & son, The Newcomes och hade ännu ett helt bibliotek kvar, en gåfva af den älskvärde major O'Connor. Robert gaf mig lektioner i hindustani, och jag ritade folktyper. En liten valp, jämnårig med de våra, nalkades försiktigt mitt tält och fick frukost. Men mamma Puppy tyckte icke om snyltgästen, som var komisk att åse, då han blyg och försagd i timtal satt vid elden och tittade på mig tills han somnade och tog en öfverhalning. Då han höll sig framme till middagen, fick han en grundlig afbasning af Puppy, men gick helt lugnt och lade sig på familjens matta. Puppy blef förargad, men också så flat öfver denna oväntade djärfhet, att hon lade sig på marken bredvid mattan.

Dagligen kommo tibetaner till mitt tält och bådo oss i bevekande toner att bryta upp. Då intet annat hjälpte, sade de, att de ej längre kunde förse oss med lifsmedel, då intet stod att finna i denna trakt. Jag frågade på försök, om de ville befordra ett par bref till mandarinerna i Lhasa, men de sade sig ej ha rättighet därtill.

De blefvo helt förvånade, då de hörde, att jag skickat dem redan för fem dagar sedan. Ett par dagar låg jag till sängs, förbi af trötthet, och Robert läste högt för mig.

Pingstdagen den 19 maj hade vi en lång palaver igen, och tibetanerna läste upp den instruktion, de fått från Lhasa, gifven på tionde dagen i andra månaden af Eldfårets år. Jag kallades där Hedin sahib och passet innehöll bland annat: »Skicka honom hastigt till hans land. Låt honom ej

Tjomo-utjong från öster.

gå åt sidorna från 'tasam' och tag honom hvarken åt höger eller vänster. Gif honom hästar, jakar och tjänare, bränsle, gräs och allt hvad han behöfver. Den hyra, han har att betala, är den vanliga, bestämd af regeringen. Gif honom genast allt, han begär, och undanhåll intet. Om han ej lyder passet, utan säger, att han vill gå andra vägar på egen hand, så gif honom ingen proviant, utan kvarhåll honom och skicka genast ilbud till Devaschung. Gör inga uträkningar på eget bevåg, utan lyd. Hvar och en i provinserna, som icke lyder, skall få stryk, så är den order ni har att följa. Förorsaka honom inga obehag,

se till att nomaderna betjäna honom väl och icke göra honom något ondt på vägen upp till Gartok. Sedan blir det Garpuns (de båda vicekonungarnas) sak att ta hand om honom.»

Och ändå var jag icke nöjd! Jag sade dem, att jag icke ämnade lyda detta pass, som stred mot min religion; jag ville gå norr om Tjomo-utjong till Saka-dsong. Det stod dem därför fritt att skicka ilbud till Devaschung. Vi skulle vänta. Då höllo de krigsråd och öfverenskommo att låta oss taga den nordliga vägen, och den 21 maj skulle vi bryta upp.

Jag låg och drömde om hästtramp från både östan och västan, och om öppnade vägar till det väldiga bergssystemet i norr, kring hvars toppar mina planer och drömmar ständigt kretsade som unga örnar.

Vi bröto alltså upp mot nordväst den 21 maj och sågo Tjomo-utjongs toppar försvinna, dolda af sina egna förberg. Från dagens läger syntes flera af de dalar i nordväst, som genomflytas af Raga-tsangpos källfloder. Strax bortom Raga-tasam ha vi lämnat den engelska expeditionens route och styra den 22 upp mot passet Ravak-la, beläget i en mjuk ås mellan två af Raga-tsangpos källfloder. Den 23 gingo vi öfver fyra pass, af hvilka det högsta är 5,527 m. högt; Kitjung-la är vattendelare mellan Raga-loschung och Tjungsang, en älf som på egna vägar går ned till Tsangpo. Stigningen mot det fjärde passet, Kanglung-la, var besvärlig, ty marken bestod af fuktig flytjord, där hästarna sjönko ned så djupt, att man föredrog att gå till fots och klafsa i gyttjan. Vi rörde oss i sanning på höjderna, där vattnet rann ned till tre af Brahmaputras nordliga bifloder — den tredje går nämligen till Tjaktak-tsangpo, väster om Saka-dsong. Här och hvar har snön af blåst, smältning och regelation formats

till knifskarpa, uppstående blad, två fot höga. Fjärran i söder synas delar af Himalaya, och vi äro omgifna af ett storslaget landskap med den mest vilda och fantastiska relief. Men tid efter annan doldes omgifningarna af täta hagelbyar.

Den genomskjutne ynglingen Ugju.

Nomad vid Basang.

På morgonen den 24 var hela nejden insvept i snöyra och vädret var mera vinterlikt här i slutet af maj än i Tjang-tang i december. Vi rida ned genom en djupt inskuren dal mellan branta klippor; på sidorna utmynna bidalar, liknande trånga hålvägar. I en af dem är ett fruset vattenfall. Ibland korsa vi älfvens klara vatten,

som fortsätter till Saka-dsong och Tjaktak-tsangpo. Tid efter annan fylles dalen af den vildaste snöyra, man ser knappt handen framför sig, marken och bergen bli krithvita. I det natursköna dalmötet Pangsetak lågo våra och tibetanernas tält tyngda af snö.

Den 25 bar det vidare nedåt. Nomadtält synas lika litet som under närmast föregående dagar, blott om sommaren komma de hit. Stigen löper ibland på de vänstra terrassernas krön högt öfver dalbotten, där älfven bildat ett par stora bassänger med mörkgrönt vatten. Vi roade oss ett tag med att rulla runda stenblock utför branterna; de dunsade mot andra block, dundrade i dalen, refvo upp sand och stoft, hoppade, skuttade och roterade och plumsade slutligen ner i bassängen, i en kaskad af vattenstänk. Det var pojkaktigt, men rätt lustigt. Dalen öppnar sig till en slätt, i hvars södra del stora landsvägen från Raga-tasam löper till Saka-dsong. Den älf, vi följt nedåt, heter Kanglung-buptju, men vid Saka kallas den Satju-tsangpo. I mynningen af dalen Basang vid slättens norra sida lägrade vi.

Härifrån är det blott en kort dagsresa till Saka-dsong och i stället för att gå denna väg, som kartlagts af Ryder, ville jag se den punkt där Tjaktak-tsangpo förenar sig med öfre Brahmaputra. Detta skulle betyda en omväg på fyra dagsresor, och därtill kunde våra vänner från Raga icke utan tillstånd från Sakas guvernör gifva sitt samtycke. Vi stannade därför kvar en dag vid Basang, medan bud skickades till honom. Och svaret kom, märkvärdigt nog jakande, under villkor att hufvudmassan af karavanen gick direkt till Saka-dsong. Vi fingo till och med ett litet lokalpass för den beramade afstickaren.

Bland andra infödingar, som sutto modell denna gång, var en tjuguårig yngling Ugju, som för några år sedan med sin mor och sina syskon bott i en dal i norr, där deras tält öfverfölls och plundrades af röfvare. Med svärd och knifvar försvarade de sig tappert, men röfvarbandet hade eldvapen och Ugju träffades af en kula, som gick genom skulderbladet och lungan och ut genom bröstet. Stora ärr visade den väg den tagit. Då man betänker, att deras blykulor äro stora som hasselnötter, är det väl underligt att inte den gossen dog af inre förblödning. Men han såg tvärtom ovanligt frisk och blomstrande ut och var artig och sympatisk.

Jag satt på en kornsäck utanför Muhamed Isas tält och ritade. Under tiden ordnades bagaget och provianten för exkursionen. Min präktiga karavanförare stod där rak och högväxt och lät de andra fylla de säckar, vi skulle ha med oss. Han ordnade också båten och allt det andra, vi behöfde till flodmätning, och på aftonen ställde han till afskedsbal för Tsering, Schukkur Ali, Rabsang, Islam Ahun och Ische, som skulle följa mig och Robert till Tsangpo. I Schigatse hade han köpt en stor elegant gitarr, på hvilken han själf brukade spela, sittande i sitt tält, och denna afton voro dansen och sången lifligare än någonsin — vi väntade goda underrättelser från Lhasa och gladde oss åt att folket i Saka låtit oss åtnjuta den frihet, vi begärt.

På morgonen den 27 maj kändes det riktigt skönt, efter blott — 5° minimum; hade våren verkligen kommit sent omsider? Den stora karavanen hade redan brutit upp mot väster till Saka, och då mitt parti var färdigt, kom Muhamed Isa och tog farväl. Han fick order att stanna i Saka tills jag återvände, samt att genom vänligt

och klokt tal söka vinna myndigheternas förtroende. Min lilla karavan var redan på väg söderut, och vi stodo ensamma kvar på den öfvergifna lägerplatsen. Då han fått sina instruktioner, sutto vi samtidigt till häst och jag red i fatt de mina. Ett tag vände jag mig om i sadeln och såg Muhamed Isa, ståtlig och rak på sin hvita häst, med pipan i munnen, sin gröna sammetsmössa på hjässan och sin svarta fårskinnspäls löst kastad öfver axlarna, i hastigt traf följa stora karavanens väg. Det var sista gången jag såg honom.

Snart korsa vi stora landsvägen, »tasam», och rida sakta upp på passet Gjäbuk-la (4,830 m.), markeradt af fyra mane-kistor, täckta med i grön skiffer utskulpterade Buddabilder. Att en viktig samfärdsled går öfver detta pass, synes också af den nötta vägen och af tre jakkaravaner, som just togo passet på väg till Saka-dsong. Två af dem kommo från den betydande orten Tsongka-dsong, belägen fem dagsresor söderut ej långt från gränsen till Nepal. Från Saka gå karavanerna öfver Gjäbuk-la, korsa Brahmaputra, gå upp i dalen Samderling, öfver passen Sukpu-la och Negu-la till Tsongka-dsong, som levererar korn åt nomaderna norrut. Från Gjäbuk-la har man en härlig utsikt öfver Tjomo-utjongs skarpa toppar och små gletschertungor. På passets södra sluttningar äro »pama»-buskar mycket allmänna, och man njuter af att återse deras friska, gröna barr.

Vägen leder ned genom Kjärkjä-dalen, där flera manekistor äro täckta med Buddabilder. I en plan klippvägg står »om mane padme hum» inhugget i meterhöga bokstäfver. Vid lägret CLXVII kommo traktens tibetaner artigt och hälsade mig välkommen, och ett par af dem

ledde min häst vid tygeln fram till mitt tält, såsom seden är i landet.

Härifrån fingo vi nya vägvisare och gingo nästa dag ned genom dalen, där flera ruiner tala om en förfluten, lyckligare tid. Terrasseringar för åkerirrigation förråda

Kvinna från Tjaktak-tsangpos mynning i Brahmaputra.

också att korn odlats i trakten. Framför oss ha vi nu Brahmaputras medelmåttigt breda dal, och vi nå en arm af floden, där den färja ligger, som för karavaner och gods från strand till strand mellan Tsongka-dsong och Saka-dsong. En karavan i tre afdelningar stod just i begrepp att använda den. I det hörn, där vi vika af mot väster utmed hufvudflodens norra strand, finns en grotta

i en rullstensbank, med mane-stenar och små Buddabilder i terracotta.

Lägret CLXVIII var uppslaget å själfva spetsen af grusudden mellan de båda floderna. Tjaktak-tsangpo hade här en bredd af 28,1 meter, ett maximaldjup af 0,73 meter, en strömhastighet, som i medeltal uppgick till 1,39 meter och en vattenmängd af 18,8 kubikmeter i sekunden. Dess vatten var nästan alldeles klart och trängde, på grund af den större strömhastigheten, långt ut i det grumliga Brahmaputravattnet. Detta hade på eftermiddagen en temperatur af 9,4°, under det att biflodens var något varmare, eller 9,9°. Våra följeslagare sade, att alla, som komma till den stora floden, dricka af dess vatten, som är heligt, emedan det anses härstamma från det heliga berget Kajlas eller Kang-rinpotje i den fjärran västern.

I en djup, sakta hvirflande vik satt Schukkur Ali och lade ut sina långref och tog upp tio präktiga fiskar, en malart med fyra mjuka trådar på nosen. Han hade rått kött till bete på sina fem krokar; i refvens ena ända är en sten fastbunden, så att han kan kasta ut den på djupet, den andra är fastgjord i toppen af en liten i strandbrynet nedslagen pinne, i hvars klyka en sten är lagd så lätt, att den faller ned då det nappar; fiskaren kan därför under tiden syssla med sitt handarbete — ett par virkade skodon. I en liten afsnörd bassäng lägger han sin fångst. Fisken var hvit i köttet och delikat.

Den 29 maj mätte vi hufvudfloden vid ett ställe där den af en låg ö delas i två armar om 53½ och 55 meters bredd och ett maximaldjup af 1,15 meter. Här förde Brahmaputra 71,7 kubikmeter eller 90,5 efter Tjaktak-tsangpos inflöde. Vid Dok-tjus inflöde hade vi funnit blott 84 kubikmeter, men den mätningen gjordes också

för en och en half månad sedan. Förhållandet mellan Brahmaputra och Dok-tju var = 5 : 2; och mellan Brahmaputra och Tjaktak-tsangpo = 7 : 2. Dok-tju är således betydligt större än Tjaktak-tsangpo.

Den 30 maj följde vi Tjaktak-tsangpos breda dal uppåt NV och VNV till en trakt kallad Takbur, hvarifrån vi följande morgon ämnade rida öfver passet Takbur-la

Nomad från Tjaktak-tsangpos mynning i Brahmaputra.

till Saka-dsong. Häraf blef dock intet, ty innan jag väcktes, kom en höfding med fem följeslagare och förde ett fasligt regemente bland mina tjänare och våra tibetaner från Kjärkjä. De senare misshandlade han med flatsidan af sitt svärd, och från de förra tog han mjölken och smöret, som de köpt kvällen förut, förklarande, att ingen hade rättighet att sälja proviant åt oss. Åt Robert hade han sagt, att han hade order att ej släppa oss till Saka-dsong

och att han ämnade tvinga oss att ligga kvar här i tre månader. Några jakar skulle vi icke få hyra, hvilket var obehagligt, då vi hade blott en häst och en mula, sedan alla de hyrda tagit till sjappen, och proviant skulle vi inte heller få. Detta gjorde mindre, sedan Robert skjutit fyra vildgäss och hittat ett antal ägg och floden var full af fisk.

Jag skickade därför Islam Ahun och Ische till Saka med order att Muhamed Isa genast skulle sända oss fem hästar. Därpå kallade jag den uppnosige höfdingen till mitt tält och fick bekräftelse på de andras uppgifter. Han sade, att jag icke hade rättighet att gå ett steg från stora landsvägen och att den trakt, där vi nu befunno oss, lydde under honom, icke under Saka-dsong; lokalpasset var därför värdelöst. Han ämnade lyda sina order, så visst som hans hufvud vore honom kärt. Då jag sade honom, att jag ämnade rekommendera hans ohöfviska beteende till mandarinerna i Lhasa, reste han sig och drog hotfullt sitt svärd, men inför vårt orubbliga lugn svalnade han ganska hastigt. På kvällen kom han tillbaka med besked, att vi kunde få gå öfver Takbur-la och han hade både jakar och proviant med sig. Hvem han var, fingo vi aldrig veta, ty i Saka ville man icke kännas vid honom. Kanske det var ett barnsligt försök att skrämma ur mig all lust till vidare utflykter åt sidorna om vägen. I hvarje fall var det skada att vi just här förlorade en dag. Redan i dagningen den 1 juni kommo Islam Ahun och Ische med våra hästar, som nu icke längre behöfdes, och medförde också salam och hälsningar från Muhamed Isa, som rapporterade, att allt stod väl till i hufvudkaravanen; alla mådde bra; de stodo på god fot med myndigheterna och fingo köpa allt de behöfde.

Vi bröto upp mot norr genom Takburs dal, som är mycket rik på vildt, harar, fasaner och rapphöns, hvaraf Tsering sköt ett par, räfvar, murmeldjur, jordråttor samt ett grått, smygande djur, vi sågo på afstånd och togo för lo. Äfven kiangs förekommo och voro högst ogenerade. I NV, N och NO syntes från Takbur-la (5,066 m.) flera mäktiga snötoppar, som vinkelmätts af Ryder och Wood. Liksom engelsmännen tog jag för gifvet, att de lågo på Tsangpos vattendelare och betecknade Transhimalayas hufvudkam, men jag fick framdeles tillfälle visa att detta var ett misstag. Från passet nedgår en dal med en älf, som faller ut i Satju-tsangpo. Här gingo massor af jakar i det frodiga gräset och en nästan tam vildåsna sällskapade med dem.

Till höger om älfvens utträde på Saka-slätten gå vi öfver en sista liten passudde, där jag, Robert och Rabsang rastade en timme för att rita ett panorama af den intressanta nejden. Tsering gick förbi oss och försvann som en prick med de sina på den stora slätten. I ONO syntes på stort afstånd Saka-dsongs hvita hus (4,616 m.) och med kikare kunde vi se vårt läger, två svarta och ett hvitt tält, det senare Muhamed Isas.

Därpå korsade äfven vi slätten. Till vänster stodo fyra tält, där man just höll på att drifva in fåren i fållorna till natten. Vid en punkt delar sig stora vägen; den södra användes af sådana resande, som ej ha vid Saka-dsong att göra. Vi korsa Sa-tjus älf och en källbäck; det blåser hård västlig vind, och vi längta efter tälten och eldarnas värme. Ändtligen äro vi framme. Guffaru kommer och hälsar, alla de andra möta oss med »salam» och »dju». Förgäfves sökte jag Muhamed Isas resliga gestalt och frågade efter honom. »Han ligger till sängs och har varit

sjuk hela dagen,» svara de. Jag tog för gifvet, att det var hans vanliga hufvudvärk, gick in till glödelden i mitt tält och lät Robert som vanligt taga fram de saker, jag behöfde för aftonens arbete. Vi voro trötta och frusna och längtade efter vårt aftonmål.

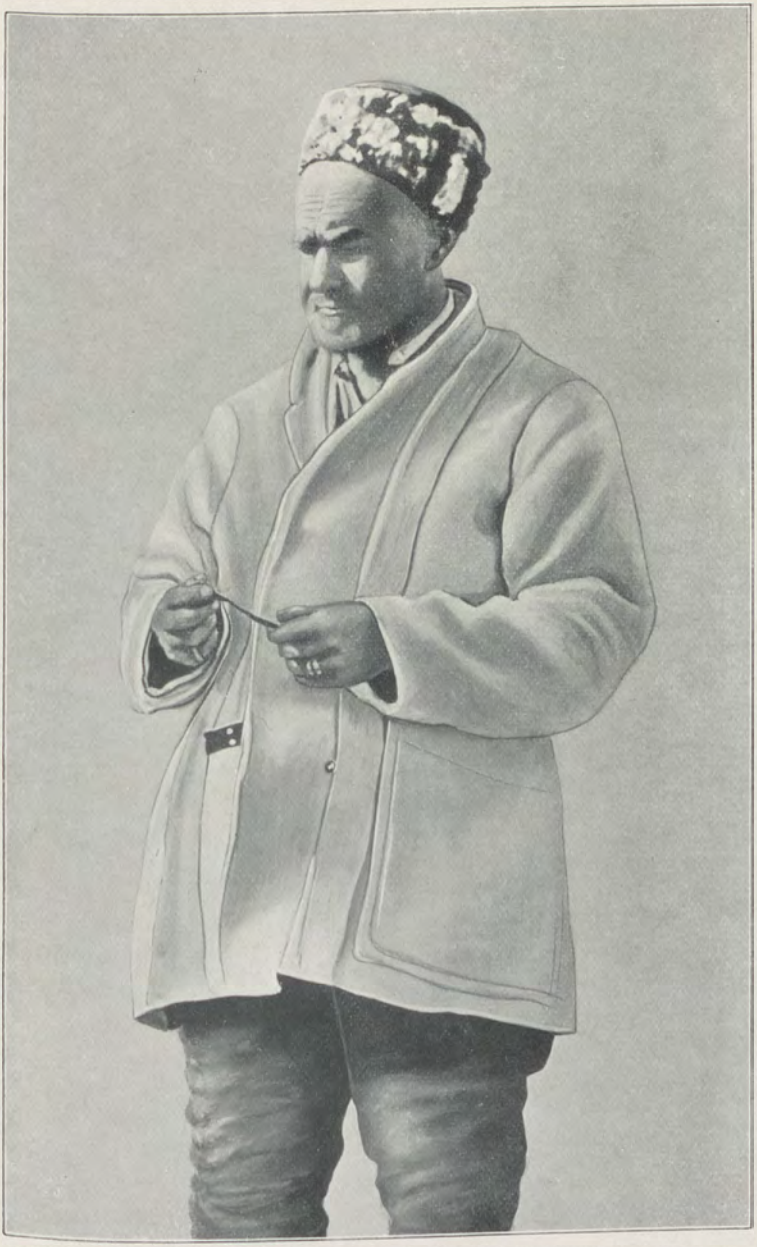

Muhamed Isa.

III.

Muhamed Isas död.

Länge hade vi icke suttit förrän Rabsang kom in och sade, att Muhamed Isa var sanslös och ej svarade, då man talade till honom. Jag förstod då, att det var hjärnslag och skyndade med Robert till hans tält, som stod alldeles bredvid mitt. Vid hufvudgärden, där hans broder, Tsering, satt och grät, brann en oljelampa. Den sjuke låg på rygg på sin bädd, stor, stark och rak. Munnen var dragen något åt vänster och vänstra pupillen mycket liten, men den högra normal. Pulsen var jämn och stark och slog 72 slag. Ögonblickligen ordinerade jag varma krus vid fötterna och isblåsa på hufvudet. Hans tyngande kläder öppnades, men andningen var jämn och djup. Ögonen höll han halföppna, men de voro utan glans och uttryck. Jag ropade högt hans namn, men han reagerade endast svagt, försökte röra hufvudet och högra armen och lät höra ett svagt stönande, men förblef sedan orörlig. Robert blef förfärad, då jag sade att han icke skulle lefva tills nästa sol gick upp.

Medan vi sutto vid hans bädd, frågade jag Rehim Ali och Guffaru, som hela dagen varit hos honom, om förloppet. Under de fyra dagar, de legat här och väntat på oss, hade han varit fullkomligt frisk och aldrig klagat

öfver hufvudvärk. Enligt mina sista order i lägret vid Basang, hade han sökt vinna myndigheternas vänskap och förtroende. I går kväll hade han varit vid ypperligt lynne, druckit te med sina närmaste vänner inom karavanen och sjungit till gitarrens toner.

I dag, den 1 juni, hade han stigit upp med solen, druckit te och under flera timmar fört ett häftigt samtal med ett par tibetaner från Saka-dsong. De hade vägrat att förse lägret med proviant och yrkat på att karavanen genast skulle lämna platsen. Han hade svarat, att sahib snart skulle komma tillbaka och att det skulle gå dem illa, om de icke åtlydde honom. De hade gått sin väg i vredesmod, hvarpå Muhamed Isa vid tiotiden åt frukost, sof en timme och därpå, då han steg upp, klagade öfver stark hufvudvärk.

När solen stod på sin middagshöjd, hade han gått ut för att se om vi icke syntes; hade fått en häftig kräkning, fallit omkull åt vänster och blifvit liggande sanslös. De andra skyndade till, buro honom in och gåfvo honom massage öfver hela kroppen. Därvid återvände medvetandet, han talade mycket, men otydligt och mest med Islams gud:

»Jag var lamaist, men öfvergick till Islam; hjälp mig nu, o Allah, ur denna svåra sjukdom; låt mig bli frisk, förlåt mig mina synder och allt orätt, jag tillfogat andra; låt mig lefva, o Allah, så vill jag alltid hålla dina bud och aldrig försumma mina bönetimmar.»

Sedan hade han förmanat de andra att göra sin plikt som hittills och tackat dem för att de nu i hans olycka tjänade honom så tåligt. Tid efter annan bad han om iskallt vatten. Med högra handen kände han på sin vänstra arm och frågade, hvems det var, och sade, att

han inte heller kände någon sko på sin vänstra fot. Han var tydligen alldeles lam i hela vänstra sidan. Han satt lutad mot kuddar och bad Guffaru: »Du som är gammal och håller religionens bud, dina händer besudlas ej om du tar en knif och skär mig i nacken; skär djupt nedåt ryggen, det skall lindra min helvetiska hufvudvärk.» Förtviflad af smärta, dunkade han med högra handen i en kista. Någon timme senare hade han fått ett nytt slaganfall, som beröfvat honom talförmågan. Han tecknade då endast med högra handen som i förtviflan öfver dödens annalkande. Vid halffyratiden kom Tsering, som högljudt gråtande kastade sig öfver honom. Muhamed Isa hade då också gråtit och fört handen till läpparna för att visa, att han icke kunde tala. Då vi klockan fem trädde in, var blott en svag reflex af hans flyende medvetande kvar. Under halfannan timme förändrades han icke, andades lugnt med sluten mun. Jag gick därför till min middag som Adul gjort i ordning.

Robert och jag studerade nu Burrough Wellcomes medicinska handbok för att öfvertyga oss om att ingenting försummats. Klockan åtta gingo vi åter till sjukbädden. Han andades nu med öppen mun, ett dåligt tecken, som tyder på förslappning i käkmusklerna; pulsen var 108 slag och mycket svag. Det var rörande att se den gamle Tserings förtviflan, då jag sade honom, att allt hopp var ute. En halftimme senare blef andningen svagare och långsammare, och klockan nio började dödsrosslingarna och bröstkorgens musklers arbete för att få in tillräckligt med luft i lungorna. Ungefär hvart fyrtionde andetag drog han djupt, hvarpå en paus följde innan det nästa kom. Ett stönande åtföljde dem. Hans fötter kallnade, oaktadt de varma krusen, som ofta för-

nyades. Kvarten efter nio blef andningen allt långsammare och pauserna allt längre. En dödsryckning skakade hans kropp och kom honom att svagt höja axlarna; den åtföljdes af en ny.

Muhamedanerna hviskade åt Tsering att lämna hufvudgärden, ty en muhamedan skulle hålla hans underkäk och sluta hans mun efter det sista andetaget. Men den sörjande brodern kunde endast med våld förmås att gå därifrån. Den döende hade en tredje och sista skakning, framkallad af den känsla dödskylan förorsakar. Efter ett djupt andetag förblef han stilla i tjugu sekunder. Vi trodde, att lifvet hade flytt, men han andades ännu en gång, och efter en minut följde det sista, svaga andetaget, sedan Guffaru bundit en duk under hans haka och täckt hans ansikte med ett hvitt skynke. Sedan förblef allt tyst; och djupt bedröfvad blottade jag mitt hufvud inför dödens hemska majestät.

Förskräckta och handfallna fyllde muhamedanerna och bakom dem lamaisterna dödstältet, och tid efter annan hördes de halfhögt utropa: »La illaha il Allah!» Tsering var tillintetgjord; han satt på knä hos den döde och slog sig med händerna mot pannan, han storgrät, ja han tjöt och vrålade och tårarna trillade så stora utför hans skrynkliga, solbrända kinder. Jag klappade honom på axeln, bad honom försöka att lugna sig, gå till sitt tält, dricka te och sedan lägga sig och hvila ut. Men då han hvarken hörde eller såg, fingo de andra bära honom till tältet, hvarifrån jag hörde hans klagan, så länge jag var vaken den natten. Ja, döden är en hemsk gäst, och vi kunde knappt fatta, att han så plötsligt slagit ned i vårt fredliga läger.

Med Robert talade jag länge därom i mitt tält, dit också Guffaru kallats för att få order om begrafningen. Under natten skulle muhamedanerna turvis hålla likvaka. Tidigt på morgonen skulle myndigheternas medgifvande om grafplats utverkas, och sedan skulle jordafärden ske.

Vid midnattstiden gjorde jag ett sista besök hos min präktiga och trogna karavanförare, som midt i sin ålders kraft stupat på sin post. Lång och rak låg han midt i tältet, inlindad i svepning och filtar. Vid hufvudet brann hans oljelampa, sakta flämtande i luftdraget. Likvakten, fem man högt, satt tyst och orörlig, men reste sig, då jag kom in. Vi blottade hans ansikte; det var lugnt och värdigt, kring läpparna spelade ett svagt leende, och färgen var blek, men öfverdragen med en ton af solbränna och bitande blåst, likt en jämn bronsfärg. Öfver honom hvälfde tältet sin halfmörka kupa, detta tält, som genom hela Tjang-tang fladdrat för alla himmelens vindar och från hvars inre Muhamed Isas glada skämt genljudit så många gånger till flöjtens och gitarrens toner i stilla, kalla tibetanska nätter. Nu låg en förkrossande tystnad öfver nejden och stjärnorna tindrade med elektrisk glans.

Det kändes tomt och ödsligt att vakna söndagen den 2 juni, Muhamed Isas begrafningsdag. Jag gick ut och spanade efter grafven; den syntes i SV på 300 meters afstånd. Tidigt på morgonen hade muhamedanerna från byn lånat en dörr och på denna hade de tvagit den döde. Sedan hade de klädt honom i Guffarus liksvepning, som var af tunt lärft, skinande hvit och ren. Muhamed Isa och jag hade ofta haft roligt åt gubbens originella idé att taga denna funebra dräkt med sig på resan. Utanpå svepningen (»kafan») hade de virat en

grå filt. Den döde låg nu i strålande solsken utanför tältet på en bår, bestående af båda båthalfvornas bottnar, hopsurrade och försedda med fyra tvärstänger för bärarna.

Då allt var färdigt, lyfte de åtta muhamedanerna båren på sina axlar och buro sin höfding och ledare från Leh, kungligt lång och rak och kall, till hans sista hvilorum. Jag gick närmast efter båren, sedan Robert och ett par lamaister; de öfriga voro ännu sysselsatta vid grafven, och ett par stannade hemma i lägret, som icke kunde lämnas utan vakt. Från Tserings tält hördes alltjämt förtviflad gråt. Han hade öfvertalats att icke komma med till grafven; han var med lif och själ lamaist och plågades af tanken att aldrig få återse brodern, som hoppats på muhamedanernas paradis. På afstånd stodo några tibetaner. Långsamt, högtidligt och dystert satte sig tåget i rörelse. Inga klockor, intet granris; inga psalmer talade om ett uppvaknande på andra sidan dödsskuggans dal. Men öfver oss spände himlen sitt turkosblåa hvalf, och på sidorna höllo de höga, ödsliga bergen vakt. Med djup och klagande röst sjöngo bärarna »la illaha il Allah» i takt till sina tunga steg. De sviktade under bördan och måste ofta byta axel, ty Muhamed Isa var stor, stark och tung.

Ändtligen skredo vi upp på grusterrassen mellan två källbäckar. Båren nedsattes vid randen af grafven, som ej var fullt färdig. Den var djup, låg i norr och söder, och på västra sidan var en inskärning eller nisch, under hvars hvalf liket skulle läggas för att icke tyngas af jorden, sedan grafven blifvit fylld. Fyra män stodo i grafven och togo emot den döde, som, nu blott i den hvita svepningen, sköts in under hvalfvet och lades så,

Muhamed Isa i sin svepning.

Muhamed Isas likfärd.

att ansiktet var vändt åt Mekka, målet för alla rättroende pilgrimers längtan.

Knappt hade han kommit till rätta, förrän ett obehagligt omen inträffade: hela det öfverhängande hvalfvet af löst, torrt grus, störtade in, begrof honom totalt och till hälften också de fyra män, som arbetade vid hans sida. Det blef alldeles tyst och männen sågo villrådiga på hvarandra. Schukkur Ali bröt tystnaden, hoppade ned i grafven, från hvars djup de andra skyndat upp, gräfde fram den döde och strök svepningen ren så godt sig göra lät. Af nya jordkokor, som utskuros vid bäckens strand, uppfördes en mur för att skydda liket, då den yttre grafkammaren fylldes med sand och sten, och sist uppkastades en meterhög kulle öfver grafven, där flata stenar insattes vid hufvudet och fötterna.

Då allt var gjordt, gingo lamaisterna hem, men muhamedanerna stannade och läste dödsbönerna, än sittande på knä, än resande sig upp med flata händerna framför ansiktet. Schukkur Ali, som varit Muhamed Isas vän och kamrat på många af hans resor i Asien, bröt ut i den häftigaste gråt och klagan, de andra sörjde mera tyst. Sist talade jag på turki några ord om den döde; under alla mina resor hade jag icke funnit en mera duglig, kunnig och trogen karavanförare; han hade upprätthållit den yppersta disciplin i vår karavan, varit som en far för männen och skött om djuren på bästa sätt; han hade varit den yppersta tolk och behandlat infödingarna taktfullt och klokt; aldrig hade jag hört klagomål eller onda ord mot honom. Genom sitt glada och skämtsamma lynne hade han hållit humöret uppe hos alla de andra. I brydsamma belägenheter hade han räddat situationen. I det okända landet hade han gått upp på pass och toppar

för att finna den bästa vägen — han gick alltid själf och skickade icke någon annan. Bland oss skulle hans minne lefva aktadt och äradt, och han hade också gjort sig ett stort namn i den asiatiska forskningen, ty han hade i 30 år tjänat många andra sahibs lika ärligt och troget som mig.

Sedan gingo vi tysta hemåt till våra dagliga sysselsättningar.

Båren sättes ned vid grafven, i hvars mynning Guffaru synes.

Bland söndagens texter förekom också versen: »Du dåre, i denna natt skall man kalla din själ ifrån dig.»

Vidtberest och frejdad i Asien, hade Muhamed Isa en gång förut varit i Saka-dsong, nämligen som Rawlings och Ryders karavanförare 1904. Föga anade han då, att han en gång och för alltid skulle återvända dit och att han här skulle lägra för sista gången efter sina långa vandringar. I »The Geographical Journal» för april 1909 sid. 442 ägnar Rawling honom följande eftermäle: »Jag kan icke nämna Saka-dsong utan att skänka en

gärd af vördnad åt minnet af Sven Hedins trogna tjänare, som dog här. Muhamed Isa var en af de bästa karaktärer, jag varit lycklig nog att komma i beröring med. Pålitlig och outtröttlig i sitt arbete, var han i kunskapen om Asien oöfverträffad af någon annan inföding. Ty han hade åtföljt Younghusband på dennes berömda resa från Kina, han var med Carey, med Dalgleish, som sedan mördades, och med Dutreuil de Rhins och var

Liket jordas.

ett hjälplöst vittne till sin herres våldsamma död för tibetanernas händer. Han var min karavanbaschi under Gartokexpeditionen, åtföljde Sven Hedin under hans senaste resa och dog, efter trettio års trogen tjänst, vid denna ödsliga plats.»

Af bref, som jag sedermera mottog från Younghusband, O'Connor och Ryder, framgick, hur djupt de beklagade hans bortgång.

Grafterrassen reste sig alldeles invid norra sidan af stora stråkvägen mellan Ladak och Lhasa. Kullen täcktes

följande dag trappstegsformigt med utskurna jordflak, och vid västra sidan, närmast hufvudet, lades en liten platta, där vägfarande muhamedaner kunde utbreda en bönematta och läsa frid öfver den dödes själ. På en skifva af lerskiffer, hvars yta jämnats med stämjärn, skref jag på engelska med romerska bokstäfver följande inskription:

MUHAMED ISA
karavanförare hos
Carey, Dalgleish, de Rhins, Younghusband,
Rawling, Ryder m. fl.
dog
i Sven Hedins tjänst
vid Saka-dsong, den 1 juni 1907
i en ålder af 53 år.

Bokstäfverna inhöggos i stenen af Islam Ahun. Namnet graverades också med arabisk skrift och allra öfverst inhöggs i tibetansk skrift formeln: »om mane padme hum», på det att landets barn skulle ägna grafven respekt. Framtida resande skola finna stenen på sin plats, om den icke blifvit borttagen af tibetanerna.

På eftermiddagen den 3 juni kallade jag Tsering till mitt tält. Han hade nu lugnat sig och fann sig i sitt öde. Han skulle som hittills förblifva min kock och liftjänare, och hans lön höjdes till tjugu rupees i månaden, allt från Leh räknadt. Han fick öfvertaga det ur, jag skänkt hans bror. Guffaru, den äldste i vårt följe, blef Muhamed Isas efterträdare som karavanbaschi, erhöll samma löneförhöjning som Tsering och fick begagna Muhamed Isas hvita häst och sadel. Han skulle för framtiden residera i den dödes tält tillsammans med ett par af de andra.

Förutseende att disciplinen icke skulle bli densamma som den varit under Muhamed Isas tid, talade jag allvarliga ord till alla männen. De skulle lyda Guffaru lika blindt som hans företrädare, de skulle hålla ihop som hittills och tjäna mig väl. Om någon bråkade och var ohörsam, skulle han ögonblickligen utfå sin innestående lön, köras på porten och få gå bort hvart han ville. Nu, då vi reste med hyrda jakar, kunde jag mycket väl undvara hälften af manskapet, det låge därför i deras eget intresse att uppföra sig så väl, att de finge stanna kvar. Rabsang och Namgjal svarade för de andra, att de skulle hålla ihop som hittills, tjäna mig troget och följa mig hvart det än bar.

Sedan fick Robert i uppdrag att, i närvaro af Tsering, Guffaru, Schukkur Ali, Rehim Ali och Hadji, gå igenom och anteckna alla den dödes tillhörigheter, som därpå packades i särskilda kistor och förseglades för att jämte hans innestående lön i sinom tid öfverlämnas till hans hustru i Leh. Bland hans ägodelar funnos några dyrbarheter, han köpt i Gjangtse, mattor, tekoppar med fat och lock, smycken och tyger. I klingande mynt ägde han blott tio rupees, ett bevis på att han fullkomligt ärligt skött sitt fögderi.

Sedan allt som hörde till begrafningen var öfverstökadt, kommo muhamedanerna och bådo om några rupees för att på kvällen festa till den dödes minne. De skulle laga en pudding af mjöl, smör och socker, kallad »halva», dricka te och slakta ett får. Äfven hedningarna, såsom muhamedanerna kalla sina lamaistiska kamrater, fingo vara med. De sjöngo, åto och drucko och — mindes knappt den döde.

Redan den 2 juni hade ett par af Saka-dsongs herrar kommit på besök. Guvernören själf var ute och reste i sin provins för att räkna de tält, som lydde under hans domvärjo, och uppgöra en förteckning på alla bebodda dalars namn — allt på kinesisk befallning. Hans närmaste man, Pemba Tsering, var mycket artig och höflig,

Flicka i Saka-dsong.

men beklagade, att han icke längre kunde hålla oss med proviant, ty han måste också vara beredd att tjäna folk, som oupphörligt reste mellan Lhasa och Gartok. För att bekräfta sina ord tillkallade han traktens fem »govas» eller distriktchefer, hvilka bedyrade att det fattiga landet icke kunde drifva upp allt korn och all tsamba, vi behöfde. Jag förberedde dem på att vi skulle stanna ännu några dagar i afvaktan på svar från Lhasa; då reste de sig demonstrativt, sägande att jag kunde få ligga hur länge jag ville, men de skulle icke förse oss med lifsmedel.

Samma dag restes ett stort, hvitt och blått tält nära vårt läger, men först den 4 juni kommo dess invånare, Tradums och Njukus govas, med sina följeslagare på besök. De hade hört talas om vårt långa uppehåll och ville nu själfva ta reda på hur allt hängde ihop. Njukus gova tog först till orda:

Gosse i Saka-dsong.

»I ert pass stå Saka och Tradum upptagna, men icke Njuku. Kommer ni ändå dit, så skall jag tillåta er att stanna öfver en natt, men icke längre, ty i passet står att ni måste resa raka vägen till Tradum.»

»Kära vän,» svarade jag, »när jag väl har kommit till er ort, bli vi så goda vänner, att ni kommer att be mig stanna en hel månad till vänskapens ytterligare befästande. Och när ni sedan kommer och hälsar på mig i Indien, skall det bli mig ett nöje ju längre ni stannar.»

Han nickade skälmaktigt leende och tyckte visst, att

jag var en gammal skämtare, men tillade, att han måste lyda de order, han fått af Devaschung.

»Om jag står i korrespondens med mandarinerna i Lhasa och väntar på ett svar, så äger Devaschung icke rättighet att hindra mig därifrån.»

»Nåväl, då är det bäst att ni kvarligger här, men icke i Njuku eller Tradum; där finns ännu mindre proviant att få.»

Senare infann sig åter Pemba Tsering med ett par säckar korn och ett får. Han var betydligt medgörligare, sedan han talat med de andra, och lofvade att försöka skaffa hvad vi behöfde. Vi hade två dåliga hästar och en mula från Schigatse, och han skulle få ett af de tre djuren som belöning. Efter någon betänksamhet valde han mulan. Hästarna såldes för en spottstyfver åt en främling.

Vi längtade bort från detta eländiga Saka-dsong med dess sorgliga minne; där ute i Guds fria, härliga natur blåste sorgerna bort med himmelens vindar. Dagligen räknade Robert och jag ut hur långt det ännu kunde dröja, tills Tundup Sonam och Taschi kommo tillbaka; och skickades svaret med flygande kinesisk post, borde det när som helst kunna vara här. Men dagarna gingo och ingen hördes af. En dag passerade några ryttare västerut; de upplyste att de sett våra båda män i Kung Guschuks trädgård i Schigatse, men visste intet om deras planer. Tålamod! hviskade västanvinden igen. I det nät af svårigheter, där vi mer och mer intrasslades, stod mitt hopp till kinesernas svar, och jag hade sagt myndigheterna här, att om vi fingo gå en nordligare väg till Njuku, skulle vi ögonblickligen bryta upp, men då de alltjämt vägrade, lågo vi kvar.

Blott jag tittade ut ur mitt tält, drogos mina blickar till den mörka grafven på sin kulle. Det var som om grafven hållit oss kvar, och dock var det just ifrån den, vi längtade bort. Allt var så ödsligt och dystert, och vi kände en stor tomhet och saknad efter Muhamed Isa. Men lifvet gick sin jämna lunk. I soluppgången strökо bykvinnor omkring och samlade gödsel i sina korgar, medan männen drefvo hästar och jakar i bet. Man hör dem sjunga och hvissla, barnen skrika och hundarna skälla. Den blåa röken stiger från byns skorstenar eller från de svarta tält, som äro omgifna af murar mellan husen. Från taket af Saka-gumpa med en bild af Padma Sambhava blåser dess enda lama i en snäcka. Korpar och blågrå dufvor plocka mellan tälten, och nattens vargar draga till fjälls. Ryttare och karavaner färdas österut till ett bättre land, där popplar, pilar och fruktträd klädt sig i sin skönaste sommarskrud. Men vi äro fångar i detta ödsliga landskap, hvars medelpunkt är Muhamed Isas graf.

Redan nu märkte jag det deprimerande inflytande den stora, starka, karavanförarens bortgång hade på männen: de längtade hem. De talade om värmen vid sin egen härd och började nästan epidemiskt att virka och knyta skor åt sina barn och bekanta. De hade riktigt brådtom kring aftonelden och talade därvid blott om trefnaden i Ladaks byar. Robert talade ofta om hur hemskt och ödsligt Tibet var, hur varmt och härligt Indien; han längtade efter sin mor och sin unga hustru. Jag undrar dock om någon längtade mer än jag, och jag hade ännu så mycket ogjordt. Ja, jag förstod alltför väl, att med den karavan, jag nu hade, kunde jag icke vinna allt jag eftersträfvade; den var trött och utsliten, och

detta var icke så underligt efter allt hvad den genomgått. Mitt öde jagade mig tillbaka till Ladak; på vägen skulle jag försöka att göra så stora eröfringar som möjligt. Och sedan? Därom visste jag intet. Men jag visste, att jag

En yngling i Saka-dsong.

aldrig skulle kapitulera och icke lämna Tibet, förr än jag gjort allt som stod i min makt för att eröfra det okända landet norr om öfre Brahmaputra.

På morgonen den 5 anlände vår gamle vän Ragatasams gova. Han hade hört, att vi råkat i svårighet, och

erbjöd sig nu att tala förstånd med Pemba Tsering. Senare på dagen kommo båda till mitt tält och sade, att jag kunde få ta den nordliga vägen till Njuku. Govan fick en af våra bästa hästar för besväret. Då hade vi sex af våra egna djur kvar, af hvilka två hästar och en mula voro

Lama i Saka-dsong.

veteraner från Leh. Följande kväll kom Guffaru för första gången och begärde order för morgondagen. Och tidigt den 7 juni bröto vi upp.

Vid grafven stannade jag ett ögonblick. Den såg förnäm och värdig ut i all sin enkelhet. Väldiga berg resa sig däröfver. I sin mörka kammare slumrar den trötte till tidens slut. Han lyssnar till västanstormarnas och

vargarnas tjut, han fryser i vinterkölden, men ser ej sommarens sol, och längtande och minnesgod hör han hästarna stampa mot den hårda rullstensgrunden. Jag tänkte på Lama Rinpotje i Lingas mörka håla.

Farväl och tack för god vakt!

Muhamed Isas graf.

IV.

På smygvägar till Tradum.

Dagen var strålande, det var icke vår, det var sommar. I luften surrade flugor, getingar och bromsar, på marken voro krypen ute och skyndade sig att njuta af den varma årstiden, som är så kort. Men i dag var det varmt! 21,2° klockan ett; solen föreföll lika brännande som i Indien. Sa-tjus dal vidgar sig mot väster; vid stränderna rasta vildgäss, änder och hägrar, och kajorna skrika i högra dalsidans berg, hvilkas fot vi följa. Det nya gräset har kommit upp, sommargrönt och friskt, men först efter regnen blir det riktigt frodigt. Vi möta en karavan om två hundra jakar i fem afdelningar, hvar och en med två hvisslande drifvare.

»Hvarifrån kommer ni?» frågade jag.

»Från Tabie-tsaka, där vi hämtat salt.»

»Hvar ligger den sjön?»

»Norrut i Bongba, på trettio dagars afstånd.»

»Går ni öfver några höga pass på vägen dit?»

»Ja, tolf dagsresor mot norr är ett högt pass.»

Och så fortsatte de till Saka-dsong med sina trippande jakar. Det var första gången, jag hörde talas om denna viktiga saltsjö, och jag afundades saltkaravanens män,

som hade denna för européerna fullkomligt okända profil genom Transhimalaya bakom sig.

Tasam har lämnats på vänster hand; vi taga af mot nordväst rakt på Targjaling-gumpa, hvars röda »lhakang», små hvita hus och tjortens trona på en terrass alldeles ofvanför den punkt, där Guffaru lägrat. Då hade tjugu lamas kommit ned och frågat, om vi voro tjufvar och röfvare, som ämnade föra krig med klostret. »Nej bevars,» hade han svarat, »vi äro fredliga resande, som ämna stanna här öfver natten.» »Det tillåtes er icke, ni måste följa stora vägen,» hade de svarat. Jag skickade nu upp Rabsang, som redan vid porten omringades af trettio munkar. Han fick samma besked; aldrig hade en europé varit där, aldrig skulle någon få beträda klostret. Om dsongs herrar försökte att hjälpa oss in, skulle de dödas. Trefligt prästerskap! Icke ens Rabsang, som var lamaist och hade flera gaos om halsen, fick tillträde. Han var i tjänst hos en europé. De voro så fientligt stämda, dessa munkar, att de stoppade till den lilla källåder, ur hvilken vi hämtade vatten. Med Devaschung sade de sig ha intet att skaffa. Redan i Saka-dsong hade vi hört att dessa munkar voro krigiska och oberoende, och det påstods, att fribytaren, som hejdat oss den 31 maj, var en förklädd munk. Men vi kunde undvara både dem och deras kloster, som såg rätt litet och obetydligt ut.

Här fingo våra fyra valpar någon besynnerlig sjukdom, gingo oroliga omkring, fnysande och nysande, hade var i ögonen och ingen aptit. På kvällen hördes en af mina små tältkamrater gnälla och jämra sig, och på morgonen låg han död på sin filt.

Lämnande Rawlings och Ryders route till vänster, fortsatte vi till Tjaktak-tsangpos strand, som vi följde mot

norr. Floden strömmar ganska hastigt, men utan att bilda forsar; i söder synes dess port genom bergen. Vid byn Pasa-guk, som är större än Saka-dsong, lägrade vi på högra stranden. Floden var 43 meter bred, högst 0,78 meter djup och hade 17,8 kubikmeter vatten. Den 28 maj förde den 18,8, men Sa-tju och andra biflöden utmynna nedanför Pasa-guk.

Flicka i Pasa-guk.

Midt i byn var ett seraj med stora saltupplag i små säckar. Här hålles tid efter annan bytesmarknad, där skiljemyntet utgöres af salt. Jag sökte samla ytterligare upplysningar om landet i norr, men då jag jämförde de olika uppgifterna, blef resultatet en hopplös förvirring. Så till exempel frågade jag vandringsmän från Tabietsaka, hur långt de gingo hvarje dag och hvar de passerade

sjöar, floder och pass, och då jag adderade de gifna väglängderna och satte ut riktningen på kartan, räckte det ända till Kaschgar — genom hela Tibet och Ostturkestan! Att få några användbara data om landet i norr var tydligen omöjligt. Jag måste se det med egna ögon. Men hur skulle det gå till?

Upprörd och hatfull kom Hadji och klagade öfver, att Guffaru slagit honom. Jag satt till doms och anställde förhör. Hadji hade vägrat att vakta hästarna, då det var hans tur, och hade fått stryk af karavanbaschi. Domen löd att Hadji skulle afskedas från Njuku.

I det sammetslena gräset invid stranden utanför mitt tält sutto Robert och jag och sågo med afundsamma blickar hur det halfklara flodvattnet lekfullt dansade ned mot efterlängtade och älskade kuster. En gubbe och en yngling kommo och undfägnade oss med dans och sång. Gubben dansade och stampade i marken och bar en trekantig mask af getskinn med röda lappar och bjällror, och ynglingen sjöng följande obegripliga harang:

»Hell, gud, du passets gud!
Många stjärnor tindra i natten.
Det är en vacker dag i dag!
Måtte regnet komma!
Skänk mig ett stycke te eller en slant.
O, kock, skänk mig en nypa mjöl och en rädisa?
Sådan är den mask, som brukas i Tjang-tang:
Vid högra örat en lock, hvarken stor eller liten,
vid det vänstra en pinne, hvarken stor eller liten;
hvarken skugga eller sol.
Det är en faderlig pinne och en moderlig pinne,
öfverallt ha vi pinnar, med grenar,
ty de beskydda oss från alla faror.
Hästen håller sitt hufvud högt,
och ryttaren håller sitt hufvud högt.

Gudarna äro höga, jordens grund är låg.
Ni har fullt af guld och silfver.
Må er boskap, era fårahjordar och ägodelar ökas.
Måtte er familj ökas.
Kungen af Ladak sitter mellan en kung af guld och en kung af silfver. —
Nu är visan all.»

Den 10 juni lämnade vi Tjaktak-tsangpo på höger hand, men utan att ha blifvit kloka på dess härkomst, och följde dess bidal Rock uppåt nordväst. Dessförinnan hade vi passerat ett par torn, som förr i tiden hade varit en upprorisk lamas borg. Han låg i krig med Saka-dsong, men besegrades. I lägret vid gölen Tjuru föreföll aftonen hopplöst lång. Det var som om hemlängtan på en gång blifvit smittosam. Ladakis sjöngo icke mer; de sutto fortfarande och bundo skor åt sina barn och bundo därmed sina tankar vid hemmet. Efter dagens arbete hade jag heller ingen ro. Om vi åtminstone visste hvad svar mandarinerna skulle gifva, men buden kommo ju icke tillbaka. Det var som om vi stodo och stampade i ett träsk utan att komma ur fläcken. O hemska, ödsliga Tibet, o, svarta, fattiga, vidskepliga folk! I tysta natten var nattvaktens steg som ett sällskap.

Efter —9,8° på natten redo vi vidare mot väster öfver ett mycket flackt pass, en vattendelare mellan Tjaktak-tsangpo och Njuku, och på en väg, som fordom hade varit »tasam»; talrika ruiner och mane-kistor påminde därom. Trakten var rikt bebodd af nomader, där syntes ofta svarta tält, där hördes fåren bräka och hundar skälla; kvinnor och pojkar vaktade hjordarna, och jakar betade i sluttningarna. Landet påminde om Pamirs sommarbeten. Den andra valpen dog på natten och var på morgonen nästan uppäten af korpar.

Den 12 juni kommo vi åter in på »tasam» vid Njuku, där vi lägrade. Dess »gova», hvars vänskap vi vunnit i Saka-dsong, var mycket förekommande och sade, att jag gärna kunde få göra en nordlig krök, eftersom jag tycktes afsky stora vägen. Han skulle föra mig upp på ett pass, hvarifrån nästan alla berg på hela jorden syntes, och särskildt Lunpo-gangri strax i norr. Här skulle vi komma i beröring med folk i provinsen Bongba, som kanske kunde sälja hvad vi behöfde. Vid Njuku dog den tredje valpen. Tibetanerna sade, att de fått en halssjukdom, som hette »gakpa» och som är vanlig i trakten. Mamma Puppy brydde sig icke ett smul om valparna, då de voro sjuka, hon tycktes snarare undvika dem. Vi hade tvättat dem med varmt vatten och pysslat om dem så godt vi kunde och gjorde nu allt för att rädda den sista. Tibetanerna kunde icke förstå, att man gjorde sig så mycket besvär för en hund.

Likt ett blåhvitt dallrande sken öfver bergen i sydväst flammade hela kvällen täta blixtar, och bergens konturer framträdde skarpa och svarta under dem. Det är tecken till monsunregn på Himalayas södra sluttningar. Alla längta därefter. Faller regn här uppe, frodas gräset inom ett par dagar, boskapen blir fet och välmående, mjölken tjock och gul; nu är den hvit och tunn och ger föga smör. Nomadernas tillvaro, ja hela landets välmåga beror däraf. Det är sommarbetet, som hjälper hjordarna att gå igenom de öfriga årstidernas njugghet. Uteblir regnet, förtvina hjordarna och förminskas.

Natten är tyst. Blott då och då höres en flickas glada skratt eller ett hundskall. Nattvakten gnolar för att hålla sig vaken.

Den 13 blef en hvilans lata dag — vi måste invänta Tundup Sonam och Taschi. Under rastdagarna rakar jag mig alltid — det är skönt att vara snygg, äfven då man inte har någon att kokettera för. Robert sköt tre vildgäss och fångade två ännu gula gässlingar, som gingo omkring och gjorde spenat i hans tält. Vi släppte dem

Kvinna i Njuku.

i Men-tjus kristallklara älf, i hopp om att de skulle finna någon vänlig gåsmamma.

Det sades vara blott fyra dagsresor till en trakt i Nepal, där barrskog växte. Tänk, barrskog, alldeles som i Sverige och i Simla! Men vi måste stanna kvar på dessa ödsliga vidder.

Just då vi skulle bryta upp följande dag kommo Hadji, Islam Ahun och Gaffar och begärde att få be-

frias från nattvakt och att få ha eget mathåll, om de skulle stanna kvar. Jag sammankallade då de andra och frågade, om någon af dem ville göra dem sällskap nu, då de kördes på porten. Men ingen ville. Vår Hadji, den ende af muhamedanerna, som varit i Mekka och varit där två gånger, var karavanens enda bof. Han hade uppviglat de båda andra: Mekkapilgrimer äro alltid bofvar, har jag märkt. Hadji sade att han föredrog röfvare och skojare på landsvägen framför Guffaru och de andra ladakis. Då vi fortsatte åt NV upp genom Men-tjus dal, försvunno de tre männen ur sikte.

Vid lägret CLXXVII hade vi den 15 juni stor mottagning, ty några höfdingar från Bongba-hållet besökte oss, och Tradums gova, vår gamle vän, var också med. De beslöto att låta mig rida en bit åt norr, under villkor, att jag kom tillbaka samma dag. Den 16 redo vi därför på hyrda friska hästar upp till Kilung-la (5,318 m.) hvarifrån utsikten var orienterande och lärorik. Framför oss ha vi det svarta Lunpo-gangri, med dess djupa, vilda dalar och klippbranter, dess små gletschertungor och hättor af evig snö. Traktens folk sade, att berget är heligt och utgör ett slags port eller förgård till Kangrinpotje, det berömda vallfartsberget, nära Indus' källa. Bakom Lunpo-gangri är dalen och floden Rukjok-tsangpo, som går till Tjaktak-tsangpo. Redan nu förstod jag, att dessa toppar, som vinkelmätts af Ryder och Wood, icke kunde ligga på de oceaniska flodernas vattendelare. Men hur landet verkligen såg ut norr om dem, visste ingen, och Bongba-männen hade fått bud att komma och hindra oss, om vi försökte trassla oss norrut. Hvarken med lock eller pock lyckades jag vinna mer än utsikten

från Kilung-la. Ju längre vi skredo mot väster, desto större stycken af den hvita fläcken stannade bakom oss. Det kändes förfärligt bittert, men mitt hopp stod alltjämt till den kinesiska posten från Lhasa.

På morgonen den 17 voro alla bergen snöklädda, men dagen blef ändå varm och skön, då vi redo upp på Sertjung-la och i sydväst sågo Himalayas nordligaste kam och den breda Brahmaputra-dalen. Den nedgående passdalen är rik på buskar och flygsand, som bildat ända till 6 meter höga dyner.

Efter en intressant och resultatrik marsch, lägrade vi i dalmötet Dambak-rong. Men dagen var icke slut ännu. Vi hörde att Naser Schahs son i går anländt till Tradum med tjugutvå mulor på väg till Ladak. Därför skickades ilbud, som skulle be honom invänta oss och ge oss upplysningar om Tundup Sonam och Taschi. Tradums gova red också hem för att ställa allt i ordning till vår ankomst. En stund förgick. Då hördes bjällror pingla. En ryttare kom i starkt traf från Sertjungs dal. Han hade tydligen följt våra spår, red rakt fram till mitt tält, satt af och räckte mig ett bref, hvars stora sigill innehöll orden: Imperial Chinese Mission, Tibet, och detsamma i kinesisk skrift.

Nu skulle vårt öde afgöras! Ladakis trängdes kring mitt tält. Jag förstod, att de önskade att vi skulle tvingas genaste vägen tillbaka till Ladak. De längtade hem och kunde icke besjälas af samma ideella intressen som jag. Med största spänning bröt jag brefvet. Det var dateradt Lhasa den 3 juni och hade varit på väg i fjorton dagar. Det var skrifvet på felfri engelska af Ho Tsao Hsing, first secretary to H. Ex. Chang (Tang Darin), och lydde:

»Dear Doctor Hedin!

Ert bref till Hans Excellens Tjang, dateradt den 14 maj, har riktigt kommit oss tillhanda. Sedan H. Ex. fått kännedom om, att ni framkommit till Raga-tasam och att Devaschung hindrat er från att fortsätta, beklagar han djupt att något sådant kunnat hända och ger mig i uppdrag att sända eder följande meddelande:

I sitt sista bref till er bad H. Ex. att ni skulle återvända samma väg ni kom; han kan därför nu icke förstå, hvarför ni tagit en annan väg tvärt emot hans önskningar; det är därför, som ni råkat ut för sådana obehag, hvilka H. Ex. i sanning djupt beklagar.

H. Ex. har nu återigen befallt Devaschung och myndigheterna utmed vägen, att gifva er allt möjligt beskydd och allt bistånd, men han önskar på det bestämdaste, att ni icke förändrar er riktning till nordväst, där både landet och folket äro vilda (jag undrar hur han kunde veta det!) och där olyckor kunna drabba er, för hvilka H. Ex. näppeligen kan bära minsta ansvar.

H. Ex. önskar därför, att ni endast återvänder den väg ni kommit och icke tillåter er att taga någon annan riktning.

H. Ex. skickar er sina bästa hälsningar och önskar, att ni lyckligt och väl måtte återvända hem.»

Det var allt jag vann på den kuppen, som redan kostat oss så mycken tid! Ett bestämdt förbud mot att gå mot nordväst till mina drömmars land. Nu skulle Devaschung få nya order, och allt stramare skulle bevakningen tilldragas omkring oss. Nu slogos järnportarna igen från söder också för den väg som leder till det förbjudna landet. Tang Darin var lika obeveklig som stats-

sekreteraren för Indien, lord Morley. Han retade min ambition, och därför är jag honom tack skyldig. Till en början lade vi beslag på det exemplar af vårt pass, som skulle gå från gova till gova hela vägen framåt.

Men icke ens nu var den ödesdigra dagen slut. I solnedgången kommo Tundup Sonam och Taschi, dammiga

Två tibetaner.

och trasiga vankande med sina bylten på ryggen. »Bra gjordt och välkomna, tjugu rupees per man och nya kläder är er lön! Hvad nytt?» Inga bref, blott ett kvitto från Ma, att han skickat min post till Lhasa, och ett bref från Gulam Kadir till Muhamed Isa. Schigatse hade de nått på elfva dagar och hvilat i tre. Sedan bröto de upp rakt mot väster från Taschi-lunpo. De gingo fort och långt första dagen och skredo upp mot passet Ta-la i solnedgången,

då nio stigmän, två med bössor, de andra med svärd, kastade sig öfver dem och slogo dem till marken. De båda bössorna ställdes på sina gafflar med mynningen mot deras hufvuden, de sju svärden drogos ur skidorna och en af männen talade:

»Så vidt lifvet är er kärt, fram med allt af värde ni har på er!»

Skrämda från vettet, hade de båda ladakis bedt dem taga allt de ville ha, blott de kunde få behålla lifvet. De nio röfvarna hade då öppnat deras bylten och plundrat dem på allt, till och med deras små gaos med afgudabilder, deras kokkärl och 18 rupees i silfver. Kläderna på kroppen hade de fått behålla. Af en ren slump hade röfvarna förbisett ett litet knyte med 30 tengas, som Tundup Sonam hade gömda i ryggsidan af sin lifgördel. Sedan plundringen i en handvändning var öfverstökad, försvunno stigmännen inåt bergen. Våra båda slagna hjältar stannade gråtande på valplatsen tills det blef mörkt; först gingo de långsamt och vände sig om och sågo röfvare i alla skuggor, sedan påskyndade de sina steg tills de halfsprungo. Uttröttade kröpo de in under ett par stenblock vid vägen, och på morgonen nådde de tre svarta tält, där de fingo mat, och hörde att en lama ett par dagar förut blifvit plundrad inpå bara kroppen just vid Ta-la. Men nu voro de räddade, och det var rörande att se deras glädje öfver att åter vara hos oss. De hade sett Muhamed Isas graf, och talet härom förnyade Tserings sorg.

Den 18 juni hade vi öppet land på vägen till Tradum, där vår stig följer norra dalsidan, under det att »tasam» följer den södra. Marken var sandbunden. Små retsamma bromsar surra in i näsborrarna på hästarna och göra dem galna. Liksom vildåsnorna gå de och stryka

nosen mot marken för att skydda sig. Till höger är Tuto-pukpa, ett berg dit lik från Tradum föras på jakar för att styckas. Vi rida på näsen mellan gölar, där massor af vildgäss hållas med sina täcka, gula ungar. Vid en klippudde äro rösen och vimpelstänger uppförda; bergväggen är svart, men hela dess front mot vägen rödmålad — »o, det är blod på Balders offersten!» Härifrån synes Tradums by, tempel och tjorten på sin kulle. I sydväst framträder Himalayas mörka snökrönta mur, vild, grann och brant. I sydost synes tasam slingra sig som ett ljust band; vår stig utmynnar däri; den är 12 meter bred mellan gräsbevuxna sandterrasser; den är Tibets »great trunk road».

Knappt hade vi lägrat (4,591 m.), förrän Hadji och hans båda skyddslingar kommo och salamade. Men jag var arg och körde af dem. Sedan hörde jag, att de gråtit, och jag ångrade bittert, att jag varit så ovänlig mot dem. Men då var det för sent; man hade sett dem med tunga steg vandra utåt stäppen, då skuggorna föllo.

Tradum-gumpa lyder under Taschi-lunpo, och dess fem munkar lefva af egna får- och jakhjordars afkastning och drifva handel på Nepal. Kring templet stå åtta tjortens och i lhakang, gudasalen, tronar den odödliga Sakijasonen bland den elfvahöfdade och sexarmade Avalokitesvara och andra gudar. I en liten skifferknalle ofvan klostret är en eremitboning, från hvars höjd man har en härlig utsikt öfver Brahmaputras dal och Tsa-tjutsangpos utträde ur bergen.

Här dog vår fjärde valp, som jag hade hoppats få behålla som ett minne från Schigatse. Mamma Puppy var nu åter ensam på sin matta, och utanför tälten höllos som vanligt de båda svarta hundarna från Ngangtse-tso.

Tradums gova var en treflig och gemytlig skälm och hyste det största förakt för Devaschung. Han ville icke låta oss följa Tsa-tju-dalen uppåt, men hade intet att invända mot en exkursion till passet Kore-la, beläget på två dagsresors afstånd mot sydväst och tillhörande den Himalayakam, som är en vattendelare mellan Brahmaputra och Ganges. Han lät oss till och med hyra sex hästar och gaf oss två vägvisare för färden, som anträddes på morgonen den 20 juni.

Den första natten skulle vi lägra vid den punkt, där Tsa-tju-tsangpo utfaller i öfre Brahmaputra. Med mina vanliga följeslagare red jag mot SSV öfver grässtäpp och sanddyner. Framför oss syntes tre vandringsmän med knyten på ryggen och stafvar i händerna. Då vi passera dem, göra de halt och komma fram för att lägga pannan mot mina fötter. Det var Hadji och de båda andra. Jag var glad öfver tillfället att få ta dem till nåder igen. De skulle för framtiden följa våra jakar.

Lägret var redan uppslaget på högra flodstranden vid foten af den kulle, på hvars krön ruinerna af det gamla klostret Liktse resa sig. Här går en viktig handelsväg öfver floden och en färja upprätthåller förbindelsen mellan stränderna. Tsa-tju-floden hade nu en bredd af 32½ meter och ett djup af knappt en meter, men hufvudfloden var 110 meter bred och ända till 1,75 meter djup och gjorde ett mera imponerande intryck än längre ned. Den absoluta höjden är här 4,565 meter. Lätt var det icke att spänna repet öfver floden, helst hård sydväststorm med stark sjögång rådde. Robert rodde ut med repet från högra stranden; från den vänstra gingo några ladakis ut i det långgrunda vattnet så långt som möjligt för att uppfånga sladden och fästa den i land. När vi väl fått

repet öfver, brast det i blåsten och sjögången och måste spännas på nytt. Väl var det 12° i luften och 15,4° i floden, men karlarna blefvo dock så genomfrusna i blåsten att de måste göra upp en stor eld. Därtill regnade det friskt, det första regn, vi haft sedan vi lämnade Ladak, och åskan dånade i bergen.

På natten stannade minimitemperaturen för första gången öfver noll — + 3,2°! Och morgonen var härlig efter gårdagens storm, himlen till hälften betäckt med sommarglada skyar, ej en vindfläkt, flodens yta låg blank som en spegel, svagt marmorerad af långsamma vattenhvirflar. Färjan var redan i farten med folk och varor; för hvarje öfverfart får färjkarlen en tenga och han korsar floden två gånger i timmen. Våra hästar och jakar drefvos simmande öfver floden, efter att under natten hafva betat på vänstra strandens stäpper.

Den 21 gjorde vi en ridt på 34,6 kilometer, men besökte först det lilla klostret Liktse-gumpa, som är uppfördt på innersidan af kullen och sålunda går miste om den härliga utsikt, som erbjöd sig från det gamla, nu ruinerade klostret på kullen. Från dess fönstergluggar kunde munkarna se flodens pulserande lif under årets tider, dess långsamma fall på våren, dess stigande under sommaren, då grumliga vattenmassor komma ned från smältande snöfält och gletschrar, deras aftagande på hösten och isläggning under vinterkölden. Och de kunde se hur isen bröts upp på våren och i stora skramlande flak dansade utför floden. Nu ha de tio munkarna utsikt öfver en eländig lerdal mellan sterila kullar, och deras kloster ligger afsides från alla stråkvägar. Liktse-gumpa är en afläggare af Sera, men får intet underhåll därifrån och äger inga hjordar. Färjans afkastning är deras enda

inkomst. Abboten, Pundjun Dung, klädd i en röd turban och bärande grått skägg, presenterade lhakangs gudar, Budda, Padma Sambhava och de andra. Bland de vanliga heliga föremålen på altarbordet märktes två människokranier, förvandlade till dryckeskärl; det ena var invändigt beslaget med en silfverskålla. På klostergården stod den heliga hunden bunden.

Nu sutto vi till häst och raskade på. Det synes genast att denna väg är flitigt frekventerad. På stäpperna, i öppna, mjuka dalbottnar, är den mindre tydlig, ty där går hvar och en som han tycker; men där man färdas öfver pass och hårda utlöpare, samla sig stigarna knippformigt från alla håll, och där är vägen sedan många sekler sliten och nött. På det lilla passet Tsasa-la mötte vi också en stor jakkaravan, lastad med korn.

»Hvarifrån kommer ni?» frågade jag.

»Från Mundang i Lo Gapus land.»

Mundang återfinnes på de engelska kartorna öfver Nepal, men hvem var Lo Gapu, »konungen af söderlandet»; det lät dock förnämt!

Nästa pasströskel heter Dorab-la, från hvars höjd vi se Tjockar-schung-tju, en bred dal med en bäck, som delvis kommer från Kore-la och går ut i Brahmaputra.

Medan vi rasta här drar Guffaru förbi med sin kompakta, svarta tross, en hel här af jakar under bördor, hvisslande och sjungande tibetaner och sist i tåget ladakis med våra egna djur. De försvinna snart i backens damm, men i en ravin rasta ett par af de våra för att draga ett bloss ur sin väderbitna vattenpipa. Härifrån draga de västerut till den öfverenskomna mötesplatsen, medan vi fortsätta mot söder.

I den dal, som leder upp till Ngurkung-la, lägrade en väldig saltkaravan på väg till Nepal. Af saltsäckar hade de tolf förarna byggt upp en bekväm skyddsmur mot den hårda blåsten. Vi nå därpå den ganska breda dal, som leder direkt till passet, hvars tröskel aftecknar sig i söder. I timtal redo vi uppåt, ehuru stigningen icke märkes; men blåsten låg rakt emot. Till höger ha vi nu en del af den vattendelande Himalaya-kedjan, som vi sett från Tradum. Men den är dold af ett egendomligt, skarpt begränsadt molnparti, liknande en hvit torped, från hvars norra spets då och då små molntottar lösgöra sig och försvinna. I sidodalen, helt nära den ytterst flacka pasströskeln, lägrade vi i närheten af några svarta tält och höjden uppgick till 4,595 m.

V.

En titt i Nepal.

Den 22 juni var den dag, då vi från Kore-las platform-pass skulle kasta en förstulen blick öfver Nepal och bland hvita skyar söka uppfånga en skymt af Dhaulagiris 8,130 meter höga topp. Men morgonen var dyster, tunga moln lågo som madrasser öfver jorden och af de kringstående bergen syntes icke en skymt. »Vi måste vänta tills det klarnar,» var den enda order, jag kunde ge. Men just då kom en mjölkflicka från ett läger af tjugu tält, som syntes i närheten. Folket lydde under Nepal, men tältade på tibetanska sidan. Flickan berättade, att det var blott en kort dagsled till de första fasta byarna och trädgårdarna och två dagsresor till Lo Gapus sommarresidens.

Då var saken klar: »Vi kunna lika gärna rida ned på passets södra sida som ligga här och vänta i blåsten.» Sagdt och gjordt! Tälten packas ihop, djuren lastas, vi sitta till häst och rida utmed östra dalsidan sakta upp mot Kore-la, som från tibetanska sidan så litet som möjligt liknar ett pass, ty för ögat är terrängen alldeles jämn, än gräsbevuxen, än bestående af steril, lös jord. Af snöbergen vid västra dalsidan synes endast den mörka foten, molnskiktet ligger nästan omedelbart utmed jorden — det är som om man kunde stöta hufvudet i taket.

Mot sydväst från Kore-la.

En ruin af ett hus, kanske fordom bebodt af en gränsvakt, ett par långa mane-kistor, skållor och lösa block af konglomerat; en karavan kommer upp från dalarnas djup, från Nebuk.

Förgäfves spana vi en stund efter själfva vattendelaren; först med ledning af fårorna, som samla sig mot söder, finna vi den. Här göra vi eld, rita och observera. Utsikten är häpnadsväckande, i hvarje fall en relief, hvars make vi icke sett på länge. Väl skymmas nu de mäktiga snötoppar i söder och sydsydväst, som redan i går genombröto molnen, men våra dalar stupa tvärbrant och samla sig till en större dalgång, i hvars djup gräs och åkrar lysa intensivt vårgrönt i det evigt grå, gula och röda bergslandskapet. Där nere lyser solen, och öfver Brahmaputras dal bakom oss är himlen klar; blott här på passet och kring alla snöbergen sväfva ogenomträngliga moln. Från fjällmassivet strax väster om vår utsiktspunkt utgå oräkneliga dalar; krönet af landåsarna mellan dem är nästan plant eller sakta fallande mot sydost, men dalfårorna äro djupt utskurna som cañons och frontspetsarna stå tvärhuggna i dalmötena. Kanske några af de närbelägna Himalayatopparna resa sig som klippskär öfver molnhafvet — det är som om en reflex af solbelysta snöfält här och hvar sökte genomtränga molnslöjan.

Vi stå på gränsen mellan Tibet och Nepal. Bakom oss i norr ha vi det flacka, jämna landet vid Tsangpos södra strand. Från floden ha vi stigit blott 96 meter till Kore-la, hvars höjd är 4,661 meter. Och från passet bär det hufvudstupa ned till Kali Gandak, en biflod till Ganges. Med en kanal, gräfd genom Kore-la, skulle man kunna tvinga öfre Brahmaputra att bli en biflod till Ganges. Norra Indien behöfver irrigationsvatten, men

kanske vinsten vore ringa, då Brahmaputra skulle i Assam lida afbräck i samma mån som Ganges ökades. Tibetanerna skulle förlora på kuppen, och en mängd byar vid Kali Gandaks stränder skulle sköljas bort. En ny invasionsväg till Indien skulle öppnas från norr — kanske det är lugnast för alla parter att låta floderna vara som de äro. Den här antydda förändringen på konstgjord väg kommer dock i sinom tid att inträffa af sig själf. Ty Kali Gandaks tentakler fortsätta sin erosion inåt bergen mot norr i ett vida hastigare tempo än Tsangpos erosion fortskrider i sin dal. En gång i tiden, låt vara om hundratusen år, skall Gangessystemets längst framskjutna tentakel ha nått Tsangpos strand, och då inträder till en början en bifurkation, som med tiden öfvergår i en fullständig förändring af de båda flodområdenas inbördes förhållande och areal.

Nu äro vi på Nepals mark och gå till fots utför branterna. Föga har gjorts för att förbättra vägen. Här och hvar är ett hindrande granitblock flyttadt åt sidan och så har ett afbrutet bröstvärn uppkommit; eljes har karavanernas slitning gjort det mesta. Det känns lätt och behagligt att gå utför mot söder, mot allt tätare luftlager; det blir varmare, lättare att andas; grönskan tilltager, färgskiftande blomster prunka i gräset. Så litet som möjligt tänka vi på att vi måste knoga uppför alla dessa backar igen; nej, nedåt, nedåt, låt oss om också blott för ett dygn leka sommar och glömma det ödsliga Tibet. På passet blåste det iskallt för en timme sedan, nu spåras blott den ljummaste fläkt, smekande öfver höjderna. Robert njuter i fulla drag och tror sig märka en susande välkomsthälsning från Indien; Tsering och Rabsang bli upplifvade och

glada, själf går jag och funderar på ett besök hos Kungen af Sunnanland.

Tre ryttare rida sakteliga uppför branterna. Två af dem snurra sina bönekvarnar. De se förvånade ut. Vi fråga hvadan och hvarthän? De skola till tältbyn däruppe på platålandet. Då de fått svar på sin fråga hvilka vi äro, sitta de af och be om ursäkt att de icke genast hälsat. Jag förlät dem gärna, ty vid detta laget såg jag ut som en trashank. De rådde oss att öfvernatta i någon af Lo Gapus gårdar och bådo oss komma på besök i deras tältby på återvägen.

Fallet aftar och vi nå en vidgning där tre dalar mötas: Kungtjuk-kong, som vi följt, i midten, Pama i öster och Damm i väster. Endast från Damm kommer en liten forsande bäck. Vi följa den förenade dalens högra sida. Från höger utmynnar en mycket mäktig dal Jamtjuk-pu, från hvars bäck en irrigationskanal leder till byar och åkerfält längre ned. Vid byn Jamtjuk se vi de första husen och träden. Vid vänstra dalsidan ett stort kloster med rader af manes och träd; sades heta Gubuk-gumpa. Åkrar, gräsmattor, buskar tilltaga. Därpå en rad af byar vid vänstra sidan. Dalen är knappt en half kilometer bred.

Strax nedanför den vänster ifrån kommande bidalen Gurkang-pu bilda rullstensbäddarna lodräta väggar med talrika hålor och grottor; dessa användas tydligen till bostäder, ty de stå i förbindelse med hus och murar framför dem. Längre ned ha vi byn Nebuk, omgifven af trädgårdar. Arkitekturen är den vanliga tibetanska: hvita och röda murar, platta tak, prydda med vimpelstänger. Vegetationen blir allt rikare och åkerfälten allt större. Ofta passeras ruinerna af torn och murar, kanske minnen från en tid, då Nepal låg i fejd med Tibet. Nu bär den rikt

bebyggda och odlade dalen en fredlig prägel och inga gränsvakter komma för att hindra oss från att gå vidare.

Vid vägen resa sig de vanliga mane-kistorna och en stor röd tjorten eller »stupa» har en anstrykning af indisk arkitektur. Nedanför tre bredvid hvarandra liggande byar smalnar dalen något. Nära en ensam gård lägrade vi i

En tjorten nära läger CLXXXII.

en härlig trädgård med präktiga grönskande träd och omgifven af vajande åkerfält. En kvinna upplyste oss, att denna plats, som hon kallade Nama-schu, tillhörde Lo Gapu och att ingen hade rättighet att utan hans tillåtelse gästa i trädgården. Men vi gjorde oss i alla fall hemmastadda och njöto af den ljumma, täta luften och hörde vinden susa i trädens kronor.

En stund senare infunno sig ett par män, som stodo i tjänst hos Lo Gapu, och begärde upplysningar om oss. De sade, att vi befunno oss i distriktet Tso och att floden hette Tso-kharki-tsangpo. En by, som syntes strax nedanför lägret, hette Njanjo, och därifrån hade man blott att öfverskrida ett par bergsutlöpare för att komma till Men-

Utsikt mot söder från läger CLXXXII i Nepal.

tang, Lo Gapus residens. Denne vore blott en gränshöfding, som icke var skattskyldig under maharadjan af Nepal, men däremot skyldig att en gång hvart femte år aflägga ett besök hos hans höghet. Han hade blott fem hundra undersåtar. Ännu tre dagsresor nedåt sades befolkningen vara lamaistisk och tala en tibetansk dialekt, i hvilken man dock hörde åtskilliga indiska och persiska ord.

Sedan den ena mannen fått alla de upplysningar han begärde, red han ned till gränshöfdingen för att aflägga rapport. Under tiden höllo vi rådplägning. Jag hade blott Robert, Tsering, Rabsang och två tibetaner med mig, och vår kassa utgjordes af 24 rupees. Det var en stor frestelse att fortsätta några dagar nedåt genom Himalayas djupa, vilda dalar. Här, vid lägret Nama-schu, befunno vi oss på en höjd af 3,806 meter och hade alltså från Kore-la fallit 855 meter; på tre timmar hade vi sjunkit lika mycket som vi på tre månader stigit, alltifrån Schigatse räknadt. För hvarje dag mot söder skulle vi komma till allt tätare luft och hade icke långt till de skuggiga barrskogarna. Men var det klokt att gå vidare genom Nepal? Vi undrade och öfvervägde. Vår kassa kunde ju icke räcka mer än ett par dagar. Våra hästar tillhörde Tradums gova och vi hade kommit öfverens om att från Kore-la blott kasta en blick öfver Nepal; nu hade vi korsat gränsen och gått ned i detta land, där vår ställning var mindre säker än i Tibet. Utan att ana det kunde vi gå i en råttfälla. Lo Gapu kunde kvarhålla oss och begära förhållningsorder från Katmandu. Men den största faran var att tibetanerna kunde blockera gränsen för vår återfärd och säga, att när vi en gång lämnat deras land, skulle vi icke få komma in öfver gränsen igen. Och vi skulle då bli afskurna från hufvudkaravanen och äfventyra de redan vunna resultaten. Jag beslöt därför att vända om så tidigt följande morgon, att Lo Gapus folk icke hunne att komma och stoppa oss.

Men aftonen var skön och lång och vi njöto i fulla drag under de lummiga trädens sus. Man hade en känsla af verkligt välbefinnande, det var lätt att andas, hjärtat behöfde icke arbeta så hårdt som i Tjang-tang; det fun-

gerade utan ansträngning i några timmar; fötterna kändes varma och på natten sofvo vi så godt som sällan förr. Ty äfven om man sofver sina åtta timmar i Tjang-tang, känner man sig aldrig uthvilad, då man stiger upp; man har otillräckligt utbyte af sömnen. Här däremot hade vi efter nattens hvila en genomgående känsla af välbehag, och den enda missräkningen var molnen, som skymde de väldiga Himalaya-topparna i söder och sydsydväst. Blott någon enda gång skymtade de fram.

Den 23 juni sutto vi åter till häst. Ej ett ord hade hörts från Lo Gapu. Då budbäraren lämnade oss, hade han den uppfattningen, att vi skulle fortsätta nedåt, och den lille potentaten satt väl och väntade på vår ankomst. Men vänta fick han. Vi redo sakta uppför backarna igen till Kore-la, lämnade vår förra väg till höger och lägrade vid Kung-muga.

Jag satt just och ritade, då en ryttare kom pinglande; i handen höll han en grön tygflagga, en budkafle på kinesiska och tibetanska. Vi togo för gifvet, att det var fråga om stränga åtgärder mot oss, men funno att det var en ukas från Lhasa till alla väghåll ända till Gartok att ställa hästar och transport till ett par kinesers förfogande, som hade i uppdrag att söka reda på mig, »tala» med mig och öfverlämna bref från Lien Darin. Man kunde när som helst vänta deras ankomst.

Midsommardagen var så mulen som möjligt. Hela landet låg inbäddadt i ogenomtränglig dimma, icke ens de närbelägna tälten syntes. Äfven sedan den lättat något, förblefvo bergen osynliga. På utmärkt väg rida vi mot nordväst och förvånas öfver de talrika mane-kistorna med deras täta, fina reliefskrift på violett och mörkgrön skiffer; andra bönestenar hafva tre till fyra centimeter höga bok-

stäfver, under det att de allra största äro ett par decimeter höga, så att blott ett skriftecken får plats på hvarje platta. Då ligga sex plattor i rad för att bilda den heliga sentensen: om mane padme hum. På somliga offerhögar voro bokstäfverna röda, uthuggna ur runda granitstycken med hvit botten. Den största kistan var 80 meter lång.

Rika tältläger med stora hjordar passeras; vildåsnor beta vid sidan af tama jakar. Alla mötande stanna och hälsa. Tradums gova mötte oss; han såg olycklig ut och undrade om Lo Gapu skulle bli förargad öfver vårt besök i Nepal. Öfver den lilla tröskeln Tasang-la nådde vi lyckligt Bando, nära den lilla sjön Tsotot-karpo, där Guffaru väntade oss med hufvudkaravanen.

Den 25 gjorde vi en helt kort marsch upp till Tjikum, hvarifrån Tsotot-karpo alltjämt syntes. Vi hade proviant för blott en dag, och Tradums gova erbjöd sig att skaffa mer, om vi ville betala bra för de hästar, vi fingo hyra. För de kineser, som voro i antågande, sade han sig icke hysa den ringaste respekt; om de förebrådde honom att han låtit oss resa på södra stranden af Tsangpo, skulle han svara, att det var lättare att proviantera där än på den norra. Han hade förut varit lama i Taschi-gembe, men förlorat sitt hjärta åt en kvinna; för att blanda bort korten hade han anträdt en pilgrimsfärd till Kang-rinpotje, men ertappats och förbjudits att återvända. Sedan hade han småningom stigit i graderna och blifvit Tradums höfding och var en lika stor skälm på det profana som på det religiösa området. Oss gjorde han emellertid utmärkta tjänster.

Från vår högt belägna lägerplats var utsikten ståtlig denna afton. Då fullmånen stigit upp en bit, skimrade den

lilla sjön som en silfverklinga. Solen hade blott kvarlämnat ett återsken öfver den västra horisonten, men hela Brahmaputraslätten och Tjang-tangs berg i norr syntes tydligt i matta, skära nyanser, där alla finare detaljer smälte ihop. Framför månen sväfvade en sky med bländande, silfverhvita kanter. Ett stycke till höger därom uppfångade en

Mane-kista; från dagsleden den 24 juni 1907.

annan sky en reflex af solen och hade gyllne kanter. De voro nattens och dagens änglar, som kämpade om herraväldet. En stund senare hade natten segrat, och då lyste mångatan bjärt i sjön, men allt det andra förvandlades till jämnstruket töcken.

Sedan dagen återtagit sitt herravälde, redo vi i den varma morgonluften, bland moln af flugor, moskitos och

bromsar, upp öfver Tagu-la och ned genom Tambak-dalen. Åt väster upprullar sig ett storartadt perspektiv af Himalayas nordligaste kedja, i nordväst ha vi Brahmaputras breda öppna slättland med floden slingrande i dess midt likt ett blått band. Äfven denna kväll framkallade nattens återkomst briljanta effekter i färgspel och stämningar. Lätta, oroliga, för ögat orörliga, men af högre vindar sönderslitna som urgamla bönevimplar på ett pass, seglade skyarna öfver himmelens fält i solnedgången. Månen, alla nattliga vandrares och uteliggares vän, lyser upp nejden kring våra tält, mellan hvilka den blåa röken från eldarna sveper som ett flor öfver marken. Jakarna stå tysta som skuggor, endast då och då hör man dem gnissla med tänderna mot öfverkäkens broskvalk. Tradums gova och hans tjänare läsa surrande sina aftonböner, snurrande sina bönekvarnar.

På morgonen kom en fort öfvergående regnskur, på förmiddagen en ny; vi iakttaga alla himlens tecken och längta liksom tibetanerna efter regn, men också för de lättfotade antilopernas, vildåsnornas och vildfårens skull. Öfver bergen i söder äro molnen blåsvarta, och från dem nedhänga vackert svängda fransar och draperier af idel regn. Man tycker sig höra hur det skvalar mot hällarna och hur nyfödda flöden skölja sjungande genom dalarna. Det lilla regn, som fallit i våra trakter, förmår dock blott för en kort stund fukta marken. Det lät så trefligt, när dess droppar trummade mot Tradum-govans paraply och mot min Curzonhatt. Dof och högtidlig som ekot från en domsbasun dånade åskan i bergen rundtomkring.

Vi korsa Närung-tsangpo, komma ut på Brahmaputras väldiga dalslätt och lägra i en af talrika nomader bebodd trakt. Nagors gova var en hygglig, högrest man,

som skaffade oss tsamba, tjang och gåsägg, ett välkommet ombyte i fårdieten. Robert och Schukkur Ali fångade fisk. Govan berättade hur hans föräldrar, som voro hemma i Kham, gjort en pilgrimsvandring till Kang-rinpotje, men kvarglömde eller med flit öfvergåfvo sin lilla son här i trakten. Pojken växte upp bland de vilda tälten och var nu, ehuru en främling, traktens höfding.

Morgonen den 28 redo vi upp till Namla-gumpa på dess klippudde, hvarifrån utsikten är vidsträckt och lärorik. Vid uddens östra fot är byn Namla, ett fåtal usla stenkojor, och här utmynnar i slätten älfven Pung-tju, som kommer från sjön Udjam-tso. Klostret har några förgyllda bronsgudar och sju munkar, af hvilka en sextiosexåring hade lefvat 50 år inom dess murar. De äro fattiga och vinna sitt lifsuppehälle genom att tigga, men få också frivilliga gåfvor af kringboende nomader.

Öfver en plan slätt af sprucken lera, som under högvattenstiden öfversvämmas, nådde vi lägret vid Tsangpos strand, floden är här mycket bred och liknar en sjö, och att så äfven är händelsen under senhösten, framgår af Ryders ytterst samvetsgranna och korrekta karta. Bredden uppgick här till 890 meter, och det största djupet var blott 0,74 meter. Man rider därför obehindradt öfver, och jakkaravanerna gå helt lugnt tvärs öfver floden — hur olika mot förhållandet längre ned i öster, där floden klämmes ihop mellan branta berg och är djup och strid. På sensommaren kan den icke korsas här uppe, och man vågar sig icke ens med båt öfver, på grund af försåtliga, rörliga sandbankar. Under den flodmätning vi utförde, kunde ladakis gå öfver floden för att med stänger och rep mäta bredden samt hålla båten stilla, då jag undersökte strömmens hastighet. När arbetet var slut, skulle Rehim

Ali bära Robert i land, men halkade i bottenleran, och båda fingo sig ett oväntadt bad och vi andra ett godt skratt.

Dagen därpå fördes det ömtåliga bagaget öfver med båten, allt det öfriga på våra hyrda jakar, som klumpiga och svarta plumsade i det grågrumliga vattnet. På norra stranden rida vi genom ett ovanligt landskap; det är sjöar

Kvinnor i byn Namla.

och träsk bildade af flodarmar och belägna i en labyrint af ända till åtta meter höga dyner. Vi gå i alla väderstreck för att undvika sugande sanddyner eller djupare vikar, men ofta rida vi tvärs öfver ganska otrefliga bassänger med sjunkande botten; i somliga spårar man en svag ström, i andra är vattnet stillastående. Här och hvar titta små sandöar upp öfver vattnet, somliga sterila, andra med

gräs och tufvor. Det är ett söndertrasadt, men omväxlande och ganska lustigt landskap, och hela tiden förföljas vi af hela moln af mygg. Några karlar gå före oss och lotsa. Ibland råka de ut på djupt vatten och vända om. Af högvattnet sköljes det mesta af flygsanden bort för att åter afsättas längre ned vid Brahmaputras stränder. Men när

Män i byn Namla.

floden sjunker, hopar sig åter ny sand i denna trakt och nya dyner växa upp. Flygsanden har alltså här blott ett rastställe på sin väg mot öster. Vi lägrade vid den sista strandsjön och hörde fiskarna slå i vattenbrynet. Hela landet påminner om Lop och dess eviga kamp mellan flygsand och rinnande vatten. Trakten heter Dongbo, och här voro Tuksums gova och andra höfdingar till

mötes. Den förstnämnde hade fått underrättelse om, att de kineser, hvilkas annalkande vi hört omtalas, hade lämnat Saka-dsong och voro på väg hit. Han trodde att de skulle komma före kvällen.

En stor del af dagsleden den 30 juni följde tasam, där förut Nain Sing och den engelska expeditionen rest. Jag kunde icke undvika Tuksum, som stod upptaget i mitt pass. Större delen af vägen åtföljdes af vackra, regelbundet halfmånformiga dyner, som med den förhärskande vinden vandra österut öfver slätten. De äro efemära företeelser, som födas och dö, men alltid efterträdas af andra. Halfmånens horn äro starkt framskjutna i vindens riktning och vindsidans fall är mycket brant, ända till 17°; läsidan är så brant, som sandfallet tillåter.

På en isolerad kulle, västerut från Gandju-la, är Gandju-gumpa uppbyggdt; lydande under Brebungs kloster, har det en lhakang med tolf kolonner och fyra divanrader samt två stora trummor. Gudabilderna le mildt åt den hyllning, som ägnas dem af nomader och vandringsmän. Blott fem munkar och lika många hundar äro hemma i Gandju.

Tuksums hela befolkning kom och mötte oss utanför byn. Med govan öfverenskoms att Guffaru och hufvudkaravanen skulle gå till Schamsang, under det att jag med några få män gick på otillåtna vägar söder om floden. På aftonen uppvaktades jag af en deputation af våra ladakis, som frågade, om icke Muhamed Isa af sin innestående lön kunde bjuda dem på fest. Men det fann jag för starkt; den tillhörde ju hans hustru; festa fingo de i alla fall på min bekostnad, men det vankades ingenting annat än fårkött, tjang och te.

Och på morgonen den 1 juli hade jag en annan uppvaktning, nämligen fem unga tiggarflickor, trasiga och svarta, med bylten i träramar på ryggen och stora stafvar i händerna. De hade varit vid Kang-rinpotje som så många andra och räknade ett års vandring till sina hem i Kham. De tigga sig fram från tält till tält hela vägen —

Bagaget föres i båten öfver Tsangpo.

det måtte vara betungande för nomaderna att underhålla de talrika pilgrimer, som vandra denna väg.

Den 2 juli togo vi alltså farväl af Guffaru och hans parti, korsade slätten mot sydväst och uppslogo lägret CXCI på vänstra stranden af Tsangpo, som här förde 56 kubikmeter vatten. Följande morgon fördes hela bagaget öfver, och vi hade samtidigt äran att hjälpa en förnäm lama, som vi träffat i Taschi-lunpo, öfver floden. Han var klädd i gul dräkt med röd mantel och hade en

liten gul trähatt, som sken som metall. Hans tjänare voro beväpnade med bössor och svärd och förde på jakar hela deras gepäck öfver floden. Detta lyckades dock icke bättre än att jakarna kommo ut på djupt vatten och började simma. Hela bagaget blef naturligtvis genomvått. Vi hjälpte också en herde och några lamm från strand till strand, och hade vi stannat längre, hade vi väl fått tjänstgöra som färja hela dagen.

Tuksum's Gova.

Nu korsades ännu två armar, så att hela Brahmaputra här förde 92 kubikmeter vatten. De värden, man får genom flodmätningarna så nära källorna, äro dock af underordnad betydelse, isynnerhet under den årstid, då snö- och issmältningen börjat på allvar. Ty dels stiga källfloderna ansenligt mot aftonen, då dagens smältvatten hunnit ned till hufvuddalen, dels beror vattenmängden i hög grad på vädret. Efter de första regnen förbli floderna

tämligen okänsliga, emedan den torra marken uppsuger regnvattnet; men sedan marken väl är genomfuktig, rinner vattnet af och floderna svälla oerhördt efter en enda regndag. Om himlen är molnhöljd utan regn, sjunka de, men i fullkomligt klart väder smälter solen snön och kommer floderna att svälla.

Vi hjälpte en förnäm lama öfver floden, vid läger CXCI.

Det blef en lång dagsled, ty befolkningen i flera tält vägrade att lämna oss det bistånd vi behöfde, och vi fortsatte därför till den från söder kommande stora bifloden Gjang-tju, som själf mottager flera tillflöden från Himalayas nordligaste kam.

Jag hinner nu icke redogöra för geografien i dessa områden på Brahmaputras södra sida. Vare det nog sagdt, att vi under de följande dagarna skildes från hufvudfloden genom låga berg och först den 6 juli, i trakten

Tjärok, åter lägrade på dess strand. Vi hade då lämnat flera biflöden bakom oss och hufvudfloden förde blott 44 kubikmeter vatten.

Efter ännu en kort dagsresa återförenades vi med Guffarus parti i Schamsang (4,697 m.) på stora vägen, där nu 21 tält lågo. Traktens höfdingar voro mycket tillmötesgående och hade icke ett ord att invända mot mitt förslag att gå upp till Kubi-gangri, hvars snötoppar syntes i sydväst och där Brahmaputras källa sades vara belägen. De skaffade oss proviant för tolf dagar, och vi hade på länge icke haft så fria händer som nu. Icke ett ord hade försports om några kinesiska eller tibetanska förföljare från Lhasa.

VI.

På spaning efter Brahmaputras källa.

Nu hade vi kommit långt västerut, och steg för steg hade jag af omständigheternas makt tvingats att lämna allt större områden af det okända landet i norr bakom mig. Det grämde mig, men jag ville åtminstone försöka göra det bästa möjliga af vår påtvingade belägenhet. Vid Schamsang, Ryders Lahtsang, befunno vi oss vid den punkt, där Brahmaputras egentliga källfloder från olika håll mötas, och redan sedan länge hade jag fattat beslutet, att, så vidt tibetanerna ej reste oöfverstigliga hinder i min väg, framtränga till själfva källan.

Den kunnige och klarsynte öfverste Montgomerie hade år 1865 skickat Nain Sing upp genom öfre Brahmaputras dal. Från vårt Schamsang gick punditen öfver Mariumla och säger i sin rapport, att flodens källor tydligen äro belägna i den gigantiska kedja, som synes i söder, samt närda af dess glaciärer. Men han gick aldrig dit för att uppsöka själfva källan, utan fortsatte mot väster.

Året därpå, 1866, gjorde Thomas Webber en exkursion från söder in på det tibetanska området, och hans route ligger något söder om Nain Sings. På hans kartskizz ser det ut som om han korsat några af Tsangpos källfloder, men för den trakt, där deras källor äro be-

Brahmaputras källområde enligt Nain Sing, 1865.

Den punkterade linjen är Nain Sings route. Bör jämföras med min karta III.

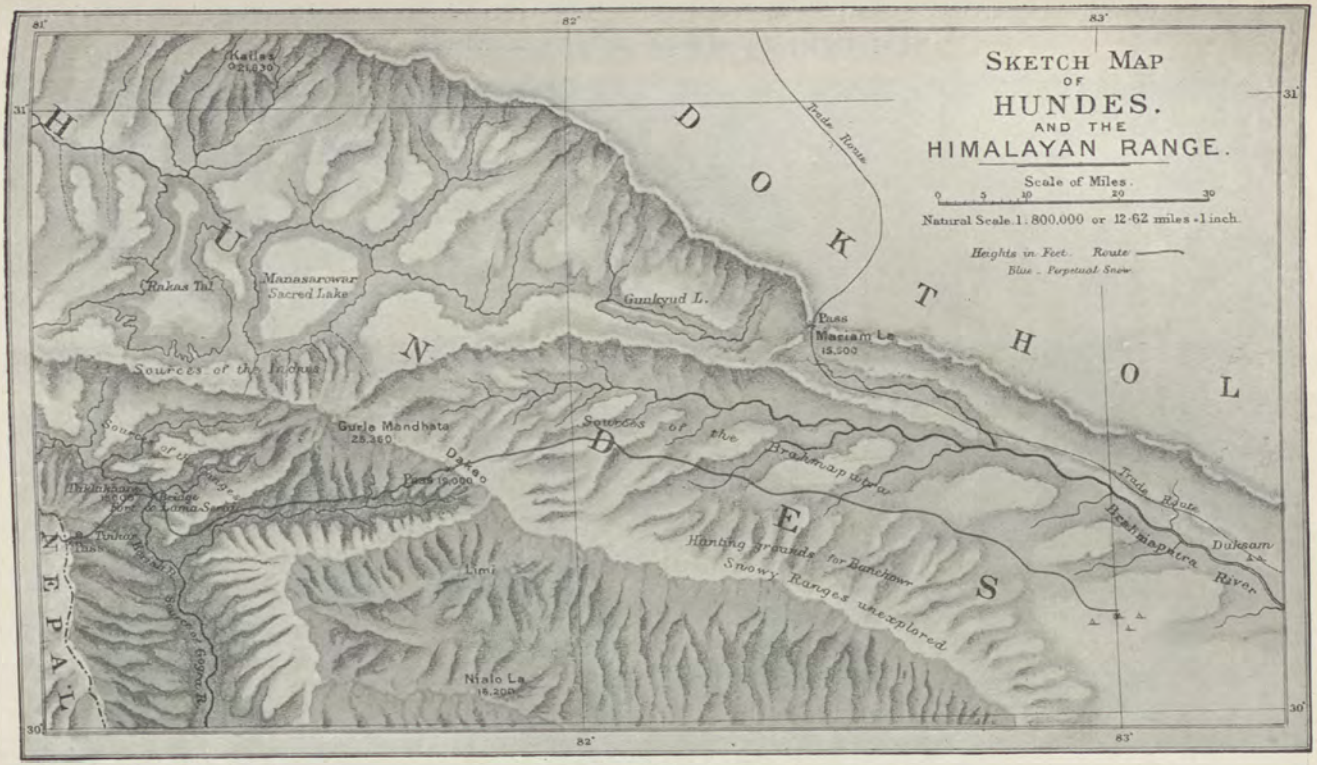

Kartskiss öfver Webbers route 1866.

Ur The Forests of Upper India. By Thomas W. Webber, London, Edward Arnold, 1902. — Liksom Nain Sing har han ytterst fantastiska begrepp om läget af Brahmaputras källa (jämför med min karta III). De båda sjöarna äro riktigt återgifna, men han begår misstaget att förlägga Indus' källa till deras södra strand. Att låta Ganges och Brahmaputra börja från Gurla-mandatta är naturligtvis fullständigt nonsens.

Brahmaputras källtrakt enligt major Ryder 1904.

Han tecknar Tjema-jundung såsom hufvudflod och Kubi-tsangpo, omedelbart söder därom, såsom en liten biflod. I verkligheten är Kubi-tsangpo hufvudfloden och Tjema-jundung, som upptager Marium-tju, blott en biflod. Den meridionala bergskedjan nära kartans västra kant existerar icke alls. Jämför denna karta med min karta n:r III.

lägna, har han ingen annan upplysning än: »Snowy ranges unexplored». Och då han i texten säger: »Här voro den stora Brahmaputras källor, tagande sin början från Gurlas glaciärer,» blir förvirringen outredlig, i det att flodens källor ligga tio svenska mil öster om Gurla, ett berg, som icke har det minsta med Brahmaputra att göra.

Den politiska expedition, hvilken i slutet af 1904 stod under Rawlings befäl, hade Gartok till mål och dess förnämsta resultat är den beundransvärda karta af hela öfre Brahmaputras dal, som Ryder och hans assistenter uppgjorde, då de reste från Schamsang öfver Marium-la och norr om Guntju-tso till Manasarovar. För mig var det därför af största betydelse att gå söder om deras route genom ett land, som de icke alls berört. De reste samma väg som Nain Sing och lämnade flodens källa på omkring fyrtio engelska mils afstånd i söder. Af Ryders rapport kunde man få den uppfattningen, att han betraktade Marium-la som Brahmaputras källa. Men i bref, som jag nyligen mottagit från honom, förklarar han, att så icke var fallet, utan att han alltid insåg, att den verkliga källan måste vara belägen bland snöbergen i sydväst, hvilkas toppar han vinkelmätte och inlade på sin karta. Äfven i rapporten säger Ryder, att den största källfloden kommer från dem.

I stället för att nu ingå på en vidlyftig diskussion af problemet, meddelar jag här små skisser af mina trenne företrädares kartor, Nain Sings, Webbers och Ryders. Ty någon annan resande har aldrig varit i denna trakt (herr Landor kan jag nämligen, lika litet som hans landsmän, taga på allvar!), och jag ville under inga villkor försumma tillfället att framtränga till Brahmaputras verkliga källa och definitivt fastslå dess läge.

Hur skulle nu detta gå till? Vid Schamsang mötas källfloderna, och först nedanför denna punkt bär den förenade floden namnet Martsang-tsangpo. Jag hade naturligtvis till en början att uppmäta vattenmängden i de olika floderna, för att utröna hvilken af dem som är störst ty voro de ungefär lika stora, fick man nöja sig med att säga, att Brahmaputra hade flera källor.

Med tio man, båten och de nödvändiga mätningsinstrumenten begaf jag mig den 8 juli till den punkt vid södra dalsidans bergsfot, där två floder sammanflyta, nämligen Kubi-tsangpo från sydväst och Tjema-jundung från väster. En kort dagsled västerut mottager Tjema-jundung Marium-tju, som kommer från Marium-la. Först mättes hela den förenade floden, som förde 44 kub.-m. vatten i sekunden, och omedelbart därpå Tjema-jundung, som i det närmaste förde 10 kub.-m. Subtraheras dessa från den förenade flodens volym, så få vi 34 kub.-m. för Kubi-tsangpo. Denna flod är med andra ord tre och en half gånger så stor som Tjema, men därvid är att märka, att Tjemaarmen också innehåller Marium-tjus vatten och att dess 10 kub.-m. alltså betecknar två bifloders samfällda flöde.

På kvällen då vi tillsammans med hufvudkaravanen lägrade i trakten Umbo (4,702 m.), där Tjema-jundung och Marium-tju förena sig, hade floderna växt högst betydligt och vattnet, som på morgonen var klart, hade blifvit grumligt. Det var alltså endast de båda samtidigt verkställda mätningarna, som kunde direkt jämföras med hvarandra, och jag förbigår här alla de senare företagna detaljmätningarna. För framträngandet till källan behöfde vi icke veta mer, än att Kubi-tsangpo var ojämförligt större än de båda andra, och vi hade alltså att följa dess lopp

uppåt mot fjällen, något som ingen af mina föregångare gjort. Äfven tibetanerna sade, att Kubi är Martsang-tsangpos öfversta del.

Den 9 juli togo vi farväl af Guffaru och hufvudkaravanen, som alltjämt skulle följa stora vägen och öfver Marium-la gå till Toktjen, under det att jag med Robert, tre ladakis och tre beväpnade tibetaner skulle följa Kubi-tsangpo till dess rot och begynnelse. Vår väg leder mot VSV. Där vi korsa Tjema-jundung, en bra bit ofvanför den sista af Marium-tjus delta-armar, förde floden föga mer än fyra kubikmeter; Kubi-tsangpo, som flyter sydost därom, är alltså här inemot åtta gånger större. Vid vadstället nedsatte våra tibetaner i strandbrynet en pinne med en hvit lapp, och då jag frågade hvarför de gjorde det, svarade de: »För att floden icke skall tröttna att föra sitt vatten nedåt dalarna.»

Vid Tok-djonsung, där vi lägrade bland några nomadtält, såg Tjema mäktig ut, men dess vatten strömmade också mycket långsamt. Traktens nomader gå om vintern uppåt Tjang-tang. Äfven här erforo vi, liksom vid flera tillfällen förut, att kopporna anställde svåra härjningar i Purang och att alla vägar dit voro spärrade. Ingen trakt ligger så högt att icke dödsängeln hittar dit.

På natten hade vi — 9,2°, midt i juli, men vi voro också vid lägret CXCIX på 4,874 meters höjd. Framför oss i sydväst framträda snöfjällen allt skarpare. Tjema-floden är slingrande och långsam, och vi lämna den på höger hand innan vi nå lägret Schärjak.

I hård blåst redo vi den 11 juli vidare mot sydväst. Redan här passerades porösa, smältande snöflak. Fast fjäll syntes ej, men allt grus i trakten var granit och grön skiffer. Vi följa en tydlig nomadstig, som för oss

upp till det lilla passet Tso-niti-kargang, beläget i den ås, som är en vattendelare mellan Tjema-jundung och Kubi-tsangpo. Den sistnämnda flodens mäktiga dal ha vi nu under oss i söder. Kubi-tsangpo är starkt grumlig, men vid dess högra strand är en fullkomligt klar moränsjö. Från sydost utträder bifloden Lung-jung ur sin markerade dal. Och för öfrigt är utsikten storartad åt alla håll. Från nordväst till nordost utbreder sig ett outredligt haf af berg: Transhimalayas kammar och förgreningar, genomskurna af öfre Tsangpos nordliga biflöden. I söder ha vi ett panorama, öfverväldigande och storartadt i all sin tjusande vildhet och hvithet. Det är en ojämn kedja med mäktiga toppar, skrofliga svarta och vilda, än spetsiga som pyramider, än kompakta och klumpiga, och ofvanför och bakom dem se vi firnfälten, från hvilka den eviga snön långsamt glider ned för att bilda gletschertungor mellan svarta klippor. I söder dominerar ett mäktigt parti, kalladt Ngomo-dingding; från dess gletscher kommer en betydande del af Kubi-tsangpos vattenmängd. I VSV är Dongdong ett annat parti med en lika mäktig gletscher, och bergen till höger därom kallas Tjema-jundung-pu; från dem tager floden af samma namn sin början, för att på omvägar gå ned till flodmötet vid Schamsang. Åt SO utpekas läget af Nangsala, på andra sidan af de närmaste fjällen, hvarifrån floden Gjang-tju, som vi lärde känna för några dagar sedan, tager sin upprinnelse.

Brant bär det utför bland moräner och granitgrus och block. Här ligga tre små klara moränsjöar på olika höjd, kallade Tso-niti. Terrängen blir sedan flackare; en mane-kista, en bland gruset porlande källbäck och en liten göl passeras, innan vi nå lägret CC, Lhajak på

Kubi-tsangpos strand, där betet är förträffligt och spåren af nomadläger talrika. På flera ställen hittade vi stora vinddrifna flak af fin, tunn näfver, lösslitna af stormarna från löfträdens stammar och af uppstigande vindar förda söderifrån öfver bergen.

Våra tre musketörer berättade, att alla nomader, som nu vistades i trakten af Schamsang, om ett par veckor skulle komma hit upp och kvarstanna i en och en half månad, tills de jagades bort af den första snön. På vintern ligger snön 1½ meter djup, och många människor och djur ha gått förlorade i drifvorna. Det händer oftast när hjordarna gått för högt upp och öfverraskas af ett tidigt, häftigt snöfall. Förra hösten betade 23 jakar uppe vid foten af Ngomo-dingding, då ett häftigt snöfall inträffade. Flera tibetaner skyndade dit för att drifva ned djuren mot lägre trakter, men snön hopade sig i sådana massor, att de måste vända om för att icke själfva gå förlorade. Nu på våren hade man begifvit sig dit och funnit de omkomna djurens skelett och skinn. Schamsangs gova hade nyligen förlorat några hästar på samma sätt. Icke ens vildåsnorna gå säkra för den tidiga snön. De kunna icke springa, då snön ligger djup; sedan de fåfängt försökt rädda sig till barmark, hungra och frysa de ihjäl bland drifvorna. Våra tre vägvisare, som själfva tillbringa somrarna här uppe, försäkrade att vildåsnan förfryser i stående ställning, och att djuret ofta förblir stående upprätt på alla fyra, sedan sommarsolen smält undan snön. De hade sett döda vildåsnor, stående i hjordar, alldeles som lefvande.

Den snö, som under vintern faller i trakterna kring Brahmaputras källfloder, smälter på våren och bildar, jämte den smältande flodisen, en vårflod, hvars dimen-

sioner sades vara mycket betydligare än den af regnen orsakade sommarfloden. Detta håller nog streck för Tsangpos öfversta lopp, men längre ned är säkerligen regnfloden mäktigast. I allmänhet äro oscillationerna i vattenståndet mera utpräglade i de högre trakterna, ty ju längre nedåt loppet, desto mer utjämnas fluktuationerna.

»Är icke detta ett hårdt och grymt land att lefva i, och är icke bombo tjimbos land (Indien) bättre?» frågade våra tibetaner.

»Jag vet icke det; i Indien har man att kämpa mot tigrar, ormar, giftiga insekter, hetta, febrar och pest, som saknas här uppe i den friska luften.»

»Ja, men det är bättre än den ständiga blåsten, den skarpa kölden och den fåfänga väntan på regn. I år ha vi blott haft ett par lätta skurar, och vi förlora våra hjordar, om det icke kommer mer.»

»Låt oss då säga, att sommaren är god nog i Tibet, om det regnar, men kväfvande i Indien, och att vintern är hård och grym i Tibet, men behaglig i Indien.»

»Säg, är det ni, bombo tjimbo, som med edra glas- och mässingsmaskiner håller regnet tillbaka i år? Vid denna tid brukar det eljes regna hårdt, men ni föredrar väl klart väder för att kunna se landet och för att vägarna ej skola uppmjukas?»

»Nej, jag längtar liksom ni efter regn; mina djur magra och kunna ej äta sig mätta af det usla bete, som står kvar sedan förra sommaren. Endast gudarna ha makt öfver vädret; människors barn måste ta regn och solsken så som det gifves från ofvan.»

De sågo undrande på hvarandra, och, det var icke första gången, de tillskrefvo mig samma makt som sina

egna gudar. Och det kunde vara svårt nog att öfvertyga dem om deras villfarelse.

Vid midnatt hörde männen ett »ettårs barn» gråta och klaga vid Kubi-tsangpos strand och liksom ropa på hjälp. Häpna väckte de hvarandra, och Rabsang och två tibetaner gingo dit med en bössa, troende att det var något spökeri. När de kommo nära, hördes barnet gråta och jämra sig alldeles tydligt, och våra hjältar blefvo så förskräckta, att de funno klokast att skyndsamt draga sig tillbaka. Då jag frågade hur de just kunde veta, att det var ett ettårs barn, svarade de, att man hörde att det hvarken kunde vara yngre eller äldre. Då jag föreslog, att det kunde vara en vargunge, eftersom inga människor funnos i trakten, försäkrade de, att det måste vara en fredlös ande, som irrade omkring på stranden.

Något spökeri måtte ändå ha varit rådande i nejden, ty själf drömde jag på natten, att alla de näfverflak, vi sett under dagens ridt, voro bjudningskort från maharadjan af Nepal, att jag antagit inbjudningen och halfslumrande låg på en mjuk gräsmatta och lyssnade till den ljumma vindens sus i Himalayas cedrar. Drömmen var så tydlig, att jag hela dagen knappt kunde tänka på annat än det varma, härliga landet bakom bergen.

Redan vid lägret CC hade jag tämligen klart för mig hur landet låg, men vi voro ännu icke vid själfva källan och fortsatte mot sydväst den 12 juli. Snöbergens fot såg helt närbelägen ut. Floden är bred och delad af slamöar i flera armar. Vid vänstra dalsidan, som vi följa, står grön och svart skiffer i ett par små hällar. För öfrigt är allting gamla moräner. Vi korsa en älf från trakten nedanför Dongdong, som förenar sig med Kubi-tsangpo. Tsetjung-tso är en liten moränsjö. Dal-

bottnen stiger långsamt, består af mjukt material och är glest gräsbevuxen. Någon gång ses ett mindre erratiskt block af grå granit. Vid sommarens lägerplatser ligga trasor, gödsel och benbitar. Slutligen blir floden bred som en liten sjö, innesluten mellan kullar af morängrus och flygsand.

Vi lägrade vid Schapkas stenmur, där nomaderna ha ett af sina hufvudkvarter. Här står vid Kubi-tsangpos högra strand en medelhög, mörkviolett bergrygg med snöstrimmor, som smälta bort under sommarens lopp. Marken är märkvärdigt flack vid foten af dessa kolossala fjäll, och i stället för en gruskägla finner man en sjölikt ansvälld flod. Det är smältvattnet som bortsvämmat allt fast material.

Då vi nådde lägret CCI på en höjd af 4,841 meter, försvunno topparna i moln; men strax före solnedgången klarnade det, och de sista molnen gledo lätta och hvita som ångor öfver Ngomo-dingdings gletscher, hvars härliga byggnad framträdde tydligt, med de högra sidomoränerna och koncentriska ringar af gråa kulliga frontmoräner. Här och hvar gapa stora blåa sprickor i isen, hvars yta för öfrigt är hvit af snö och porös, smältande isbark.

Sedan solen gått ned, aftecknade sig de nio toppar som synas från SO till SV med utomordentlig skärpa. Ur de krithvita snöfälten framsticka ramsvarta klippspetsar, utsprång och åsar, och mellan kolossala propyläer träda gletschertungorna ut. Det är som en hel by af himmelstormande tält, och Brahmaputras källa kunde icke prydas med en mera storslagen och dråplig fonddekoration Heliga och trefaldt heliga äro dessa berg, ur hvilkas kalla sköte den sedan urminnes tider i sägner och sånger berömda floden, Tibets och Assams flod, »floden» par

préférence, Brahmas son, födes och får sin näring. Släktled efter släktled af svarta tibetaner ha under årtusenden lyssnat till dess brus mellan jordens båda högsta bergssystem, Himalaya och Transhimalaya, och generation efter generation af Assams olika folkslag har bevattnat sina fält med dess lifgifvande strömmar och druckit af dess välsignade vatten. Men hvar källan låg visste ingen. Tre expeditioner ha approximativt bestämt dess läge, men ingen af dem hade varit där. Ingen jordbeskrifning har haft något att meddela om landet kring Brahmaputras källa. Endast ett fåtal nomader från Schamsang begifver sig årligen dit för att tillbringa ett par flyktiga sommarmånader. Och det är här, vid fronten af trenne gletschertungor, som den för hinduerna så heliga floden börjar sin nära trehundra mil långa bana genom jordens mest grandiosa bergland, först vältande sina grumliga vattenmassor mot öster, sedan i sydlig riktning sågande sin vilda dal genom Himalaya och slutligen mot sydväst korsande Assams slätter. Öfre Brahmaputra, Tsangpo, är i sanning Tibets förnämsta pulsåder, ty inom dess flodområde är hufvudmassan af landets befolkning samlad, medan dess nedre lopp omgifves af Assams bördigaste och folkrikaste provinser. Brahmaputra är därför en af jordens noblaste floder, och få äro de vattendrag, som hafva högre anor och ett mera växlingsrikt och ärofullt lefnadslopp. Ty vid dess stränder hafva folkslag växt upp och left sitt lif, och dessas historia och kultur ha sedan den tid, dit mänskliga urkunder räcka, varit intimt förknippade därmed.

Med tankarna härpå gick jag ut i sena kvällen och såg de nio topparnas klippartier framträda likt otydliga töckendimmor, under det att is- och snöfälten hade samma

valör som himlen och därför icke alls gjorde sig gällande i natten. Men då flammade en blixt i söder bakom Kubi-gangri, såsom hela massivet kallas, och den eviga snökammens kontur framträdde oerhördt skarpt skuren och ramsvart. Underliga, fängslande land, där man hör anderöster hviska i natten och ser natthimlen flamma i blekblått sken! Länge lyssnade jag till bäcken Schapka-tju, som sakta porlade i sin steniga bädd på vägen till Kubi-tsangpos strand.

Ännu hade vi en bit kvar till själfva källan, och jag kunde icke med godt samvete lämna Kubi-gangri utan att med koktermometern hafva bestämt dess absoluta höjd. Våra tibetaner voro idel vänlighet och tycktes själfva intresserade af att få visa denna punkt, om hvilken jag talat och frågat så mycket de föregående dagarna. Väl var jag glad och tacksam öfver detta oväntadt gynnsamma tillfälle att få bestämma källans läge, men jag visste dock, att min resa till Kubi-gangri icke kunde blifva annat än en mycket flyktig och bristfällig rekognoscering, och jag insåg vidare, att en grundlig utforskning af denna trakt skulle kräfva många år, ty sommaren är kort här uppe och arbetstiden varar blott under ett par månader. Men äfven om jag icke lyckades skörda annan vinst än den fysiska geografiens hufvudlinjer, kunde jag räkna denna exkursion bland de viktigaste resultaten af min sista resa i Tibet. Vi beslöto alltså att följande dag, den 13 juli, rida upp till källan. Blott Robert, Rabsang och en tibetan skulle följa med. De öfriga skulle under Tserings befäl lugnt afvakta vår återkomst.

Panorama af Kubi-gangri från utsiktspunkten den 13 juli 1907, på 5,015 meters höjd. I midten synes Langta-tjen-gletschern, vid hvars front Brahmaputras källa är belägen.

VII.

Den heliga flodens källa. Ett afsked.

I härligt väder bröto vi upp och inga moln skymde Kubi-gangris toppar. Vi följde Kubi-tsangpos vänstra strand och redo utmed foten af de väldiga moränmassor, som här resa sig väl 150 meter öfver dalbottnen och som fordom uppkastats på vänstra eller västra sidan af den jättegletscher, som bildades af alla de gletschertungor, af hvilka nu endast korta bitar finnas kvar. Moränkaraktären är klar och tydlig; än är det svängda åsar och vallar med branta sluttningar åt båda håll, än afrundade kullar, som resa sig öfver hvarandra. Ytan är ofta täckt af fint material med gräs och högalpina blommor, som i all sin fägring skynda sig att njuta af den korta sommaren. Här och hvar har ett ras inträffat, och man ser då att materialet saknar hvarje spår af lagring. Någon gång passera vi enstaka granitblock, men de äro små; det största vi sågo kunde vara åtta kubikmeter mäktigt. På jämna dalbottnen utbreda sig träsk med frodigt gräs, och i flera gölar voro vildgäss på sommarnöje. Ett par gånger korsade vi de alldeles färska spåren af små hjordar af vildjak, som dragit sig mot högra sidan af Kubi-tsangpo. Det klafsar och plumsar efter häst-

hofvarna i denna vattensjuka mark, som endast sällan afbrytes af små ytor af glaciallera.

Från moränmassornas höjder nedströmma talrika bäckar. De näras af smältande snöfält och äro därför, i motsats mot gletscherbäckarna, kristallklara. I moränerna ha de utskurit djupa erosionsdalar, och en af dem hade vid sin mynning afsatt en väldig kägla, öfver hvars yta bäcken spridde sig solfjäderformigt i tio armar, om inalles tre kubikmeter vatten. En högst väsentlig del af öfre Brahmaputras vatten härstammar från smältande snö; öfverallt hörde man småbäckar och rännilar porla och bubbla i gruset, och alla kommo de från kvarliggande snöfält, som fåfängt kämpade mot vårsolens glöd.

Nu ha vi rakt framför oss den kolossala gletscher, som kommer från ett vidsträckt firnbäcken väster om massivet Muktjung-simo. Mellan dess frontmoräner och den äldre morän vi följa har en ganska mäktig älf skurit ut sin dal. Dess vatten är halfklart och grönt; den härstammar alltså från snöfält. Ett stycke nedanför frontmoränen blandar den sig med gletscherälfvens talrika, grumliga armar, af hvilka den är störst, som rinner närmast Muktjung-massivets fot. Ett par hundra meter nedanför sammanflödet kan man ännu tydligt särskilja det gröna vattnet från det bruna, men sedan blandas de kalla strömmarna med hvarandra. Och där älfven, som alltjämt förblir splittrad i flera slingrande armar, böjer af åt nordost förbi läger CCI, mottager densamma betydande bidrag från de längre österut belägna glaciärerna, och så uppkommer Kubi-tsangpo.

Slutligen redo vi tvärbrant i sicksack mellan block och grussluttningar, öfver åsar, kammar och erosionsfåror, öfver bäckar och försåtliga sjunkträsk, öfver gräs-

plättar och tufviga snår upp till en dominerande utsiktspunkt (5,015 m.) på den gamla moränbryggan. Framför oss ha vi där en labyrint af mäktiga, tvärbranta, vilda, svarta, nakna klippor, toppar, pyramider, kolonner, kupoler och kammar, moräner, istungor, snö- och firnfält, ett landskap, som i storslagen vildhet söker sin like.

Här rastade vi, och medan hästarna betade i backarna, ritade jag ett panorama af nejden. Den största gletschertungan, som kommer från det egentliga Kubigangri, ha vi alldeles under oss, och vi se den i fågelperspektiv. Den näres af tre olika firnfält och har två tydliga midtelmoräner af svart grus, som här och hvar bilda upphöjda åsar, sedan den nakna isen på sidorna smält undan. Dess högra strandmorän är väl utvecklad och delvis ännu snöbetäckt. Den vänstra strandmoränen är i sin öfre del mäktig, men längre ned, där dess bas sköljes af den gröna älfven, är den smal. Ofvanför dess öfre del utmynnar en västerifrån kommande istunga i hufvudgletschern, och vid mötet har bigletschern upptornat en kolossal frontmorän, som sammansmälter med hufvudgletscherns vänstra strandmorän. Hela nedersta delen af hufvudgletscherns front är grustäckt; endast här och hvar framträder den underliggande isen. Här stå flera små vattensamlingar; somliga af dem ha intensivt blått vatten, andra äro bruna af slipmaterial, visande att de stå i samband med grundmoränens flöden. Ett par af dessa små sjöar hafva lodräta sidor af blåskimrande is, likt ingångarna till underbara sagogrottor. En rad af randsprickor i isen äro delvis dolda af snö. Frontmoränen är ett virrvarr af kullar, grus och block, med snöflak åt skuggsidan. I en verklig dal mellan dessa kullar framflyter den mellersta gletscherälfven efter att hafva pas-

serat ett par sjöar. Frontmoränen hinner dock aldrig anhopa sig, emedan dess afstjälpta material efter hand söndermales och bortslammas af gletscherälfven, hvars armar strax nedanför dess bas börja att slingra sig i vilda krökar öfver dalbottens jämna bädd.

En vandring på gletscherns yta vore ej svår, sedan man väl kommit upp på dess rygg. Dock finns det godt om farliga, snödolda sprickor, som kunde undvikas om man hölle sig på midtelmoränernas grusvallar. Det massiv af Kubi-gangri, som från vår utsiktspunkt syntes längst till höger eller i VNV, heter Gave-ting; det är därifrån som den stora bigletschern utgår.

Hufvudgletscherns front, där den mäktigaste af alla Kubi-gangris gletscherälfvar börjar, är Brahmaputras verkliga källa. De öfriga, sydost om lägret CCI utmynnande älfvarna äro både mindre och kortare. Vi kunde icke framtränga till dem, emedan hästarna hopplöst sjönko i hufvudälfvens sand och slambotten.

På återvägen stannade vi vid den punkt, där Kubi-tsangpos hufvudarm går ut under isen, och funno att Brahmaputras källa är belägen på en höjd af 4,864 meter öfver hafvet. Öfriga detaljer måste jag lämna till det vetenskapliga arbete, som i sinom tid utkommer om denna färd.

Den 14 juli på morgonen kändes det gassande varmt i mitt tält, och redan klockan sju var det $+7{,}3°$; på natten hade det däremot varit nära 8 grader kallt. Himlen var absolut klar, och jag kunde icke afstå från ännu en orienterande öfverblick af Kubi-gangris härliga gletscher-värld.

Sedan vi stämt möte med Tsering i Dongdong-älfvens dal, redo vi uppför den gamla moränens backar och

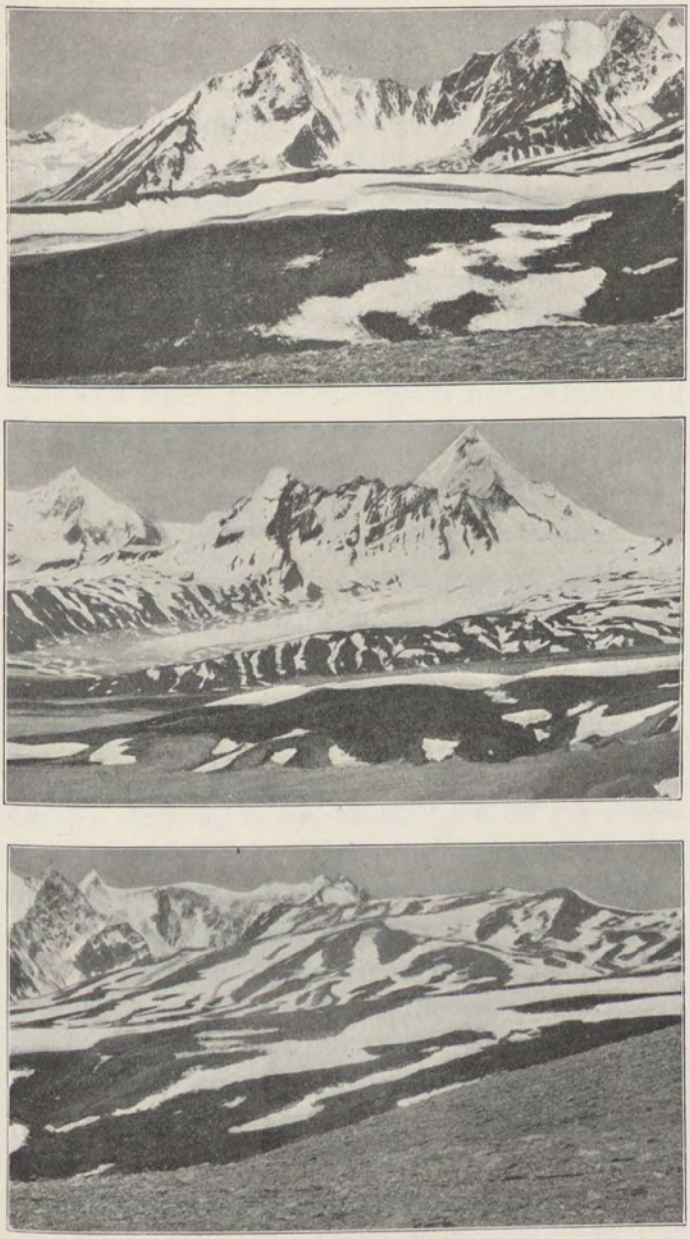

Kubi-gangri med Brahmaputras källor, från utsiktspunkten den 14 juli 1907.

åsar, dess dalar och terrasser af steril jord, nu försåtlig och mjuk på grund af snösmältningen, förbi små sjöar med klart, grönt vatten och upp till den allra högsta punkten på åsen, där intet fanns som skymde utsikten.

Först togs en serie af nio fotografier i följd. Sedan kastades en kappa öfver stativet till skydd mot den häftiga blåsten och i denna skyllerkur satt jag i nära fyra timmar och ritade ett panorama, omfattande hela horisonten. Under tiden lågo mina följeslagare och snarkade, och jag njöt af att vara ensam, ansikte mot ansikte med dessa kungliga bergsjättar. Hela arkitekturen är fantastiskt vild, och den enda lag, som lydigt följes, är att hvarje gletscher är inramad mellan tvenne väldiga svarta klippkammar.

I S 27° O ha vi den tetraëderformiga topp, som af våra vägvisare kallades Ngoma-dingding. I S 11° O reser sig en topp af nästan precis samma form; den kallas Absi. Öster om den är alltså Ngoma-dingdinggletschern och väster därom Absi-gletschern. Väster om denna följer det klumpiga massivet Muktjung-simo, hvars kulminationstopp synes i S 24° V. Den norra sidan liknar ett stall med spiltor, branta och korta och hvar och en med sin lilla hänggletscher. I sydväst resa sig ett par skarpa toppar och i S 57° V ett par kupolformiga toppar af idel snö och is; de höra till massivet Langta-tjen och från deras firnfält näres till stor del den gletscher, vid hvars front Brahmaputras källa är belägen. Äfven gletschern bör därför kallas Langta-tjen. I S 70° V, S 88° V och N 83° V resa sig toppar af massivet Gave-ting. I N 55° V uppdyka tre toppar af Dongdong, hvarifrån en af Brahmaputras källarmar utgår, ehuru den är helt obetydlig, jämförd med Kubi-tsangpo.

Mot nordost faller Kubi-tsangpos skarpt tecknade dalgång, och i fjärran synas Tjang-tangs berg, otroligt jämnstrukna, oräkneliga, tätt hopade pyramidtoppar, bildande en fint sågtandad horisont, på grund af det stora afståndet sammansmältande till en enda skär nyans med obetydliga snöfält. Transhimalaya tyckes åt detta håll breda ut sig och bli mera flackt än i öster.

Sent omsider redo vi åter tvärbrant ned till lägret vid Dongdong, och nu gällde det att raska på mot väster och att mandarinerna och Devaschung till trots söka samla så många nya rön och erfarenheter som möjligt — på förbjudna vägar.

Den 15 juli lämnade vi vår förra väg på höger hand och styrde emot norr öfver trassliga moräner och sågo från passet Kargan-la Dongdongs och Tjema-jundungs snötoppar allt tydligare. Den 16 var himlen molntäckt, ett par hagelskurar föllo och kullarna omkring oss skiftade i hvitt. Vi redo mot nordväst förbi ett par små sjöar och kommo åter i beröring med fast fjäll, grön och svart skiffer. Från Tugri-la hade vi en präktig utsikt öfver en värld af berg, hvilkas namn jag nu icke ens hinner att uppräkna. Ännu en tröskel, Sen-kamba-la, gå vi öfver för att nå Tjema-jundung-flodens breda, öppna dal, som kommer från en ganska mäktig gletscher i söder, tillhörande massivet Tjema-jundung-pu. Här funnos flera nomadtält, och i en klunga lågo sju tält bebodda af pilgrimer från Bongba. Med barn och blomma voro de på väg till Kang-rinpotje för vallfarten kring det heliga berget. De flesta pilgrimer från den fjärran östern gå denna sydliga väg, men på återfärden gå de öfver Marium-la.

Den 17 juli. I tio graders värme och kaflugn luft

kändes det gassande varmt i sadeln. Bruna Puppy vändades svårligen och det droppade från hennes hängande tunga. Men antiloperna och hararna kunde hon ändå inte låta bli. Hon satte efter dem som en pil, distanserades alltid och kom snopen tillbaka, men blott för att efter en stund åter börja sin hopplösa jakt. Ronggaktju är en biflod till Tjema och kommer från nordväst. I söder lämna vi den lilla dubbelsjön Kuru-tjok. I VSV synes den punkt där Tjema-jundung mottager Angsi-tju, den västligaste af alla Brahmaputras källflöden.

I Tyntjungs dal lägrade vi hos hyggliga nomader, som i en hast skaffade nya jakar, ty härifrån återvände de tre musketörerna till Schamsang efter väl förrättadt värf. Hela exkursionen till Brahmaputras källa hade kostat 110 rupees! Den hade varit värd mera! Infödingarna berättade, att ett band af tjugu röfvare på sista tiden gjort trakten osäker, men så fort ryktet om en europeisk karavans antågande hade nått Tyntjung, hade de spårlöst försvunnit; vi blefvo därför mottagna som befriare, och folket visste knappt hur väl de ville oss. En hinduisk köpman från Almora låg och köpte upp fårull och salt hos nomaderna och sålde filtmattor och tyger från Agra och Amritsar.

Följande dag gingo vi öfver Marnjak-la (5,302 m.) och hade Angsi-tju alldeles under oss, och den 19 lämnade vi denna flod bakom oss och följde dess lilla tributär Loanggonga upp till dess källa i det ytterligt flacka passet Tamlung- eller Tag-la, som icke är något annat än en tvärtröskel i en öppen längddal. Men detta pass är dock af utomordentlig betydelse, ty det är vattendelaren mellan Brahmaputra och Manasarovar. Dess höjd är 5,298 meter. I söder upprullar sig en rad af snöfjäll, i VSV synes Gurla

Mandatta eller Memo-nani, ett majestätiskt och imponerande massiv, tillhörande samma Himalaya-kedja som Kubigangri. Passet är beläget bland åldriga moräner, där Tamlung-tso är en liten obetydlig sjö, ur hvilken Loanggongas flöde utträder. På något afstånd i söder synes den flacka vattendelaren mellan Angsi-tju och Gang-lung, en flod som kommer från ett massiv af samma namn och som under namnet Tage-tsangpo utfaller i Manasarovar. De allra nyaste kartorna öfver västra Tibet gifva en mycket oriktig bild af detta land, som förr aldrig besökts af européer. I stället för en skarpt markerad meridional bergskedja funno vi en öppen, kuperad längddal, bland hvars moräner vattendelaren löper fram. Och här togo vi nu farväl af Brahmaputra, inom hvars flodområde vi tillbringat ett halft år, allt från Sela-la. Vi lägrade vid en punkt, där Gang-lung-floden bryter igenom en moränvall och bildar skummande kaskader.

Den växer under följande dagsled till en betydande älf bland granitmoräner, flygsand och träsk och mottager talrika flöden från söder. En karavan af femtio jakar och åtta män från Purang, klädda i blåa, pälsfodrade kappor och beväpnade med bössor, var på väg till årets marknad i Gjanima. I trakten Tag-ramotje, där vi lägrade, funnos talrika nomader och tiggare med staffvar och bylten, på väg till det heliga berget. Här träffade vi också sex köpmän från Ladak, som på 45 åsnor förde torkade persikor till salu. De hade varit på väg i en och en half månad från sitt hemland.

Den 21 juli redo vi ned genom dalen Tage-bup, hopträngd mellan vilda klippor. Dess botten fylles af floden Tage-tsangpo, som skiftar i ljusgrönt öfver sandbotten, i blåviolett öfver mörkt grus. Langtjen-kamba är en liten

bida! på högra sidan, hvarifrån röfvare pläga öfverfalla försvarslösa vandrare. Strax nedanför dalen träder en källa i dagen, hvars kristallklara vatten hade en temperatur af 3½°. Den anses helig och markeras af en stång, fullhängd med lappar och trasor, liknande en fågelskrämma. Äfven denna källa kallas Langtjen-kamba.

Ett stycke längre ned är källan Tjakko belägen i en brant sluttning på högra stranden, och dess vatten (+ 4,6°) samlas i en rund, meterdjup brunn. Kring denna är uppförd en mur, täckt med flata stenar, i hvilka Buddabilder och heliga ord blifvit inhuggna; lösryckta blad ur skrifterna äro inskjutna mellan blocken och från en stång utgå vimpelsnören och trasor. Genom vattnet, klart som spegelglas, syntes några blåa och röda pärlor, ett par dåliga turkoser, några snäckor och annat skräp, hvilka som offergärder kastats dit af fromma pilgrimer. Detta vatten anses undergörande. Mumlande böner öste vår vägvisare med sin träskål vatten öfver hufvudet och manen på sin ridhäst för att skydda den mot vargar. I samma syfte band han en trasa från stången i hästens pannlugg. Själf drack han en grundlig klunk för att göra sig osårbar för röfvares kulor. Om får och boskap blifvit sjuka, behöfver man blott spruta det heliga vattnet öfver dem för att åter få dem friska. Då färdemannen eller pilgrimen stannar vid källan, öser han med båda händerna vatten öfver sitt hufvud — det skyddar honom för att falla i stigmäns händer och från annan ondskap. Och om han länge sitter och begrundar, dricker och tvättar hufvud, händer och ben och t r o r, så inträffar det ibland att han hittar guldmynt och ädelstenar på källans botten. Men den sjuke, som badar hela sin kropp i det undergörande vattnet, blir frisk igen — det är ett Lourdes i

smått! Medan vattenösningen försiggick bland mitt följe, satt jag vid källans rand och lyssnade till böne-vimplarnas mystiskt fladdrande musik i vinden och fann detta fängslande Tibet allt gåtfullare för hvarje steg jag tog.

Nu redo vi öfver Tage-tsangpo, där dess dal öppnar sig i Manasarovars flacka bäcken — ett nytt kapitel i vår resas krönika. Åter framträder Gurla Mandatta i all sin glans, och i nordväst reser sig Kang-rinpotje eller Kajlas, det heliga berget, likt en väldig tjorten på en lamas graf, öfver den kam af sågtandade berg, som åt detta håll bildar horisonten. Vid denna syn hoppade alla våra män ur sadeln och föllo framstupa med pannan i marken. Blott Rabsang, som är en inkarnerad hedning, satt kvar till häst och fick därför bannor af Tsering.

Vi äro nu ute på öppen, kuperad grund och se en skymt af den heliga sjön Tso-mavang eller Manasarovar. Tso-njak heter en liten sjö, där vi lägrade och dit Islam Ahun och Schukkur Ali kommo, skickade af Guffaru, hvilken blifvit orolig öfver vårt långvariga uteblifvande. De skickades sedan tillbaka till Toktjen med order åt Guffaru att begifva sig till klostret Serolung-gumpa vid den heliga sjön, där vi skulle mötas.

Den 22 juli redo vi öfver Tage-tsangpo, som förde 8¼ kubikmeter vatten, där Rabsang fick sig ett rätt grundligt bad, tack vare en kullerbytta som hans häst gjorde bland bäddens block. Tsering sade, att han behöfde en afkylning, eftersom han inte hälsat på Kang-rinpotje. Lägret CCX uppslogs i den breda dalen Namarding, där en klar bäck flyter till Tage-tsangpo. Hård blåst rådde och tibetanerna sade, att Tso-mavangs vågor gingo höga och mörka som nomadernas tält. Skulle vi med vår lilla tygbåt våga oss ut på denna för alla vindar

blottställda sjö! Hårdt skulle det sitta åt, innan jag uppgaf försöket, ty sjön hade länge utgjort ett af mina drömmars mål.

Följande morgon uppdök Tundup Sonam med bud att Toktjens gova icke ville hyra ut jakar för en färd till Serolung. Jag måste därför rida till Toktjen, dit vägen leder öfver passet Karbu-la och ned utmed floden Samo-tsangpo; den är fiskrik, men man bad oss att icke röra fisken, som kommer upp från den heliga sjön. I Toktjen voro vi åter alla samlade, och govan befanns vara en hygglig karl, som med en stor kadakh och ett fat tsamba hälsade mig välkommen.

Nu hade skilsmässans timme slagit, ty från Toktjen hemförlofvade jag tretton af mina tjänare till Ladak. Det skedde af flera skäl; i västra Tibet behöfde jag icke så mycket folk, tolf man var nog, och en liten lättrörlig karavan uträttar mera och väcker mindre uppseende. Under den bepröfvade Guffarus befäl skulle de hemvändande på stora vägen begifva sig till Gartok och där öfverlämna allt det bagage, jag kunde undvara, i den brittiska agenten Thakur Jaj Chands händer. Till honom skickade jag också en brefpost på tre hundra sidor till mitt hem och till andra. Särskildt viktigt var ett bref till öfverste Dunlop Smith, däri jag bad om sex tusen rupees, proviant, böcker, revolvrar med ammunition, en del saker lämpliga till gåfvor, såsom guld- och silfverur, samt framför allt den post, som för min räkning samlat sig i Viceregal Lodge.

Då jag den första kvällen sammankallade alla de 25 männen och meddelade dem mitt beslut att afskeda tretton och frågade, hvilka som ville resa hem, anmälde sig ingen. De svarade, att de ville följa med ända tills jag själf fått

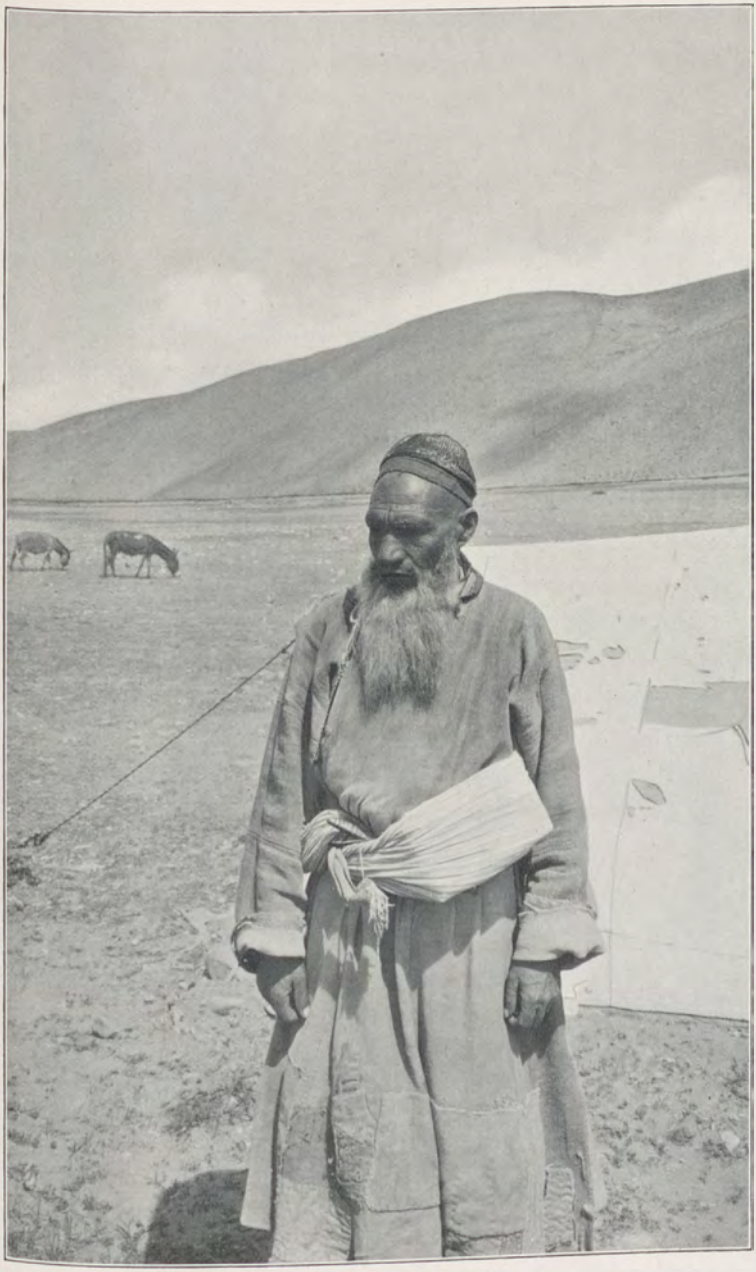

Den gamle karavanföraren Guffaru.

nog af Tibet. Då utgallrade jag tretton man och behöll de tolf bästa. Bland dem var Taschi, som med Tundup Sonam hade gjort den äfventyrliga vandringen till Schigatse. När han såg att det var allvar med delningen, bad han att få resa hem och utbyttes därför mot en annan.

I två dagar kvarlågo vi här för att ordna allt. Efter omstufningen hade jag blott fyra kistor kvar, allt det andra fick Guffaru ta hand om. Robert satt i mitt tält som en penningväxlare och staplade upp sovereigns och rupees i små högar — de hemvändandes löner, gratifikationer och respengar. Vår kassa lättades i ett tag på 2,118 rupees. Den viktiga posten slogs in i en låda, som Guffaru bar i sitt lifbälte. De aftågande fingo också behålla två af våra fem bössor. Sent på kvällen sista dagen kom Guffaru in i mitt tält för att få sina sista order. Gamle, hederlige Guffaru, han hade varit beundransvärd i sin ålders höst och i Tjang-tangs vinter, alltid orubbligt lugn och nöjd, alltid fullgörande sina plikter till punkt och pricka. Nu satt han och grät i sitt hvita skägg och tackade mig för det år, som låg bakom oss. Jag bad honom icke gråta mer utan vara glad öfver att de hårda ödenas tid var slut och att han fick återvända till de sina med hälsan och fyra hundra rupees i behåll. Då vi lämnade Leh var han fattig som en klosterråtta, nu var han efter sina förhållanden en rik man och sin liksvepning hade han icke behöft använda. Jag sade att jag skulle sakna honom mycket, men kunde icke anförtro det dyrbara bagaget och posten i några andra händer än hans.

Då jag tidigt på morgonen den 26 kom ut ur mitt tält, stodo de tretton männens tretton jakar lastade och gingo i förväg med sina tibetanska förare. Nu tackade

jag karlarna för den tid de i min tjänst haft att utstå så många faror, för deras trohet och tålamod, bad dem komma ihåg att de voro ansvariga för den återvändande karavanen, att de måste lyda Guffaru och att deras anseende stod på spel, om de icke kunde sämjas på vägen. Om de skötte sig lika samvetsgrant som i min tjänst, skulle allt gå dem väl i framtiden och kanske våra vägar skulle mötas ännu en gång.

Då steg Guffaru fram och föll storgråtande på knä och hans exempel följdes af de andra i tur och ordning och med snyftningar och tårar; jag klappade dem alla på axeln och längtade att den bittra stunden snart måtte vara öfver. De togo farväl af sina kamrater, som under rörelse skickade hälsningar till föräldrar, hustrur och barn i Ladak, och så gingo de, till fots liksom förr så många hundra mil, tysta, böjda och nedslagna, sin väg och försvunno snart bakom kullarna.

VIII.

En natt på Manasarovar.

Sedan Guffaru dragit bort med de sina, ordnades den lilla karavan, som skulle följa mig. Den leddes af Tsering, och de öfriga kvarvarande männen voro Bolu, Tundup Sonam, Rabsang, Rehim Ali, Schukkur Ali, Namgjal, Adul, Ische, Lama, Galsang och Rub Das. Toktjens gova fick en kaschmirschal, en turban och några rupees för de tjänster, han gjort oss, och alla andra tibetaner, som varit vänliga och hjälpsamma, fingo gåfvor. Karavanens delning medförde också den fördelen, att tibetanerna trodde, att vi liksom förr blott begagnade olika vägar till samma mål och att jag från Gartok i Guffarus sällskap skulle fortsätta till Ladak såsom passet bjöd.

Med Robert, Rabsang och två tibetaner red jag ned genom Toktjens dal och upp öfver kullarna sydväst därom. Till höger om vår route utbreder den heliga sjön sin turkosblå yta; hur härligt, hur fängslande, detta skådespel! Man tycker sig andas lättare och friare, man blir lefnadsglad, man längtar ut öfver dessa blåa djup och dessa heliga böljor. Ty Manasarovar är den heligaste och berömdaste af alla jordens sjöar, ett mål för otaliga hinduiska pilgrimers vallfärd och längtan, en sjö besjungen i urgamla religiösa hymner och sånger och i

hvars klara vågor hinduens aska finner en lika eftersökt och vördad graf som i Ganges' grumliga strömmar. Under min vistelse i Indien hade jag fått bref från hinduer, som bådo mig att undersöka den ärorika sjön och det heliga berget Kajlas, som reser sin hjässa under en kupol af evig snö i norr och på hvars topp en af den indiska treenighetens gudar, Siva, dväljes i sitt paradis bland en här af andar; och de sade mig att om jag kunde gifva dem en noggrann skildring af sjön och berget, skulle de minnas mig i sina böner, och deras gudar skulle välsigna mig. Men det var icke därför jag sedan länge längtat hit. Sjön hade aldrig blifvit djuplodad — jag ville sänka mitt lod till dess botten och göra en karta öfver dess bädd; jag ville följa dess kontur och utröna hur mycket vatten som under en sommardag gjutes i dess famn, jag ville undersöka dess hydrografiska förhållande till grannsjön i väster, Rakas-tal, ett problem, som af olika resande i denna trakt, allt från Moorcroft och Strachey till Ryder och Rawling, förklarats på olika sätt; jag ville se något af klostren och de hinduiska och tibetanska pilgrimernas lif, ty äfven lamaisterna anse sjön helig, och kalla den Tso-mavang eller Tso-rinpotje, »den heliga sjön». Och hur skulle väl Manasarovar och Kajlas kunna ägnas gudomlig dyrkan af två så olika religioner som hinduismen och lamaismen, om de icke genom sin mäktiga skönhet tilltalat och imponerat på det mänskliga sinnet och om de icke verkligen snarare synts tillhöra himlen än jorden! Redan den första utsikten, vi nu hade från strandkullarna, kunde komma oss att gråta af glädje inför detta underbart storslagna landskap och dess förkrossande, öfverväldigande skönhet. Den äggrunda eller ovala sjön, något smalare i söder än i norr och med en diameter om unge-

Vår båt med seglet oppe. Robert och Rabsang vid årorna.

(Fotografien är tagen på öfre Indus, vid den punkt där de båda källarmarna mötas, nedanför Gar-gunsa.)

får 25 kilometer, ligger som en enorm turkos, infattad mellan två af jordens härligaste och berömdaste bergsjättar, nämligen Kajlas i norr och Gurla Mandatta i söder, och mellan de väldiga kedjor, öfver hvilka de båda bergen resa sina hjässor af bländhvit, evig snö. Ja, redan nu erfor jag en mäktig känsla af tjusning och förtrollning, som fängslade mig vid stränderna af Manasarovar, och jag visste att jag icke skulle lämna dem med godo, förr än jag lyssnat mig trött vid vågornas sång.

En timmes tid sutto vi och njöto af landskapets ojämförliga skönhet. Vattenytan krusades af en svag vågrörelse men i midten var den blank som om olja gjutits öfver sjön, och tibetanerna sade, att den alltid var blank i midten om icke storm rådde. I SSV och SV syntes Gurla Mandattas båda toppar, af hvilka den västra är mycket flack och till formen påminner om Mus-tag-ata i östra Pamir. Tibetanerna kallade berget än Namo, än Memonani. I S 60° V reser sig en rad af snöhöljda berg bortom Purangs dal. I VNV visas den lilla pyramidformiga kulle, där Tjiu-gumpa reser sig vid stranden af den vattenarm, som fordom strömmade till Rakas-tal. I nordväst ligga ett par flacka laguner vid stranden af Manasarovar, och bortom dem resa sig de kedjor och förgreningar, som höra till Transhimalaya och bland hvilka Kajlas eller Kangrinpotje, »det heliga isberget», äfven Gangri eller »isberget» kalladt, dominerar horisonten, om dess topp icke döljes af moln. Och slutligen se vi i N 20° V dubbeltoppen Pundi ej långt från stranden och i norr de båda dalarna Patjen och Patjung, med vägar som öfver Transhimalayas vattendelare föra till Tjang-tang.

Då jag frågade våra vägvisare hvad de trodde om en färd i båt tvärs öfver sjön, svarade de utan betänkande,

att den var omöjlig; människor, som vågade sig ut på en sjö, som var gudars hem, måste förgås. Och i midten af Tso-mavang var vattnet icke jämnt såsom vid stränderna, utan bildade en genomskinlig kupa, på hvars kullrighet ingen båt kunde komma upp; och äfven om vi lyckades att arbeta båten dit upp, skulle den på andra sidan åka ned med sådan fart, att den skulle kantra; och vi skulle omkomma i vågorna, sedan vi uppväckt sjögudens vrede.

Vi sutto åter till häst och redo emot SSV öfver kullarna till Serolung, den gyllne dalen, i hvars fåra klostret Serolung-gumpa ligger doldt. Där stannade vi i fyra timmar och gjorde skisser och anteckningar. Serolung, som har trettio munkar, af hvilka de flesta nu voro ute och ströfvade i bygderna, är ett af de åtta kloster, som likt ädelstenar eller brännpunkter äro infattade i den kedja, pilgrimen på sin vandring slår omkring sjön — allt för att vinna förtjänster i en kommande tillvarelseform, befrias från syndernas skuld och skärseldens plågor, ja kanske en gång få sitta vid gudarnas knän och äta tsamba ur gyllne skålar.

Strax söder om Serolung-dalens mynning var vårt läger n:r CCXII uppslaget i själfva vattenbrynet. Strandremsan är här helt smal och i kullarna, som resa sig öster därom, synas sex horisontala strandlinjer, af hvilka den högsta ligger 49½ meter öfver sjöns nuvarande yta som själf sväfvar 4,602 meter öfver världshafvets yta.

Den 27 juli sof jag ut grundligt och använde sedan dagen till förberedelser för den första lodningslinjen, som diagonalt skulle korsa sjön mot S 59° V, där en insänkning syntes i sjökullarnas ram. Vi väntade på godt väder, men blåsten låg på och bränningen skummade mot stranden. Jag beslöt då att invänta natten, som i allmänhet

under den sista tiden varit lugnare än dagen. Under en proftur hade vi funnit mer än 40 meters djup ej långt från stranden och gjorde därför i ordning en lodlina om 150 meters längd. Kanske icke ens den skulle räcka, ty en sjö, som ligger mellan så höga berg, är sannolikt djup. Schukkur Ali skulle med och tog sitt öde med vanligt lugn, men Rehim Ali, det andra offret, var ängslig; dagen gick väl an, tyckte han, men natten, hemsk och dyster, och på en så stor sjö! Det blir väl samma spektakel som på Lake Lighten, tänkte han.

I solnedgången ökade blåsten och tunga moln kommo dragande från sydväst. Klockan sju var nejden kolmörk, ingen stjärna tindrade, af strandkonturerna och snöbergen syntes icke ett spår och sjön försvann i svarta natten. En timme senare mojnade blåsten, det blef kaflugnt och tyst, blott domnande vågor dunkade mot stranden i entonig rytmisk takt. Från lägereldarna steg röken lodrätt.

Då gaf jag order till uppbrott. Packningen gjordes i ordning. Masten restes för att vara till hands, om vi fingo förlig vind. Proviant stufvades för två dagar. Jag var klädd i skinnväst, kaschmirstöflar och indisk hjälm och satt på en kudde och en hopviken päls babord om rorpinn, på hvars andra sida lodlinan låg färdig med sina knutar öfver relingen. Loggen, Lyths strömmätare, var fastgjord vid båten för att registrera hela väglängden, kompassen, klockan, anteckningsbok och kartblad, allt låg nära till hands och belystes af en kinesisk papperslykta, som bländades med en handduk då den icke behöfdes. Handduken använde jag för att torka händerna efter hvarje lodning. Rehim Ali tog plats i den främre båthalfvan, Schukkar Ali i akterhalfvan, där vi hade det trångt och måste se upp för att icke trassla in oss i lodlinan.

Tsering betraktade hela äfventyret med skeptiska blickar. Han sade att sjön var full af mirakler och att vi i bästa fall skulle drifvas tillbaka af hemliga krafter, när vi kommit ut en bit. Och han fick medhåll af en tibetan, som sade att om vi också rodde allt hvad tygen höllo, skulle vi aldrig nå västra stranden, ty sjöguden skulle hålla fast båten, vi skulle tro att den rörde sig framåt, men i verkligheten skulle den icke komma ur fläcken, och slutligen skulle den vredgade guden dra ned den i djupet.

Robert hade order att ligga kvar vid lägret n:r CCXII tills vi kommo tillbaka, men då vi klockan nio stötte från stranden, hälsade oss alla till afsked med ett varmt och mjukt tonfall i rösten, som om de trott att detta var det sista de sågo af oss. Stämningen höjdes icke af de blixtar, som flammade i söder och som kunde vara stormvarningar. Mörkret var dock mindre kompakt, ty månen var i antågande, ehuru han ännu doldes af de kullar, som reste sig bakom lägret. Men dess sken bredde en magisk ljusning öfver sjön, och i söder reste sig Gurla Mandatta som ett spöke, insvept i hvita lakan af månglans, snöfält och glaciärer.

På gifven order togo roddarna fasta tag kring årorna och ut gled båten från stranden, där de våra stodo kvar i en tyst och undrande grupp. En stund syntes våra eldar, men försvunno tämligen snart, då de brunno nästan i jämnhöjd med vattenbrynet. Robert berättade sedan, att det sett underligt ut, då den lilla båten aflägsnade sig i mörkret; tack vare lyktan och dennas reflexer mot masten syntes den, men när den kom ut på den månbelysta delen af sjön såg den ut blott som en liten mörk prick, som snart försvann.

Mörk och gåtfull gapade den stora sjön framför oss i natten, och under oss lurade okända djup. Ännu synes strandkullarnas kontur bakom oss, men vi ha icke kommit långt förrän den uppslukas af högre, längre bort belägna berg, som efter hand dyka upp. Efter 20 minuters rodd stanna vi och sänka lodet — 41 meter djupt. Strandbränningens brus är det enda ljud som stör nattens stillhet, utom årplasket och roddarnas sång i takt med årtagen. Vid nästa lodningspunkt var djupet 43 meter. Sjönk sjöbottnen icke fortare än så, skulle vår lina räcka. Hvarje full timme tar jag luftens och vattnets temperatur. Redan nu kommer sömnens gud på besök; Schukkur Ali gäspar för hvart nionde årtag, men hvarje gäspning är så lång, att den sträcker sig öfver tre årtag.

Luften är kaflugn. En långdragen, blank dyning försätter båten i en lätt vaggning. Allt är så stilla och underligt tyst, och ofrivilligt undra vi om några andra varelser än vi lyssna till plasket från årorna. Det känns varmt vid $8{,}3^{\circ}$ klockan elfva. De båda följande djupen voro $43\frac{1}{2}$ och 50 meter. Mina roddare följa lodningarna med spändt intresse och längta efter den vändpunkt, där djupen aftaga. De finna det hemskt och kusligt att i mörka natten glida hän öfver så stora djup. Åter blänka blåa blixtar bakom Gurla Mandatta, hvars kontur då framträder som en ramsvart silhuett efter att nyss ha stått hvitt i sin skrud af månbelysta snöfält. En stund senare flammade hela den södra himlen som i ett haf af eld; blixtarna följde hvarandra slag i slag, deras sken nådde ända till zenit, de tycktes darra en stund bakom fjällen, det blef ljust som på dagen, men då de slocknat, tycktes mörkret ogenomträngligare än förut, och de ökade nattens sublimt högstämda och dystra allvar. I deras sken såg jag de båda män-

nens anleten, de voro häpna och oroliga och vågade icke längre störa den hemska tystnaden med sin roddaresång.

Då jag sänkte lodet vid femte punkten, bådo männen att få tända sin vattenpipa. Djupet var 55,1 meter. En svag sydvästbris krusade dyningen. En sjöfågels skrik skär gällt genom nattens stillhet; det kändes som ett sällskap. Ännu höres ett mycket svagt sus af bränningens brus mot sydöstra stranden. I söder samla sig molnen kring Gurla Mandattas hjässa, men brisen har upphört. Vi glida sakta fram öfver det bäcksvarta vattnet, bland hvars flacka kupor mångatan ringlar sig i blanka serpentiner, och djupen ökas långsamt: 55,9, 57,7, 58,5 och 64,8 meter. Ännu är det 7,7° varmt och jag behöfver icke tänka på pälsen.

Med diamanter i sitt mörka hår härskar nattens drottning öfver den heliga sjön. Men midnattstimmen slår, och den tidiga morgonens väkter skrida så långsamt. Vi loda 62, 61, 56, 56, 55 och 58 meter, det ser ut som om vi passerat den djupaste depressionen. Lutad mot relingen njuter jag i fulla drag, ty intet af allt jag minns från mina vandringsår i Asien kan i öfverväldigande skönhet jämföras med denna nattliga färd. Det var som att höra naturens stora hjärta slå sina tysta och ändå mäktiga slag, som att känna dess pulsar domna i nattens famn och åter vakna vid morgonrodnadens glöd. Det var som om detta landskap, hvilket allt under timmarnas långsamma gång förvandlades, icke hade tillhört jorden, utan legat vid de yttersta gränserna af den oupphinneliga världsrymden, vida närmare himmelen, drömmarnas och fantasiens, hoppets och längtans dunkla sagoland, än jorden med alla dess människor och sorger, dess synder och flärd.

Månen vandrade sin båge, och dess oroliga spegelbild skälfde och krossades i båtens vågor.

Nattens drottning bleknade i sin skrud. Himlens mörka fält öfvergå alltmer i ljusblått, det är morgonen som nalkas från österlandet. Det dagas så svagt öfver de östra bergen, och snart stå deras silhuetter så skarpa som om de blifvit utskurna ur svart papper. De skyar, som nyss helt hvita och flyktiga sväfvade öfver sjön, antaga en svag rosafärg, som efter hand blir tydligare och afspeglar sig i det blanka vattnet, på hvars yta en hel värld af friska rosor blifvit framtrollad; vi ro mellan rabatter af simmande rosor, det doftar af morgon och rent vatten, det ljusnar, det blir färg i landskapet, det är den nya dagen, den 28 juli, som börjar sitt segertåg öfver jorden. Blott en förtrollad pensel och förhäxade färger skulle kunna måla den tafla, som framträdde för min syn, då hela landet låg i skugga och endast Gurla Mandattas högsta topp fångade den uppgående solens första glöd. I morgonrodnadens segrande ljus hade berget ännu stått silfverhvitt och kallt med sina snöfält och istungor; men nu! I ett ögonblick började toppens yttersta spets att glöda purpurröd som smältande guld. Och den briljanta belysningen sänkte sig sakta likt en mantel kring bergets sidor, och de tunna, hvita morgonskyar, som sväfvade längre ned kring sluttningarna och på ett skarpt begränsadt höjdskikt bildade en gördel, lika fri som Saturni ring och liksom den kastande skugga öfver de eviga snöfälten, förgylldes äfven de och rodnade i purpurskimmer på ett sätt som ingen dödlig kan skildra. Trolskt och underbart utbreder sig ljuset öfver sjön; den ena toppen efter den andra blir solbelyst; landskapets detaljer framträda allt tydligare; färgerna, som nyss voro lätta och flyktiga som

hos en ungmö i baldräkt, tilltaga i skärpa, ett koncentreradt ljus hopar sig öfver de östra bergen, öfver hvilkas skarpa kontur ett knippe af bländande strålar från solens öfre kant ila öfver sjön. Och då är dagens seger vunnen, och som i ett drömrus söker jag afgöra hvilken syn, som gjorde det djupaste intrycket, den tysta månskensnatten eller soluppgången med sitt varma rosaskimmer öfver den eviga snön.

Sådana syner som dessa äro flyktiga gäster på jorden, de komma och försvinna i de tidiga morgontimmarna, de skådas blott en gång i en människas lif, de äro som en hälsning från ett bättre land, som ett återsken från fågel Fenix' ö. Tusen sinom tusen pilgrimer ha under seklers lopp vandrat kring sjön och de ha skådat morgonrodnaden och solnedgången, men de ha aldrig sett de taflor vi denna minnesrika natt sågo från midten af den heliga sjön. Men snart försvinna de trolska ljus- och färgeffekterna, som hastigt aflöst hvarandra och hållit mig fången. Landet blir hvardagligt och beskuggas af täta moln. Kajlas och Gurla Mandatta försvinna totalt, blott ett snömassiv fjärran i nordväst lyser intensivt karmosinrödt — endast dit hittar ännu ett knippe af solstrålar genom en molntunnel. Åt samma väderstreck skiftar sjöytan i blått, men åt söder i en grön ton. Vildgässen ha vaknat och höras samtala på sina luftiga färder, då och då skriker en mås eller tärna. Knippen af sjögräs simma omkring. Himlen ser hotande ut, men luften är stilla och endast svaga dyningar, glatta som polerad metall, gunga öfver ett vatten, skiftande som den klaraste curaçao. Båten glider hopplöst långsamt mot sitt mål, ty nu, klockan sex, äro mina roddare förbi af trötthet och sömnlust. De somna in turvis öfver årorna. »Hem-mala-hém», ropar Schukkur Ali, med tonvikt på den

Utsikt från Tugu-gumpa öfver Tso-mavang och Kang-rinpotje eller Kajlas.

sista stafvelsen då han klämmer i med åran, men han somnar och åran flaxar i luften, han väckes af sin egen stämma och tar ett tag och somnar igen.

Timmarna gå och intet anger att vi nalkas målet. Vi kunna icke afgöra hvilken strand som är närmast, vi tyckas själfva vara medelpunkten i denna gränslösa sjö. Midt i Gurla Mandatta-massivet synes en väldig, djupt inskuren dalklyfta, hvars mynning pittoreskt framträder under den kompakta molnmanteln, och en stund, då för öfrigt hela landet låg i skugga, lyste solen upp dess inre, det såg fantastiskt ut, som den öppnade porten till en jättelik katedral, hvars tempelhall var upplyst af otaliga ljus. Dalar och erosionsrännor mellan massivets olika utsprång, framträda skarpt, slingrande sig ned till sjön mellan flacka gruskäglor, hvilkas yttersta bräm på sjöbotten ger anledning till de växlande djupen. Dessa ökade nu åter till 61, 62, 65 och 73 meter. Från och med den fjortonde punkten undersöktes också temperaturen på sjöbotten. Lodningarna drogo ut på tiden. Först skulle linan med sina sjuttio meter löpa ut och så hållas stilla, tills termometern antog bottentemperaturen; så skulle den åter halas upp, djupet antecknas och termometern afläsas, ytvattnets och luftens temperatur bestämmas och loggen afläsas.

På en kilometers afstånd åt norr ha dyningens blanka vågor en underligt brandgul färgton, och jag kan icke räkna ut hvarifrån denna egendomliga reflex kommer. I sydväst tätna molnen och en bris sveper öfver sjön, framkallande ett böljsystem, som ytterligare hämmar båtens fart. Rehim Ali kan icke hålla sig vaken längre, och Schukkur Ali är komisk i sin oemotståndliga sömnlust. Den gamle mannen ser ut som en sjövan, väderbiten lots i sydväst — hans ladakimössa med utbredda flikar. Han

slumrar in så oskyldigt med åran i högsta hugg och i sömnen ror han gång på gång i luften, alltjämt ropande sitt outtröttliga »Schu-ba-la-la». Han talar i sömnen. Rehim Ali vaknar däraf och frågar hvad han vill, och ingen vet hvad det är fråga om. Vid sjutiden kom John Blund på besök äfven till mig, men blef icke mottagen. Blott ett ögonblick såg jag röda vildåsnor springa på vattnet, hörde en tjusande harpolek i luften och tyckte mig se sjöormens stora svarta hufvud resa sig öfver vågorna, dyka och försvinna i djupet igen. Gröna delfiner och tumlare krökte sina ryggar bland böljorna — men nej, här gäller det att hålla sig vaken, vi kunna ha storm när som helst; jag ger mina roddare med flata handen en grundlig dusch, tvättar mig själf om ansikte och händer, beställer frukosten — ett hårdkokt gåsägg, en bit bröd och en skål mjölk; och sedan tänder jag en pipa och är pigg som en mört. Vid den tjugonde lodningspunkten, där djupet var 79 meter, följde de båda andra mitt exempel.

Klockan nio, då vi varit precis tolf timmar på sjön, lodades 81,8 meters djup, men för våra ögon tycktes sydvästra stranden vara lika aflägsen som förr. Rehim Ali tyckte det var hemskt att ha så mycket vatten under kölen. Gurlas molnmassor lyfta något, och vi se allt djupare in i den mäktiga dalens gömmor ju mer vi komma midt för dess myning. Snöfältens nedre flikar synas under molnen. Väster därom löper en bred erosionsfåra med grått grus och svartprickig af buskar. Vattnet ligger som en spegel och återkastar bilderna af bergen; det blånar då himlen klarnar, men blir åter grönt då molnen hopa sig. Ett stim af fiskar leker och slår i vattenbrynet.

Och åter gingo dagens timmar. Vi gledo sakta framåt, än öfver lugna, kullriga dyningar, tysta som anderöster,

än öfver små pyramidvågar, uppkomna då två olika vindriktningars vågsystem mötte hvarandra. Fyra små stormungar från olika håll ofredade oss, men vi fingo blott liksom en klatsch af sladden, och de förmådde aldrig resa vågorna till riskabel höjd. Den sista, från sydost, var kraftigast, och då hissades seglet, men ännu tycktes stranden oändligt aflägsen och kanske Tsering ändå hade rätt i sin lamaistiska vishet.

Och dock framträda alla detaljer allt skarpare och klarare. Gurla vetter tre mäktiga gafvelutspräng mot sjön, och mellan dem utgå väldiga gruskäglor och erosionsfåror. Käglorna bli flackare mot stranden och dyka under sjön till dess största djup; vid norra stranden, där en vidsträckt slätt utbreder sig, kunde man vänta mer långgrundt vatten. Gurla är en härlig fonddekoration för den heliga sjön, ingen mästarehand i världen skulle kunnat utfundera något mera storartadt och imponerande.

Nu loda vi 77, 74, 77, 68, 58, 54 och 25 meter och märka ändtligen att stranden är nära, ty hjordar af jakar och får synas på kullarna. Sjön gick nu ganska hög och ett par gånger måste vi ösa båten, i hvars botten min päls blifvit genomvåt. Trötta och sömniga knoga de båda männen vid sina åror. Vi tala om hur härligt det skall bli att landa, göra upp en eld och få te och mat, men alltjämt tyckes stranden undfly oss och eftermiddagstimmarna skrida. I söder tyckes Gurla höja sig direkt från stranden; man ser dess slättland och flacka sluttningar i alltför stark förkortning. Munkarna i därvarande kloster äro oberoende af bergets bäckar, de dricka af det heliga sjövattnet, hvilket verkligen hade en delikat fin smak, som det renaste, hälsobringande källvatten, och dess kristallklara renhet och dunkelt grön-

blå färg skämmer icke smaken; för fjärran ifrån kommande pilgrimer är Manasarovars vatten rarare än skummande champagne.

Men ändtligen befrias vi ur båtens fängelse. Sjöbotten synes genom det klara vattnet, ännu några årtag och båten stannar mot en vall af lera och multnande alger, uppskjutna af vinterisen. Innanför vallen löper en aflång lagun, i hvars dy man sjunker till knäna. Klockan var ½2 och i 16½ timmar hade vi varit på sjön. Och då vi ändtligen nådde stranden, var det omöjligt att landa. Efter en stunds fundering, medan männen voro uppe och spejade, rodde vi norrut och funno efter halfannan timme en plats, där båten kunde dragas upp. Vi hade då varit 18 timmar på sjön.

En herde syntes men rymde spårlöst. Bränsle samlades, en eld uppgjordes, te kokades och fårkött bryntes, och sedan vi på tre man hand intagit vår middag, gjordes af årorna, masten och seglet ett provisoriskt tält, där jag redan vid sjutiden kröp till kojs, insvept i pälsen och med lifräddningsdynorna till hufvudkudde. Jag hade då varit i oafbrutet arbete 31 timmar, somnade genast, hade icke en aning om den storm, som rasade hela natten, och ej heller om de 25 pilgrimer, som i dagbräckningen passerade vårt läger på sin vandring kring den heliga sjön.

IX.

Nya sjöfärder.

Klockan sex purrades jag och hade ej känt af någon nattkyla, då minimitemperaturen stannade på + 4,4°. Morgonen var härlig, blott alltför varm, pilgrimerna hade dragit sina färde, vi åto frukost, satte båten i sjön och rodde på ett åttital meters afstånd från stranden mot NNO och NNV, beskrifvande en svag båge allt till lägret n:r CCXIV. På vänster hand ha vi en rad af rullstenskullar, som långsamt stiga mot höjderna af det näs, som skiljer Manasarovar från Rakas-tal.

Snart framträder klostret Gossul-gumpa på sin bortåt fyrtio meter höga rullstensterrass likt ett svalbo hängande öfver sjön. En grupp af lamas stå tysta och betrakta båten; de ha aldrig i sitt lif sett en sådan företeelse på den heliga sjön. Då vi nalkas, försvinna de som råttor i sina hål; blott en gammal man förblef sittande på en balustrad. Jag frågade hvad klostret hette, och han svarade Gossul-gumpa. Nästa udde skymde klostret. Men strandlagunen fortsätter, ehuru strandsömmen under kullarnas fot blott är ett eller annat tiotal meter bred. Den lera, i hvilken lagunen står, är ogenomtränglig för vatten, men sjön behöfver icke stiga mer än ett par fot för att genom öfverliggande sandlager finna ett aflopp till Rakas-tal eller

Langak-tso i väster. Äfven om kanalen i nordvästra hörnet, såsom nu, är stängd, har Manasarovar alltså ett underjordiskt aflopp till grannsjön, och dess vatten förblir följaktligen fullkomligt sött.

Vår plan var nu att lägra på lämpligt ställe ett stycke norrut och därifrån följande dag åter korsa sjön till hufvudkvarteret vid Serolung-gumpa. Vi togo sikte på en cinnoberröd kulle, belägen norr om en föga inskuren vik på västra stranden. Frisk sydlig bris rådde, vi hissade segel och flögo med fräsande fart öfver sjön. Pilgrimerna på stranden betraktade vår färd med största förvåning, och Gossuls munkar hade försiktigt följt oss på kullarna, undrande hur detta helgerån skulle sluta. Vildgässen med sina ungar simmade hastigt utåt sjön, men andra simfåglar gingo ett hundratal meter inåt land — de togo väl båten för någon besynnerlig sjöfågel af mera ovanliga dimensioner.

Vid röda udden gingo vi i land, och medan de andra samlade bränsle och ordnade nattlägret, rekognoscerade jag trakten på höjderna därofvanför. Innanför den flacka viken fann jag en sänka, hvars botten ligger lägre än sjöns yta och är fylld med saltvatten, och väster om detta träsk är lägsta sadeln på det näs, som skiljer de båda systersjöarna åt. Däruppe löper pilgrimernas väg, utnött af hundratusentals trötta steg. Tre beväpnade ryttare redo vägen fram. De nalkades mig utan att sitta af och undrade hvad jag var för en. De kunde ha tagit mig, om de hade velat, nu då jag var skild från alla de mina, men de aktade sig och redo vidare. Rasande sydoststorm svepte öfver sjön, hvars yta var vildt upprörd under krithvita skumkammar. Sjöns bortre, östra del, var intensivt mörkgrön, men blir alltmer ljusgrön åt vår västra strand. Vatt-

net i strandlagunerna var mörkviolett af reflexerna från de kompakta molnmassorna. Vid fyratiden blef det kaflugnt, men sedan vände sig vinden och en lika hård nordväststorm kom dragande med buller och bång. De vilda sydostvågorna dämpades däraf, och sjögången förblef odeciderad innan det nya vågsystemet var färdigt. På flera ställen kring sjön regnade det, men oss nådde blott några stänk. Klockan sex såg himlen hemsk ut, öfverallt ramsvarta moln, och af östra stranden syntes icke ett spår; det var som om vi legat vid världshafvets kust. En stund senare slog vinden om till OSO, och sedan dånade bränningen hela kvällen mot vår strand. Hvilken lycka att vi icke hade sådant väder i går kväll!

Ett par timmar sutto vi vid den öppna elden och pratade. Dess lågor fladdrade och klatschade åt alla håll, och Schukkur Ali fick sitt hvita bockskägg svedt. Vädret var alltjämt så hotande, att vi gjorde en hydda af båten, där jag tidigt gick till hvila. Innan jag somnar, ligger jag och lyss till vågbruset och tycker mig höra alla möjliga mystiska ljud i natten; men det är blott sjöfåglarnas skrik och vindens tjut i kullarna.

Männen hade order att väcka mig förrän solen gick upp, ty skulle vi innan mörkrets inbrott nå lägret CCXII, måste vi raska på. Det hade knappt dagats då jag kom ut och vid morgonelden intog det sista af provianten som frukost, och i mulet och kusligt väder stötte vi klockan 1/2 5 från land. Hård västlig blåst förde oss hastigt bort från stranden, ja den var alltför hård för vårt segel och vår mast, men den dref på ändå och fördubblade farten. Vi hade legat i lä under kullarna, men redan några minuter från stranden var sjön obehagligt gropig. Dock, vi hade vå-

gorna med oss, båten gungade mjukt och behagligt bland dem, och vi fingo ej in vatten.

Nu var det annan fart i männen än under den nattliga färden! De hade tydligen gifvit sig katten på att nå fram före mörkret, de rodde som galärslafvar med knutpiskan öfver sig, det var som om de velat kappas med den västliga blåsten och hinna undan innan vågorna vuxit alltför galet. Vattnet fräste och forsade kring båten, det bubblade i dess kölvatten med ett ljud som då man bryner smör i en stekpanna, och under oss kokade den mörkgröna sjön. Det var en ståtlig färd att i forsande fart gunga bort öfver dessa heliga vågor.

Schukkur Alis refräng till årtagen är nu: »Ja, paté, parvardigar, Rabel alehmin» eller »Ilallah», medan Rehim Ali sekunderar med refrängen: »Ilallah», eller »Svalallah» med kamratens utrop »haaaap» — hans »p» kommer som en explosion på slutet. De arabiska orden äro såsom vanligt i Ladak illa förvanskade; men de underlätta rodden, och sedan Schukkur Ali i nio timmar allt hvad stämbanden förmådde ropat 35 gånger i minuten, var han grundligt hes på kvällen.

Nu lodades: 40, 52, 52, 54, 54, 56, 57 och 54 meter. Då man väl kommit utanför abrasionsterrassen och dess rätt branta lutning, är sjöbotten så godt som jämn. På flera håll förkunna nedhängande molnfransar att regnet står som spön i backen, men själfva gå vi klara. Mina präktiga matroser ro dubbelt så fort som första natten, men att få dem att ro i takt är omöjligt. Om jag släpper styret en minut, far båten i väg åt norr eller söder i stället för mot öster, där vi ha lägret CCXII. Om det mörknar innan vi nå stranden, skola de våra tända en flammande vårdkase till vägledning.

Rehim Ali.

Dagen lider, det klarnar i zenit, molnen sopas bort och tyckas samla sig kring bergen, som bilda en storslagen krans kring denna pärla bland jordens sjöar. Vinden mojnar alldeles, solen bränner i mitt starkt väderbitna ansikte, och det är tröttsamt att ha solgatans flammande guld rakt i ögonen. Den bländar också målet, men jag har kompassen till hands. Vågorna falla och slakna och sjön är åter spegelblank. Nu går det långsammare, då vinden icke längre skjuter på, men karlarna tröttna icke; deras roddaresång förklingar ohörd öfver vattenytan, förgäfves sökande sitt eget eko. Från punkt till punkt, där lodet sänkes, förstoras östra strandens kullar icke märkbart. Jag sitter och drömmer, den rytmiska sången och årtagens skvalp verka söfvande. Jag tycker mig höra trampet af en gångares hofvar, som öfver Transhimalayas granitfjäll bär en ryttare i silfverrustning genom ett okändt land, och halft i dröm tror jag mig märka att den ryttarens anletsdrag äro mina egna. Då blir jag dyster, ty den synen är icke sann; väl har jag korsat Transhimalaya i trenne pass, men det viktigaste är kvar. Att jag gjort allt som stod i min makt, både hos tibetaner och kineser, för att få gå upp i landet norr om öfre Tsangpo är ingen tröst för mig. Kan man besegra naturens hindrande bålverk, borde man kunna kufva människors envishet också. Där uppe i norr, bakom Kajlas, sträcker Transhimalaya sina granitvallar, jag måste dit, för mitt lif, jag m å s t e dit, om jag så också skall kläda mig i en bettlarelamas trasor och tigga mig fram bland svarta tält.

Men nu äro vi på den heliga sjön, det är en hvilo- och en sommardag. Jag känner hur ansiktsskinnet spricker upp i solglöden. Timmarna krypa så långsamt öfver sjön; tålamod, tålamod! Molnen framkalla beundransvärda

effekter; hvita och grå, skarpt begränsade, ligga de i olika etager framför bergen, och bakom dem tyckas mörkblå och violetta draperier och skynken hänga ned; det var som om vi gledo fram öfver det blanka golfvet i en tempelsal, hvars väggar voro rikt dekorerade med fanor och standar, hängande från gyllne krokar i himmelens tak och svepande sina fransar i jordens stoft; det var som om genierna flaggade kring Sivas paradis.

Nu har Schukkur Ali hittat på ett nytt utrop: »Ja aferin adétt» med refrängen »Ja, Allah», då han hvilar på åran, och Rehim Alis filialrefräng »Schupp!» Djupet håller sig kring 55 meter. I sydost spegla sig egendomliga moln i sjön; det ser ut som om en dimma nalkades oss öfver vattnet. Alla toner äro så lätta, luftiga och ljusgrå, man kan knappt fatta det landskap, som likt en ring omger oss där vattnet slutar, för verklighet; det är som en drömbild. Den lilla dyning, som fanns kvar, har lagt sig, och det är så kaflugnt, att röken från min cigarrett stannar i luften där den blifvit utblåst. Mörkt och högtidligt reser sig det tvehöfdade Pundiberget i nordost och lika mörk och högtidlig är dess spegelbild i sjön. Silfverpärlor droppa från årorna och leka gnistrande som diamanter i solen. Jag skulle kunna lefva och dö på denna himmelska sjö utan att någonsin tröttna på dess häpnadsväckande och öfverraskande skådespel.

En lätt sydostlig bris förstör dock alla spegelbilderna. Patjens och Patjungs dalar öppna sina portar allt mer för våra blickar inåt bergens gömmor. Vi känna igen kullarna öfver lägret CCXII, men tälten synas ej. Däremot taga vi en hvit punkt på norra stranden för en gumpa. Djupet är något mer än 60 meter; »Ja bismillah hum» är Schukkur Alis lösen. Vid den sextonde punkten

har djupet åter aftagit, sydostbrisen upphört och sjön förvandlats till en skifva af spegelglas. Nu synas tälten som minimala prickar, och vi hoppas kunna afsluta äfven denna linje utan storm. En långsträckt, låg, blank dyning af tätt liggande vågor, alldeles som svallvågorna efter en aflägsen ångbåt, möter oss. Hur har den uppkommit, då sjön ligger alldeles lugn — kanske genom någon liten skakning i jordskorpan, som kommit stranden att darra. Våggången är så underlig på denna runda sjö. Vid punkten 20 är det 39 meter djupt, och då ha vi icke långt kvar.

Pang! med en smäll sprang Schukkur Alis åra midt itu, och båten aflägsnade sig hastigt från bladstumpen, som vi måste fiska upp. Den hedersmannen blef så häpen och altererad, att han stammade: »det var ingenting» och fortsatte att ro i luften med skaftet. Han hade blifvit för stark nu, när tälten voro så nära. Det var för väl, att det inte var gubben själf, som sprack, tänkte jag. Med en repstump surrade vi ihop bitarna. På stranden blef det lif i spelet när vi landade. De väntande voro syn- och hörbart glada öfver att ha oss åter efter att ha gjort sig alla möjliga dystra föreställningar om vårt sorgliga slut. Just då de fått korn på båten ute på sjön, hade Robert tänkt utskicka undsättningspatruller åt norr och söder utmed sjön. Allt stod väl till i lägret, men våra tibetaner voro ledsna, ty deras proviant hade tagit slut. Jag gaf dem därför pengar att köpa tsamba från klostret. Och på kvällen uppgjorde jag med Robert den planen att ro åt söder för att bit för bit undersöka sjön. I Serolung köpte vi en planka och ett par stänger, och under den följande hvilodagen tillyxade Schukkur Ali ett par

förträffliga åror efter en modell, jag skurit ur ett cigarrlådslock.

En ny månad började nästa dag, årsdagen af vår ankomst till Leh. Alltid då jag skref »den första» i min dagbok, undrade jag hvad den nya månaden skulle bära i sitt sköte: nya erfarenheter och rön, eller missräkningar; men jag hoppades alltid det bästa och trodde att vi skulle lyckas till slut. Rabsang och Tundup Sonam rodde, Robert styrde, följande en-meters-linjen på ett femtiotal meters afstånd från land, och själf satt jag i fören med kompassen och ritade en karta af strandlinjens formation, kullar och dalar och allt det andra, som bidrager till karaktäristiken af en sjö. Charles A. Sherring berättar i sin bok om västra Tibet, att mr Drummond, Commissioner of Bareilly, år 1855 satte en båt i Manasarovar, men några resultat däraf ha icke kommit till min kännedom, och jag fann att äfven den allra sista kartan öfver sjön var i stort behof af en grundlig korrektion. Några djuplodningar ha aldrig blifvit utförda förr, och målet med mina färder var att samla material till en detaljerad isobatkarta, en karta, där koncentriska linjer angifva djupen och sjöbäckenets form. Redan då vi i Tamlungs pass lämnade Brahmaputras bäcken bakom oss, hade jag misstänkt att Manasarovar var en länk i Satledschs hydrografiska system, och det gällde nu att söka bidraga till problemets lösning. Jag vet att mina undersökningar voro otillräckliga, men de gåfvo dock ett antal fakta, som förut varit okända. Dit hörde de systematiska djuplodningarna af sjön, med hvilkas tillhjälp man skulle kunna draga slutsatser om bäckenets uppkomst och bildning. Rätt snart blef jag öfvertygad om att sjödepressionerna urholkats af gamla glaciärer från de södra bergen, och icke, såsom jag trott, blifvit upp-

dämda af moränvallar i den breda dalen. Men utrymmet förbjuder mig nu att i detalj ingå på dessa högst intressanta frågor.

Emellertid glida vi i en svag båge mot sydväst och måste öka afståndet från stranden för att icke fastna i bottensanden. Vattnet har vid denna årstid en tämligen konstant temperatur af omkring 10°. Så nådde vi Tage-tsangpos mynning. Under väl en kilometer strömmar floden parallellt med sjöstranden och skiljes därifrån af en fyra meter hög strandvall, uppkastad af vågor och ispressning. Här lägrade vi bland flygsand och buskar, och Tage-tsangpo mättes. Dess bredd var 17,3 meter, dess maximaldjup 1,05 meter och vattenmängden uppgick till 11,26 kubikmeter i sekunden, eller tre kubikmeter mer än då vi sist mätte floden ofvanför Na-mardens biflöde. Jag har redan förut nämnt, hur vi på passet Tamlung-la först kommo i beröring med denna flod, hvars källarm Gang-lung-tju eller »Isdalens vatten» kommer från Gang-lung-bergen i söder, och det är alltså en gletscher eller »isdal» i dessa berg, som är Tage-tsangpos källa. Den syntes från Tamlung-la, och det är denna gletscher, jag tillåtit mig att kalla Satledschs genetiska källa, det vill säga ursprungliga, verkliga källa. Längre fram skola vi återkomma till detta lockande problem.

Från hvarje lägerplats vid sjön fick Robert med ett par man ro ut vinkelrätt från stranden och mäta djupen hvar femte minut. Tack vare dessa radierande linjer fingo vi fram bäckenets skålform, ty som jag nämnt är sjöbottnen för öfrigt mycket jämn. Nu, från lägret CCXV, rodde han ut till 37 meters djup.

Den 2 augusti fortsatte vi i båten, medan karavanen gick utmed stranden. Allting aflöpte förträffligt, vi hade

ej hört ett ljud om några förföljande ämbetsmän, och tibetanerna ställde med största beredvillighet jakar och åsnor till vårt förfogande. Ett par regnskurar föllo, åskan rullade friskt i Gurla Mandatta, och hård sydvästbris tvingade oss att stanna och vänta vid stranden där Nima-pendi-dalen mynnar ut med en bäck, som bildar ett delta innanför en genombruten pirvall. Bäcken är mycket rik på fisk, men äfven här bådo tibetanerna oss att icke fånga den, och vi respekterade deras önskningar — endast dumheten och råheten kränker andra människors religiösa känslor. Genom denna bäck får sjön ett tillskott af 1,4 kubikmeter i sekunden, under det att den VSV därom utmynnande Ritjung-tju ger 1,8 kubikmeter.

Under segel passera vi Janggo-gumpa på tämligen kort afstånd och styra rakt på Tugu-gumpa, pittoreskt beläget på sin strandterrass. Här börja den långa lagunen och slampiren, som vi känna från västra stranden, och man blir vackert buren i land och artigt hälsad af en skara hinduer, dels pilgrimer, dels ullhandlare. En mängd tibetanska herdar från norr vistades också på platsen, där hvarje sommar en icke obetydlig ullmarknad pågår. På taket stod en grupp af munkar, och våra tält hade uppslagits på strandterrassen alldeles vid klostrets fot och med sublim utsikt öfver sjön och Kajlas' topp i dess fond. Vid södra klostervägg en är en med stenmur inhägnad gård, där fem hundra får stodo som packade sillar för att i tur och ordning klippas af hinduer och botias, som komma hit från Almora och gränslandet i söder. Nomaden får åtta annas (62 öre) för hvarje får och har alltså god ränta på sitt lefvande kapital. Den ull, som klippes från fem hundra får, sades utgöra sexton jakars last.

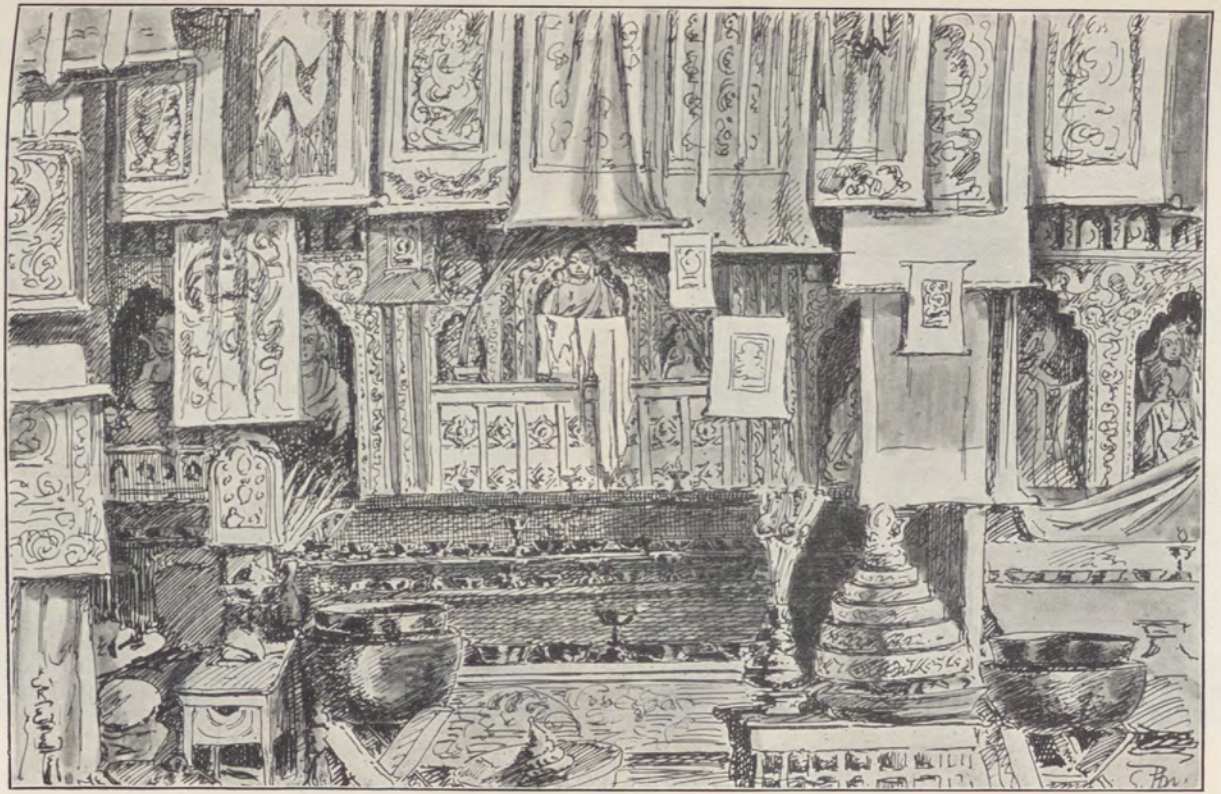

Tugu-gumpas tempelsal.

Tempelinteriör i Sanskar, Ladak.

Gudabilder, bokhylla, en liten tjorten (till höger), små offerskålar (i midten), ett par träblock för tryckning af heliga skrifter. (Sanskar, Ladak.)

Vi aflade genast ett besök i klostret, hvars tretton munkar med abboten Tabga Rintjen i spetsen togo emot med största artighet och vänlighet, förevisande och förklarande de olika tempelsalarna. De hade hört talas om

Tempeltrummor i Tugu-gumpa.

mina färder öfver sjön och nu med egna ögon sett mig komma strykande för förlig vind i båten, och de sade uppriktigt ifrån att de trodde mig förfoga öfver några hemliga krafter, eftersom jag oskadd kunde trotsa sjögudens heliga sjö. Men de förstodo att det gick för sig, därför att jag

var så god vän med Taschi Lama och fått mottaga hans välsignelse. Klostret Tugu-gumpa lyder under Schibelling-gumpa i Purang och de flesta munkarna komma därifrån för att under tre år vistas vid sjön. De äga hjordar i Tjang-tang, drifva handel och tyckas vara förmögna, åtminstone hjälpa de ofta fattiga pilgrimer, som lida brist under vandringen kring Tso-mavang. Af förmögna pil-

Tugu-gumpas portal.

grimer få de själfva gåfvor. Tempelsalarna äro pittoreska och förnäma och mycket väl hållna. Från en öfre altan träder man in i en vestibul med väggmålningar, bland annat en bild af Tso-mavang med »fiskguden» Madö Gemo stigande upp ur vågorna. I sitt hår har han sju vattenormar, och nedre delen af hans kropp liknar en grön delfin. Sjön är lika djup som bred, och där han stiger upp bilda sig koncentriska ringar. Abboten sade att fiskguden kom upp för att hälsa Tso-mavangs gud, Hlabsen Dortje

Barva, som i ett moln af gråa eldtungor och rök kommer ridande i galopp på en skär häst och är beväpnad med spjut, båge och koger. I fonden reser sig Kang-rinpotje, det heliga berget. Hela taflan saknar perspektiv och proportion, men den är rolig och tilltalande, och man tycker om den lamaistiska konstnären, som gjort sitt bästa att i bild och färger förhärliga den heliga sjön och det

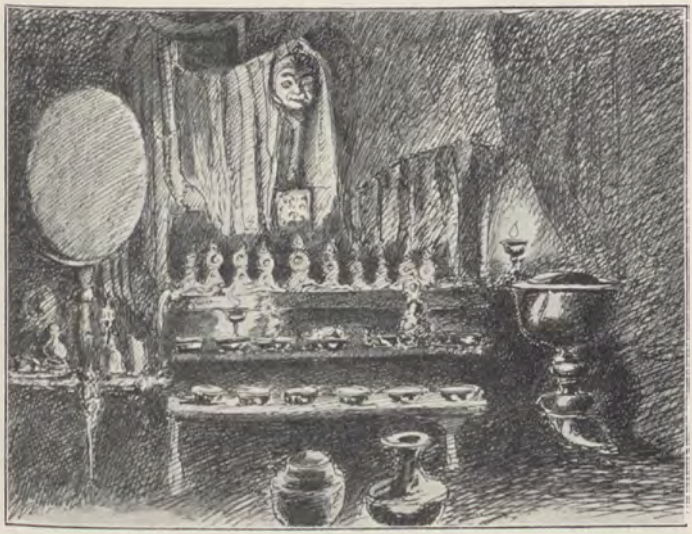

Sjögudens tempelsal i Tugu-gumpa.

heliga berget. Jag gjorde en kopia af detta konstverk, som icke saknade släktskap med våra gamla dalmålningar.

Från denna förhall leder en miniatyrdörr in till det allra heligaste tempelkyffet i hela Tugu-gumpa, nämligen sjögudens sal. Han är här framställd blott såsom en mask, öfverallt omgifven af kadakhs; det ser ut som om han stod och tittade i öppningen mellan ett par gardiner. Framför honom brinna ett par lågor och på ett pallbord äro de vanliga skålarna uppställda. Ingen annan

än munkarna själfva få gå in i denna lilla skrubb, men jag fick sitta på tröskeln och göra en skiss däraf. Jag betraktade denna okända Hlabsen Dortje Barva nästan med vördnad, han härskade ju öfver min längtans sjö och hade varit mig så innerligen bevågen.

Vackrast af allt är dock utsikten från klostertaket. De högsta partierna af Gurla Mandatta, som de här kallade

Lama med tempeltrumma i Tugu-gumpa.

Mama-nani eller Mamo-nani, skymmas af bergets egna sluttningar då vi äro alltför nära inpå, men sjön utbreder sin vattenyta oändligt vidsträckt i norr. En lama, som i flera olika repriser tjänat i klostret, sade att sjöns yta efter en regnrik sommar stiger 60 à 70 centimeter, och han påstod att för 18 år sedan gick vattenytan ända upp till foten af klostrets röda fasad. Detta låter osannolikt, ty afståndet dit uppgick nu till 98,45 meter, och klosterfasadens fot (högra hörnet från stranden sedt) låg 6,30 meter öfver

Maskerade lamas på festspelens gård i Hemi-gumpa, Ladak.

Grupp af maskerade lamas.

den nuvarande sjöytan; jag meddelar dessa värden för att gifva en framtida resande tillfälle att konstatera huruvida sjön stigit eller fallit sedan den 2 augusti 1907.

De följande dagarna tillbringade jag i klostret, sysselsatt med att rita af lamas i olika tempelförrättningar, och jag förälskade mig i detta vänliga, vackra Tugu-gumpa. Punso lama, en ung munk, blef vår synnerliga vän och

Tjenresis bild i Tugu-gumpa.

förevisade allt med en drifven museivaktmästares outtömliga sakkännedom. I klostervestibulen och i sällskap med de fyra andekonungarnas bilder hade tre ämbetsmän från Devaschung gjort sig hemmastadda, med madrasser, bylten, pallbord, svärd och bössor i profan ordning vid ingången till höga gudars boning.

Robert rodde ut från södra stranden och mätte djupen ända till 63-meters-kurvan. Den 5 augusti gjorde vi ett besök i Janggo-gumpa, som har tio munkar och en nunna.

De sade sig vara från landet Hor, i innersta Tibet i norr, och kalla sig därför horpa, men också dokpa; tjangpa äro Tjang-tangs nomader. Abboten är från Sekja-gumpa. I klostrets »gunkang», en mörk, underjordisk krypta, hänga

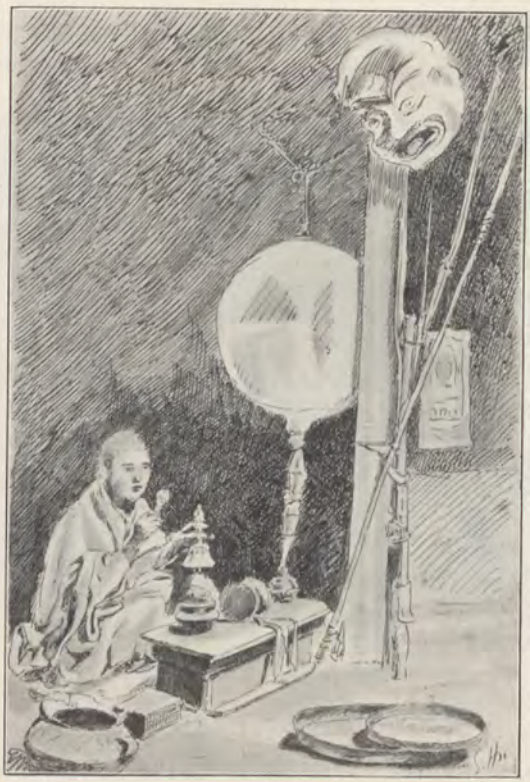

Krypta i Janggo-gumpa.

masker, kadakhs, trummor, spjut och bössor. Jag frågade hvartill munkarna begagnade sina eldvapen, då en af deras fundamentaldogmer förbjuder dem att utsläcka lif, och de svarade att med dessa bössor hade många vildjakar dödats, hvilkas kött tjänat människor till föda, och

Gammal nunna i Janggo-gumpa.

bössorna hade därför fått en hedersplats i klostret. Jamba Tsering en tjugutvåårig munk, satt tyst och lutade sitt hufvud mot en träkolonn och blickade upp mot det njugga ljuset i kryptans impluvium; han såg ut som en tänkare och en drömmare, en sökare efter den fördolda sanningen. Vid hans sida satt den gamla skrynkliga nunnan, och båda hamnade i min skissbok. Klostrets fasadfot ligger precis 4½ meter öfver sjöns yta och floden Ritjen-tju därofvanför hade 1,76 kubikmeter vatten.

Janggo-gumpa var det tredje af den heliga sjöns åtta kloster, som vi besökte, och jag ville se dem alla utan undantag. Och jag ville mäta allt det vatten, som utfaller i sjön. Det växlar från dag till dag, beroende på nederbörd och solsken, men blott genom noggranna mätningar skulle jag kunna få ett begrepp om massan i den vattenkub, som under en sommardag gjuter sig i Tso-mavangs klara böljor.

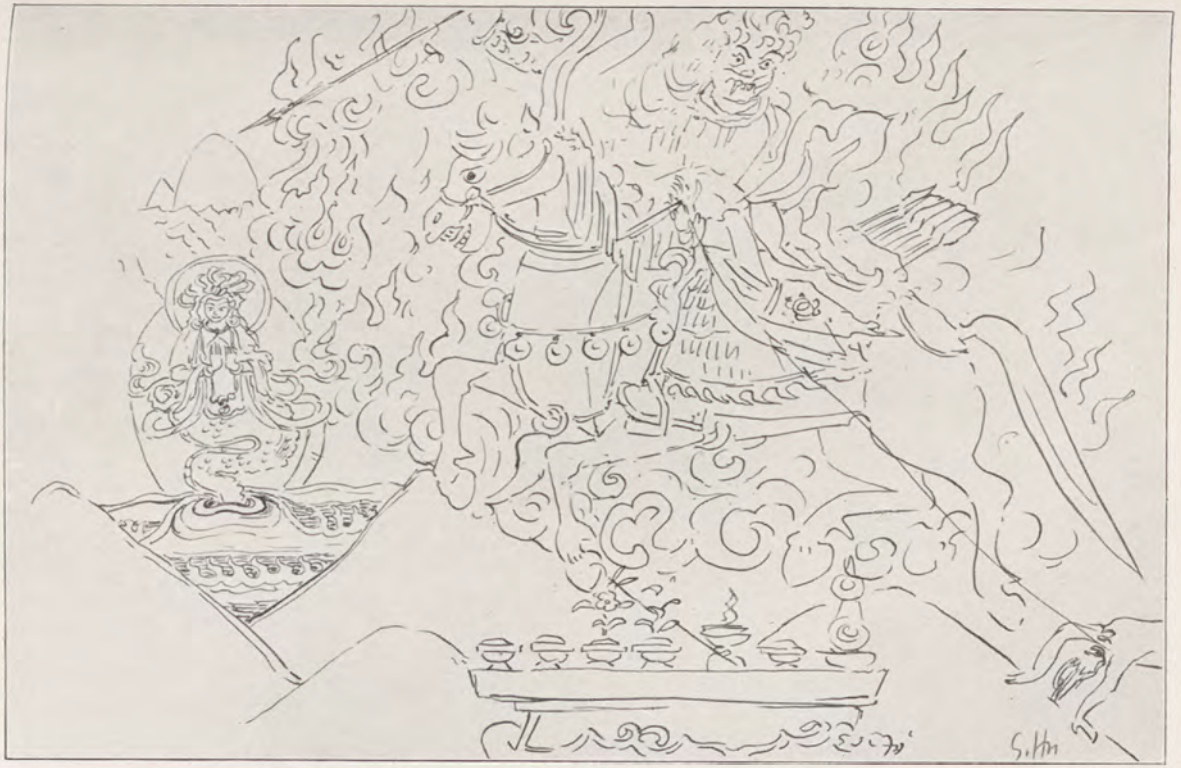

Tso-mavangs gud, till häst, hälsad af Fiskguden, som stiger upp ur Tso-mavangs vågor. I bakgrunden till vänster synes Kang-rinpotjes topp. (En mycket flyktig skiss efter en väggmålning i Tugu-gumpa.)

X.

En stormig rodd öfver den heliga sjön.

Äfven den 6 augusti lågo vi kvar vid Tugu-gumpa, ett af de intressantaste kloster jag sett i Tibet. Hela dagen var jag, med Robert och Rabsang som biträden, sysselsatt med att med måttband mäta upp de olika tre våningarnas dimensioner samt göra planritningar af dem. Den tredje är dock strängt taget intet annat än takaltanen. Nu saknar jag dock utrymme att meddela resultatet af detta arbete. Just då vi voro på taket, sutto åtta munkar på den inre gården och räknade ihop sina inkomster, som noga upptecknades i en räkenskapsbok. Deras rupees och tengas lågo i högar på ett pallbord. Jag offrade en handfull rupees, med hvilka jag kastade till måls midt i munkarnas penninghögar och trasslade bort deras räkning. De blefvo emellertid mycket tacksamma för detta oväntade bidrag, som liksom regnade ned ifrån himlen.

Ett trettiotal hinduiska pilgrimer reste sina fattiga tält i vår närhet. Om kvällarna gjorde de upp en eld på ett platt metallfat, som hölls simmande på vattnet och blänkte som en fyr vid stranden. Det flytande bålet sades vara en hyllningsgärd åt sjön.

Den 7 augusti väcktes jag i otta, då solen göt nytt guld öfver den blåa sjön och en lama på klostertaket blåste

i sitt snäckhorn långdragna, dofva stötar ut öfver den stilla vattenytan. Jag skyndade ned till stranden, där båten låg färdig med sin vanliga utrustning och Schukkur Ali och Tundup Sonam gjorde lodlinan i ordning och stufvade vårt bagage. I långa rader kantade hinduerna stranden alldeles som vildgässen, lämnande sina kläder på det torra, och gingo, med blott ett skynke kring höften, ut för att bada i den heliga, välsignelsebringande och saliggörande sjön. I den svala morgonen måtte det kännas uppfriskande för folk från Indiens kvafva djungler att två sig i ett vatten, som är uppvärmdt till blott några få grader öfver noll. De flesta gå dock icke längre ut än att vattnet räcker dem till knäna; där sätta de sig på huk eller luta sig framåt och ösa vatten öfver sig med båda händerna formade till en skål. De göra symboliska tecken med fingrarna, de ta munnen full med vatten, som åter sprutas ut i en stråle, de hålla flathänderna mot ansiktet och se på den uppgående solen, de ha alla dessa outgrundliga och komplicerade manipulationer för sig, som jag mindes från Benares' kajer. Brunstekta äro de, magra och eländiga se de ut; de ha alltför tunna kläder — jag såg icke en enda päls, — och de klaga också öfver klimatets hårdhet, förkyla sig och komma till mitt tält för att få botemedel. Somliga stodo väl en timme i vattnet, innan de åter gingo till stranden för att kläda sig och sitta i grupper och prata. Men de återvända till Indiens dalar i medvetandet att hafva fullgjort en gudarna behaglig handling, och de medtaga små metallflaskor fyllda med heligt vatten från Manasarovar, som de skänka åt sina anförvanter. De tro att en af de saligas vägar leder öfver Manasarovar. Hoppet finna de ju alltid, och det är vackert så för fattiga pilgrimer på jordens ansikte.

Med undrande blickar följa de vår båt, som af starka årtag föres bort från klostret. Kanske rent af med afundsamma blickar, ty flera af dem bådo mig sedan att få följa med för att för återstoden af sitt lif kunna minnas att de burits af de heliga böljorna. Sjön låg morgonblank och stilla, men redan vid den första lodningspunkten (35 meter), rörde sjöguden på sig, nordvästlig bris stack upp och mötande böljor plaskade och jollrade så friskt mot båtens förstäf. Ty denna vår tredje lodningslinje var riktad mot lägret n:r CCXIV i N 27° V. Vi lodade 53, 63, 69, 72, 72, 75 och 77 meter, allt under det att sjögången ökade och båten stampade och vakade väl men hämmades i sin fart. Gurla Mandatta är nästan klart, men Kajlas envist doldt i moln. Vinden lade sig och solen glödde, allt bådade en härlig dag. Vid den nionde punkten aftog djupet: 75 meter; vi hade då passerat vår nattliga linje med dess stora djup. Sedan lodades 68, 60, 57, 59 och 61 meter.

Nordvästlig bris hade börjat igen och vid middagstiden tätnade molnen i norr. Ett tungt, blygrått molnlager sänkte sig sakta utmed bergens sidor, och från dess undre, ljusare kant nedhängde regnfransar, gråvioletta mot en kompakt mörk bakgrund. Alla berg och hela stranden i norr försvann spårlöst, molnmassorna tycktes komma åkande ned öfver sjön. Vi hade passerat den fjortonde punkten, som gifvit 61 meters djup och höllo alltjämt kurs på röda udden. Roddarna höggo i sedan jag påmint dem om att vi nalkades lästrand och att ju längre vi kommo, desto smärre skulle de mötande vågorna bli. Vi hade för en god stund sedan lämnat Gossul-gumpa om babord; jag såg ej klostret, men karlarna sågo det som en liten hvit prick i fjärran.

Strax före klockan ett syntes gula tromber af stoft och sand i närheten af syftudden. De blefvo allt tätare och gröfre och sågo hemska och brandgula ut mot den svartvioletta bakgrunden af tätnande molnmassor. Jag hade sett sådana stormvarningar förr!

»Vi få storm,» sade jag lugnt.

»Gud är med oss,» svarade Schukkur Ali lika lugnt.

»Ro på bara, så hinna vi fram innan vågorna gå höga!»

»Om vi svänga direkt inåt stranden, blir det närmare,» föreslog Schukkur Ali.

»Nej, vi ändra icke kurs, vi gå rakt på målet, snart få vi lä under strandens kullar, det är blott tre lodningspunkter kvar, och de få i värsta fall vara till en annan gång.»

Vinden lade sig åter och det började regna i glesa, men stora droppar, som vid beröringen med vattenytan för ett ögonblick bildade fristående runda pärlor, liksom de varit omgifna med en hinna af olja. Därpå följde en oerhördt tät hagelskur, som piskade och smattrade i vattenytan, omgaf oss med halfmörker, kom sjöns yta att stänka i millioner små vattenkonster och springvatten och på ett par minuter gjorde båtens inre krithvitt. Ingenting annat än vi själfva och farkosten syntes, eljes blott vatten och haglet, som stod som spön i sjön, framkallande ett bubblande och susande ljud i dess yta. Då och då upplystes molnen inifrån af dallrande blixtar, och åskan skrällde hotande och dof i norr. Då vände sig de båda männen om, men sågo intet i töcknet; de voro hemska till mods och vi kände att en farlig situation var i antågande.

Haglet efterföljdes af ett slagregn, ett störtregn af så oerhörd våldsamhet, att jag aldrig tänkt mig något lik-

nande. Det vräkte ned i sådana massor och med sådan kraft, att man kände sig böjd och nedtryckt därunder. Jag hade tre skjortor och skinnväst, men kände inom en kort stund hur vattnet rann utmed bara kroppen, hvilket hade den fördelen att blötningen var undangjord för den vilda dusch, som ännu väntade oss. Jag hade min päls, med skinnsidan uppåt, öfver knäna; i dess fördjupningar samlade sig små pölar. En mängd vatten kom in i båten på detta sätt och låg och skvalpade fram och tillbaka efter årtagen. Stranden syntes ej, jag styrde efter kompassen.

»Ro på, det är icke långt kvar!»

Ändtligen tunnade regnet af, men då klockan var fyra minuter öfver ett, hördes ett bedöfvande dån i nordost, ett dån som endast kan framkallas af en förstklassig storm. Haglet och regnet hade varit ett intet; nu sedan deras tunga vattengardiner skingrats, hade stormen fritt spelrum och i ett slag for den rasande öfver sjön. Hvarför hade vi icke brutit upp en timme tidigare, i stället för att sitta och titta på hinduernas religiösa bad! Nej, Tsomavangs gud var vred och ville en gång för alla lära oss att icke så lättvindigt handskas med den sjö, hvars gröna vatten piskas af hans delfinstjärt. Hur afundades vi icke munkarna i Gossul-gumpa och de våra, fjärran i söder under Tugu-klostrets fredliga murar! Hvad skulle de säga, hvad skulle de taga sig till, sedan vi blifvit dränkta som kattor i denna rasande sjö!

En minut kämpade vi ursinnigt i rätt kurs med vågorna rakt från styrbord. De växte med oerhörd hastighet och hvarje våg, som i en kvast af stänk splittrades mot båtens spända säckväfsskrof, framkallade en smäll, som hotade att spräcka vår farkost. Den nästa var större; jag parerade

den med min indiska hjälm, men Tundup Sonam fick en kallsup, som kom honom att förlora fattningen för ett ögonblick. Efter den tredje, som stjälpte sitt skumkrön öfver relingen, låg vattnet decimeterdjupt i båten, vi sutto som i marvatten, det lilla nötskalet låg alltför djupt under vikten af tre män, och det vatten vi tagit in skvalpade, klunkade och sköljde i botten fram och åter alltefter båtens rullningar.

Då insåg jag det hopplösa i att söka behålla vår kurs. Vi måste falla af med vind och vågor. I S 50° V hade vi Gossul-gumpa, stormen var nordostlig, det passade bra; i klostret kunde vi finna en fristad, om vi någonsin komme så långt. Det gällde blott att vända i rät vinkel utan att kantra. Ett par gånger misslyckades vi och fingo in mer vatten, men tredje gången gick det och sedan gällde det lifvet att hindra båten från att gå upp i vinden igen; stormen kom något från styrbord och Tundup Sonam, som skötte styrbords åra i fören, hade hela lasset på sin lott, medan Schukkur Ali blott då och då behöfde ta ett tag, kommenderad af mig, men han var het och ifrig i allt sitt yttre lugn, och då han ej i stormens tjut hörde mina rop, lade jag handen på hans knogar för att få honom att stanna.

Nu började en färd, hvars make jag aldrig varit med om under alla föregående sjöresor i Tibet. Stormen växte till orkan, och under dess pressande tryck blefvo vågorna höga som Östersjövågor i hårdt väder; hvilken ångare som helst skulle ha rullat i denna sjögång, och i vår lilla tygbåt måste vi parera och balansera i de tvära och oväntade krängningar, som följde hvarandra. Piskade, jagade, hetsade af vindens ursinniga kraft, svepte vi öfver sjön. Hvarje ny våg som lyfte oss var högre än de föregående.

Somliga hade skarpa, glatta kammar som om de blifvit modellerade i bergskristall och återspeglade de svarta molnen i norr — det såg ut som om vi hade en bottenlös vattengraf framför oss, i hvars djup båten i nästa ögonblick skulle uppslukas. Andra kommo rullande med öfvervräkande skumfall, fräsande och dånande bakom oss, och man hisnade vid tanken på att de om en sekund kunde fylla och sänka båten. Men den lyftes vackert på vågkammen, utsikten låg fri åt alla håll, i söder sken ännu solen, Gurla Mandatta syntes klart och skarpt, i S 50° V skymtar den terrass, på hvars krön Gossul-gumpa är belägen, i norr var allting svart, mörkt och hotande. Under den sekund, då båten stod och skälfde på vågkammen, kunde man tro sig förflyttad till något dominerande pass i Tjang-tang med en värld af bergskedjor på alla håll, och skummet på vågorna framkallade en illusion af de eviga snöfälten.

Men vågen fortsätter sin gång och båten sjunker i en dal, vi försvinna i en grotta af vatten, de närmaste vågorna skymma utsikten, bakom oss äro grottans väggar af renaste malakit, och framför oss af smaragd; på sidorna tyckas vågorna rycka framåt som kulisser. Nu lyftas vi igen — »hugg i, Tundup, annars sänkas vi af den väldiga skumkammen»; — han stretar af alla krafter och vågen går förbi oss. Men den är ojämn och påminner om Kubi-gangris pyramidtoppar; två af dem torna upp sig alldeles framför oss och deras spetsar splittras i blåsten. De äro genomskinliga som glas, och tvärs genom den ena brytes den bländhvita bilden af Gurlas snöfält som i ett väldigt förstoringsglas. Vi ha en port af vatten framför oss, och vågornas kanter förgyllas matt af återskenet från söderlandets sol.

Vi kämpa tappert, jag sitter på båtbotten och måste med hela min kraft ligga på rorpinn för att hålla båten i rätt led, det stormpiskade stänket vräker som den splittrade strålen från en brandspruta öfver oss, ofta smyger en bruten vågkam in öfver relingen, vi ha inga händer fria för att ösa, vi se hur båten småningom fylles — skola vi nå stranden innan den börjar sjunka? Masten och seglet ligga surrade midskepps på tvären tillika med två reservåror; kunde vi blott få upp seglet, vore det lättare att hålla båten i sin hand, men därpå är icke att tänka nu, då man knappt i sittande ställning och med fotspjärn kan hålla balansen i de svåra öfverhalningarna och i de oberäkneliga lägen, som båten intar allt efter vågornas form och lutning, kupighet och öfverfall. Och för öfrigt hade masten sprungit som glas i den blåst, som nu rådde.

Från lodningskursen hade vi brutit af i rät vinkel, och det gällde nu blott att söka rädda lifvet — att nå land innan båten sjönk. I en kritisk situation, där båten hotades af en ojämnt framrullande våg, ropade jag åt Tundup att ta i af alla krafter, och han gjorde det så grundligt, att hans åra sprang med en knall. Då hängde allt på ett hår, vi hade ingen styrsel på båten, den skulle ofelbart kantra och rullas rundt af denna forsande skumkam; men Tundup insåg faran och lossade en reservåra med ett raskt handgrepp, under det att Schukkur Ali backade med babords åra, och efter en ny dusch lågo vi rätt igen.

Ju längre det lider och ju större område af sjön vi lämna bakom oss i nordost, desto högre växa vågorna; vi kastas framåt af dem, vi gunga upp och ned öfver den kuperade sjön och ständigt susa nya afkylare öfver oss från vågornas plymagerade toppar. Hur liten och hjälp-

Jamba Tsering, en drömmare.
(Teckningen är utförd af T. Macfarlane, efter en skiss af författaren.)

lös känner man sig icke inför dessa naturens upprörda och uppretade krafter, hur grant och storartadt, men också hemskt och imponerande är icke detta skådespel! De båda männen ha aldrig i sitt lif sett något liknande. Jag sitter med ryggen mot de anryckande störtsjöarna, men karlarna ha dem framför sig, och jag hör på deras dämpade utrop: »Ja Allah!» när de största sjöarna komma. Tundup är så blek som hans solbrända hy tillåter; Schukkur Ali förefaller lugn, men i dag sjunger han icke till årtagen. Tundup anförtrodde mig sedan, att han var öfvertygad om att vi skulle gå i kvaf.

Att hålla mina glasögon torra och klara är otänkbart, det rinner och droppar af dem och jag har ju icke en torr tråd på kroppen. Schukkur Ali vänder på sig och säger att klostret synes; för mina ögon är det ännu alltför aflägset. »Se på den där vågen!» ropar jag, »är den icke vacker!» Han ler och mumlar sitt »ja Allah!» Dess kam störtar öfver alldeles i vår närhet som ett vattenfall, luft pressas in under vattnet däraf och kommer åter upp som ett puttrande och bubblande skum, det är som om sjön kokade och sjöd. Det har småregnat hela tiden, men nu är luften klar. Sjön antar då ett annat färgspel, vågorna äro mörka och speglande, i vår omedelbara närhet svarta som bläck, men ljusna uppåt topparna och ibland ser man sjöhorisonten genom den närmaste vågen, liksom genom en skärm af is.

Så jagas vi vidare och tiden förefaller oändligt lång. I fem kvart ha vi kämpat mot sjögudens nycker och hvarje minut har förefallet som en timme. Ändtligen synes Gossuls kloster; det förstoras, detaljerna komma fram, jag ser dess hvita fasad med den röda kanten upptill, dess fönster och takvimplar, och bakom en balustrad

stå några munkar orörliga med blicken fängslad vid vår båt. Och under klosterterrassen vräker bränningen skummande och vild. Hur landningen skall gå till förstår jag icke; jag har väl varit med om sådana äfventyr förr, men aldrig har det varit så galet som i dag! Vi afundas munkarna däruppe, som ha fast mark under fötterna; vore vi ändå hos dem! Loggen har varit ute hela tiden, i ett handgrepp räddar jag den och ropar åt männen att hålla sig redo och på gifvet tecken hoppa öfver bord. Drypande af vatten äro dagens anteckningsbok och kartplån instoppade innanför min väst, så att de samlade siffrorna icke måtte gå förlorade.

Vi ha blott ett par minuter kvar. Jag hinner ännu att med Schukkur Alis hjälp få af mig de vattendränkta, tunga kaschmirstöflarna, men jag har knappt befriats från dem förrän båten handlöst vräkes in i strandbränningens störtsjöar. Här är vattnet brungrumligt som en gröt och båten suges åter utåt af en våg. Då vill Tundup Sonam hoppa i, men jag råder honom att känna efter med åran; den bottnar icke och han lugnar sig. Båten får en ny körare bakifrån och hotar att kantra; då hugga roddarna i för att möta strandsugningen och innan jag vet ordet af är Tundup öfver bord med vatten till bröstet och drar båten af alla krafter inåt land. Då följa vi andra hans exempel och med förenade krafter få vi båten upp till strandbrynet innan den ursinniga bränningen slagit sönder den. Ännu ett nappatag och vi dra den öfver slampiren in i lagunvattnet, dit vågorna icke nå.

Men då ha vi fått nog för en stund, och förbi af trötthet kasta vi oss på sanden. Den oerhörda spänning, i hvilken både kropp och själ befunnit sig under halfannan timme, efterföljdes af en känsla af bedöfning och

mattighet — vi hade ingenting att säga hvarandra, och jag gaf inga order för natten. Vi verkade i hög grad skeppsbrutna, men hade all anledning i världen att vara glada och tacksamma öfver att nu ha fast mark under fötterna och att helskinnade ha kommit undan alla de gröna grafvar, som gapat under oss, färdiga att uppsluka oss, om vi ej varit vaksamma i de kritiska ögonblicken.

Vi hade dock icke legat och blundat många minuter, förrän två munkar och tre novisgossar kommo tassande i sanden, försiktigt närmande sig, undrande om vi voro lefvande eller döda. Då satte vi oss upp, och de hälsade vänligt och artigt och frågade, hur vi hade det och om vi behöfde någon hjälp. De voro ytterst intresserade och berättade, att de stått och sett båten komma gungande i vågorna och att de varit öfvertygade om att den skulle gå till botten i den ovanligt häftiga storm, som i dag gått öfver sjön. De hade varit dödligt förskräckta och sade, att det såg otäckt ut, då båten skymdes af vågorna och de hade blott väntat det ögonblick, då den icke skulle visa sig mer. Och vid landningen hade de haft oss alldeles under sig och tyckte att det sett för hemskt ut. Nu frågade de, om vi gjort oss illa och om vi icke ville komma upp i klostret och tillbringa natten i varma rum. Men jag tackade dem för deras godhet och föredrog som vanligt att ligga ute. Kunde de däremot skaffa oss bränsle och mat, skulle vi icke säga nej.

De bugade sig då och försvunno i de trassliga trappstegsgångar, som leda uppför rullstensterrasserna till klostret, och kommo snart tillbaka med hela säckar af gödsel, ris och kvistar, och så flammade en härlig brasa på stranden. De tände den själfva, ty våra tändstickor och eldstål voro som allting annat fördärfvade. Och så drogo

de sina färde igen för att skaffa något ätbart, ty innehållet i våra proviantbylten hade i båtens marvatten förvandlats till deg.

Under tiden gjorde vi oss hemmastadda på den smala strandremsan under klostret. I terrassen gapade ett par stora grottor, hvilkas hvälfda tak voro svarta af sot; pilgrimer och herdar plägade öfvernatta här. De kunde ge oss skydd mot blåsten, men sågo så snaskiga ut, att vi beslöto ordna lägret i strandens sand. Den var visserligen våt af slagregnet, men med händerna gräfde vi fram torr sand. Båten togs sönder och tömdes — den var ju halffull med vatten; och så förvandlades den till vindskydd invid elden. Jag njöt af att åskåda stormen och lyssna till bränningens ljudliga sång.

Då elden var tät och glödande varm, klädde vi af oss splitter nakna, vredo vattnet ur det ena plagget efter det andra och sutto sedan och torkade oss själfva och våra underkläder vid brasan. Hvar och en fick sköta sig själf, ty vi voro lika illa däran alla tre. Jag bredde ut mina plagg så nära elden som möjligt och hängde dem öfver årorna och lifräddningsdynorna för att både värmen och blåsten skulle komma åt dem. Och under tiden torkade jag ylletröjan bit för bit, vände den fram och bak och ut och in, och då den väl var torr, drog jag den på mig. Sedan kom turen till de så kallade onämnbara, därpå strumporna och så undan för undan. Blott skinnvästen och pälsen lyckades vi icke få torra till natten, men hvad betydde det, vi hade det i alla fall bättre här än i sjögudens gröna kristallsalar.

Ännu är dagen ljus, men stormen rasar, Gurla Mandatta och hela landet i söder har försvunnit, ditåt drar ovädret. Det regnar åter fint och tätt. Falkar skrika i

rullstensbranternas hålor, ett farligt grannskap för de blågrå dufvor, som kuttra på utsprången.

Med söt och sur mjölk och tsamba kommo munkarna ned igen, te hade vi själfva och den enkla middagen smakade förträffligt. Sedan sutto vi ett par timmar vid elden, medan stormen bedarrade. Jag hade torkat min dagbok och införde de anteckningar, som återfinnas i detta kapitel. Under tiden satt Schukkur Ali och underhöll mig med berättelser om sina äfventyr från hans resor i Younghusbands och Wellbys tjänst. Det var som om det förflutna framträdt skarpare för hans minne nu, sedan han så nätt och jämnt kommit undan med lifvet, och när han råkat i berättaretagen, var han omöjlig att stoppa, den gode Schukkur Ali. Jag lyssnade med det ena örat och skref med det andra — hade jag så när sagt — för att icke förefalla ointresserad, och hufvudsaken var i alla fall att Schukkur Ali fick prata.

Det klarnar i norr och alla bergen stå krithvita af snö. Förr var det blott Kajlas och dess närmaste grannar, som gjort sig gällande med sina hvita hättor, nu är allting hvitt. Väl äro vi inne ett stycke i augusti, men är det möjligt att hösten redan börjat? Sommaren har ju varit så kort, vi ha knappt hunnit att vänja oss därvid.

En ny natt sänker sig öfver jorden. Vi äro omgifna af ett ogenomträngligt mörker, blott i zenit tindra några stjärnor. Den döende dyningen brusar mot stranden, Tso-mavang slumrar sakta in till nattens ro. Öfver oss tronar klostret som en borg på sin brant och munkarna ha gått till hvila. Falkarna äro tysta och dufvorna ha uppsökt sina bon.

XI.

Utsikten från Gossuls klostertak.

Midt i mörka natten väcktes jag af ett fasligt väsen, en klosterhund hade krupit in under männens båthalfva för att stjäla, men råkade trampa Schukkur Ali på halsen och fick smörj. Minimitemperaturen sjönk till +3°. I soluppgången kom Rabsang ridande. De hade hyst de största farhågor för oss och fruktade att vi gått under i vågorna; han medförde ny proviant och ett postpaket från Thakur Jaj Chand, den brittiska handelsagenten i Gartok, som för tillfället uppehöll sig i Gjanima, där årets marknad pågick. Han skref, att öfverste Dunlop Smith den 27 juni gifvit honom order att söka få underrättelser om mig. Guffaru hade ordentligt utfört sitt uppdrag, hela mitt bagage var i godt förvar i Gartok, och min digra post var afskickad till Simla. Från mr Sherring, som ett par år förut gjort en resa till Manasarovar, hade jag ett mycket artigt bref och han hade också den stora vänligheten att skicka mig sin intressanta bok om västra Tibet, under det att hans fru öfverraskade mig med en hel packe af engelska och franska tidskrifter, en mer än välkommen lektyr, då hela det rikliga bibliotek, jag fått af O'Connor, sedan länge var läst och spridt för alla himmelens vindar. Det var helt egendomligt att just på platsen för vårt skeppsbrott så oförmodadt komma i beröring med den yttre världen.

Underligt och varmt berördes jag af Rabsangs muntliga meddelande, att munkarna i Tugu-gumpa, då de sågo hur stormen bröt lös öfver vår bräckliga båt, tände rökverk framför sjögudens bild och uppstämde böner till honom, att han måtte förskona oss ur vågornas famntag. Ingen hade bedt dem därom, de gjorde det på eget initiativ. De tyckte att det hade varit synd om vi gått förlorade, de hade ett hjärta och voro icke så kalla, som man skulle kunnat tro. Få bevis på sympati och vänskap ha tilltalat mig varmare än detta.

Med Rabsang gick jag i den tidiga morgonen uppför den slingrande stig, som leder till klostret. I hörn och på utsprång stå kubiska tjortens och votivmärken, och här och hvar fladdrar en vimpel från en mast. En »tsamkang» eller eremitboning hänger öfver en grotta, som uppkommit därigenom, att ett väldigt stycke ur rullstensterrassens vägg föll ned för elfva år sedan. Jag kunde med allt skäl säga munkarna, att de icke alltför blindt borde lita på den grund, som uppbär Gossuls kloster. De räkna själavandringen i millioner år, men deras jordiska boningar äro icke byggda för evigheten. Dock svara de mycket lugnt, att klostret har stått där i hundra år och står nog så länge de äro kvar. Ty i allmänhet ombytas munkarna hvart tredje år och komma från Schibellings kloster i Purang, hvarifrån de också få sitt underhåll. De äro blott tre till antalet, men i Gossul funnos också fyra noviser, sju, nio, tio och elfva år gamla, hvilka sprungo omkring som råttor öfverallt och betjänade munkarna. Deras mor, en nunna från Purang, bor också i Gossul. Hon hade varit gift innan hon »tog slöjan», men då mannen dog, skänkte hon både sig själf och alla

sina barn till kyrkan. Sedermera fick jag veta att den ena »pojken» var en flicka. De voro hvarandra så lika, att jag icke kunde skilja på dem; först voro de något blyga och försagda, men blefvo snart hemtama, sedan de fått några silfvermynt. De sågo små och förkrympta ut för sina år, men abboten sade att de blifvit så ledsna, då deras far dog, att de stannat i växten. Mest hela dagen sågos de knoga upp med vatten i lerkrukor, som buros i en korg, hvars rem de lägga öfver pannan; de bära alltså med hufvudet och halsmusklerna, som utvecklas så att kroppen ser för liten ut i proportion. Men de läsa också och taga sina första stapplande steg i vishetens begynnelse; den äldste sades vara ganska lärd redan.

Vi gingo in och studerade detta tempel ganska grundligt — jag stannade där i öfver tolf timmar, ritade, mätte, frågade och antecknade. Allt är vackert och intressant, och väl hållet; Ihakang liknar en gammal vapensal eller ett museum, fullt af rara, fina saker, vittnande om stor konstfärdighet, hopfogade, skurna, modellerade, målade med oändligt tålamod och verklig smak. Salen uppbäres af åtta kolonner och har två röda divaner, en förgylld bronsbild af Budda och en mängd andra gudabilder, trummor, hängande i ställningar, små lackerade bord med de vanliga religiösa utensilierna och ett stort antal offerskålar af ovanlig och smakfull form och af blankaste mässing. I fyrdubbla rader hänga »tankas» långa som standar och segerfanor på ömse sidor om kolonnerna, likt kulisser, och äro hängda så, att de icke hindra dagern från att spela i gudarnas anleten. I ett hörn skymtar en svensk flagga — ack, det är blott en »tanka» i

gult och blått, men den verkar ändå som en påminnelse om våra segrars och vår äras gyllne tid.

Gossuls »Ihakang» är byggd efter en annan plan än den vanliga: den saknar »skylight» i taket och har i stället tre väggfönster i den utåt sjön vettande fasaden. Men gudarna se ej den heliga sjön, ty fönstren äro förklistrade med papper öfver ett gallerverk af träribbor. Hvarför spärra den härliga utsikten och utestänga dagern? Jo, för att öka den mystiska gudaskymningen därinne och väcka större undran och vördnad hos pilgrimerna, som halft bländade komma in ifrån dagsljuset. För att man ej skall se att guldet är bara förgylld mässing och för att spåren efter penseln och mejseln ej skola framträda så profant tydligt. Ju fattigare ett kloster är, desto mörkare dess tempelsalar; mörkret skyler fattigdomen och kommer munkarna till hjälp för att imponera på de troende.

Somtjung kallas en liten tempelskrubb, som ej är större än en ångbåtshytt. I dess divan äro kuddar och tygstycken lagda i ring, så att de bilda ett par reden, där tvenne munkar sitta under nattlig gudstjänst. Framför Sakijas Munis bild å altarbordet stå fyrtio vattenfyllda silfverskålar och på ett bord i en silfverkanna några påfågelsfjädrar, med hvilka man stänker vigvatten på gudabilderna, allt under utropet: »om a hum!»

Förr i världen huserade röfvare och stigmän här i trakten och hade sitt stamhåll i grottorna under klostret. Därifrån öfverföllo de vandrande pilgrimer och dödade många. Då uppenbarade sig Tso-mavangs gud för Djimpa Ngurbu, en ädel lama, och bjöd honom att bygga klostret som en fast borg, till pilgrimernas skydd och gudarnas ära. Säker är trakten icke heller nu. Förra året

fångades och aflifvades ett par bofvar, som plundrat nomaderna, och själfva sågo vi tio med bössor beväpnade gurkhas, som redo förbi emot norr för att söka reda på ett band, som röfvat deras hästar och får.

Munkarna berättade att sjön vanligen lägger sig i januari; i stormigt väder bråkas isen åter upp, men om vädret är lämpligt och kölden skarp, fryser hela sjön på en enda dag och går likaledes upp på en enda dag, om storm råder. Tyvärr äro de upplysningar, man får om vattenståndet och utflödet, mycket opålitliga och motsägande. En 35-årig lama, som nu vistades här, hade lefvat som barn vid Tso-mavang. Han sade att han mycket väl mindes den tid då vatten strömmade ut ur sjön till Rakas-tal i sådan mängd, att en ryttare icke utan risk korsade flodarmen, som kallades Ganga. Men nu var det nio år sedan denna kanal upphörde att föra vatten. Man visade oss hvar strandlinjen löpt förra hösten, nämligen fem famnar längre in, så att sjön då varit 57 centimeter högre. Man visade också ett gult stenblock, dit vattnet sades ha nått för 12 år sedan, och denna punkt låg 3,15 meter öfver sjöns nuvarande spegel. Ett fall i sådant tempo är dock osannolikt, äfven om denna uppgift något så när stämde med den, jag fått i Tugu-gumpa. Den ena grottans tröskel låg nu 6,88 meter öfver vattnet, den andra, på ett afstånd af 36,7 meter från stranden, 5,75 meter öfver vattnet. Om dessa sades att sjön för hundra år sedan, då klostret byggdes, nått ända fram till dem, så att blott en liten strandstig fanns kvar ledande till grottorna. Emellertid äro deras tidsbestämningar ytterst sväfvande, och för att komma till säkra slutsatser, måste vi hålla oss till de uppgifter, som lämnats af europeiska resande. Om dem skall jag

nämna några ord längre fram. Då jag frågade en af munkarna hvart allt det vatten tar vägen, som i en mängd bäckar och älfvar tömmes i Tso-mavang, svarade han:

»Om det regnar aldrig så, och om alla tillflöden svälla öfver sina bräddar, så märkes det icke på sjön, emedan lika mycket vatten 'torkar ut' som rinner till. I våra heliga böcker står skrifvet, att om också alla tillflödena sinade, så skall sjön dock aldrig sjunka och aldrig försvinna, ty den är evig och bebodd af höge gudar. Men nu se vi med egna ögon att dess yta sjunker mer och mer och vi förstå icke hvad detta har att betyda.»

Följande märke kan begagnas af någon framtida resande: nedre kanten af hufvudportens massiva trätröskel å Gossul-gumpas fasad låg den 8 augusti 1907 37,40 meter öfver sjöns yta, såsom jag fann med tillhjälp af nivelleringsspegel.

Vi stego upp på taket af Gossul-gumpa. Det är platt som vanligt, med rökfång, bröstvärn och vimplar. Intet jordiskt språk förfogar öfver ord, nog mäktiga att beskrifva den utsikt, man härifrån har öfver sjön. Väl var den ungefär densamma som vi sett från andra punkter af stranden, men belysningen var så trolsk och färgspelet så underbart, att man häpnade och kände hjärtat klappa fortare än vanligt, då man från tempelsalarnas dunkel trädde ut på den fria takplatformen. Tundup Sonam sade på sitt enkla sätt, att sjön och dess krans af berg såg precis ut som himlen med dess lätta skyar. Själf var jag offer för en synvilla, som nästan kom mig att söka bröstvärnets stöd; jag undrade om jag fått svindel. Jag tog nämligen bergsramen vid östra stranden för en strimma af lätta skyar och tyckte att sjöns yta var en del af himlens fält. Ty dagen var kaflugn och

sjön som en spegel, i hvilken himlen speglade sig; båda hade därför precis samma valör, samma nyans, och bergen, som på grund af afståndet smälte ihop till en något mörkare nyans, liknade ett molnbälte. Luften var oklar, allting framträdde i matta, dämpade toner, om färger kunde man knappast tala, himlen, jorden, vattnet, allt var grått med en dragning åt blått, det var som ett sagoland af glas, med dekorationer af hvit gas, allt skådadt genom en tunn, blå slöja af berusande rökelse, stigande från den höga sjögudens altare.

Men hvart har jorden tagit vägen, om allt detta är himmel och moln! Totalt förhäxade äro vi väl icke, ty vi stå på klostrets tak och luta oss mot dess bröstvärn. Framför oss sväfvar en drömbild i försvinnande lätta toner. Det är som om vi stode på ett kap eller en udde, som pekade ut i den oändliga rymden, gapande under oss och framför oss. Och hvar är den heliga sjön, som i går höll på att ta våra lif och stormade så, att jag ännu känner marken gunga under mina fötter? Har Gossuls kloster af en gudomlig nyck förvandlats till ett luftskepp, som farit i väg med oss till en annan planet? Dess vimplar hänga orörliga utmed sina stänger, men af berg, af land och mark synes intet.

»Jo bevars, om ni lutar er en smula öfver bröstvärnet,» sade en munk med ett leende. Ja, visst! Då vek illusionen, och jag saknade den, jag hade gärna kunnat stanna ännu en stund under dess trollmakt. Rakt under oss löper strandens smala bälte med sin svarta ler- och algpir och sina aflånga laguner. Genom det kristallklara vattnet se vi den gulgrå leran på botten, algernas dunkla bälte och de stora mörka djupen därutanför. Det är som ett väldigt akvarium, täckt med en skifva af

spegelglas. Ett par flockar af gäss simma däröfver och framkalla pilformiga vågsystem. Och från taket syntes verkligen måsar och tärnor i fågelperspektiv. Allt är så oändligt tyst och stilla, så luftigt, genomskinligt, flyktigt, fint och ömtåligt, att man knappt vågar andas. Aldrig har en högmässa, en bröllopsmarsch, en segerhymn eller en begrafning gjort ett mäktigare intryck på mig.

Novis i Gossul-gumpa.

Af alla kloster, jag sett i Tibet — skulle jag af ödet tvingas att framlefva mitt lif i ett af dem, skulle jag utan tvekan välja Gossul-gumpa. Då skulle jag på fasta märken iakttaga sjöytans oscillationer och temperaturkurvans gång öfver året. Som en väktare skulle jag sitta där uppe och se ut öfver sjön och se hur dess ansikte förändrades från timme till timme af de tolf månaderna. Jag skulle lyssna till höststormarnas tjut, men under lugna novemberdagar iakttaga hur strandisens bälte från dag till dag vann ter-

räng, men blott för att smälta under dagen. Allt mer skulle is-ringen närma sig sjöns midt, men krossas af nya stormar och börja sitt bindande arbete ånyo. Och ändtligen, en januaridag, då hela vattenmassan var afkyld alltigenom och luften lugn, skulle jag se hur Tso-mavangs gud spände ett sjungande glastak öfver sitt gröna slott. Vinterstormar strö sitt hvita puder däröfver och jaga yrsnön i täta moln öfver isen, hvars mörkgröna glatta ban endast här och hvar lyser igenom. Och under lugna dagar skulle sjön ligga där som en krithvit slätt, död och ödslig under sin svepning, och jag skulle sitta vid min väns bår och längta efter våren. Förgäfves kämpa de första vårstormarna mot isens fasthet, den håller tappert stånd, men slutligen kommer vårsolen till vindarnas hjälp och gör isen bräcklig och murken. Råkar och sprickor uppkomma i alla riktningar, och då nästa storm ilar öfver sjön, tål den intet motstånd; den vräker undan isflaken, tornar upp dem på hvarandra som torosser, drifver dem in mot stränderna, jagar brottsjöarna öfver dem och tvingar dem att i dyningens rullningar gnaga sönder hvarandra, splittras, pulvriseras och smälta till vatten. Då skulle jag glädjas öfver stormens seger och Tso-mavangs befrielse och återkomst till lifvet och åter lyssna till vågornas sång och vildgässens skri.

Kanske blott en enda timme af året är lik den timme, då vi stodo vid Gossuls bröstvärn. Den stämning, som då rådde, kräfver en viss temperatur och fuktighetsprocent, vindstilla, ett föregående regn och en nordostlig storm. Hur ofta fyllas alla dessa villkor på en gång? Högst en gång om året och just den timmen af alla timmars timmar stodo vi på tempeltaket och sågo den blå sjön hvila ut efter sin lek.

Underbara, tjusande förtrollande sjö! Sagors och legenders skyddsling, stormars och färgers tummelplats, människors och gudars ögonsten, målet för trötta pilgrimers längtan, heligaste och härligaste bland alla jordens sjöar, Tso-mavang, alla sjöars sjö. Medelpunkten i den protuberans af det gamla Asien, bland hvars bergsjättar fyra af jordens berömdaste floder, Brahmaputra, Indus, Satledsch och Ganges, hafva sina källor; omgifven af en värld af berg, bland hvilka Kajlas är det ryktbaraste på jorden, ty det är heligt för hundratals millioner hinduer; centrum i en krans af kloster, från hvilkas tak snäckhornens stötar hvarje morgon skalla ut öfver sjön då solen går upp; axeln och skifvan i det hjul, som är en bild af lifvet och kring hvars omkrets pilgrimerna vandra den befriande vägen till fullkomningens land. Detta är Manasarovar, pärlan ibland alla jordens sjöar. Urgamla redan då Vedaböckerna skrefvos, ha dess blå vågor under seklernas lopp sett otaliga skaror af troende hinduer och tibetaner komma till dess stränder för att dricka och bada och finna ro till sina själar. Det finns skönare sjöar på jorden Grannen i väster, Langak-tso är mera pittoresk. Men det finns ingen, som med sin naturskönhet förenar en sådan makt öfver människors troslif och tankevärld som denna. Därför älskar man dess böljors sång mer än andras och dröjer sig kvar på dess stränder. Och då man står däruppe på klostertaket, medan hela nejden ligger försänkt i tystnad, tycker man sig höra suset af oräkneliga vandringsmän och ekot af deras stapplande steg i den heliga stigen kring stranden. Och man tycker sig kasta en förstulen blick in i förflutna seklers natt, där intet finns kvar af all deras längtan och fåfänga sökande efter en inbillad salighet. Men Tso-mavang är

densamma som förr och dess azurblåa öga ser nya släkten träda i de gamlas spår.

Efter en sådan syn förefaller allting annat hvardagligt, och blott då aftonrodnaden göt sitt purpur öfver sjön, kunde jag gå ned till vårt läger vid stranden. Men först vände jag mig utåt Tso-mavang ännu en gång och utropade ett högtidligt och långdraget: O m a h u m! Rabsang sade ingenting, men jag kunde se att han undrade, om jag vore den lamaistiska kyrkans sista adept. Så mycket mer som jag redan från början yrkat på att vi skulle fullborda vår vandring kring sjön i den ortodoxa leden: mot söder på östra stranden och mot norr på den västra.

Där nere kvarstodo i sanden spåren af 120 jakar, som med bördor af tegelte på morgonen tågat mot norr. En gammal hindu, som utförde sin vandring kring sjön i samma led som tibetanerna, bad att få lägra med oss, emedan han var rädd för röfvare; vi bjödo honom te, bröd och tobak och han bad oss mottaga en nypa ris. Egendomligt nog tyckas de hinduiska pilgrimerna ägna de lamaistiska klostren en viss vördnad. Åtminstone såg jag dem i Tugu-gumpa buga sig inför afgudarna och lägga hvar sin handfull ris i en skål, som en munk höll fram åt dem.

Efter + 6,6° på natten kändes morgonluften riktigt varm. Frisk ostlig bris framkallade en ganska kännbar sjögång, böljorna gingo i solbeglänsta gäss, men dagen var härlig, man kände sig lefnadsglad och längtade åter ut på sjön. Den gamle hinduen förklarade, att han beslutit uppskjuta sin vandring och i stället följa med oss i båten, men jag försäkrade honom, att vi beslutit att icke medtaga någon onödig barlast. Då vi i strandbränningen rodde ned till lägret CCXIII, lätt igenkännligt på vår gamla eldstad, följde han dock med på stranden,

och då vi lade ut därifrån för att gå rakt på Tugu-gumpa, som syntes likt en liten hvit prick i sydost, var mannen så ifrig att få följa med, att han sprang ut i vattnet tills det räckte honom till midjan; först då vände han om igen. Han var visst litet tokig; han hade suttit och pratat nonsens hela kvällen, fast ingen hörde på.

Denna lodningslinje hade numret IV på min karta öfver sjön och dess största djup uppgick till 76 meter. Vid nionde punkten trasslade lodlinan in sig i strömmätarens rödmålade metallskifva, som lyftes ur sin gänga och likt en bumerang i besynnerliga krökar ringlade ned genom det kristallklara vattnet till 63 meters djup för att till domedag slumra i Tso-mavangs bottenslam. Lyckligtvis var den lätt att ersätta.

Då vi landade vid klostret, voro alla de våra, munkarna och pilgrimerna nere. Den första vi sågo var den tokiga hindugubben. Hans landsmän hade tagit alldeles för afgjordt, att vi skulle gå till botten i stormen, och voro förvånade att se oss lifs lefvande tillbaka. Men då jag nu kom, tyckte de väl, att de skulle ha någon nytta af mig, och så bådo de mig skänka dem nya byxor öfver lag, en begäran, som jag fann något opassande.

Den 10 augusti satt jag i mynningen af mitt tält och målade Kajlas i olika belysningar. Dess hvita topp aftecknade sig kall och naken mot en ljusblå, fläckfri himmel och sjön var intensivt bländande marinblå. Då en bris svepte öfver sjön, skiftade dess bortre del i klart malakitgrönt. På kvällen var himlen brandgul efter solnedgången, och hela sjön lika brandgul afspeglande de ramsvarta bergskonturerna i dallrande serpentiner. Kvällen förut hade hela den västra horisonten flammat i blodrödt.

XII.

Våra sista dagar vid Tso-mavangs stränder.

Vid denna tid hade Robert förkofrat sig mycket mer än jag i tibetanska språket, och han talade det nästan obehindradt. Medan andra arbeten upptogo hela min tid, kunde han därför samla upplysningar om landet och folket och i den vägen utföra vissa uppdrag, jag gifvit honom. På vänstra kortväggen i Tugu-gumpas entré-vestibul fanns till pilgrimernas upplysning en inskription, som Robert öfversatte till hindustani och engelska och som i fri öfversättning lyder:

»Tso-mavang är världens heligaste plats. I dess midt är en gud i människohamn, som dväljes i ett tält, gjordt af turkoser och alla slags ädla stenar. I dess midt växer också ett träd med tusen grenar, och hvarje gren har tusen celler för tusen lamas att lefva uti. Sjöträdets krona är dubbel; den ena reser sig som ett parasoll och beskuggar Kang-rinpotje, den andra beskuggar hela den öfriga världen. Hvar och en af de 1,022 grenarna på detta träd bär en gudabild, och alla dessa gudabilder rikta ansiktet mot Gossul-gumpa, och alla gudarna samlades här i forna tider. Fordomtima hämtades guldvatten från sjön och därmed förgylldes i Tjiu-gumpa Hlobun (Lovön) Rinpotjes ansikte; med det öfriga guldvattnet för-

gylldes Taschi-lunpos tempeltak. I forna tider gick sjövattnet ut till Ganga-tjimbo öfver ett pass, som hette Paktju-la. Från alla håll strömmar vatten till sjön, kallt, varmt, hett och svalt. Vatten utgår från sjön till Ganga-schär och kommer sedan tillbaka. Årligen uppstiger ånga från sjön och sväfvar kring den en gång om året, dyker ned i dess midt och upprepar detsamma nästa sommar. Om någon från midten af sjön plockar upp lera, så är det i verkligheten guld. Sjön är sjögudens tillhörighet. Sjön är hela världens medelpunkt. Sambu Taschi växte ut från Sjöträdet. Sotjim Pema Dabge är af mycket heligt och klart, fint vatten. Gjagar Schilki Tjorten finnes i sjön. Sjögudens slott är i sjön. Alla dessa lamas läsa sina böner med en röst. Alla gudarna samlas på en gång i sjön och sitta där, omgifna af alla slags tjortens, betäckta med guld och ädla stenar. Söderlandets andekonung residerar här i ett hus af guld, och om någon kommer för att två sig och göra sig ren, vredgas andekonungen icke. Om vi dyrka söderlandets andekonung, bli vi mycket lyckliga och rika. Från sjön utgå fyra stora och fyra små floder under jorden. De fyra stora floderna äro: en varm, en kall, en het, en sval (Karnali, Brahmaputra, Indus, Satledsch). Om någon tvättar sig i sjön, befrias han från alla synder och all smuts. Om någon tvättar sig en enda gång i sjön, skola hans förfäders synder förlåtas och hans förfäder befrias ur skärselden. Datjung Ngatja kom från Kang-rinpotje med femhundra pilgrimer för att två sig i sjön. Lo Mato Gjamo mötte dem och bad dem komma till Tso-mavang. Datjung Ngatja och pilgrimerna kommo med massor af blommor, som de strödde i sjön. Datjung Ngatja gick tre hvarf kring sjön och uppsteg sedan till himlen.»

Af särskildt intresse är den här uttalade förmodan, att de fyra stora floderna på underjordisk väg utgå från Tso-mavang. Hvad Satledsch beträffar är denna tro, enligt min uppfattning, fullkomligt riktig. Man berättade, att den femte Taschi Lama, hvars grafkor vi besökte i Taschi-lunpo, en gång gjort vallfärden till Tso-mavang och vid Tugu-gumpa gått ned till stranden för att bjuda sjöguden en kadakh. Kadakhen blef hängande i luften, d. v. s. den hängde i själfva verket på en af grenarna i det heliga trädet, men då trädet är synligt blott för rinpotjes och verkliga inkarnationer, men icke för vanliga dödliga, tycktes kadakhen hänga fritt i luften.

Tidigt den 11 augusti togo vi ett långt farväl af Tugus älskvärda munkar, som fingo rikliga gåfvor och följde oss till stranden, då vi lade ut för att ro vidare mot väster. I en stor strandlagun, brungrumlig af den mängd gäss och måsar som här böka i bottenslammet, utmynnar en bäck från Gurla Mandatta, nu förande 1,07 kubikmeter vatten i sekunden. Hela vägen löper en 6 m. hög grusvall, fortsättningen af den på hvilken Tugu-gumpa står. Sjöbottnen är än sand, än grus — utlöpare af Gurlas gruskäglor. Stora algknippen bilda mörka fläckar. Uppe i två af Gurlas dalmynningar synas skummande älfvar, och man förvånas öfver att de icke utmynna i sjön. Men förklaringen är lätt att finna. På 20 à 50 meters afstånd från stranden ser man hur otaliga små hål i sjöbottens sand öppna och sluta sig som klaffarna i ett blodkärl och ofvanför dem bubblar vattnet på sjöns yta. Det är källor. Älfvarna försvinna i gruskäglorna, under hvilka vattnet strömmar på ogenomträngliga skikt af glaciallera. Först vid gruskäglans bräm framträder vattnet under sjöns yta. Jag fann därför att om jag ville ha

ett värde på Tso-mavangs tillflöde, måste jag mäta älfvarna vid de punkter, där de utträda ur bergens dalar.

Vid lägret CCXVIII gick en källåder i dagen helt nära stranden och hade i ögat en temperatur af +3,4°, alltså medförande gletscherkylan ända ned till sjön. Då Gurla-gletschrarnas smältvatten sålunda på sina underjordiska vägar bibehålla sin låga temperatur, är det sannolikt att de bidraga till att hålla sjövattnet svalt under sommaren. Hela stim af fiskar lekte i vattenbrynet och snappade efter plymagerade myggor, som här förekommo i verkliga moln.

Den 12 augusti red jag med Rabsang och en tibetan upp till Gurla Mandattas fot. Vi korsade stora vägen mellan Tugu-gumpa och Purang. En varg tog till flykten; då och då spritter en hare i stäpptufvorna, och gräshoppor flyga smällande omkring. Vi rida in i mynningen af dalen Namreldi, där röfvare pläga hålla till och där den kristallklara älfven, infattad mellan väggar af fast fjäll, förde 2,86 kubikmeter vatten, mot 1,07 vid den punkt där den mynnar ut i sjön. Allt det öfriga strömmar under gruset. Några kilometer längre västerut rastade vi i dalmynningen Sälung-urdu, i hvars öfra del en gletschertunga är belägen. Klockan ½10 var bädden torr, men klockan ½2 dånade där en älf i vilda fall och forsar, och dess starkt grumliga vatten hade en volym af 1,81 kubikmeter samt når sjön endast i form af underjordiska källor. Utsikten från dessa höga ställen är briljant. Vi se Tso-mavang mera i fågelperspektiv än någonsin, och i väster skimrar Langak-tso blänkande blå. Den öfverblick af landet man får är mycket lärorik. Gurlas vittringskäglor af sand, grus och block sträcka sig mot norr i form af upp- och nedvända skedar; deras snibbar dyka under sjöns yta och ge anledning till de växlande djupen på lodningslinjerna

I och II. Från lägret CCXVIII gjorde Robert en lodningslinje vinkelrätt ut från stranden till 58 meters djup.

Hvarje dag och dess iakttagelser förde mig ett steg närmare lösningen af det problem jag föresatt mig. Då vi den 13 rodde utmed västra stranden emot norr, gräfdes på ett par ställen brunnar på ett tiotal meter från sjön. Jordarterna bestodo af växlande sand och lerlager; öfverst sand, därpå ett skikt af multnade växtdelar, så ett halfmetermäktigt lager af sand, som hvilade på lera. En 62 centimeter djup brunn fylldes sakta med vatten, som intog samma nivå som sjöns. Det genomträngde sanden och stod på leran. Om detta lerlager, som antagligt är, sträcker sig genom det smala näset allt till Langak-tsos strand, så är det tydligt att Tso-mavangs vatten hela vägen sipprar genom sand- och rullstensbäddarna och utgår i den västra sjön. Redan nu kom jag till den öfvertygelsen att, äfven sedan den gamla kanalen upphört att fungera, en underjordisk förbindelse ägde rum mellan sjöarna. Ty det faktum att Tso-mavang är fullkomligt söt är intet bevis för att sjön äger aflopp, då blott några få år förflutit sedan kanalen afsnördes.

Åter lägrade vi under det gästfria Gossuls kloster, och den 15 augusti red jag med Rabsang och en tibetan öfver det kulliga näset mellan båda sjöarna för att få en öfverblick öfver landet åt detta håll. Brant bär det upp till åsens högsta punkt, hvarifrån man har en dråplig utsikt öfver Langak-tso, dess pittoreska, klippiga stränder med utspringande kap och uddar, dess vikar och öar och idel branta berg rundtomkring. Till formen skiljer den sig alltså i hög grad från sin granne, som är rund, och saknar öar. Vi stodo här på en höjd af 4,887 meter och befunno oss således 285 meter öfver Manasarovars

yta. Sedan redo vi ned genom en grund dal, rik på buskar. Den utmynnar i det flacka strandbältet, hvars kontur är vackert och regelbundet svängd; här äro gamla strandlinjer utomordentligt tydligt tecknade, och den högsta af dem låg 20,7 meter öfver sjöns yta. Under en tid då Langaktso stod så högt, ägde sjön afflöde till Satledsch, hvars gamla bädd ännu synes utgå från sjöns nordvästra hörn.

Hård sydväst blåste, och vågorna vräkte mot stranden, där vi en god timme sutto och ritade och observerade. Därpå redo vi åter öfver näset, där det är lägst och bredast. Omgifvet af kullar ligger ett saltträsk i dess östra hälft, helt nära stranden af Tso-mavang. Dess yta är 2,35 meter under sjöns, och i sand- och grusvallen mellan båda ser man ymniga källor, som gå från sjön till träsket. Detta står som i en flack skål af lera, där vattnet afdunstar, men den lilla saltmängd sjövattnet alltid medför anhopas. Vid denna punkt hindras alltså den östra sjöns vatten från att sippra vidare till den västra.

Följande dag seglade vi i förlig vind till Tso-mavangs nordvästra hörn där Tjiu-gumpa reser sig på sin pyramidklippa. Denna punkt, lägret CCXIX, skulle nu bli vårt hufvudkvarter för några dagar. Tso-mavangs kontur liknar en dödskalle en face, och det återstod oss blott att undersöka själfva hjässkalotten. En hvilodag användes till en första rekognoscering i kanalarmen, där flera kalla och varma källor gå i dagen; ett par af de senare hade en temperatur af 47° och 50°, men i en tredje räckte en 65-gradig termometer icke till utan röret sprang sönder. En 47-gradig källa med murad bassäng sades användas som hälsobad, ehuru man måste vara tibetan för att icke bli skållad i sådant vatten. En liten stenkoja därbredvid är afklädningsrum. Ett stycke längre ned går en bro af

fyra stockar på två stenkistor öfver kanalen; den är i fullkomligt godt stånd och utgör ett ytterligare bevis på att kanalen för icke länge sedan förde vatten. På dess stenkistor ser man tydliga vattenmärken 47 centimeter öfver de nuvarande stillastående och svafvelluktande bassänger, som, rika på slemmiga alger, bildas af källorna. Här höllo unggäss till, och vi hade all möda i världen att skydda dem mot bruna Puppy.

Tjiu-gumpa, det femte af sjöns åtta kloster, som vi besökte, är rätt litet, och har femton lamas, som ingå för lifstid, under det att abboten växlar hvart tredje år. Klostret äger några jakar, femhundra getter och hundra får, som användas till salttransport på Purang, hvarifrån munkarna tillbyta sig korn. En af dem, en tjuguåring från Rudok, hette Tsering Tundup och hör till de tibetaner, jag minnes med särskild värme och sympati. Hans mor bodde också i klostret och vaktade fåren och getterna, då de hvarje afton drefvos in i fållorna. Själf såg han ovanligt bra ut, var fin, artig och hjälpsam, visade och förklarade allt. Från sin lilla fattiga klostercell på klippans krön kunde han drömmande och ensam sitta och se ut öfver den heliga sjön i öster och den af gudarna försmådda Langak-tso i väster, men han föreföll ändå melankolisk, och det bidrog till att göra honom så sympatisk. Han sade mig uppriktigt, att han tröttnat på sitt enformiga lif i Tjiu-gumpa; hvarje dag var lik sina föregångare, och ständigt måste man kämpa för ett knappt uppehälle och vara beredd på röfvares öfverfall. Det vore mycket skönare att få lefva såsom vi och fritt vandra omkring bland bergen. Han bad därför att få följa med oss, och jag sade att vi gärna skulle taga honom med till Ladak. Då ljusnade han

upp, men bad att få tänka på saken, tills jag kom tillbaka från nästa sjöfärd.

Hela natten regnade det och på morgonen den 18 var allting klabbigt och vått, äfven saker i mitt vindpiskade och trasiga tält, där takdroppet samlade sig i små pussar. Men Tsering kom just med tvätten, så det var icke så farligt. Vi hade en långfärd framför oss, och målet var lägret CCXII, den första punkt, där vi lägrat vid den heliga sjön. I exkursionens program ingick också ett besök i de tre återstående klostren, mätning af vattenmängden i de norrifrån kommande flödena och kartläggning af norra stranden. Vi medtogo därför proviant för fyra dagar, som af Rabsang och Adul fördes på ett par hästar utmed stranden. De skulle möta oss vid mynningen af Serolungs gumpa. Denna sista färd skulle afrunda mina undersökningar af sjön, men just därför att det var den sista, betraktades den med fruktan af mina män. De tyckte att jag hade trotsat sjöguden så länge nu, att min stund var kommen, då han skulle utkräfva hämnd och behålla mig för alltid.

Men morgonen var härlig, och då vi klockan 1/2 6 lade ut öfver den blanka sjön var det 9,2° varmt. Gurlas molnkappa sträckte sig ända ned till vattenytan, och af det södra landet syntes intet. Pundiberget var totalt öfversnöadt och gjorde ett vinterlikt intryck. Vid första lodningspunkten (20 meter) syntes tälten som hvita prickar, sväfvande öfver sjön. Tjiu-gumpa tronar stolt på sin klippspets, och detta kloster synes som ett sjömärke från hvilken punkt af stranden som helst, med undantag af den västra. Vid andra punkten sjönk lodet under 40 meter. Schukkur Ali och Tundup Sonam ro som slafvar, ty de hoppas att klara denna sista linje, och sedan är det slut,

Ibland skär båten forsande genom gator och strimmor af skum och sjögräs. Ännu vid femte punkten (49 meter) synas tälten med kikare, men försvinna sedan. Man anar också Gossuls minnesrika kloster på sin klippa.

»Nu ha vi kommit en tredjedel af vägen,» säger jag.

»Gud ske lof,» svarar Schukkur Ali, »måtte vädret stå sig i dag.»

En stor död fisk låg och flöt med buken i vädret; landdrifna fiskar användas af folket till medicin. Djupen stå sig, botten är mycket jämn. Vid den trettonde punkten hade vi dock 33 meter och vid den fjortonde 55, förrådande en ås på sjöbotten eller gruskägla från de norra bergens fot. På en timmes afstånd från östra stranden sågo vi Rabsang och Adul komma ridande, och de väntade oss vid mötesplatsen. De föreslogo att vi skulle öfvernatta i en stenkoja vid högra sidan af Serolung-dalens mynning, men jag betackade mig därför, ty pilgrimer och landstrykare pläga bo där. Sex munkar från klostret, våra gamla vänner, kommo på besök, och fyra glada och skrattande, men svarta och trasiga kvinnor kommo som ett yrväder utför branterna med bränslekorgar på ryggen. Puppy hade följt Rabsang och vid ett kloster på vägen hittat en liten treflig kavaljer med rödt halsband och bjällra. Det var skönt att ha denna sista linje undanstökad och att somna på sandstranden, under de eviga stjärnornas ljus.

Med Rabsang gjorde jag följande dag en 27 kilometers ridt åt norr för att mäta vattenmängden i Patjens och Patjungs älfvar. Med de andra hade vi stämt möte vid norra stranden, dit de rodde med bagaget. Dröjde vi länge, skulle de tända en eld på en kulle, så att vi hittade dem. En stund följa vi stranden, trasig af pirer, småuddar och laguner, korsa Semo-tsangpo från Toktjens dal, lämna

till vänster de två små filialsjöarna, omgifna af frodiga beten, där massor af kiangs beta, titta på oss, spetsa öronen, flåsa och vända om i sakta galopp; korsa »tasam» eller »The great trunk road» och rida upp i Patjens trånga, markerade dal, hvars skummande älf förde 1,98 kubikmeter. Sedan redo vi västerut upp och ned öfver kullarna och njöto af en ny anblick af den heliga sjön med Gurla Mandatta till bakgrund. Patjungs älf förde 2,36 kubikmeter vatten. Och sedan arbetet var fullgjordt, redo vi mot sydväst. På ängarna gingo vildåsnorna kvar; de äro som halftama, ty ingen utsläcker lif vid den heliga sjöns stränder. Trettio ston stodo i en klunga; en hingst bevakade dem; solen sjönk, och kanske detta är det sätt hvarpå de möta nattens faror. Men tid efter annan sprang ett sto ur högen och beskref en cirkel kring sina systrar. Genast var hingsten efter henne och tvingade henne tillbaka till de andra. Den leken upprepades ofta och såg ut att vara anlagd på att gäckas med hingsten.

Vi rida öfver sumpiga ängar och små dyner; af sjön synes nu intet; vi längta att få höra vågslaget i sydvästbrisen; men ständigt uppdyka nya kullar framför oss. Ändtligen se vi lägereldens rök. Adul hade fångat ett litet fyra månader gammalt kiangföl, som var konstigt i hufvudet och bara gick rundt. Modern var och tittade på fölet under natten, men uppgaf det såsom obotligt, och det dog också kort därefter.

Den 20 augusti användes till kartläggning af en del af norra stranden, som beskrifver en mycket svagt svängd båge, samt till en lodningstur rakt utåt sjön till 47 meters djup. Under det att ytvattnet hela vägen hade en temperatur af 13,1° vid ungefär samma lufttemperatur, sjunker

bottenvattnets temperatur från 13,4° till 7,8° på 47 meters djup.

Vi börja att smått lida nöd och jag lefver på bröd och te. De köttbullar, som Adul på morgonen den 21 försökte att kugga i mig, voro decideradt ruttna och hamnade därför i Puppys mage. Då Rabsang och jag redo norrut till Pundi-gumpa, kändes det riktigt hett vid + 13° och en liten regnskur gjorde bara godt. Pundi ligger på en klippafsats i en dalskrefva; dess abbot är åtta år gammal och har åtta munkar under sig. En af dem var en kines från Peking, som lefvat fyrtio år i klostret och blifvit fullständig tibetan, men han mindes ännu sitt modersmål. Äfven härifrån är utsikten präktig öfver sjön. Just då vi skulle rida ned till lägret CCXXII vid stranden, kom bud från Robert att Parkas myndigheter vägrade oss transport och understöd, då de aldrig hört talas om att jag fått lof att stanna en hel månad vid sjön. Han berättade också att våra ladakis voro mycket uppskrämda af en del röfvarhistorier, som voro gängse i trakten, och att alla längtade efter oss.

Lägret var uppslaget helt nära klostret Langbo-nan vid Gjuma-tjus mynning. Sedan vi mätt denna flod och funnit att den förde 2,09 kubikmeter vatten, hade vi uppspårat allt det ytvatten som utfaller i Manasarovar och funnit det uppgå till 31 kubikmeter i sekunden eller 2,678,400 kubikmeter om dygnet, motsvarande en vattenkub af 139 meters sida. Men hur mycket vatten samlas till sjön på underjordiska vägar, som vi icke kunnat kontrollera? Sannolikt en volym, som betydligt öfverstiger ytvattnets. Ty Manasarovar ligger i en depression mellan kolossala fjäll, som ständigt ge näring åt underjordiska källor. I hvarje fall sipprar det öfverskottsvatten, som ej

går förloradt genom afdunstning, på underjordiska vägar till Langak-tso, som ligger på en lägre nivå.

Den 22 augusti rodde vi åter rakt ut från stranden till 41 meters djup och vände om till utgångspunkten, med

Priorn i klostret Langbo-nan.

seglet uppe och i strykande medvind. Det var sista gången jag sänkte lodet i de heliga böljorna och var ganska säker att jag aldrig mer skulle göra det. Ty nu hade jag 138 lodade punkter, jämnt fördelade öfver sjön och de utgjorde fullt tillräckligt material för konstruerandet af en isobatkarta. Schukkur Ali var komisk att åhöra,

då jag påminde honom om att detta var vår sista färd på Tso-mavang. Han höll upp händerna framför ansiktet som till bön och sade högtidligt, att vi trots alla faror »genom Allahs nåd, sahibs nåd, sahibs pappas och mammas nåd och alla sahibs anförvanters nåd lyckats att föra arbetet till ett lyckligt slut». Jag tillät mig anmärka, att han glömde sjögudens nåd, men då slog han ut med handen och sade, att han inte trodde på sjöguden mer än det som aldrig var.

Sedan red jag med Rabsang upp till klostret Langbonan, medan de andra fingo fortsätta till Tjiu-gumpa. Jag afstår nu från en beskrifning af detta kloster, hvars största sevärdhet var den tolfårige abboten Tsering, en vaken, öppen och gladlynt gosse, med blixtrande kvicka ögon och krithvita tänder, frisk, ofördärfvad hy och ett sympatiskt utseende. Han satt på en divan vid ett rödlackeradt bord i sin biblioteksal, kallad »tsemtjung», och var ytterst intresserad för mina förehafvanden, tittade i min skissbok, profvade min kikare och bad att få ett par blyertspennor. Under den timme, jag gästade hans cell, blefvo vi goda vänner, och då jag slutligen bjöd honom farväl, anade vi icke att vi skulle träffas ännu en gång i lifvet — ett år senare.

Under ronden genom klostret kommo vi i gårdsgalleriet öfver en gynnare, som såg sjuk och lidande ut. Jag frågade hur det var fatt, och han berättade att han den 18 augusti, samma dag som Rabsang och Adul ridit österut till vårt möte, fört elfva mulor och två hästar, lastade med korn och tsamba, till Parka, hvars gova var ägare af karavanen. Vid den punkt, där Patjungs älf går ut i den östra strandlagunen, hade han klockan elfva på dagen blifvit öfverfallen af tolf röfvare, som kommo

nedstörtande från Patjung-hållet. De voro alla beridna och beväpnade med bössor, svärd, spjut och knifvar, hade två löshästar för sin proviant och hade maskerat sina ansikten. I en handvändning hade de suttit af, slängt en kappa öfver mannens hufvud, bakbundit hans händer, plundrat honom på allt, däribland fyra hundra rupees i silfver, och sedan ridit upp åt Patjungs dal, där Rabsang och jag dagen därpå gjorde ett flyktigt besök. Genom rop hade mannen sedan tillkallat hjälp och i mycket medtaget tillstånd fått en fristad i Langbo-nan. Han visade några djupa knifhugg på benen och hur illa hans päls och sadel blifvit tilltygade, då han gjort ett förtvifladt försök att försvara sig. Det var på grund af denna händelse, som våra ladakis voro så uppskrämda.

Vägen härifrån till Tjiu-gumpa är förtjusande vacker. Lodräta, ja ibland öfverhängande klippor af grön och gul skiffer stupa ned mot stranden, hvars grusremsa blott är ett par tiotal meter bred. Ett par jätteblock stå som minnesstenar vid stranden, i klippväggarna finnas svarta grottor och gamla eremitboningar, och ofta passera vi de tre stenar, öfver hvilka pilgrimernas tegrytor kokat. Framåt väster bilda utsprången en rad af kulisser i allt ljusare toner, och vid hvarje udde öppnar sig ett nytt fängslande perspektiv. Ett vattenståndsmärke, 1¾ meter öfver den nuvarande ytan, är mycket tydligt. På den tiden steg sjön ända upp till klippfoten, och på ett ställe ser man ännu den farliga stig öfver ett utsprång, som då begagnades af pilgrimer och vandringsmän. På klippspetsarna sitta orörliga, monumentala örnar, spejande efter byte.

På en terrass i en bred dalmynning är Tjärgip-gumpa uppfördt. Det är ett litet fattigt kloster, men det har sin »lhakang» och sin vestibul med en stor bronsklocka, i

hvars malm de heliga sex stafvelserna blifvit ingjutna. Då klockan klämtar i otta och i solnedgången, bäres alltså den outgrundliga sanningen »om mane padme hum» på ljudvibrationernas vingar ut öfver den eviga sjön, hvars blåa yta, med Gurlas snöfält i fonden, bildar en hänförande tafla från klostrets gård. Men till klangen lyssnar ingen annan människa än Tjärgips enda munk — arme man, hvad han måtte ha tråkigt under de långa vinterkvällarna, då stormen sopar yrsnön öfver Tso-mavangs is!

Vi stannade ett par dryga timmar hos honom, ty han hade mycket att berätta. Han var en vidtberest man, hade varit vid Selipuk och Nganglaring-tso och åtog sig att på tjugu dagar föra mig därifrån till Dangra-jum-tso; han anade icke, han, under hvilket politiskt bann jag rörde mig i det förbjudna landet. Men han tände på nytt min längtan efter det stora okända landet norr om den heliga floden, och jag var full af tankar och planer och af detta omättliga desiderium incogniti, som aldrig lämnar mig någon ro, då jag ändtligen red bort från detta, det åttonde och sista af Tso-mavangs kloster, medan skymningen bredde sitt mörka flor öfver den besegrade sjön.

Ännu hade vi en bra bit kvar till lägret. Vid den sista udden står en tjorten och därifrån syntes våra eldar. En stund senare sutto vi åter hos de våra. I sena natten redo ett par ryttare förbi; nattvakten ropade »wer da?» men de svarade ej; han väckte då Rabsang, som slängde ett obetänksamt skott efter de okända, öfvertygad om att de voro röfvare. De sågo röfvare i alla skuggor nu för tiden.

Detta var vår sista natt på stranden af Tso-rinpotje, »den heliga sjön», och med vemod lyssnade jag till bränningens bortdöende sång i den mojnande brisen.

XIII.

Äfventyr på Langak-tso.

Jag har icke stört skildringen af vårt lif vid den ärorika sjön med några redogörelser för våra politiska bekymmer. Vare det nog sagdt, att vi lyckades hålla vår position i en hel månad. Ofta kommo ryttare och bud och klagade, och mina män svarade då helt enkelt: »Sahib är ute på sjön, försök att fånga honom, om ni kan, han är sjögudens vän och kan stanna så länge han vill bland grenarna i det heliga trädet.» Och då jag kom tillbaka, hade de begifvit sig af. Tack vare båtfärderna hade de intet medel att kontrollera mina rörelser. Men vid Tjiu-gumpa blef deras hållning stramare. Under min frånvaro kom bud på bud, att jag genast skulle begifva mig till Parka och fortsätta mot Ladak. Den 23 augusti skickade jag Robert och Rabsang till Parka för att tala förstånd med myndigheterna; de ville dock på inga villkor låta mig besöka Langak-tso, som var mitt nästa mål; ville jag stanna en månad eller ett år vid Tjiu-gumpa, så angick det icke dem, ty klostret låg icke inom deras distrikt, men öfver den västra sjön hade de uppsikt. För min egen skull rådde de mig dock att skyndsamt komma till Parka, och i morgon dag skulle de skicka femton jakar att bära mitt bagage.

Men Langak-tso skulle jag se, kosta hvad det ville. Då därför de femton jakarna följande morgon infunno sig med sina förare, beslöt jag i en hast att skicka Tsering, Rabsang och fyra man med hela bagaget till Parka, under det att Robert och de öfriga sex följde mig till Langak-tso. Båten och det minimala bagage, vi medförde, kunde lätteligen bäras af våra egna sex hästar och den sista mulan från Poonch. Jakarna lastades och de våra försvunno öfver kullarna. Vår egen lilla karavan hade order att lägra vid stranden af Langak-tso, just där den gamla kanalen faller ut. Med Robert och två man gick jag till fots och utförde en precisionsnivellering af näset mellan de båda sjöarna. Samtidigt upprättade jag en karta öfver kanalens lopp. Meterbandet fastspikades på en åra som bars af Robert; själf bar jag universalinstrumentet. Afståndet mellan stång och instrument uppgick till 50 meter och uppmättes med meterband af våra båda hjälpare. Stången ställdes på ett järnfat för att icke sjunka in i den mjuka marken.

År 1812 besöktes sjöarna af Moorcroft, som icke fann någon kanal mellan dem. I oktober 1846 fann Henry Strachey en arm af 100 fots bredd och tre fots djup. Landor förnekar hvarje tanke på förbindelse, då näsets lägsta punkt enligt honom är 300 fot högt! Ryder fann intet strömmande vatten från Manasarovar på senhösten 1904, men hörde af infödingarna, att under regntiden något vatten skulle finna sin väg ut genom kanalen. Sherring såg icke heller någon ström, men finner det sannolikt, att sjön flödar öfver efter regnrika somrar. Själf följde jag bädden från sjö till sjö och fann att intet vatten gick från den östra till den västra sjön år 1907, lika litet som år 1908, och det ehuru mina båda

besök inföllo under regntiden. Dock skulle det fordras ordentliga regn för att få Manasarovar att rinna öfver, ty högsta punkten af kanalens bädd befann sig något mer än två meter öfver den östra sjöns yta.

Den omständigheten att olika resande under olika år lämnat olika uppgifter, är emellertid mycket lätt att

Köket i Tjiu-gumpa.

förklara. Allt beror på nederbörden; är denna riklig, så stiger Manasarovars yta; är den ymnig, så flödar vattnet öfver till Langak-tso (Rakas-tal). Är sommaren, såsom 1907, torr, får Langak-tso intet tillflöde genom kanalen, men väl på underjordisk väg. I det stora hela sjunka dock båda sjöarna i likhet med alla andra sjöar i Tibet, och den tid stundar då äfven det underjordiska flödet afsnöres och sjöarna bli salta.

Då vi, långsamt afvägande kanalen, nådde dess högsta punkt, hvarifrån dess bädd faller mot väster, kastade jag en sista afskedsblick ut öfver Tso-mavang och kände det tomt och ödsligt att nu, sannolikt för alltid, lämna dess stränder. Ty jag hade lärt känna denna krona bland jordens sjöar i morgonrodnadens ljus och i solnedgångens purpur, i storm, i tjutande orkan, då vågorna gingo höga som hus, i friska brisar ifrån söder, då böljorna blänkte som smaragd, i solsken, då sjön låg som en spegel, i månens silfver, då bergen stodo som hvita vålnader, sedan aftonrodnadens brandgula sken slocknat i väster, i tysta nätter, då stjärnorna tindrade lika klara i sjöns spegelblanka yta som på himmelens fäste. Jag hade tillbringat en oförgätlig månad af mitt lif på denna sjö och blifvit vågornas vän och de stora djupens förtrogne. Ännu i dag hör jag det melodiska skvalpet af bränningens brus, och för mitt minne står Tso-mavang som en sägen, en saga och en sång.

Nu gingo vi västerut, följande smala vattenarmar och gölar med stagnerande vatten, men då aftonen blifvit så skum, att jag icke längre kunde afläsa siffrorna på afvägningsstången, lade vi fast och markerade den sista fixpunkten och fortsatte till lägret, som vi trötta nådde i nattens mörker.

Följande morgon fortsattes arbetet. Det hade varit — 5,2° på natten, och hård sydväststorm försvårade afläsningarna. Den 104:de fixpunkten stod i vattenbrynet af Langak-tso och nivelleringen var färdig. Nu saknar jag utrymme att analysera dess resultat. Kanalen löper åt VNV och den afvägda linjen är 9,366 meter lång, eller dubbelt så mycket som uppförts på de allra nyaste kartor. Langak-tsos yta låg 13,45 meter eller 44 fot lägre

än Tso-mavangs, hvilket stämmer vackert med höjdskillnaden på Ryders karta, som är 50 fot. Vid 94:de fixpunkten upphörde allt vatten i bädden. Om kanalens uppkomst berättade tibetanerna en legend. Två stora fiskar i Tso-mavang voro dödsfiender och jagade hvarandra. Den ena blef besegrad och för att rädda sig rände han tvärs igenom näset väster om sjön. Kanalbäddens krökar visa fiskens väg.

Den 26 augusti var morgonen gråkall och ruskig, tunga molnmassor seglade öfver jorden, monsunregnens härolder, och Langak-tso inbjöd icke till navigation. Men vi hade hela långa dagen framför oss, och när som helst kunde ryttare komma från Parka och ta oss i kragen och med eller mot vår vilja föra oss in på pliktens väg. Langak-tso har en mycket oregelbunden form. Dess hufvudbassäng i söder är omgifven af klippor, i norr har den en mindre ansvällning och mellan båda löper en tillsnörd kanal. Hvad vi alltid kunde våga vore att ro västerut öfver det smala vattnet och sedan mot sydost, till en punkt å östra stranden, dit lägret under tiden borde flyttas. Det hela kunde vara gjordt på några timmar och vi medtogo därför intet annat än mast och segel.

Tundup Sonam och Ische voro mina roddare, och kl. ½6 lade vi ut. Vi hade lä af en udde i söder. Men när vi passerat den, hade vi hela sjön på oss, med skummande, rullande vågor, stänkskurar och hotande brottsjöar. I den smala halsen, som gapade om babord, pressades vågorna ihop och antogo oregelbundna, öfverraskande former. Bland dem gungade hela vålmar af sjögräs; vattnet hade en ljusgrön färg, var lika klart och sött som Tso-mavangs. Vi äro blott en bit utanför udden! Är det icke bättre att vända om! Nej, aldrig

vända, aldrig kapitulera, bara framåt! Våta blefvo vi, men vi balanserade bra och parerade vågrullningens försåt. Hugg i, snart få vi lä af västra strandens stora udde! Jag kunde till och med loda och fann det största djupet uppgå till 16,6 meter; sjöbotten var mycket jämn, nästan plan. I fyra timmar hade vi kämpat mot sjön, då vi fingo lä och landade på uddens norra sida.

Här drogo vi upp båten på land och rekognoscerade. Udden pekar mot nordost och är öfverhöljd med flygsand, som är stadd i ständig rörelse. På strandslätten i sydväst vandra gula tromber i vindens riktning, vridande sig som korkskrufvar, och vår udde får sin beskärda del af deras sandbelastning. Mot norr är dynen tvärbrant; tid efter annan rasar ny sand utför branten och glider ut en bit i sjön och sköljes bort som ett intet af böljslaget. Från dynens skarpa kulminationskam står flygsanden i en tät plym utåt sjön, hvars vatten ett par hundra meter utåt i vindriktningen skiftar i gult af myriader sandkorn, som sjunka till botten för att bilda en undervattensockel, på hvilken udden kan växa vidare. Nyss var det hård blåst, nu ha vi storm. Tålamod! Att gå tillbaka är omöjligt. Flygsanden ligger nu så tät öfver sjön, att de norra och östra stränderna icke synas; det kunde lika gärna vara på en dyn i hjärtat af Taklamakan, som vi sutto och väntade.

Vi hasade oss ned på dynuddens läsida. Men där, i vindskuggan, var det ändå värre. Vi insvepas i moln af sand, som pyr in öfverallt, i ögon, öron och näsa, och det irriterar skinnet på ryggen, när sandkornen komma i beröring med kroppen. Öfver oss och på sidorna höres stormens rastlösa, klagande tjut. Mina roddare sofvo eller ströfvade omkring; våra fotspår försvunno ögon-

blickligt i vindsvepet. Jag satt och lekte som ett barn i sanden och lät den rulla ned utför läsidan, byggde en liten halfö, som snart tillintetgjordes af böljorna, en pir, som öfversköljdes och genombröts af sjön, såg hur nya lager och valkar af dödt sjögräs kommo fram i sandsluttningen och hur den torra sanden bildade verkliga vattenfall och kaskader, då den gled däröfver. Men stormen bedarrade icke.

I fyra timmar lågo vi och väntade. På östra stranden hade de våra flyttat lägret ett stycke mot söder. Vi sågo tälten helt tydligt. Om vi ändå skulle våga att smyga oss utmed stranden mot söder för att uppnå den punkt, som ligger midt emot lägret! Utanför udden gick sjön mörkgrön och otäck, men vi klarade den och karlarna fingo ligga bra på årorna; vi smögo utmed land, där vi hade någorlunda lä, men det gällde att passa på, så att vi icke vräktes ut i den rasande våggången. Dubblerande två sanduddar, landade vi i lä af en tredje, där vi åter drogo upp båten. På dess södra sida låg hela sjön på med tunga, dånande, stänkdigra vågor. Längre kunde vi alltså icke komma, ingen lots skulle med en tygbåt ha gått ut rakt emot sådana brottsjöar. Men vi stodo på uddens krön och njöto af det härliga skådespelet. Roberts tält lyste bländande hvitt i den dalande solen. Vi sågo männen och de betande hästarna på stranden, och röken från deras eld, som piskades utmed marken, det kunde vara en knapp timmes väg, men mellan oss och dem gapade detta mörkgröna svalg af tyranniska segervissa vågor.

Solen sjunker, vi sitta och vänta, bedöfvade af vattnets och luftandarnas kapplöpning. Den gången spelade de oss ett elakt spratt, och vi gingo i fällan. I norr reser

sig Kang-rinpotje, klar och hög som en konungs krona. Dess topp liknar en tjorten öfver en storlamas graf. Snö och is i vertikala och svagt lutande sprickor och afsatser bildar ett nät, liknande en jättespindels krithvita väf öfver ramsvarta fjällväggar.

Och dagen, en väntans långa dag, led hopplöst mot sitt slut. Långa skuggor ströko öfver de skumhvita vågkammarna, solen gick ned, men Pundi-berget, vår gamle vän från Tso-mavang, glödde som eld i aftonrodnadens sken. Öfver dess hjässa sväfvade moln, intensivt blodfärgade med brandgula kanter och upptill belagda med det rödaste guld. Det såg ut som om jorden öppnat sig och vulkaniska krafter vaknat vid stranden. Och timmarna skredo, molnglöden slocknade och Pundis konturer försvagades och uppslukades i den östra horisontens dunkla natthimmel. Vi omgåfvos af mörkret, men på östra stranden flammade de andras eld. Vårt hopp stod nu till natten och månen. Stormen hade hållit på i tre dygn, någon gång skulle den väl ha fått nog. Men den saktade ej, och då vår väntan var fåfäng och vi inte en gång kunde fördrifva tiden och den sugande hungern med en bit bröd och en bägare te, svepte jag in mig i seglet, borrade ned mig i sanden och somnade tungt.

Ett par gånger väcktes jag af regnet, som smattrade mot seglet, och klockan fyra vaknade jag riktigt af morgonkylan. Då var landet grått i grått och regndigert, men Ische föreslog att vi skulle våga oss öfver, ty stormen hade, tack vare regnet, aftagit något. Vi förvissade oss om att alla don voro i godt och hållbart skick, stego ombord och rodde utmed uddens lästrand, men båten hade knappt stuckit näsan utanför kapet, förr än den fick sig en öfverhalning, så att det knakade i fogarna. »Ro på allt hvad

ni orka,» röt jag genom stormens tjut, »vi hinna väl öfver innan båten är full, och det är bättre att vi bli våta än ligga och suga på ramarna ett dygn till.» I S 52° O lyste tältets hvita duk i dagbräckningen. Vi kommo betydligt ur kursen, men klöfvo sjöarna och höllo upp mot skumkransarna. Och öfver kommo vi med, fastän nätt och jämnt, och möttes af de andra, som hjälpte båten i land och hade frukost och eldar färdiga.

Namgjal hade just anländt från Parka, med besked att govan hotat köra af mina män för att tvinga mig att lämna Langak-tso. Skrämskott beto dock icke på oss. Värre var att Puppy varit försvunnen sedan två dygn, och Schukkur Ali, som i går morse fick gå tillbaka till Tjiu-gumpa för att söka henne, hade icke hörts af. Emellertid hittade Puppy själf tillbaka till lägret och då var det Schukkur Ali, som var borta i stället.

Den 28 stormade det lika friskt som förut. Vi hörde sedan af flera tibetaner, att det vanligen var hårdt väder öfver Langak-tso och att sjön kunde vara upprörd af storm, medan Tso-mavang låg stilla och blank. Tundup Sonam tyckte att Tso-mavang var en gudarnas älskling, men att öfver Langak-tso endast demoner och djäflar rådde. I Gossul hade vi också hört omtalas, hur under förra vintern, då sjön låg betäckt med spegelblank is, fem tibetaner med svärd och bössor hade sneddat öfver dess skifva för att taga en genväg till Parka. Midt på sjön brast isen under dem, och alla fem drogos ned i djupet af sina vapen.

Själf längtade jag efter godt väder för att kunna korsa sjön ut till öarna. Men då vi nu måste uppgifva tanken på en sjöfärd, beslöt jag att gå sjön rundt för att åtminstone få en konturkarta däraf. Vi togo därför nu hela östra

stranden, som bildar en regelbunden båge mot öster. Hvita mulan från Poonch bar båten. På en klippa syntes några Ovis Ammon, som Tundup Sonam förgäfves jagade. Schukkur Ali uppenbarade sig lugn som en filbunke, efter att förgäfves hafva sökt Puppy, som i högönsklig välmåga låg och snarkade i mitt tält.

Den 29 augusti. Man somnar vid vågbrus och stormtjut, man vaknar vid samma bedöfvande ljud, och då man rider utmed stranden, har man det utan återvändo i sina öron. Det är som att bo vid foten af ett vattenfall. Nu följa vi södra stranden emot väster. Här falla klipporna brant ned mest öfverallt, och bergarterna äro porfyr, granit och skiffrar; strandsömmen är ytterst smal och brant och indelad i skarpt markerade terrasser. Det bär hufvudstupa ned till stora djup, och några långgrunda ställen synas icke. Inne i en vik låg en människoskalle och nickade i vågskvalpet och i närheten andra delar af ett skelett. Månne det var någon af dem, som drunknade i vintras? Vid denna syn fingo mina karlar ännu större afsky för Langak-tso, som till och med tog människors lif. Jag märkte att de gingo och undrade hvilka galenskaper jag skulle hitta på härnäst.

En skarp spetsig, mot NV riktad halfö försinkade oss. Inne i dess bortre vik låg en karavan, och det gladde oss att åter träffa tibetaner, sedan alla andra tagit sina händer från oss. Och de gladdes öfver att träffa en europé, som varit vid Luma-ring-tso, deras hemland. Men hvad de icke kunde förstå var att vi gingo ut och in i alla uddar och vikar, i stället för att följa raka vägen ett stycke längre söderut. En af dem höll fram sin hand med alla fingrarna utspärrade och sade att södra stranden af sjön var lika inskuren. Då jag sade att jag ville ha en karta

öfver stranden, tyckte de att det kunde göra alldeles detsamma hur den såg ut, då ingen annan än äggsamlare hade där att göra.

Efter att ha passerat ännu ett par utlöpare lägrade vi midt på spetsen af den branta udde, i hvars förlängning den sydligaste ön är belägen. Det stormade, men här hade vi lä under klippväggen, på hvars krön en vimpelstång var rest. Stenmurar, trasor och äggskal vittnade också om människors besök. Öster och väster om udden hade vi öppna vikar, där sjön gick hög och i N 19° O syntes sydligaste spetsen af ön, en brant, mörk klippa, som likt en väldig bulle reser sig ur vågorna. Vi hade hört talas om denna ö, Latje-to, där vildgässen lägga sina ägg i maj och där de plundras af folk från Parka, som gå ut på isen. Vi kunde därför icke gärna afstå från ett besök. Ön var helt närbelägen. Vi skulle strax komma tillbaka, och Adul kunde börja att steka den vildgås, Tundup skjutit under dagens marsch. Någon proviant behöfde vi alltså icke, men Robert rådde Ische att ta en påse tsamba med sig för att icke alltför länge behöfva vänta på sin middag.

Dessa båda sutto vid årorna då vi lade ut. Men under udden hade vi förrädiskt lä. Blott två minuter från stranden försökte jag loda, men lodet tog icke botten förrän linan stod i båge och båten sveptes norrut af stormen. Och vi fingo snart annat att tänka på. Roddarna behöfde blott hålla ut årorna i luften för att båten skulle jaga i väg med susande fart. Men så lätt gick det icke en bit längre fram, då vi kommo ut i det vatten, där den östra fjärdens vågsystem mötte den västras. Här reste sig vågorna i toppar och pyramider, och det gällde att parera med årorna. Hastigt nalkades vi ön; dess klippa reste sig allt högre och såg svart, hemsk och hotande ut. Vi voro

alldeles inpå sydudden, då jag insåg, att det var omöjligt att landa här. Stranden, af block och grus, var tvärbrant och i dess skummande bränningar hade både vi och båten slagits i spillror. Situationen var kritisk. Robert föreslog att vi skulle landa i lä under nordudden, men det hade varit riskabelt, ty stormen svepte fritt utmed öns sidor och hade vi icke i rätta ögonblicket kommit in under land, skulle båten ha vräkts ut på stora vida sjön, till hvars norra strand det var ett par dagsresors afstånd.

Vi gungade upp och ned öfver den mjukaste gröna kristall, och jag styrde båten tätt intill östra stranden, där vågorna vräkte lika våldsamt. Men här fanns intet val. Jag vände båtens för mot land och lät männen ro för brinnande lifvet. Af en hemsk vågkam formligen vräktes vi i land. Robert hoppade raskt i, men halkade och fick sig ett bad. Ische skyndade honom till hjälp. Jag fick tre vågors splittervatten öfver mig, innan jag hann i land. Vi voro alltså grundligt våta alla tre, men glada att ha mark under fötterna och att icke hafva förfelat ön i den förrädiska stormen, som lätt kunnat drifva oss förbi dess öppna redd.

Nu gingo Robert och jag omkring ön medan Ische samlade bränsle. Ehuru vi gingo långsamt i gruset tog det blott 25 minuter att gå kring ön och med kompassen pejla ut dess form. Den är aflång i norr och söder och består af en enda klippa, som öfverallt stupar brant ned i sjön. Under promenaden torkade vi i blåsten. Sedan ritade jag ett panorama öfver Gurla Mandatta. Och sedan underkastade vi den lilla fläck af jorden, dit ödet fört oss som fångar, en närmare undersökning. Vid bergets nordöstra fot är en tämligen flack grusplatå. Här häcka gässen

på våren, och här kvarlågo flera tusen ägg, tre, fyra eller fem i samma rede af sten och sand.

Detta var ett fynd! Ische hade sin tsambapåse, men det var också allt. Vi hade all möjlig utsikt att liksom sist få ligga kvar öfver natten, och nu hade vi helt oförmodadt funnit proviant för flera månader. Och någon gång skulle väl denna eviga blåst sluta. Vi lekte Robinson Crusoe och funno situationen högst fördelaktig. Äggsamlingen var ändå det intressantaste af allt. De sågo så trefliga och aptitliga ut där de lågo till hälften inbäddade i sanden, och jag tänkte mig det fridfulla och lyckliga snatter, som råder här om våren, då gåsmammorna ligga och längta på sina hårda nästen och hvarje morgon se solen öfverhölja Gurla Mandatta med ett haf af ljus.

Vi knackade sönder ett par. De voro ruttna! Vi försökte med andra, som lågo i skugga och mera inbäddade i sanden. Samma vidriga stank spred sig från dem, då skalet sprang med en knall för stenen. Men hur vi knackade, så funno vi till sist bland ett par hundra ägg åtta, som voro ätbara, och mera behöfde vi ej. Sedan hjälpte vi Ische att samla torra tufvor, som växte på sluttningarna, och i solnedgången hade vi en väldig stack däraf, som upptornades vid sidan af en liten ringmur. I dess midt uppgjordes elden och vi sutto lutade mot muren, som gaf oss lä mot blåsten. Varmt och härligt hade vi det på alla vis, och stämningen steg till sin höjd, då Isches tsambaförråd delades i tre lika stora delar och åts med grabbnäfvarna ur hans träskål. Under tiden sveddes och vändes äggen i glöden och smakade lagom bra. Det värsta var att vi blott hade Isches lilla träskål, och han fick därför traska ned till stranden för hvar gång någon ville dricka.

Stormen tjöt i klippan öfver oss och i murens hål och springor. Då slog det mig som en blixt: »är båten fastgjord?» Tänk om den råkat i drift! Då äro vi förlorade. Ja, men den drifver väl i land åt nordöstra stranden, där de våra kunna hämta den och komma ut till ön! Nej, den fylles af vågorna och dras ned af sidobordens zinkskifvor. Men vi kunna ju alltid i morgon gå ut på södra udden och genom åtbörder låta de andra förstå att vi behöfva proviant. Det var blott 18 minuters drift ut till ön. De kunna af tältstänger och ribbor göra en liten flotte, som de låta drifva med vinden till ön, lastad med något ätbart. Och ännu kunna vi hitta friska ägg.

Så undrade Robert och jag medan Ische i kolmörkret sökte sig ned till landningsplatsen. »Tänk om vi få ligga här tills sjön fryser,» sade jag, »det är fyra månader dit.» Men just då hördes Isches steg i sanden, och han lugnade oss med att både båten och årorna lågo kvar.

Och så pratade vi och matade elden. Men hur det nu var domnade Ische af, och Robert följde hans exempel. En stund satt jag ensam med mina tankar och lyssnade till dånet därute på sjöns vida vatten och till lågornas fladdrande dans. Och sedan somnade också jag. Här ute på ön kunde man öfverlämna sig åt sömnen med en behaglig känsla att vara absolut oåtkomlig för stigmän och vargar.

I den tidiga morgonen, medan det ännu var mörkt, rörde vi på oss. Stormen hade bedarrat, men odeciderade kastvindar kommo från olika håll. Vi rekognoscerade farvattnet och funno att vi utan risk kunde gå öfver till fastlandet. Men dessförinnan togo vi allt bränsle som fanns kvar, staplade upp det till ett vildt flammande bål, hvars lågor likt en gigantisk fyrbåk lyste ut öfver sjön. Om

några tibetaner sågo hitåt, skulle de tro, att en spökeld brann på den ensliga ön.

Månen stod högt, då vi lade ut och sjön var ännu gropig. Snart framskymtade lägeruddens svarta kap i södra strandens eljes diffusa bergsfond. Midt i sundet uppgick djupet till 34,5 meter. Vi skreko och hojtade allt vi förmådde, och våra rop besvarades snart med en eld på udden, dit våra män kommo ned. Och vildgåsen, som fått vänta så länge, smakade bra på morgonkvisten med en bägare varmt te. Men ändå skönare var det att krypa till kojs efter vårt flyktiga besök på Gåsön, som mystisk och svart reste sin delfinrygg i månskenet. Aldrig mer skulle jag sätta min fot på dess fridlysta strand.

XIV.

Satledschs källa.

Vi hade knappt hunnit i donen på morgonen, förrän stormen rasade igen. Galsan och en gova från Parka upphunno oss här. Den förra medförde proviant, den senare hade stränga order från sin chef, »Parka Tasam», att säga mig, att därest jag icke ofördröjligen begaf mig till Parka, skulle han skicka hela mitt bagage till Langak-tso och tvinga mig ned till Purang. Men govan själf var en jovialisk gubbe, och han fick mitt svar: om Parka Tasam understod sig att röra vid mina kistor, skulle han ögonblickligen bli afsatt. Om han lugnade sig ett par dagar, skulle jag komma till Parka, så mycket hellre som jag fann det omöjligt att vid denna årstid gå i båt öfver sjön.

Därpå fortsatte vi mot väster, ut och in och upp och ned förbi alla dessa uddar, som uppkomma därigenom att en norr om Gurla belägen bergarm skickar ut sina förgreningar till sjön. Men oändligt vackra och tjusande äro dessa ständigt växlande strandperspektiv, där vi gå som i en labyrint och balansera mellan land och vatten. De båda stora öarna längre ut i sjön se vi från alla håll; en af dem heter Dopserma; där häcka inga gäss, men väl andra vattenfåglar. På vintern drifvas får och jakar öfver isen ut till ön, där betet är godt. Om kreatursepidemier

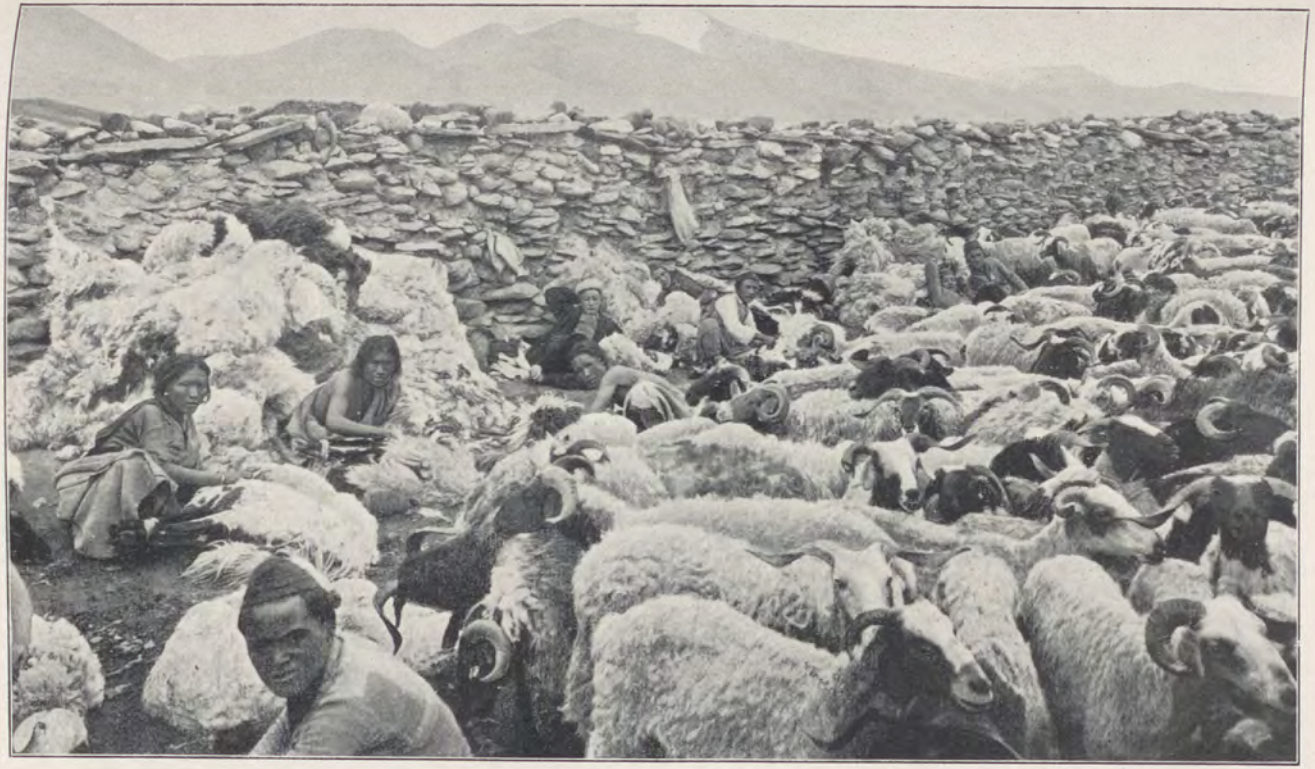

Fårklippning vid Tugu-gumpa.

äro gängse i landet, dö inga af de djur, som hållas på Dopserma.

I rasande storm med bländande sandmoln gingo vi kring sjöns västligaste, spetsiga vik och lägrade åter vid stranden. Och samma trefliga väder fortfor den sista augusti, då vi drogo vidare mot NO och sågo Langak-tso

Köpman från Ladak, i västra Tibet.

i nya, granna perspektiv. Luften var nu klar och både Kang-rinpotje och Gurla Mandatta stodo obeslöjade och vakade öfver sina sjöar. Vi passerade den udde, där Tundup Sonam, Ische och jag tillbringat vår långa väntan, och sanddynen, där vi legat i fyra timmar.

Vid sjöns nordvästra vik korsa vi den gamla Satledsch-bädden, som delvis består af försåtlig sjunkmark, delvis af torr, hård lera; den är här bred och saknar terrasser.

och är mycket deformerad och utplånad af senare tiders vinderosion och sanddrift. I dess midt gå ett par källor i dagen, hvilkas rännilar äro riktade mot sjön. Åt väster synes bädden för blotta ögat fullkomligt plan, men i själfva verket stiger den dock långsamt till en flack kulmination, hvarifrån den definitivt faller åt andra hållet, hela vägen ned till Indus.

Nu var det mörkt och vi redo timme efter timme mellan låga kullar, dyner och öfver ängar och vattenarmar. Jag trodde att vi voro på villovägar, då bjällror från betande kreatur hördes, en eld syntes, Rabsang kom emot oss med en lykta och förde oss till Parkas by, där mitt tält var uppslaget på en gård.

Under den välbehöfliga hvilodag, vi unnade oss i Parka, resonerades hit och dit med traktens govas. De bådo mig ändtligen bryta upp mot väster följande dag, och jag lofvade att göra det under villkor att jag fick stanna i tre dagar vid Khaleb, en half dagsled mot väster. De gingo in därpå utan att veta mina biafsikter. Jag ville nämligen till hvarje pris gå pilgrimernas väg kring det heliga berget, men insåg att myndigheterna aldrig skulle ge sitt tillstånd därtill. Endast med list kunde det lyckas.

Här mottog jag för andra gången ett mycket artigt bref från mr Cassels, som i något officiellt uppdrag befann sig i Gjanima. Tyvärr hindrades vi af omständigheternas makt från att träffas. Han öfverraskade mig med tre paket te, så mycket mera välkomna, som jag på sista tiden fått hålla till godo med tegelte.

Och här fingo vi ändtligen lösningen på det envisa rykte, som så länge förföljt oss, att sex kinesiska och tibetanska ämbetsmän skickats från Lhasa för att hålla reda på

oss. Ryktet hade nog talat sanning, men då dessa herrar kommit till Saka-dsong och hört att vi för länge sedan marscherat vidare mot väster, hade de helt enkelt vändt om.

Af tibetaner, som länge lefvat i trakten, fick jag också några upplysningar om de båda sjöarna och deras periodiska vattenarmar. Ännu för fyra år sedan hade något vatten flutit från Tso-mavang till Langak-tso, en uppgift som stämmer med Ryders. För 12 år sedan var flödet så ymnigt, att man icke kunde komma öfver utan bron. Kanalen kallade de dels Ngangga, dels Ganga. Langak-tsos vatten sades under jorden strömma mot väster och komma upp ur ett hål i den gamla bädden vid en punkt, som kallades Langtjen-kamba, och detta flöde sades vara Satledschs källa, som utgår i de stora älfvar, hvilka bilda denna flod, hvars tibetanska namn just är Langtjen-kamba. För 12 och 48 år sedan hade flödet ur den gamla bäddens källa varit mycket ymnigare än eljes. Dylika upplysningar samlade också Sherring 1905.

Langak-tso sades fordom ha varit så giftig, att den som drack dess vatten dog. Men sedan den heliga fisken från Tso-mavang brutit sig genom näset och gått ut i sjön, hade vattnet åter blifvit sött. Langak-tso fryser i början af december, en half månad tidigare än sin östra granne. Isläggningen sker fältvis och långsamt, under det att Tso-mavang fryser till på en timme. Langak-tso går upp en half månad tidigare än Tso-mavang. Båda ha metertjock is. På vintern sjunker Tso-mavangs yta en half meter under isen, som därför spricker och sluttar utåt från stranden; men Langak-tso sjunker blott en eller ett par centimeter. Detta tyder på att vatten strömmar till

undan för undan från den östra sjön, men endast i obetydlig mängd utgår ur sjön på vintern.

Angående Gåsön sades att tre män af Devaschung få i uppdrag att efter gässens ankomst slå sig ned på ön för att skydda fåglarna från vargar och räfvar. De ha åtta rupees, ett får och en klimp smör i lön. Vid den tiden, i maj, är isen ännu alnstjock, men äggsamlarna måste passa på så att de icke bli afskurna från fastlandet genom någon häftig storm. För åtskilliga år sedan hände det en gång att ett par väktare på detta sätt blefvo isolerade på ön. Men de lefde på ägg och örter i åtta månader och begåfvo sig öfver till fastlandet så snart isen nästa vinter lagt sig. Då var dock den ene af dem så medtagen, att han dog vid ankomsten till Parka.

Efter en munter fest, som ladakis ställde till på kvällen, redo vi den 2 september mot nordväst, ledsagade af en gammal gråhårig gova, som redan blifvit vår synnerliga vän. Vädret var härligt, men redan nu kändes det rätt bitande på morgnarna, ungefär som därhemma i skärgården, då de gula löfven fallit af och tunna ishinnor spännas öfver vikarna. Hela Parka var ute och bevittnade vårt aftåg. På samma gång bröt en förnäm lama upp, som jag kände från Leh. Hans följeslagare, i nya röda och gula dräkter, sågo trefliga ut mot den gröna och grå marken. Han hade varit i Schigatse och nu senast gjort vandringen kring det heliga berget. Under dagens marsch korsade vi älfvarna Dam-tju, Sung-tju, La-tju och Khaleb, som nu förde ett tiotal kubikmeter vatten i sekunden till Langak-tso.

Ju närmare vi kommo det heliga berget, desto mindre imponerande syntes det; vackrast hade det tett sig från Langak-tso. Till formen liknar det en tetraeder, upp-

ställd på ett prisma. Från midten af dess hvita hjässa utgår en vertikal isstrimma, och under den reser sig en flack isstalagmit, som bespolas af en grof vattenstråle uppifrån. Strålen splittras mot iskonen i glittrande stänk

Kapten Cecil Rawling, som utfört vackra resor i västra och södra Tibet, den senare i sällskap med major Ryder.

och vattenkupor — ett storartadt skådespel, som man kunde sitta och se på i timtal.

Vårt läger på Khalebs hed hade den fördelen att ligga fjärran från alla mänskliga boningar, och det behöfdes, ty härifrån startade jag tre otillåtna exkursioner. Den andra af dessa kräfde blott en dag, den 6 september, och hade Satledschs gamla bädd till mål. Vid den punkt,

där vi nådde bädden, syntes den åt både öster och väster innehålla stillastående vattensamlingar, men för ögat var marken plan. På den punkt, som föreföll vara den högsta, gaf koktermometern ett utslag, som angaf ett tiotal meters höjd öfver sjön. Följer man sedan bädden mot väster, kommer man först till en stor sötvattensgöl, rik på änder och alger, därpå till en rad af träsk, förenade af små vattenarmar, och slutligen till en bäck, som långsamt strömmar mot sydväst. Bäcken utfaller snart i en stor sötvattensgöl n:o 2, som icke har något synligt aflopp. Men gå vi vidare till den punkt, där den gamla bädden tränger ihop sig mellan branta väggar af fast fjäll, så träffa vi på ett par källor, bildande en ny bäck, och denna strömmar vidare ned mot sydväst genom den här mycket markerade dalen. Enligt min öfvertygelse sipprar detta vatten under marken och kommer från Langak-tso. Följer man, såsom jag gjorde ett år senare, den gamla bädden en dagsresa nedåt mot väster, finner man vid Döltju-gumpa mera ymniga, permanenta källflöden, som likaledes springa upp ur bäddens botten. Allt härifrån och hela vägen ned genom Himalaya kalla tibetanerna Satledsch Langtjen-kamba eller Elefantfloden; den kulle, på hvilken Döltju-gumpa är uppbyggd, anses hafva likhet med en elefant; däraf namnet. Själfva källan vid Döltju kallas Langtjen-kabab, eller »den mun från hvilken Elefantfloden utkommer», på samma sätt som Brahmaputras källa kallas Tamtjok-kabab, eller den »mun ur hvilken Hästfloden utkommer», och Indus' källa Singi-kabab, eller den »mun ur hvilken Lejonfloden utkommer». Den fjärde är Maptju-kamba, Påfågelsfloden eller Karnali. Tibetanerna hålla alltså före, att Satledschs källa nu är belägen vid klostret Döltju, icke i Himalaya

eller Transhimalaya, hvarifrån dock mycket vattenrikare biflöden komma. De äro också öfvertygade om, att Langtjen-kambas källvatten härstammar från Langak-tso. Och jag ber att få påminna om det högst anmärkningsvärda faktum, att den första af de två heliga källor, hvilkas vatten utmynnar i Tage-tsangpo, också heter Langtjen-kamba (se sid. 122), bevisande att källan fordom ansågs vara belägen öster om Tso-mavang.

Nu råder jag den, som icke är intresserad för frågan om läget af Satledschs källa, att hoppa öfver nedanstående citat. Under min vistelse i Kyoto i december 1908 visade mig professorn i geografi vid därvarande universitet, Ogawa, en samling kinesiska böcker, angående Tibets geografi. En af dessa, Schui-tao-ti-kang eller »Hydrografiens grunddrag», är en kompilation utförd af Tji Tjao Nan i kejsar Kien Lungs 26:te år, d. v. s. år 1762, och i detta arbetes 22 Bok finnes följande meddelande om Satledschs källa, som professor Ogawa hade den stora älskvärdheten att ordagrant öfversätta för min räkning:*

»Kang-ka-kiang utträder från Kang-ti-ssu-schan (= Kajlas, Gangri), sydost om hvilket Lang-tjuan-ka-pa-pu-schan (Langtjen-kamba eller Langtjen-kabab), stort som en elefant, är beläget. Reliefen blir småningom mer och mer kuperad emot sydvästra gränsen och kulminerar i Kang-ti-ssu-schan (Kajlas). Berget har en omkrets af mer än 140 li. På alla sidor bildar det tvärbranta väggar, mer än tusen fot höga öfver de kringliggande bergen och anhopad snö tyckes hänga på klipporna. Hundratals källor strömma ned från toppen, men flyta under jorden vid bergets fot. Det är beläget i den yttersta västern af pro-

* Jag har uteslutit blott ett par meningar, som ej hafva direkt med problemet att göra.

vinsen Tsang, 310 li nordost om Ta-ko-la-tjeng (Taklakhar?) i A-li (Ngari?), mer än 5,590 li sydväst om Si-ning-fu i provinsen Schensi. Dess longitud är 36°4′ väst och dess latitud 30°5′ nord. I gamla tider var trakten okänd, men kan med någon tvekan identifieras med A-nok-ta-schan i Schui-ching-anteckningarna. I grannskapet finnas fyra höga berg, af hvilka det sydliga heter Lang-tjuan-ka-pa-pu-schan och 250 li syd till ost om Ta-ko-la-tjeng. Infödingarna kalla berget så, emedan det till formen liknar en elefant. Öster om detta berg ligger Ta-mu-tju-ko-ka-pa-pu-schan (Tamtjok-kabab), hvilket är källan till floden Ya-lu-tsang-pu, (Jere-tsangpo). Källor komma ut från bergets norra fot och samla sig till en sjö. Vattnet strömmar 70 li mot nordväst och mottager ett flöde, kommande från nordost. Floden befinner sig i bergen 80 li nordost om Lang-tjuan-ka-pa-pu. Två floder flyta mot väster ifrån berget och böja af mot nordväst efter sin förening. Dess lopp blir sedan slingrande för 60 li, böjer af mot SV och förenar sig med hufvudfloden. Detta är en källa.

Floden strömmar vidare 40 li mot väst till nord, sedan mot NO för att mötas af vattnet från sjön Kung-scheng (= Guntju-tso), som sjunker under sjöbassängens bädd, men som, efter att åter hafva trädt i dagen och efter att hafva mottagit tre nordliga tillflöden, strömmar mot SV till floden (= Satledsch).

Sjön Kung-schen-o-mo har två källor, den ena kommande från NO, från Ta-ko-la-kung-ma-schan och strömmande 150 à 160 li, den andra från öster från västra foten af Ma-erh-yo-mu-ling (= Marium-la) på västra gränsen af Tjo-schu-te. Detta sistnämnda berg bildar östra gränsen af A-li och är den hufvudkedja, som går mot SO från Kang-ti-ssu (Kajlas). Sjön Kung-schengs (Guntju-

tsos) vatten strömmar mer än 50 li mot väster och bildar en annan sjö, 80 li stor och utan utlopp. Mer än 10 li längre västerut finnes emellertid en tredje sjö med en underjordisk källa och med en längd af 30 li. En älf kommer från norr till sjön. Nu strömmar floden 60 li mot SV och mottager en älf, kommande från NO, och 40 li längre mot SV mottager den en älf, kommande från de norra bergen, och ändå längre mot SV möter floden vattnet från Lang-tjuan-ka-pa-pu-schan.

Detta vatten bildar sjön Ma-piu-mu-ta-lai (Mavang eller Manasarovar). Från söder till norr är den 150 li lång, från öster till väster 80 eller 100 li bred och har en omkrets af mer än 200 li. Vid norra stranden af sjön äro två floder, som komma från norr. Sjön är belägen 120 li söder om Kang-ti-ssu (Kajlas). Vattnet flyter ut från västra sidan af sjön och in i sjön Lang-ka (Langak-tso) på ett afstånd af 60 li. Den sistnämnda sjön mottager en älf kommande från NO. Sjön Lang-ka har en smal rektangulär form med uddar och är aflång; dess längd från söder till norr är 170 li, och dess bredd från öster till väster är 100 li. Dess norra spetsiga hörn mottager den flod som kommer från NO. Där finnas tre källor på ett afstånd af 70 li från södra foten af en sydlig utlöpare från Kang-ti-ssu (Kajlas); de strömma mot söder, förenas till ett vattendrag, hvilket tager en sydvästlig riktning för 150 à 160 li innan det faller ut i sjön. Sjön är i omkrets och areal densamma (som Tso-mavang) men olika till formen.

Sjön Lang-kas vatten flyter ut (ur sjön) ifrån väster, och efter att hafva strömmat mot väster för mer än 100 li, böjer det af mot SV och kallas nu Lang-tju-ho och

tager ett slingrande lopp för mer än 200 li. Därpå mottager floden Tju-ka-la-ho, som kommer från NO.»

Denna skildring af läget af Satledschs källa är af så utomordentligt stort intresse, att jag ej velat uppskjuta dess offentliggörande till mitt vetenskapliga arbete, så mycket mer som den ger mig rätt i min redan från Indien uttalade förmodan, att Tage-tsangpo icke var något annat än öfversta delen af Satledschs lopp, eller att med andra ord Tage-tsangpos källa också var Satledschs källa. Under den debatt, som utspunnit sig om problemet, ha många citat blifvit framdragna, men de kunna i betydelse icke jämföras med ofvanstående, som är 60 år äldre än det äldsta af de öfriga, nämligen Gerards uppfattning att Guntju-tso var Satledschs källa.

Skildringen i Tji Tjao Nans hydrografi utmärker sig för samma minutiösa sanningsenlighet och samvetsgrannhet, som alla andra kinesiska jordbeskrifningar. Man jämföre beskrifningen af Kajlas (Kang-rinpotje) med hvad jag redan haft att säga därom.

Lang-tjuan-ka-pa-pu är den kinesiska transskriptionen af det tibetanska Langtjen-kabab, som ordagrant betyder »Satledschs källa». När nu den kinesiska författaren upplyser oss om, att »öster om Langtjen-kabab ligger Tamtjok-kabab,» hvilket är källan till floden Jere-tsangpo eller Brahmaputra, så måste man erkänna, att hans skildring till punkt och pricka öfverensstämmer med verkligheten, sådan jag, den förste européen i trakten, fann den. Ty på Tamlung-la stod jag på det pass, som delar vattnet mellan Brahmaputra och Satledsch, och strax söder därom syntes Gang-lung-gangri och den gletscher, från hvilken Tage-tsangpo tar sitt ursprung och där Satledschs källa är belägen.

Vidare säges att sjön Guntju-tso har två källor, den ena från NO från berget Ta-ko-la-kung-ma, som tydligen är identisk med D'Anvilles Tacra-concla, den andra från västra sidan af passet Marium-la, en uppgift som i detalj stämmer med Ryders karta. I våra dagar är Guntju-tso totalt afsnörd och salt; den hör således icke längre till Satledschs system. Men för 147 år sedan hade den ett aflopp, som delvis gick under jorden, sedan åter trädde i dagen och förenade sig med Langtjen-kamba eller Tage-tsangpo. Den kinesiska författaren framhåller på två olika ställen i sin skildring att Guntju-tsos flöde, som då i sitt nedre lopp var identisk med den nuvarande Toktjen-älfven, blott och bart är ett biflöde till Langtjen-kabab eller Tage-tsangpo. Och att Tage-tsangpo på sin tid äfven af tibetanerna ansågs vara Satledschs källflod, framgår däraf, att dess namn, Langtjen-kamba, ännu dröjt sig kvar vid den öfre af de båda heliga källorna i Tage-tsangpos dal.

Och vidare heter det: Detta vatten, nämligen Langtjen-kababs eller Satledschs källarms vatten, bildar sjön Ma-piu-mu-ta-lai, det är Tso-mavang, eller -mavam som namnet också uttalas; på D'Anvilles karta skrifves det Mapama Talai, hvarvid han upplyser att Talai betyder sjö; han kunde ha tillagt, att det är samma ord som i Dalai Lama, eller den präst, hvars vishet är lika oändlig som oceanen, ty det mongoliska ordet talai eller dalai betyder ocean. Med detta ord har den kinesiska författaren velat framhålla, att Tso-mavang är mycket större än de andra i texten omnämnda sjöarna.

Som man hade allt skäl i världen att förutsätta, strömmade Tso-mavangs öfverflödiga vatten år 1762 ut genom kanalen till Langak-tso. Kanalens längd var 60 li, mot-

svarande mina nio kilometer. Alla de norrifrån, från Transhimalayas dalar kommande älfvar, som utmynna i de båda sjöarna, äro riktigt omnämnda. Sjön Langak kallas Lang-ka. På D'Anvilles karta, till hvilken materialet lämnats af de jesuiter, som under kejsar Kang His tid (i början af 1700-talet) bodde i Peking, kallas sjön Lanken. På samma karta kallas den därifrån mot väster utgående floden Lanc-tchou (Satledsch), men förmodas, absurdt nog, vara öfre loppet af Ganges. Bergen söder om Tso-mavang kallar D'Anville Lantchia-Kepou, det är Langtjen-kabab och bergen sydost därom Tam-tchou, det är Tamtjok, från hvilken han riktigt låter Yarou Tsanpou, eller Brahmaputra, taga sin källa. Materialet till den karta öfver hela kinesiska riket, som jesuiterna år 1718 öfverlämnade till kejsar Kang Hi, samlades från år 1708 till år 1716, men hvad Tibet beträffade skaffade sig kejsaren upplysningar af infödingar, som för sitt arbete tränats af jesuiterna, alldeles som punditerna i en senare tid tränades af engelska topografer.

Af D'Anvilles karta få vi sålunda veta, att för två hundra år sedan Satledsch strömmade ut ur Langak-tso, genom den bädd, som jag beskrifvit här ofvan. Professor Ogawas öfversättning af den ifrågavarande kinesiska texten låter oss veta att ännu år 1762, eller något år förut, floden alltjämt utgick ur Langak-tso. Och det säges uttryckligen, att floden Tju-ka-la-ho (= Tju-kar, som dock angifves komma från NO i stället för SO) blott och bart är en biflod.

År 1846 fann Henry Strachey intet synligt utflöde, men säger, att ett sådant existerar under marken, och anser troligt, att äfven kanalen kan föra vatten, om sjön stigit starkt efter hårda regn.

Den 30 juli 1908 hörde jag af öfverlaman i Döltjugumpa, som var barnfödd i trakten och 55 år gammal, att då han var helt liten, något vatten ännu tidtals strömmade ut ur sjön. Men då han var tio år gammal, eller år 1863, sinade äfven detta flöde ut och har sedan dess aldrig synts till. Däremot flödade källorna i bädden permanent, vinter och sommar och oberoende af nederbörden. Man ansåg därför i templet, att de härstammade från Langak-tso, men kallade dem likväl Langtjen-kabab eller den flod, som kommer ut ur elefantens mun.

Mina undersökningar på platsen så väl som det kinesiska citatet bevisa, att öfverste S. G. Burrard hade fullkomligt rätt, då han i sin mästerliga skildring af Himalayas och Tibets floder (Calcutta 1907) räknar Tso-mavang och Langak-tso och alla deras tillflöden till Satledschs flodområde, och jag vill här särskildt underskrifva följande båda satser, uttalade af öfverste Burrard:

»The connection between the two lakes may be taken as established, but that between the western lake and the Sutlej basin is still open to question. If the water from Rakas Tal flows into the Sutlej once a century, and then only for such a short period as to be observed by no one, we shall still be justified in including the lakes in the catchment area of the river.»

Och i samband därmed vill jag framhålla, att vattenståndet i de tibetanska floderna och sjöarna allt efter nederbördens mängd äro underkastade periodiska växlingar af samma slag som de Brücknerska perioderna. I de båda sjöarna växlar vattenytans stånd från år till år. I närvarande tid stå de mycket lågt, men det finns ingenting, som hindrar att de i en snar eller aflägsen framtid åter kunna börja att långsamt höja sig; att Tso-

mavang blir så ansvälld, att den genom sin kanal lämnar aflopp till Langak-tso; och att slutligen denna sjö, liksom fordom, afbördar sig sitt öfverflödiga vatten genom Satledschs nu torra bädd. Det sannolikaste är dock att Langak-tso fortskrider mot den tidpunkt, då sjön förlorar äfven sitt underjordiska aflopp och i likhet med Guntju-tso och Panggong-tso blir fullkomligt afsnörd och därför med tiden salt. Men enligt hvad professor Brückner meddelat mig kan det dröja länge innan sjön blir märkbart salt, äfven sedan den förlorat allt aflopp. Nästa steg i utvecklingen är, att Tso-mavang afsnöres från Langak-tso och likaledes blir salt.

Emellertid behöfva vi icke fördjupa oss i prognoser och spekulationer, som tillhöra en framtid, om hvars öfverraskningar vi blott kunna göra mer eller mindre sannolika antaganden. Det är vår plikt att endast och allenast stödja oss på fakta och observationer. Och då vi enats om att båda sjöarna höra till Satledschs flodområde, blir nästa fråga den: hvilken af de älfvar, som utfalla i Tso-mavang, är Satledschs källflöde? Naturligtvis den vattenrikaste och längsta. Den äran har aldrig tillkommit det flöde, som på sin tid utgick ur Guntju-tso, och Guntju-tso såsom Satledschs källa kan därför aldrig komma under debatt. Tage-tsangpo förde 11 kubikmeter vatten i sekunden, under det att alla andra i Tso-mavang utfallande flöden förde på sin höjd 2 à 3 kubikmeter hvardera. Tage-tsangpos källa vid Ganglungs gletscherfront är därför Satledschs källa.

XV.

En pilgrimsfärd kring Kang-rinpotje.

Vi äro åter på Khalebs hed och i morgon är det den 3 september, då vandringen kring det heliga berget skall börjas. Parkas förnämsta gova är med för att hålla reda på oss, men jag aktar mig vackert för att förråda mina planer. Tsering, Rabsang, Namgjal och Ische skola med; de äro lamaister och glädja sig åt tillfället att få komma salighetens portar närmare genom vandringen rundt det heligaste af alla jordens berg. Proviant för tre dagar, de absolut nödvändiga instrumenten, skiss- och anteckningsböcker medtagas. Stora fotografiapparatens stativ och den ena af båtens presenningar skola tjäna som tält. Hela bagaget blef en lätt hästbörda. Jag rider min lilla hvita ladaki, de fyra männen gå till fots, ty kring det heliga berget får ingen rida, om han icke, som jag, är hedning. Hela det öfriga lägret skulle vänta oss vid Khaleb, och mitt tält skulle stå kvar orördt, så att tibetanerna skulle tro att jag väntades tillbaka på kvällen.

Tsering och två af männen bröto upp tidigt. Något senare jag och Rabsang. Govan och hans män komma och fråga hvad meningen är och hvart jag skall taga vägen, men jag svarade honom blott: »jag kommer snart

igen,» och så red jag mot N 30° O till Dunglung-dalens mynning.

Uppe bland de första moränerna invänta oss de andra, och vi fortsätta i samlad trupp upp och ned öfver åldriga grushögar, som fordom afstjälpts här af nu försvunna glaciärer. Vid Dunglung-älfvens strand rastar ett parti pilgrimer från Kham i den fjärran östern. De ha uppslagit sitt tält, och i det friska gräset beta deras hästar. Från moränens höjd synes norra delen af vår stormiga Langak-tso.

Vi rida upp i dalen och hafva snart på ömse sidor fast fjäll af hårdt grönt och violett konglomerat med väldiga gruskäglor vid foten. Kolossala konglomeratblock ha rasat ned. På vänstra flodstranden, där vägen från Tartjen kommer upp, står ett litet kubiskt hus, flera mane-kistor och tjortens i långa rader, det är en helig väg, pilgrimernas väg kring Kang-rinpotje.

Bergväggarna antaga allt vildare former, de falla lodrätt ned till terrasser och gruskäglor, de bilda trappsteg och lister, fästningsmurar, tinnar och torn, de tyckas uppmurade af människohand. De bestå af idel sandsten och konglomerat, skikten falla 10° mot söder, och se för ögat ofta horisontala ut. En liten bro för öfver älfven; ett parti pilgrimer, som följer efter oss, korsar den just. Men vi äro på högra stranden och öfver oss tronar Njandigumpa på sin terrass. Ett kolossalt bergsmassiv reser sina lodräta väggar däröfver, en farlig bakgrund för ett kloster. Däruppe på en afsats är en eremitboning och öfverst på krönet synes en vimpelstång, kallad Njandikong. För fem år sedan ramlade ett väldigt klippblock ned rakt på klostret och krossade det till hälften. Blocket kvarligger ännu på dess inre gård. Det skedde tidigt på

Kajlas och entréen till Dunglung- eller Njandi-dalen.

(Den sittande mannen är den gova, som tillät mig att göra vallfarten och färden till Indus' källa.)

morgonen efter ett långt och ihållande regn; ingen blef skadad, men klostret är nybyggdt sedan dess.

Två munkar, två gamla kvinnor och en pojke togo vänligt emot och sade, att det var första gången, som de sett en europé uppe i Njandi. Klostret lyder, liksom de tre öfriga kring Kajlas, under Tartjen-labrang, som är beläget vid bergets södra fot och där pilgrimernas vandring börjar och slutar. — Egendomligt nog lyda dessa kloster under Tongsa Penlop, radjan af Butan. Förra året, 1906, var ett »Eldhästår»; år 1918 är ett »Jordhästår»; hvart tolfte år är ett hästår, med trä, eld, jord, järn eller vatten framför; den tibetanska cykeln sträcker sig öfver sextio år med tolf olika djurnamn. Hvarje hästår, alltså hvart tolfte år, komma massor af pilgrimer till Kajlas. Munkarna sade att man alldeles icke kan räkna dem, men de visste att år 1907 hade mer än fem tusen pilgrimer varit uppe i Njandi och att en stor del af dem voro från Ladak. —

Lhakang eller gudasalen var ganska originell och egendomlig. Dess tak uppbäres af fyra kolonner. Altaret, likt en kinesisk kiosk af brokigt målad trä, är fristående och befinner sig i djup skugga, men dess frontsida upplyses af en rad af offerljus, så talrika, att illuminationen gör ett festligt intryck. — En särskild lampa hänger framför Sakia Munis bild, som har sin plats vid ena väggen. — Framför altaret står en väldig kopparkittel med lock, Tosungdjön kallad, och den säges fordom hafva flugit hit från Indien genom luften. På vintern är den fylld med smör, på sommaren med »tjang»; i en lång mässingsslef fyllde en lama mina tjänares träskålar med den helgade drycken. Och ur silfverkannan med påfågelsfjädrarna öste han vigvatten i deras skålformigt framsträckta händer; de

drucko däraf och ströko resten i sitt ansikte. Alla utom Rabsang utförde ordentlig dyrkan och tillbedjan inför belätena, och Tsering hade dessutom hela vägen gått och mumlat böner och plockat bland kulorna i sitt radband. Ett par vackra elefantbetar (Langtjen-sala-rapten) äro också uppställda framför altaret.

I Tsänkang-salen är en bild af Hlabsen, Kang-rinpotjes och Tso-mavangs gud, klädd i guldbrokad och kadakhs. I salens förrum är en hel arsenal af svärd och bössor, samt sköldar af trä och läder, hvar och en med fyra järnbucklor på. — På klostrets yttersida, som med sin front vetter mot det heliga berget, äro hela rader af konstnärligt skulpterade skifferflak uppsatta. På sex af dem är en af de sex heliga stafvelserna inristad; men hvarje skriftecken, som är af väldiga dimensioner, är fylldt af lamaismens oföränderliga A och O: om mane padme hum. På andra flak äro gudar utmejslade med en konstfärdighet, som förvånar och väcker en fåfäng önskan att få köpa ett eller annat af dem.

Utsikten från taket är obeskriflig. Där reser sig Kang-rinpotjes istopp i dess infattning af fantastiskt vilda bergväggar, och i förgrunden ha vi klostrets pittoreska öfverbyggnader och vimplar.

Men tiden går. Tre timmar ha vi offrat åt Njandi, taga farväl af de hederliga munkarna och stiga åter utför den branta sicksackvägen mellan block och grus samt fortsätta vår vandring åt NNO uppåt älfvens högra strand. Vid hvarje krök vill man stanna och beundra, ty denna dal är något af det grannaste, jag sett i vild bisarr naturskönhet. Högra dalsidans bergvägg är i två etager med en terrassafsats emellan dem; midt i väggen gapar en ramsvart klyfta. Vid vänstra sidan bildar berget en enda

lodrät vägg, och sedan möter blicken en följd af underliga reliefformer, klippor, som tyckas ha stannat i kaskader af sten, citadell och tornspiror och krenelerade fästningsmurar, skilda från hvarandra genom cañonartade hålvägar. Från smältande snöfält nedkommer vattnet utför branterna. En sådan stråle är väl 250 meter hög, hvit

Utsikt från Njandi-gumpas tak.

som mjölk, pulvriseras i blåsten, men samlar sig åter för att splittras mot ett utsprång. Hela klippväggen däromkring är våt och mörk af stänket. Öfver en lodrät smal klyfta leder en naturlig bro af sten.

Redan strax bortom klostret försvinner Kajlas' topp, men en flik däraf framskymtar snart åter i en lucka. Vi passerade ett sällskap af tolf pilgrimer och strax därpå

ännu ett parti, som hvilade i en backe. De se högtidliga ut och tala ej, de mumla endast böner och gå framåtlutade, med eller utan stafvar. Hur ha de icke längtat hit, och nu äro de här och de gå i ring kring berget, så att de alltid hafva det på höger hand. De känna ingen trötthet, ty de veta att hvarje steg kommer deras utsikter att ljusna på andra sidan dödens flod. Och då de återvändt till sina svarta tält i fjärran dalar, berätta de för sina vänner om alla de under de sett och om skyarna, som likt långskepp seglade under Gangris hvita hjässa.

Öfverallt resa sig små koniska stenrösen. Tsering försummar aldrig att taga en sten från vägen och bidraga till hvarje votivmärke; och därmed utför han också en god gärning, i det att han jämnar vägen för dem som komma efter. Genom en lucka tittar solen fram och kastar ett bjärt, gult sken öfver dalen, som nu eljes ligger i skugga. Åter skymtar istoppen fram i stark förkortning. Från sidorna utmynna flera biflöden och älfven stiger mot aftonen; den för nu väl sina åtta kubikmeter.

En gubbe från Gertse har gått kring berget i tjugu dagar och fullbordar just sitt tionde hvarf. Dunglung-do är ett viktigt dalmöte; tre dalar mötas här; Tjamo-lungtjen kommer från N 70° V, Dunglung från N 5° V; den tredje, som i sin öfre del heter Hle-lungpa, är den vi följa uppåt. Vi ha nu granit på ömse sidor. Mot norr vänder Kajlas en skarp kant, och toppen har mer än någonsin likhet med en tetraeder. Åter skymmes berget af en höjd i den ring af berg, hvilken omger toppen på samma sätt som Vesuvius omgifves af sin somma. Hufvudälfven har svällt mot kvällen; öfver de båda andra älfvarna leda broar. Massor af block ligga kringspridda.

Kajlas från nordväst.

Allt är granit, och bergens former äro därför mera rundade och klumpiga.

Ändtligen se vi framför oss klostret Diri-pu, beläget i sluttningen vid högra dalsidan. Ett väldigt granitblock vid vägen dit upp bär de vanliga heliga stafvelserna, och där finnes en lång manekista, vimplar och rösen. Alla de pilgrimer, vi gått förbi under dagens lopp, togo in i klostret, i hvars härbärge de kostnadsfritt få tillbringa natten. Kyffet blef alldeles fullpackadt, sedan också ett sällskap vandrare af pembosekten anländt österifrån; de gå naturligtvis i orätt led omkring berget, och de ortodoxa, som möta dem, skänka dem föraktfulla blic-

Kajlas från Diri-pu-gumpa.

kar. Jag föredrog därför att uppslå mitt provisoriska tält på taket, där pilgrimernas packning låg uppstaplad i högar. Äfven härifrån har man en präktig utsikt öfver Kajlas, hvars topp synes rakt i söder. Vid + 4,5° kl. nio kändes det kallt och ruskigt, tack vare den häftiga blåsten, och mitt tält, fotografiapparatens stativ, täckt med presenningen, var för litet att tillåta en eld.

Sedan det lyckats mig att bestämma läget af Brahmaputras och Satledschs källor, hade min gamla dröm om upptäckten af Indus' källa åter vaknat till lif, och hela min längtan och ambition var nu koncentrerad på detta mål. Då jag af munkarna fick höra, att det från Diripu var tre dagsresor mot NO och öfver ett högt pass till den punkt, där den berömda floden kväller fram ur Lejonets mun, föreföll mig följaktligen allting annat obetydligt i jämförelse med ett framträngande genom det okända landet i norr. Vi höllo krigsråd; proviant hade vi för blott två dagar, vi hade medtagit för litet pengar, och vårt läge vid Khaleb var alltför osäkert för några större risker. Vi beslöto därför att till en början fullfölja den ursprungliga planen och afsluta pilgrimsvandringen och sedan göra Indus' källa till föremål för en ny exkursion från Khaleb, eller i värsta fall från Gartok.

Den 4 september togo vi därför farväl af Diri-pus munkar, korsade på en bro den älf, som kommer från Tseti-latjen-la i Transhimalaya och på hvars andra sida vattnet går till Indus, och stego sedan mot öster öfver knaggliga branter, öfverfulla med granitblock och votivrösen. På höger hand ha vi den älf, som matas af Kajlas' glaciärer; den är helt kort men mycket vattenrik. Allt brantare blir stigen, slingrande sig mellan kolossala granitblock och förande upp på en första puckel; sedan

Fem flickor från Kham som vallfärdat till Kang-rinpotje (på besök vid lägret i Tuksum).

är terrängen något jämnare till nästa afsats. Härifrån ha vi en präktig öfverblick öfver den korta och trubbiga gletscher, som, matad från ett skarpt begränsadt och trågformigt firnbäcken, utgår från Kajlas' norra sida. Dess front-, sido- och ytmoräner äro små, men tydliga. Från Kajlas utgår mot öster en utomordentligt skarpt tecknad, hvass och taggig klippås, hvars norra sida är snöbeklädd, och i snön synas grusband, som ge hela denna sida ett räffladt utseende. Från alla snibbar af mantelisen och snöfälten skynda skummande bäckar ned till älfven. På vänster hand, i norr, bestå bergen af vertikalt klyftad granit i vilda, pyramidala ytformer. Kajlas är sålunda i norr skyddad af mäktiga granitmassor, men att själfva berget tyckes bestå af konglomerat framgår af dess nästan horisontala lagring, som, tack vare dess utspringande lister och skarpt tecknade snölinjer och isband, blir så tydlig. Toppen reser sig som en oerhörd bergkristall af hexagonal form öfver detta haf af vilda berg.

Ett sällskap af fattiga kvinnor och barn stretar upp mot passet. En gubbe, som håller på med sitt nionde hvarf, hade intet emot att göra sällskap med oss, han kände trakten och kunde gifva oss upplysningar. På en ny ansvällning, kallad Tutu-dapso, stodo hundratals meterhöga votivrösen, en verklig skog af stenpyramider, påminnande om en kyrkogård med otaliga grafmonument.

Tungt och långsamt streta vi upp mot detta sega pass, ett af de svåraste på hela resan. Allt tätare ligga blocken, och det är fortfarande idel granit i alla möjliga varieteter, däribland skär och ljusgrå, nästan hvit. Mellan ett par block låg ett bylte kläder, som såg misstänkt ut. Vi stannade och undersökte det, och funno att det

innehöll liket af en man, som icke orkat längre på vandringen kring gudarnas berg. Hans drag hade stelnat i döden, och han såg tärd och fattig ut. Ingen visste hvem han var, och hade han några anförvanter, skulle de aldrig få veta att hans pilgrimsfärd fört honom direkt till nya äfventyr i själavandringens dunkla irrgångar.

Vid ett flackt granitblock af kolossala dimensioner stannar vår gubbe och säger att det är en »dikpa-karnak» eller pröfvosten för syndare. Under blocket, mellan detta och marken, löper en trång gång eller tunnel. Den som är utan synd, eller åtminstone har godt samvete, kan krypa genom denna gång, men den som fastnar i dess midt är en bof. Jag frågade gubben, om det icke kunde hända att en mager skälm klarade sig igenom, under det att en tjock hederspascha fastnade i gången; men han svarade allvarligt, att tjockleken icke hade ett smul med profvet att göra; utgången berodde helt och hållet på människans själsegenskaper. Emellertid måtte vår hederliga Ische icke ha varit fullt på det klara med sitt samvetes jämviktsläge, ty innan vi visste ordet af, sågo vi honom försvinna under blocket och hörde honom pusta och stånka, krafla med händerna och söka spjärn bakåt med fötterna, men då han både länge och väl sprattlat därinne i klämman, fann han sig föranlåten att med halfkväfd stämma ropa på hjälp. Vi skrattade så, att vi icke kunde stå på benen, men läto honom sitta kvar i hålet en stund för sina uppenbara synders skull. Sedan drogo ett par af de andra ut honom i bakbenen, och han såg betydligt snopen och dammig ut, då han, tack vare sin egen oförsiktighet, såsom en demaskerad bof gjorde sitt återinträde i den yttre världen. Gubben

berättade att en gång en kvinna fastnat här så grundligt, att hon bokstafligen måste gräfvas fram.

Ett par hundra steg längre bort i denna sannskyldiga irrgång af väldiga granitblock, mellan hvilka man ibland går som i gator och gränder mellan låga hus och murar, finnes en pröfvosten af annat slag. Det är tre block, som stå på lut mot hvarandra, så att två gluggar uppkomma. Det gäller att krypa genom den vänstra och så tillbaka genom den högra, alltså i den vanliga ortodoxa leden. Här vann Ische en ersättning för det nyss lidna nederlaget genom att klara sig genom båda hålen. Men jag sade honom att detta var ingen konst, eftersom hålen voro så stora, att små jakar kunde gå genom dem. Emellertid har syndaren i denna andra pröfvosten en reserv att åtminstone rädda skenet af ett godt samvete.

Vår vandring kring Kang-rinpotje, »det heliga isberget» eller »isjuvelen», är ett af mina märkvärdigaste minnen från Tibet, och jag förstår så väl, att tibetanerna måste se en gudomlig helgedom i detta underbara berg, som till formen har en så påfallande likhet med en tjorten, dessa minnesmärken, som i och omkring templen resas till åminnelse af hänsofna helgon. Hur ofta hade jag icke under våra irrfärder hört talas om detta saliggörande berg, och nu vandrade jag själf i en pilgrims hamn mellan klostren, som likt ädelstenarna i en armring sitta infattade i de vallfärdandes bana kring Kang-rinpotje, denna glänsande juvel, detta finger, som pekar upp mot »höga gudar, stjärnor like, i onådd rymd».

Från bergslandet Kham i den yttersta östern, från Naktsang och Amdo, från det okända Bongba, om hvars tillvaro blott dunkla hörsagor nått oss, från de svarta

tälten, hvilka såsom fläckarna på ett panterskinn ligga spridda i Tibets ödsliga dalar, från Ladak i den fjärran västerns berg och från Himalaya-länderna i söder komma årligen tusentals pilgrimer för att till fots och djupt begrundande långsamt vandra de fyra milen kring »jordens nafvel», salighetens berg. Jag såg deras tysta tåg, deras troende skaror, där alla åldrar och kön voro representerade, ynglingar och flickor, starka män med barn och blomma, åldringar, som innan de dogo ville följa de oräkneliga pilgrimernas spår och därigenom vinna en förtjänst, som för dem öppnade en lyckligare tillvaro efter döden, trashankar, som parasiter lefvande på de andra pilgrimernas nåd, skurkar, som hade något brott att försona, röfvare, som plundrat fredliga vägfarande, höfdingar, ämbetsmän, herdar och nomader, en ständigt snurrande Grottekvarn, ett brokigt tåg af dunkla människoöden på den törnbeströdda stigen, som efter gränslösa tidsåldrar mynnar ut i den stora, stilla dvalan i Nirvana. Hög och värdig blicka Siva från sitt paradis och Hlabsen från sitt juvelslott ned på de otaliga människorna, som i nya skaror och i ett slingrande tåg upp genom den västra dalen, öfver Dolmas pass och ned genom den östra kretsa kring bergets fot likt asteroiderna kring solen.

Man kommer snart underfund med att de flesta af dessa enkla vandringsmän icke ha några klara begrepp om de fördelar, promenaden bringar dem. Frågar man dem, svara de vanligen, att de efter döden få sitta i närheten af Gangris gud. Men hvad de alla fullt och fast tro på, det är att vandringen för dem leder till välsignelse på jorden. Den afvänder ondt från deras tält och kojor, sjukdom från dem själfva, deras barn och hjordar, den skyddar dem från röfvare, tjufvar och för-

luster, den skänker dem regn, godt bete och förkofran bland fåren och jakarna, den är som en besvärjelse och talisman, den hägnar dem själfva och deras egendom, på samma sätt som de fyra andekonungarna skydda tempelsalarnas gudabilder mot demonerna. Och därför gå de och känna ingen trötthet. De gå med lätta, spänstiga steg, de känna icke de bitande isvindarna och icke solens glöd, hvarje steg är en länk i den kedja, som icke kan slitas af de onda makter, som förfölja och plåga människors barn. De börja från Tartjen-labrang, och hvarje ny krök af vägen för dem ett steg närmare ringens fullbordande knut. Och under hela vandringen rabbla de »Om mane padme hum» och flytta en kula i sitt radband för hvarje gång denna bön blifvit uttalad. Med vördnad nalkas äfven främlingen Kang-rinpotje. Det är utan jämförelse jordens berömdaste berg. Mount Everest och Mont Blanc kunna i ryktbarhet icke täfla med det. Det finnes milliontals européer, som aldrig hört talas om Kang-rinpotje, men de hinduer, som icke ha en aning om hvar Mont Blanc reser sin hjässa, känna Kajlas, som också är en af de förnämsta brännpunkterna inom hela den lamaistiska världen. Därför nalkas man det med samma känsla af respekt, som man erfar i Lhasa, Taschilunpo, Budda Gaya, Benares, Mekka, Jerusalem och Rom, dessa heliga orter, hvilka dragit oräkneliga syndmedvetna eller sanningssökande skaror till sina altaren.

Vår frivilliga ciceron berättade, att han just höll på med sitt nionde hvarf kring berget. Han behöfde två dagar för hvarje hvarf. Och han skulle fullborda kretsen tretton gånger. Han kallade den »Kang-kora» eller Gangri-kretsen. En gång för många år sedan hade han utfört den förtjänstfulla förrättning, som kallas »gjangtjag-

tsallgen» och som består däri att man mäter vägens längd med längden af sin egen kropp. En enda sådan vandring är lika mycket värd som tretton vanliga vandringar till fots. Min vallfart gillades icke alls därför att jag red, sade gubben, jag kunde åtminstone gå till fots, om jag ville ha något utbyte däraf.

Då vi några dagar senare för andra gången nalkades Diri-pu, sågo vi två unga lamas, som utförde den prosternerande vandringen kring berget. De voro hemma från Kham, i den trakt däraf »där de sista människorna bo», och de hade gått ett helt år för att nå Kajlas. De voro fattiga och trasiga, barhufvade och hade intet att bära, utan lefde blott af fromma gåfvor. På nio dagar hade de från Tartjen nått Diri-pu och beräknade elfva dagar för den vägsträcka, som var kvar. Jag följde dem till fots under en halftimmes tid för att studera deras rörelser. Dessa sönderföllo i sex tempo. Låtom oss tänka oss den unga laman stående på stigen, med pannan något nedåtlutad och armarna slappt fallande utmed sidorna: 1:o) Han förenar flathänderna och för dem uppåt till hjässan, hvarvid hufvudet böjes något nedåt; 2:o) han för händerna på samma sätt under hakan, hvarvid hufvudet böjes uppåt; 3:o) han sjunker på knä på marken, böjer sig framstupa och lägger sig rak lång utmed vägen, med armarna framåtsträckta; 4:o) han för de förenade händerna öfver hjässan och, 5:o) sträcker därpå högra handen så långt fram han kan och gör med en benbit i stigen ett märke, som utmärker den linje, som skall beröras af tårna vid nästa framåtryckande; 6:o) han reser sig med hjälp af händerna och går fram ett par, tre steg till märket för att börja samma procedur igen, och så undan för undan hela berget rundt.

Fort går det icke, de förhasta sig ej, de ta saken lugnt, men bli ändå andfådda, isynnerhet på vägen upp till passet. Och dock finnas passager på vägen ned från Dolma-la, som äro så branta, att det måtte vara en verklig gymnastik att där lägga sig framstupa. En af de båda unga munkarna hade redan fullbordat ett hvarf och höll nu på med det andra. Då han om elfva dagar fullbordat äfven detta, skulle han begifva sig till ett kloster vid Tsangpo och för återstoden af sitt lif låta mura in sig i en grotta. Och han var blott tjugu år gammal! Vi som i vår höga vishet le åt dessa utslag af fanatism och självspäkning, låt oss jämföra vår egen tro och öfvertygelse med deras. Lifvet på andra sidan grafven är lika dunkelt för alla folk, men för olika folk ha de religiösa föreställningarna klädt sig i olika former. »Hoppet självt, det himlaborna, om du noga efterser, pekar darrhändt för hvar dödlig upp emot det dunkla höga.» Och hvilken öfvertygelse vi än må hafva, så måste vi beundra dem, hvilka, äfven om de enligt vår mening vandra på villovägar, äga en tro så stark, att den kan försätta berg.

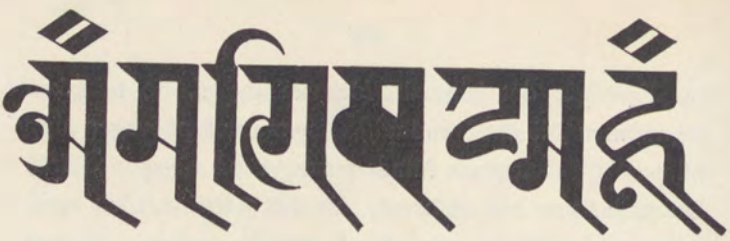

XVI.

Om mane padme hum.

Nu börjar den sista tvärbranta sicksackstigningen mellan skarpkantiga eller runda, gråa block af alla former, storlekar och lägen, en verklig blockkägla med trappsteg i den besvärliga stigen. Dung-tschapdsche kallas en ringmur af sten, i hvars midt ett mindre, urgröpt granitblock i sin hålighet innehåller en rund sten, som till formen anses likna en vildjaks klöf. Då den troende pilgrimen passerar denna plats, tar han stenen, slår i urgröpningens botten och vrider om ett tag som med en mortelstöt. Urgröpningen sjunker därför allt djupare in i granitblocket, och går väl endera dagen tvärs igenom.

Vi stiga uppför en ås med rännilar på ömse sidor. På hvarje block, som erbjuder en plan yta, ha småstenar blifvit uppstaplade, och många af dessa pyramidrösen äro så fulla, att plats icke finnes för ännu en sten. Tack vare dem finna pilgrimerna i snöstorm och tjocka den väg, som äfven i solljus icke alltid är så lätt att hitta.

Nu ändtligen synes framför oss ett gigantiskt block; dess mäktighet kan uppgå till 200 à 300 kubikmeter och det står som ett vägmärke på själfva sadeln af Dolma-la, som uppnår den kolossala höjden af 5,669 meter. Å

blockets krön äro mindre block och stenar hopade till ett röse, som ger stöd åt en stång, från hvars spets vimpel- och trasbehängda snören utgå till andra stänger på marken. Massor af horn och benbitar, mest skulderblad af får, äro här offrade som gärder åt det pass, hvilket anses ligga halfvägs i vallfartskretsen. Då pilgrimen når fram till blocket, sätter han med tummen fast en smörklick i dess sida, rycker lös en test af sitt eget hår och fäster den i smöret. Han har då offrat både af sig själf och af sin egendom. Blocket liknade därför nu en gigantisk perukstock, hvars svarta lockar viftade i vinden. Att det icke med tiden blir alldeles totalt doldt af tibetanskt hår, beror väl därpå, att testarna tid efter annan falla af och blåsa bort.

I alla Dolma-blockets sprickor äro tänder instuckna, somliga af dem liknade hela radband af människotänder. Har du en tand lös, så för all del offra den åt passets andar! Tsering var alltför tandlös redan, annars hade han nog gärna lydt äfven detta bud.

Högar af trasor ligga kringspridda öfverallt; pilgrimen har alltid någon luna till öfvers att hänga på repen eller lägga vid blockets fot. Men man gifver icke blott, man tager. Vår gubbe tog en trasa ur högen; han hade en hel mängd af dylika reliker kring halsen, efter att hafva anammat en för hvarje hvarf.

Utsikten är storartad, ehuru man icke ser skymten af Kajlas. Men man ser helt nära i söder på den skarpa, svarta kammen mantelsnön och en hänggletscher, hvars blåa bräm är lodrätt afskuret vid södra stranden af den lilla moränsjön på passets östra sida.

Medan jag satt vid blockets fot och observerade och ritade ett panorama, kom en lama vandrande, lutad på

sin staf. Han bar en bok, en trumma, en »dortje» och en ringklocka samt i en korg på ryggen ett litet barn, som såg eländigt ut. Af barnets föräldrar, nomader där nere i dalen, hade han fått tsamba för ett par dagar mot det att han bure barnet kring berget, ty därigenom skulle det återfå sin förlorade hälsa. Många pilgrimer uppehålla lifvet genom dylika eller andra tjänster, och somliga göra vandringen för andra människors räkning. Laman med barnet beklagade sig öfver att han blott fullgjort tre hvarf och icke hade medel att fortsätta till tretton. Jag bjöd honom därpå.

Sedan satte han sig på passet med ansiktet åt det håll, där Kang-rinpotjes topp var dold, förenade händerna och läste en ändlös rad af böner i sjungande ton. Därpå gick han till blocket och föll ned med pannan mot marken, jag vet ej hur många gånger, men han höll ännu på därmed, då vi mellan nya blockmassor styrde kosan ned till den lilla runda miniatyrsjön Tso-kavála. Vi följa dess norra strand där en smal remsa öppet vatten finnes; eljes är sjön isbelagd och vår vän, gubben, sade att den aldrig går upp.

Men tiden lider som vanligt, vi måste raska på. Vi gå, rutscha, hasa utför branterna, där en rofva är lätt planterad. Gubben är säker på foten, han är gammal och van i dessa backar. Men ve honom, om han någonsin vände om och gick i orätt led. Ändtligen nå vi hufvuddalen, som i sin öfre del heter Tselung, i den nedre Lam-tjyker. Genom den stora högerdalen Kando-sanglam se vi nu österifrån högsta spetsen af Kajlas' topp, som åt NO riktar en skarp kant och alltjämt liknar en kristall. Vid två bredvid hvarandra byggda mane-kistor passeras gränsen mellan graniten och den därnedanför åter vid-

tagande konglomeraten. Ju längre ned vi komma desto talrikare bli fallblock af den sistnämnda bergarten, af den förra upphöra de slutligen så godt som alldeles. Vi färdas mot SV och lägra på taket af Tsumtul-pus kloster. Hela dagen hade jag under vandringen och vid alla rösen och rastställen icke hört annat än ett evigt surrande »om mane padme hum», och nu så länge jag var vaken den kvällen ljöd det åter ur alla vinklar och vrår »om mane padme hum».

Tempelsalen hade inga andra sevärdheter än en bild af Duk Ngavang Gjamtso, 1½ meter hög och sittande som i en skrifbordspulpet, vidare ett par mindre elefantbetar och en femarmad ljusstake från Lhasa. Besöket var därför snart nog undanstökadt, och vi redo därpå ned genom dalen, hvars älf småningom växer. Äfven här äro mane-kistor och tjortens uppförda och från dalmynningen, där åter en mängd granitblock ligga hopade, se vi ånyo Langak-tso och det härliga Gurla-berget.

Vid Tartjen-labrang hade vi nått vallfartens slutpunkt; 23 tält voro nu resta på platsen och vi blefvo föremål för den största uppmärksamhet, undfägnades med mjölk och tjang och rastade ett par timmar. Sedan lämna vi pilgrimernas väg på höger hand, och högt uppe på en dalterrass under den heliga toppen synes det fjärde klostret. Vid nordvästra hörnet af Langak-tso råder en egendomlig lokalvind, som uppjagar stoftet i verkliga moln, liknande röken från en brinnande stad. Och en stund senare sutto vi i allsköns ro hos de våra i lägret vid Khaleb.

Genom denna vandring kring det heliga berget, som jag tack vare en så oväntadt lycklig tillfällighet kunnat utföra, hade jag fått en ny inblick i tibetanernas religiösa

lif. Den hade varit som en repetitionskurs i alla de erfarenheter, jag i den vägen förut samlat. Ty icke nog med att jag fått se ännu några tempel, otaliga manekistor, tjortens och rösen och alla dessa påfund, med hvilka tibetanerna tillfredsställa sina religiösa behof, jag hade också sett dem under utöfvandet af vallfartens mångahanda förpliktelser i deras kretsgång kring det heligaste af alla berg.

Ännu är vår kännedom om Tibet alltför bristfällig, men någon framtida forskare skall förfoga öfver tillräckligt rikligt material för att på en karta öfver hela den lamaistiska världen kunna inlägga alla de stora pilgrimsvägarna till olika helgedomar. På den kartan skulle fjärran i norr talrika vägar samla sig likt ekrarna i ett hjul till Da Kuren, Majdaris tempel i Urga. Än tätare skulle radierna från hvarje bebodd punkt inom lamaväldets oerhörda område peka mot dess förnämsta brännpunkt, Lhasa. Något glesare skulle de förena sig i Taschi-lunpo. Från de yttersta utkanterna af Tibet skulle vi se otaliga slingrande vägar och stigar, som alla äro riktade mot det heliga Kajlas. Vi veta att de finnas, och det behöfves ingen fantasi för att tänka sig hur kartan skulle se ut. Men det är med pilgrimernas vägar som med vildgässens: vi äga ingen kännedom om deras noggranna förlopp. Mellan de stora brännpunkterna skulle kartan dessutom framvisa en mängd mindre vägstjärnor, likt strålar utgående från och samlande sig till en helgedom, ett tempel, en sjö eller en källa, och från hjärtat af hvar och en af dessa stjärnor ljuder till de troende ett rop, som i någon mån är besläktadt med Esaias maningsord (33: 20): »Blicka upp till Zion, våra högtiders stad. Dina ögon skola se Jerusalem!»

I tibetanens öron genljuder dock, icke blott på vandringen till vallfartens mål, utan under hela hans lif, ett annat språk, den mystiska formeln: »Om mane padme hum». Om denna lämnar Waddell bland annat följande meddelande: »Dess ordagranna betydelse är: 'O m! Juvelen är i lotusblomman! Hum! och den är riktad till bodisattvan Padmapani, hvilken, liksom Budda, framställes sittande eller stående inom en lotusblomma. Han är Tibets skyddspatron och utöfvar kontrollen öfver själavandringen. Ej underligt då att denna formel är så populär och oafbrutet upprepas af både lamas och lekmän, ty dess blotta uttalande tros komma återfödelsernas cykel att stanna och föra den, som uttalar den, direkt till paradiset. Sålunda försäkras i Mani-kah-bum med rapsodisk extravagans, att denna formel är kvintessensen af all lycka, välmåga och kunskap och det stora medlet till befrielse'. Ty o m afslutar återfödelsen ibland gudarna, m a ibland titanerna, n e såsom människa, p a d i djurform, m e såsom en Tantalus och h u m såsom en dödsrikets invånare. Och jämsides härmed gifves åt hvar och en af de sex stafvelserna just den färg, som tillkommer de sex stadierna af återfödelse, nämligen för o m det gudomliga hvita, åt m a det titaniska blå, åt n e det mänskliga gula, åt p a d det djuriska gröna, åt m e det tantaliska röda och åt h u m det helvetiska svarta.»

Köppen och Grünwedel öfversätta de fyra orden så: O, klenoden i Lotusblomman, amen!

Hvart man vänder sig i Tibet ser man dessa sex heliga stafvelser skrifna eller skulpterade och hör dem upprepas öfverallt. I hvarje tempel ha vi återfunnit dem i hundratusental, nej, i millioner, ty i de stora bönekvarnarna äro de tryckta med fin stil på tunt papper. På

klostertaken, på taken af enskilda hus och öfver de svarta tälten vaja de i form af brokiga vimplar. På alla vägar rida vi dagligen förbi dessa murliknande stenkistor, som äro betäckta med skifferskifvor, i hvilka formeln »om mane padme hum» blifvit inhuggen. Sällan stryker den minsta ödestig öfver ett pass, på hvars sadel icke ett kummel blifvit uppfördt, hvars stenar påminna den vägfarande om det beroende, i hvilket han lefver under goda eller onda andemakter. Och från toppen af hvarje sådan »lhato» eller »lhadse» utgår en stång eller ett spö med vimplar, af hvilka hvar och en i svart skrift förkunnar den eviga sanningen. Vid klippuddar utmed vägarna har man uppfört kubiska »tjortens» och »lhatos» i rödt och hvitt. I granitklippornas af väder och vindar planpolerade sidor finner man ofta buddabilder inhuggna, och under dem, liksom på nedfallna block, läser man i jättestora bokstäfver: »om mane padme hum». På stenkistorna, mellan hvilka en kedjebro är spänd öfver Tsangpo eller andra floder, äro välsignelsebringande rösen resta, och på alla dessa otaliga offerhögar ligga jakskallar och kranier af vildfår och antiloper. I jakens horn och i hans hvitblekta pannben är den eviga formeln inskuren och bokstäfverna ifyllda med rödt eller någon annan af de heliga färgerna. I oräkneliga exemplar och i många olika former återfinna vi den särskildt på de stråkvägar, som leda till templen och vallfartsorterna, samt på alla platser, där faror äro mera hotande, såsom vid bergspass och flodöfvergångar. Och äfven skinnfärjorna äro prydda med välsignelsebringande vimplar.

I hvarje karavan har åtminstone en, vanligen flera, af dess män en bönecylinder i sin hand. Med tillhjälp af en tyngd roterar den kring skaftets axel och är full-

proppad med pappersremsor, på hvilka den heliga formeln är tryckt tusentals gånger. Hela dagen i ända, hur lång resan än må vara, snurrar den troende sin bönemaskin och rabblar därvid i rytmiskt sjungande ton: »om mane padme hum». Milisen, som uppbådats för att taga fast ett röfvarband, har under ridten större förtroende för sina bönekvarnar än för sina bössor och svärd, och det värsta är att kanske bland röfvarna själfva finnas de, som under flykten snurra sina o m och h u m för att komma undan. En eller annan ryttare bland de eskorter, som vid olika tillfällen följde mig, var också beväpnad med en mane-maskin. Ständigt ser man detta bekväma böneinstrument i händerna på dem man möter. Herden vid sin hjord mumlar de sex stafvelserna, hans hustru då hon mjölkar tackorna; köpmannen då han är på väg till marknadsplatsen; jägaren då han på obanade stigar förföljer vildjaken; nomaden då han flyttar sitt tält till en annan betesmark; handtverkaren då han sitter vid sitt arbete. Med dem börjar han sin dag, och med dem på tungan går han till hvila. De äro icke blott dagens, utan hela lifvets A och O, Om och Hum.

Ständigt genljödo dessa mystiska ord i mina öron. Jag hörde dem i soluppgången och då jag släckte mitt ljus; icke ens i vildmarken var jag befriad från dem, ty mina egna tjänare mumlade »om mane padme hum». De höra till Tibet, dessa ord, de äro ett med Tibet, utan dem kan jag icke tänka mig de snöhöljda fjällen och de blåa sjöarna, de äro lika intimt förenade med detta land som surret kring en bikupa, som vimpelfladdret öfver passets kummel, som den eviga västanvinden och de dagliga stormarnas tjut.

Så är tibetanens lif från vaggan till grafven inflätadt

i en rad af religiösa påbud och vanor. På honom hvilar bördan att med sin skärf bidraga till klostrens underhåll och templens peterspenning. Då han vandrar förbi ett votivröse, lägger han en offersten på högen; då han rider förbi en mane-kista, glömmer han aldrig att lämna den på höger hand; då han skådar ett af de heliga bergen, försummar han icke att tillbedjande falla framstupa med pannan mot marken; i alla viktigare företag måste han, för sitt eget eviga väls skull, fråga lagfarna munkar till råds; då tiggarlaman kommer till hans tältdörr, nekar han icke att gifva en nypa tsamba eller en smörklimp; då han själf gör ronden genom tempelsalen, ökar han offerskålarnas förråd med en gärd, och då han sadlar sin häst eller lastar sin jak, gnolar han åter sitt eviga: »om mane padme hum».

Oftare än något Ave Maria eller Pater noster inom den katolska världen brusar öfver halfva Asien som en underton till människornas lif och vandringar om och om igen: »Om mane padme hum!» De gränslösa perspektiv, som af de heliga sex stafvelserna öppnas för den troende, uttrycker Arnold i de fyra sista verserna af »Asiens Ljus» med följande ord:

»The Dew is on the Lotus! Rise, Great Sun!
And lift my leaf and mix me with the wave.
Om mane padme hum, the Sunrise comes!
The Dewdrop slips into the shining Sea!»

XVII.

Upptäckten af Indus' källa.

Genast vid min återkomst till Khaleb sade jag åt den gamle gova, som hade det hopplöst otacksamma uppdraget att kontrollera mina steg, att jag nu ville taga vägen öfver Singi-kabab eller Indus' källa.

»Om ni beger er dit, bombo,» svarade han, »så skickar jag ögonblickligen en kurir till Garpuns, de båda höfdingarna i Gartok.»

»Jag tror icke att Garpuns ha något emot att jag tar en nordligare väg.»

»Jo, för fem dagar sedan mottogo Garpuns befallning från Lhasa att se noga till, att ni ej toge någon annan väg än stora landsvägen till Gartok. Garpuns skickade då ögonblickligen kurirer till tolf olika punkter, Parka, Misser, Purang, Singtod m. fl., att ni icke hade rättighet att begagna några sidovägar. Om icke detta bref kommit, skulle ni gärna ha fått gå norrut; nu kan jag för mitt hufvuds skull icke tillåta det.»

»Hvad ämnar ni göra, om jag helt enkelt försvinner en natt? Vi kunna köpa jakar i Tartjen och äro sedan oberoende af dem vi nu hyra af er.»

»Ja bevars, i Tartjen finns en man, som har sextio jakar, och får han se silfver, så säljer han dem. Men

jag underrättar genast Garpuns därom, och de komma att skicka folk efter er för att tvinga er tillbaka. Jakköpet är därför att i onödan kasta bort pengar. Om ni däremot låter hufvudmassan af er karavan följa stora vägen och själf gör en afstickare på några dagar emot norr till Singi-kabab och sedan åter förenar er med er karavan, skall jag icke lägga några hinder i vägen. Men det sker på er egen risk, och ni blir med all säkerhet stoppad, innan ni kommit till Indus' källa.»

Förvånad och glad öfver detta omslag i govans hållning, kom jag öfverens med Robert att han i mycket korta dagsmarscher skulle föra hufvudkaravanen till Gartok, under det att jag så skyndsamt som möjligt begaf mig till Indus' källa. Jag medtog icke mera saker än att de rymdes i en liten skinnväska, hade blott fem tjänare, däribland Rabsang som tolk och Adul som kock, våra sex egna djur och tre hundar, af hvilka en nykomling rymde under första dagsleden. Jag hade Roberts lilla tält, och arsenalen utgjordes af två bössor och en revolver, ty trakten sades vara mycket osäker för röfvare. Någon vägvisare kunde vi icke uppdrifva, men på vägen till Diri-pu, där vi åter lägrade, hittade vi en gubbe från Tok-djalung, som skulle gå tretton hvarf kring Kajlas, och han gaf oss åtskilliga värdefulla upplysningar, men kunde för intet pris förmås att följa oss längre.

Den 8 fortsatte vi uppåt genom den dal, som från Diri-pu går mot NNO och som leder till Tseti-la. Dess älf, spridd i många armar, hade under natten belagts med tunna ishinnor, liknande glas, sedan vattnet runnit undan. De försvunno dock snart i den nya dagens flöde. Dalen är ganska bred och vägen bär spår af liflig trafik, ehuru vi nu icke mötte ett lif. Murmeldjuren hvissla utanför

sina hålor, de ha icke mycket kvar af sommaren. Från många punkter ter sig Kang-rinpotje ståtligt, och vid sådana ställen äro alltid rösen uppförda af norrifrån kommande pilgrimer. Öfverallt härskar granit, någon gång förekommer kristallinisk skiffer. Vi följa de färska spåren af tre ryttare. Stigningen tilltager och landet blir allt mer högalpint. Bland väldiga block- och gruskäglor med porlande smältbäckar stiga vi ganska brant upp till passet, hvars höjd uppgick till 5,628 meter. Dess platå är ytterst flack och på dess norra sida uppslogs lägret CCXXXIV.

På kvällen rapporterade Rabsang att våra bränslesamlare hört hvisslingar och signaler, som besvarats från andra håll; de trodde säkert att det var röfvare och vågade icke sitta ute vid sin eld för att icke erbjuda lämpliga skottaflor. Jag lugnade dem med att inga röfvare skulle våga att öfverfalla en europé, men gaf order att nattvakten skulle passa på våra djur.

Natten förflöt lugnt, minimitemperaturen gick ned på — 8,8°; hösten hade återkommit till det ödsliga Tibet. Jag hade tagit för gifvet att Tseti-la var det definitiva passet, men vi hade icke kommit långt förrän vi sågo att dess mot norr gående bäck svängde mot vänster för att genom en markerad dal gå ned till Dunglung. Den tillhör alltså Satledsch och icke Indus, och Tseti-la är blott ett sekundärt pass. Men det verkliga passet, en ytterst flack daltröskel, nådde vi inom kort, och här ligger en liten grumlig sjö, ur hvars östra del den bäck utgår, som vi sedan hela dagen följa. Detta pass är Tseti-latjen-la och är en vattendelare mellan Satledsch och Indus. Dess höjd är lägre än Tseti-las, nämligen blott 5,466 meter, och det är beläget i Transhimalayas

hufvudkam. Kajlas befinner sig alltså på en ordentlig dagsresas afstånd söder om de båda flodernas vattendelare och tillhör helt och hållet Satledschs flodområde.

Från sjön följa vi denna Indus' lilla biälf mot norr. Dalbotten är vattensjuk och knölig. Här och hvar synas tre lägerstenar. En död häst låg i det förträffliga betet. Underligt att inga nomader stanna här! Ändtligen syntes på långt håll nedåt dalen några män med stora fårahjordar. Tundup Sonam och Ische skickas i kapp dem, och småningom uppnå också vi deras följe. De äro nomader från Gertse, som varit i Gjanima med salt och nu föra korn på sina fem hundra får. Hela dalen är hvitprickig af dessa, som trippa ganska kvickt och beta i förbifarten. Framför oss i norr synes en violett, brant bergskedja, hitom hvilken Indus säges flyta. Vi kommo öfverens med fårkaravanens män att lägra på samma ställe. De voro fem man högt, alla beväpnade med bössor och sade att trakten ofta hemsökes af röfvare; ibland äro dessa som bortblåsta, ibland slå de ned som en yrande vind, man vet ej hvarifrån.

Vårt läger vid Indus' strand (5,079 meter) kallade de Singi-buk. Åt öster syntes floddalen bred och öppen, men Indus själf är här en mycket obetydlig älf. Det förvånade mig därför icke alls att höra, att det blott var en kort dagsled till källan, om hvilken de sade, att den icke härstammade från snö eller gletscher, utan framträdde direkt ur marken. Floden kallade de Singi-tsangpo eller Singi-kamba och själfva källan Singi-kabab, ehuru vi sedan ofta hörde ordet uttalas som Sängä snarare än Singi.

En af de fem männen befanns ha mycket noga reda på oss. Han var nämligen bror till den Lobsang Tsering vid Dungtse-tso, som förra vintern hade sålt oss tre jakar

(se I. kap. XV). Nog var det en egendomlig lycka att vi skulle träffa på just honom! Han sade att han hört hur hyggliga vi varit mot hans bror och erbjöd nu sina tjänster — om han fick bra betaldt, förstås. Då han rest många gånger i dessa för européer absolut okända trakter och visade sig ha bra reda på alla pass, vägar och dalar, ansåg jag honom värd hvad som helst och högg till med sju rupees om dagen — det var ungefär hälften af hvad mina ladakis hade i månaden. Han accepterade naturligtvis och blef snart vår synnerliga vän.

Men därmed voro våra affärer icke afslutade. Gubben hade ju får och korn också i öfverflöd! Han gick in på att låta oss hyra åtta får och köpa deras bördor, som borde räcka för våra djur i en vecka. För hvarje får skulle vi betala en rupee i hyra, hvilket var väl starkt, då ett får är värdt mellan två och tre rupees. Gubben skulle alltså ha 18 rupees hvarje kväll så länge han var med oss — det var i alla fall godt pris, det gällde ju upptäckten af Indus' källa!

Den stora fårkaravanen hade redan brutit upp, då vi den 10 september följde dess spår med vår nye vägvisare, som på ett nionde får transporterade sin egen tsamba. Efter en timmes marsch korsade vi biälfven Lungdep-tju från sydost, i hvars fond tämligen flacka berg syntes.

Ett stycke högre upp var Singi-kamba vidgad till en bassäng, rik på medelstor fisk. Då vi kommo dragande, kilade fisken i täta stim uppåt älfven, passerande ett mycket grundt, svagt forsande ställe. Här bombarderades den af Rabsang, men blott en stackare blef vinsten. Då byggde vi en damm vid stranden, och i denna tvingade männen in fisken genom att gå och skrika och plaska i vattnet. Och så täpptes öppningen. Sedan detta spek-

takel upprepats tre gånger, hade vi 37 härliga fiskar, och jag riktigt längtade till middagen, som jag eljes plägade motse med en viss bäfvan, trött som jag var vid det hårda, torra fårköttet. Vår gubbe satt och såg på och trodde att vi blifvit spritt galna. Ett stycke högre upp stod fisken så tätt i en lugn bassäng, att dess vatten tycktes nästan svart af deras mörka ryggar.

Vi rida vidare uppåt dalen, på höger hand lämnande ett rödt, bullformigt bergsparti, kalladt Lungdep-ningri. Midt emot vid norra dalsidan syntes två ståtliga exemplar af Ovis Ammon betande på en kägelformig höjd. De buro präktiga horn och förde hufvudet kungligt. De märkte oss snart och gingo långsamt uppåt branterna. Men de voro för intresserade af våra rörelser för att märka att Tundup Sonam med bössan på ryggen gjorde en omväg för att öfverraska dem från bergets andra sida. En stund senare hördes ett skott, och en god timme sedan vi lägrat kom Tundup knogande på så mycket kött af sitt offer han orkade bära. Vi fingo sålunda ett nytt bidrag till vårt ganska knapphändiga proviantförråd, och Tundups bragd ökade glansen af denna oförgätliga dag. På kvällen gick han och hämtade mera kött och medtog också vildfårets hufvud, som jag ville gömma som ett minne af dagen vid Indus' källa.

Stigningen är ytterst långsam. Singi-jyra är ett skrofligt klipparti i norr med ett stort hål tvärs igenom kammen; Singi-tjava är ett mera dominerande parti i söder. Sedan korsas Mundjam-dalens flöde, kommande från sydost. Af Indus återstår sedan blott en obetydlig bäck, och en del af dess vattenmängd härstammar från ännu en sydostlig dal, nämligen Bokar. En stund senare lägra vi vid källans öga, som är så väl maskeradt, att man lätte-

ligen skulle kunna gå miste därom, om man ej hade vägvisare.

Från de nordliga bergen faller en flack gruskägla eller rättare grusbeströdd sluttning ned mot jämna, öppna dalbotten. Vid dess fot framträder en häll af en hvit, nästan horisontalt lagrad bergart, vid hvars fot en rad af små källor gå i dagen, bildande algrika gölar, samt den källbäck, vi följt, och som är det allra öfversta och första af den sedan så mäktiga Indusfloden. De fyra största källorna hade i själfva ögat en temperatur af 9,2, 9,5, 9,8 och 10,2°. De sades vinter och sommar flöda lika, men sväila något efter regndigra tider. På vintern fryser deras vatten i kakor ett litet stycke nedanför deras ögon. På krönet af hällen äro tre höga rösen och en liten kubisk »lhato», innehållande offerpyramider af lera. Och där nedanför är en fyrkantig mane-kista med prydlig skrift å hundratals skifvor af röd sandsten, dels i fin, tät

Den punkt där de båda Indusarmarna mötas. Sänkan längst till höger på bilden visar den östra Indus-armens dalgång.

skrift, dels med blott en femtio centimeter hög bokstaf på hvarje sten. På ett par äro lifvets hjul skulpterade, på en annan en gudabild, som jag behöll såsom minne af Indus' källa.

Nomadkvinna från trakten af Jumba-matsen.

Vår vägvisare sade att Singi-kabab hyllas såsom varande af gudomligt ursprung. Då vägfarande komma till denna punkt eller till någon del af öfre Indus' lopp, taga de upp vatten i händerna och dricka och väta ansiktet och hjässan därmed.

Genom de rekognosceringar, som år 1867 utfördes af Montgomeries punditer, blef det bekant att den östra Indus-armen var den egentliga källfloden, och jag hade senare tillfälle att genom exakta mätningar visa att den västra, Gartok-floden, är betydligt mindre. Till källan lyckades ingen af punditerna framtränga och den, som

Nomadkvinna från trakten af Jumba-matsen.

kom den närmast, eller till en punkt, belägen fem svenska mil därifrån, blef öfverfallen af röfvare, hvilka tvingade honom att vända om. Därför har ända till vår sena tid den missuppfattningen varit gängse, att Indus tog sitt ursprung från norra sidan af Kajlas. Och tack vare dessa förträffliga röfvare blef upptäckten af Indus' källa förbehållen åt mig och mina fem ladakis.

En oförgätlig afton och natt tillbringades vid denna

i geografiskt hänseende så viktiga punkt, som befinner sig 5,165 meter öfver hafvet. Här stod jag och såg Indus välla fram ur klipphällens sköte. Jag stod och såg denna oansenliga bäck slingra sig nedåt dalen och tänkte på alla de öden, den har att upplefva, innan den i klingande crescendo sjungit ut sin brusande sång mellan klippväggarna allt ned till hafvet, där ångbåtarna i Karatschi ligga och lasta och lossa sina varor. Jag tänkte på dess rastlösa gång genom västra Tibet, genom Ladak och Baltistan, förbi Skardu, där aprikosträden stå vid stranden och nicka öfver vattnet, genom Dardistan och Kuhistan, förbi Peschawer och öfver västra Pendschabs slätter, för att slutligen drunkna i det salta hafvets varma vågor, alla trötta floders Nirvana och eviga hvilohamn. Jag stod och undrade, om den macedoniske Alexander, då han för 2,200 år sedan gick öfver Indus, hade en aning om hvar källan fanns, och jag gladde mig åt medvetandet att, utom tibetanerna själfva, ingen annan än jag framträngt till denna punkt. Stora svårigheter hade rests i vår väg, men högre makter hade skänkt oss triumfen att få uppnå både Brahmaputras och Indus' verkliga källor, ursprunget till dessa båda världshistoriska floder, som likt en krabbas dubbelklo famna det högsta af alla jordens bergssystem — Himalaya. Ur himmelens läglar födas deras första flöden, och de vältra sina vattenmassor ned mot låglandet för att gifva lif och näring åt ett halft hundratal millioner människor. Här uppe stå klostren tysta och hvita vid deras stränder, i Indien spegla sig pagoder och moskéer i deras vatten; här uppe stryka vargar, jakar och vildfår omkring i deras dalar, därnere i hinduernas land tindra tigrars och leoparders ögon likt glödande kol under djunglerna, som kanta deras stränder, och gif-

tiga ormar slingra i strandbankarnas snår. Här i vårt ödsliga Tibet piskas deras böljor af frostbitna stormar och isande snöyra, där nere på låglandet hviska varma vindar i palmernas och mangoträdens kronor. Jag tyckte mig stå och lyssna till bruset af de båda sedan urminnes tider ryktbara flodernas lifspulsar, till den id och äflan, som genom otaliga generationer fyllt oräkneliga människolif, flyktiga och korta såsom myggens och gräsets, vandrare på jorden och tidens gäster, som blifvit födda vid deras böljande lopp, druckit af deras vatten, från deras flöden gjutit lif och must i sina åkrar, lefvat och dött på deras stränder och från deras dalars skuggiga frid lyft vingarna mot hoppets anade rymder. Icke utan stolthet, men också med en känsla af ödmjuk tacksamhet stod jag nu här och visste mig vara den förste hvite man, som någonsin framträngt till Indus' och Brahmaputras källor.

Tält i Gartok.

XVIII.

Ett beslut.

Från Indus' källa drogo vi med vår välvillige vägvisare allt vidare mot nordost till en trakt, som heter Jumbamatsen och ligger på 32° N. Br. Och därifrån styrde vi kosan till Gartok, västra Tibets hufvudort och de båda Garpuns residens, dit vi anlände den 26 september efter många äfventyr och efter att i Djukti-la (5,825 meter) för femte gången hafva korsat Transhimalaya. Jag hinner nu icke stanna vid skildringen af denna färd, som till största delen förde genom okändt land. Men öfver Djukti-la hade mr Calvert gått ett par år förut.

I Gartok (4,467 m.) inträdde våra öden i ett nytt skede. Det blef en vändpunkt i denna resas krönika. Till en början kom jag åter i beröring med den yttre världen. Thakur Jaj Chand, den brittiska handelsagenten, öfverlämnade genast vid min ankomst en diger post, en hel mängd

bref från mitt älskade hem, från lord och lady Minto och deras döttrar, från öfverste Dunlop Smith, Younghusband, O'Connor, Rawling och många andra vänner i Europa och Asien. Däremot hade ännu intet hörts af om den stora transport, jag väntade från Simla, men någon tid senare fick jag från Dunlop Smith höra, att den afgått och i

Gulam Razuls tältläger i Gartok.

sinom tid skulle komma. Till dess måste vi alltså lugna oss.

Garpuns skickade genast välkomstgåfvor med de vanliga artigheterna; de voro för förnäma att komma på besök, och jag gick därför följande dag till dem. Den äldre var sjuk, den yngre, en 35 års man från Lhasa, af distingeradt utseende, tog mycket artigt emot i sitt enkla re-

sidens och var så föga förgrymmad öfver de friheter, jag på sista tiden tagit mig, att han icke ens frågade hvar jag varit. Det såg nästan ut som en ödets ironi att ett så vänligt och i medgifvanden långt gående bref, som det jag ur Garpuns hand mottog från Lien Darin, icke nådde mig förr än det var för sent. Så fort Lien Darin erhållit mitt bref från Raga-tasam, hade han skickat två kineser efter mig och de hade fullmakt att med mig öfverenskomma om den väg, jag skulle taga. »Ty,» säger Lhasas amban, »det skall glädja mig att veta att ni reser den väg ni tycker bäst om.» Han var öfvertygad om att hvilken väg jag än tog, skulle mina rörelser ej kunna ge anledning till några politiska komplikationer. Och han slutar med orden: »Nu hoppas jag att ni skall få en lycklig och fridfull resa tillbaka, och jag skall bedja till Gud för er goda hälsa och välfärd.»

Hur ångrade jag icke nu att jag icke legat kvar i Saka, så mycket mer som Garpun visste att de båda kineserna med en eskort af fyra tibetaner uppnått denna plats två veckor sedan vi brutit upp. Men Garpun var vänligt stämd, han var den mäktigaste mannen i hela västra Tibet och kunde öppna alla portar, om han vågade och ville.

Väl var jag glad och tacksam öfver de resultat jag redan lyckats bärga: förutom flera andra problem, som blifvit lösta, hade jag i fem pass korsat Transhimalaya, nämligen i Sela-la, Tjang-la-Pod-la, Angden-la, Tseti-latjen-la och Djukti-la, af hvilka de fyra första voro förut okända. Men mellan Angden-la och Tseti-latjen-la hade jag lämnat en lucka i Transhimalayas förlopp, af fulla femtio svenska mils längd. Om detta område kände man intet annat än de toppar, som synas från Ryders väg och som

vinkelmättes af honom och Wood, och dessutom ägde vi några sväfvande uppgifter från Nain Sings resa af 1873, som dock löper norr om den hvita fläcken. Och denna fläck hade ännu en areal af 1,200 sv. kv.-mil. Jag kunde icke vända hemåt utan att hafva gjort allt, som stod i mänsklig makt för att korsa det okända landet åtminstone på en enda väg. Just här löpte den linje, som är en vattendelare mellan Indiska oceanen och de afloppslösa saltsjöarna på Tibets platåland; här kunde man ana tillvaron af floder och sjöar och här låg den stora provinsen Bongba, från hvars landamären så många dunkla rykten nått oss både från norr, öster och söder. Men det största och viktigaste af allt var dock svaret på denna fråga: fortsätter Nien-tschen-tang-la oafbrutet hela vägen genom Tibet mot väster och nordväst norr om Tsangpo och öfra Indus? Ingen europé och ingen pundit hade vågat sig på detta problem, men Hodgson, Saunders och Atkinson hade för åtskilliga år sedan på sina kartor öfver Tibet inlagt en hypotetisk bergskedja. Existerade den verkligen, eller dolde den hvita fläcken en labyrint af kedjor eller ett relativt flackt platåland, från hvars sockel spridda snötoppar och kedjor reste sig? Hypoteser äro absolut värdelösa i jämförelse med bevisade fakta. Och det var sådana jag ville skaffa, och jag visste att om jag nu icke lyckades att inträngа i det land, som på den sista engelska kartan öfver Tibet (1906) icke innehåller något annat ord än: Unexplored (se I, sid. 3), så skulle en vacker dag någon annan resande komma och beröfva mig denna eröfring, och den tanken kunde jag icke lida.

I Gartok uppehöll sig nu min gamle vän från Leh, den rike köpmannen Gulam Razul. Med honom rådgjorde jag, och han skulle bli min räddande ängel. Han

såg vår ställning i mycket ljusa färger, ty Garpun stod i skuld till honom för sjutusen rupees och fruktade hans makt; han kunde därför utöfva ett tryck på vicekonungen öfver västra Tibet. Först pröfvade han en list, som dock misslyckades totalt; Garpun svarade att hans hufvud var honom för dyrbart för att han skulle äfventyra det genom att tjäna en europé, som icke hade tillåtelse att resa i landet. Sedan försökte vi med guld, hvarpå Garpun gjorde en dramatisk gest och svarade: »om detta hus vore af guld och ni skänkte mig det, skulle jag icke ta det; om ni går på förbjudna vägar, skickar jag beväpnade män efter er, som tvinga er tillbaka.»

Han var omutlig, och han var för stark för oss. Hur ångrade jag icke nu att jag icke fortsatt allt längre mot öster, då jag vid Indus' källa och Jumba-matsen åtnjöt fullkomlig frihet! Men nej, det hade icke gått, min kassa var då för klen, jag hade blott fem man med mig och kunde icke lämna den öfriga karavanen vind för våg.

Hur skulle det vara att söka sig ned åt Nepal och därifrån på obevakade vägar återvända till Tibet? Nej, det skulle aldrig gå, Himalaya-passen skulle nu snart stängas af snö! Nå, men om vi försöka att krångla oss in i Rudok och därifrån gå österut? Nej, Rudok är fullt af spioner, och snart fick Gulam Razul höra att Garpun gifvit order öfver hela sitt land, att jag skulle stoppas hvarhelst jag visade mig utanför den stora stråkvägen till Ladak.

Så dryftade vi och funderade dag ut och dag in, än i mitt, än i Gulam Razuls tält, och väntade därunder på transporten från Simla, hörde bjällror klinga, då kurirer kommo östanifrån, sågo den ena köpmannen

Gulam Razul, lutad mot en stapel kinesiskt tegelte i Gartok.

efter den andra från årets marknad vända åter till Lhasa, träffade »serpun» eller guldkontrollören, som kom från Tok-djalung, och kände höstkölden bita allt hvassare i vårt skinn och gå ned ända till 24°.

Då mognade i ensamma stunder mitt beslut: jag går tillbaka till Ladak och inträngер liksom förra året från norr i Tibet, korsar hela landet ännu en gång diagonalt och tränger tvärs igenom den hvita fläcken. Väl vet jag

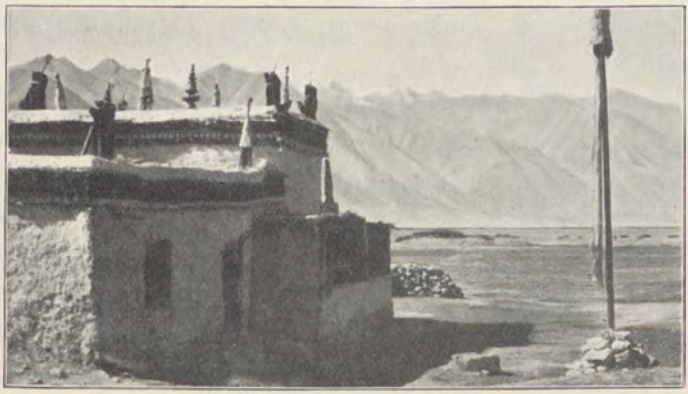

Klostret i Gar-gunsa.

att det med denna oerhörda omväg kräfver ett halft år att nå trakter, som ligga på blott en månads afstånd från Gartok; nog kommer det att kosta en ny karavan och bli en ny krönika om äfventyr och faror; och vintern väntar oss med sin arktiska köld! Men det måste dock ske, och jag vänder icke om, förrän oöfverstigliga hinder resas i min väg. Det blir en risk att i Ladak beträda engelskt skyddsområde, jag måste därför skynda mig på andra sidan gränsen. Rawlings och Deasys gebiet kan jag icke undvika, men hvad betyder det, mitt

mål är det okända landet, som jag skall söka uppnå på hvilka vägar det vara må.

Gulam Razul och Robert voro de enda som invigdes i den nya planen; på dem kunde jag lita blindt. Under våra rådplägningar talade vi persiska, och Robert höll utkik att inga lyssnare nalkades mitt tält. Gulam Razul åtog sig att ordna den nya karavanen från Leh; den skulle i tid infinna sig i Drugub, där mina sista tretton tjänare skulle få afsked; de voro trötta och utslitna och längtade hem. Gulam Razul svarade för en ny uppsättning af folk.

Den 20 oktober lämnade vi Gartok för att i Gargunsa invänta transporten från Indien. Äfven Gulam Razul, Thakur Jaj Chand, postmästaren Deni Das och läkaren Mohanlal begåfvo sig dit. Robert hade i Gartok fått en sorglig underrättelse, hans äldre bror hade dött i bortre Indien; nu träffades han af ett nytt slag, hans lilla tioåriga bror hade drunknat i Srinagar. Han var därför otröstlig och bad att få resa hem till sin mor, som nu blott hade en son kvar. Jag skulle alltså förlora också honom!

Gulam Razul hade tre stora tält inom en rishäck. Där satt han som en pascha på sina divaner och rökte en stor vattenpipa af silfver och tog emot sina gäster med orientalisk värdighet. Han var jovialisk och gemytlig, åtog sig allt och visste ej af några svårigheter. Då vi nu planerade och gjorde upp långa listor på allt, som skulle köpas, och då det i längden var omöjligt att hemlighålla min återkomst till Ladak, utspridde vi det ryktet, att jag behöfde en liten karavan, med hvilken jag ämnade mig till Khotan och på våren vidare till Peking. Det gällde för hela planens lyckliga genomförande att

ingen fick hysa några misstankar om mina verkliga afsikter. Ty i sådant fall hade särskilda order skickats till Rudok och till nomaderna i Tjang-tang. Mina egna tjänare och Hadji Naser Schahs hela hus trodde, att det var meningen att gå till Khotan och att jag uppgifvit alla tankar på Tibet. Jag gick så långt att jag från Drugub skickade ett telegram till Reuters korrespondent i Indien, min vän mr Buck, att jag startade på en liten tripp till Khotan. Det gällde nämligen att också vilseleda mandarinerna i Peking. Om ingen annan ville hjälpa mig, fick jag väl hjälpa mig själf, med list och maskerade vägar om så behöfdes. Ingen af mina vänner i Indien fick ha en aning om mina verkliga planer; icke ens öfverste Dunlop Smith; det hade naturligtvis varit taktlöst att försätta dem i en belägenhet, där de antingen måste förråda mig, eller vara illojala mot sin egen öfverhet. Förutom Gulam Razul och Robert voro endast mina föräldrar och syskon invigda, men tyvärr uppgaf jag för dem en alltför optimistiskt kort tidsfrist, och deras oro ökades därför dag för dag då inga underrättelser kommo och de trodde att jag gått förlorad.

Den 29 oktober kommo Gulam Razuls mulåsnor och underkastades en genomgående mönstring. De voro i yppersta kondition, små, härdiga och feta, hemma från Lhasa, vana vid luftförtunningen och kunde, enligt sin ägares utsago, tåla vid hvad som helst. Gulam Razul erbjöd sig till och med att återköpa dem för samma pris, jag gifvit, om de komme lefvande tillbaka. Jag köpte alla tjugu för ett pris af 1,780 rupees. Själfva hade vi blott fem djur kvar, sedan en liten hvit mula i Gartok blifvit rifven af vargar. En hel flock hade öfverfallit våra sex sista djur, nattvakten hade intet kunnat

uträtta, mulan hade blifvit ohyggligt sargad och sprang ännu med inälfvorna släpande efter sig. Den sista mulan från Poonch fanns ännu kvar; min lilla hvita ladakihäst och en hans landsman voro veteraner från Leh.

För öfrigt åtog sig Gulam Razul att skaffa femton prima hästar från Ladak till ett pris af 1,500 rupees. Öfriga uppköp voro: korn för djuren 60 rupees; ris 70 r.; tsamba 125 r.; säckar för provianten 60 r.; kläder åt de nya männen 152 r.; smör 80 r.; te 50 r.; stearin-

Våra lastjakar i öfre Indus' dal.

ljus och socker 104 r.; en Lhasapäls åt mig 40 r.; en sofsäck af mjukt getskinn åt mig 25 r.; hyra för transporten af mitt bagage till Leh 40 r.; hyra för de nyköpta sakernas transport från Leh till Drugub 20 r. I Leh skulle elfva man anställas och blott sådana utväljas, som tjänat Hadji Naser Schahs handelshus och voro kända som ärligt och hederligt folk. De skulle få 15 rupees hvar i månaden, ehuru de eljes aldrig hade mer än 12; tre månaders lön fingo de i förskott. Karavan-baschi fick 50 rupees i månaden och skulle väljas med särskild

omsorg. Hela min skuld till Gulam Razul uppgick till inemot fem tusen rupees, ty de som hade besvär med alla uppköp skulle få gratifikationer från öfverskottet. Till öfverste Dunlop Smith skref jag en förbindelse på hela beloppet att utbetalas till Gulam Razul, för den händelse jag aldrig komme tillbaka.

Den 30 oktober skickade Gulam Razul sin son till Leh för att ordna den nya karavanen, som senast den 30 november skulle infinna sig, fix och färdig, i Drugub.

Fyra af de fem polismän, som förde min post från Simla till Gar-gunsa.

För de viktiga tjänster, Gulam Razul här gjorde mig, erhöll han sedermera guldmedalj »för utmärkt tjänst» af konung Gustaf af Sverige, och hos indiska regeringen rekommenderade jag honom till hederstiteln Khan Bahadur, som han också erhöll; härvid åberopade jag mig dock endast på de stora kommersiella tjänster, han gör det indiska kejsarriket.

I Gar-gunsa fick jag kännedom om det nya fördraget mellan England och Ryssland, som afslöts i september samma år. »Storbritannien och Ryssland förbinda sig

ömsesidigt att för de tre följande åren icke utan föregående öfverenskommelse tillåta någon vetenskaplig expedition af hvad slag den vara må att tränga in i Tibet, samt uppfordra Kina att göra detsamma.»

Det var som om denna klausul blifvit uppfunnen enkom för min räkning! Jag nämnde icke ett ord därom åt Gulam Razul. Men jag insåg att jag som europé icke vidare kunde resa i Tibet. Det hade lyckats förra året, medan den politiska ställningen ännu var sväfvande. Men jag hade gifvit både kineserna och tibetanerna en lektion och visat dem att det var möjligt för en europé att diagonalt korsa hela landet. Jag hade satt vapen i deras händer mot mig själf. En andra gång skulle det icke lyckas. Nu skulle de hålla ögonen öppna i det bebodda landets periferier. Därför skulle jag resa under förklädnad för att väcka så liten uppmärksamhet som möjligt och en ny kurir afskickades till Leh för att anskaffa en fullständig ladakidräkt af muhamedansk snitt. Äfven Gulam Razul ansåg att det under alla förhållanden var klokast att resa i egenskap af köpman. Den nya karavanledaren skulle vara vår höfding, själf skulle jag vara den ringaste bland hans tjänare och under alla öfverläggningar försvinna i skuggan.

Det hela var ett högt spel, ett politiskt och diplomatiskt schackparti, där insatsen var mitt eget lif — eller stora geografiska upptäckter. Jag, som hittills alltid stått på vänskaplig och förtrolig fot med tibetanerna, måste nu undvika dem som fiender, jag skulle icke kunna se en tibetan i ögonen och måste dölja mina egna för att icke ertappas. Därför anskaffades stora runda, mörka glasögon med korgrand, af det slag som användas både i Tibet och Ladak; på deras insida fastsatte jag slipade

glas af den kaliber, som mina ögon kräfva. Den europeiska utrustningen måste göras så minimal som tänkbart var; stora fotografiapparaten och båten fingo sålunda följa det öfriga bagaget till Leh, och jag medtog blott en liten Richards' kamera.

Hufvudsaken var att jag i de bebodda trakterna uppträdde med orientalisk självbehärskning och fullkomligt passivt. För mig själf sväfvade utgången af denna vilda plan i ogenomträngligt dunkel. Jag visste blott att jag från Drugub skulle gå mot norr i riktning af Kara-korum-

Portal i Taschi-gangs kloster, på vägen från Gar-gunsa till Ladak.

passet, sedan böja af mot öster och sydost, från Lemtjung-tso söka korsa den hvita fläck, som var belägen söder om Bowers route af 1891, för att därifrån fortsätta genom den stora hvita fläcken norr om öfre Tsangpo. Lyckades detta, skulle jag antingen gå till Indien genom Nepal eller öfver Gjangtse, där jag kanske ändå skulle få tillfälle att träffa major O'Connor, något som jag så ofta längtat efter. Gulam Razul rådde mig att se

Indus vid Taschi-gang.

noga upp, ty i Drugub har Rudok-dsong en spion, som inlämnar rapporter om européernas rörelser på engelska sidan af gränsen. Han var ett af våra värsta blindskär, och tibetanernas misstänksamhet hade redan uppväckts, sedan de sett att jag köpt tjugu mulor af Gulam Razul. Garpun skickade till och med bud med förfrågan, hvartill jag skulle använda dem, och det svarades att de skulle gå till Khotan.

Thakur Jaj Chand hade skickat sin förträffliga jamadar för att möta transporten från Indien, och ändtligen i början af november fingo vi bud att den var i

Major W. F. O'Connor,

brittisk handelsagent i Gjangtse; nu konsul i Seistan.

antågande. Då föreslog Robert att med några af våra nya mulor fara och möta de efterlängtade gästerna. Sent på kvällen den 6, då jag redan gått och lagt mig, kommo de alla. De voro fem polismän från Rampur; en af dem hade lunginflammation och var mera död än lefvande, och Robert hade funnit dem så frostbitna och tillintetgjorda, att han fått lof att ge hela sällskapet massage för att få lif i dem.

En rast på vägen till Ladak.

Genast gaf jag order att tända en väldig eld och sätta på te. De kommo fram med sina lastade mulor. Två voro muhamedaner, tre hinduer, alla i mörkblå uniformer, med höga blå och hvita turbaner och buro gevär med bajonetter på. Jag hälsade dem välkomna, tackade för det utmärkta sätt, hvarpå de utfört sitt uppdrag och lät deras korporal redogöra för deras bistra öden öfver Aji-la. Sedan fingo de sina sofplatser i ett tält och följande dag inspekterades de nio kistor, som skickats mig af öfverste Dunlop Smith. Tre af dem innehöllo 6,000 rupees i silfver, endast drottningar, inga kungar, ty tibe-

tanerna ta icke emot rupees med kungens bild. De öfriga lådorna innehöllo konserver af alla slag, jam, chokolad, ost, cakes och biscuits, cigarrer, cigarretter och piptobak, guld- och silfverur och revolvrar med ammunition, allt afsedt till gåfvor, patroner till ett par af våra bössor, anteckningsböcker och kartpapper, ett helt bibliotek af nya romaner, Jack Londons »The call of the wild», en gåfva af O'Connor och en passande lektyr för de äfventyr som väntade oss, en anemometer och en areometer, gåfvor af d:r Gilbert Walker, chefen för meterologiska centralanstalten i Simla, och en mängd andra lika nödvändiga som välkomna saker. Den älskvärda öfversten, hans lika älskvärda syster, miss Mary, och hans dotter, miss Janet, hade haft ett förfärligt besvär att köpa alla dessa saker, packa dem och skicka dem till Tibet; deras godhet gjorde att jag en lång tid bortåt lefde som en prins, och jag kan icke nog tacka dem därför.

Nu hade vi ingenting att vänta på längre. Polismännen fingo hederligt betaldt, och jag bekostade deras återfärd och gaf dem vinterkläder öfver lag. Tog ett hjärtligt farväl af min hederliga vän, Gulam Razul, utan hvars hjälp den nya resan hade varit omöjlig, tackade Thakur Jaj Chand och de andra hinduerna för deras vänlighet och bröt upp den 9 november mot nordväst, följande öfre Indus' lopp.

Den 26 nådde vi Tanksi, där traktens honoratiores och själfva tesildar af Leh voro oss till mötes. De hade alla hört att jag skulle resa till Khotan midt i vintern. Följande dag anslogs till hvila, ty här skulle alla mina gamla tjänare, utom Robert och Rub Das, gurkhan, få afsked. Sedan jag ätit min frukost, bar Tsering ut tallrikarna och skålarna, hvilkas emalj nu visade betänkliga

luckor. »Det är sista gången du serverat mig, Tsering, du har tjänat mig troget och väl.» Då började gubben att gråta och skyndade sig ut.

Sedan kallade jag dem alla till mitt tält och höll tal till dem. I trohet och lydnad hade de slitit ut sig i min tjänst och voro väl värda den trefnad och det lugn, som i familjekretsen väntade dem vid hemmets härd. Jag önskade dem lycka och välgång för framtiden och på-

Gudabilder i Tjuschul-gumpa nära Panggong-tso, på vägen till Tanksi.

minde dem om den förlust vi alla lidit genom Muhamed Isas död, han som ordnat allt så klokt och samvetsgrant, då vi sist voro församlade i Tanksi. Och för att visa att icke blott vi saknade honom, läste jag upp hvad Younghusband, O'Connor och Rawling skrifvit till mig om hans bortgång.

Medan deras fem hästar och fem jakar lastades med deras pick och pack, fingo de i tur och ordning komma till mitt tält och mottaga sin lön jämte gratifikationer. Tsering, Rehim Ali, Schukkur Ali och Tundup Sonam fingo extra penninggåfvor, de tre sistnämnda hade för

min skull utsatt sig för lifsfara. Tsering bad att få behålla den halta hunden från Ngangtse-tso; hans skall utanför gubbens koja i Leh skulle påminna honom om hundens vakttjänst vid våra lägereldar i Tibet. Schukkur

Öfverlaman i Tjuschul-gumpa.

Ali fick behålla en annan hund från samma trakt. Då hade jag kvar blott bruna Puppy, som jämte Robert och mulan från Poonch hörde till de äldsta veteranerna i karavanen, ty de hade varit med från Srinagar.

Och så kom det sista afskedets och skilsmässans bittra

ögonblick. Så mycken sorg, så mycken högljudd gråt! De kunde knappt slita sig ifrån oss. Tesildar blef gripen af att se så mycken tillgifvenhet från dessa enkla arbetares sida. Men det var starka band, som sletos, ty

Öfverlaman i Tjuschul-gumpa.

det finns väl intet, som så förenar män som gemensamt utståndna lidanden och faror. Själf kände jag det kväfvande trångt och stramt någonstans uppe i halsen, och då de ändtligen med dröjande steg följde sina jakar på vägen nedåt Drugub, stod jag kvar och såg efter dem

så länge de syntes. Så torkade mina tårar innan jag kom tillbaka till tältet, där Robert och tesildar väntade med te och kakor, serverade af Rub Das. Det var som grafölet efter en jordafärd, där man lagt en krans af violer på grafven öfver en bortgången vän.

Följande morgon vaknade jag till något alldeles nytt. Alla de gamla voro som bortblåsta och det var tomt och ödsligt efter dem. Robert afläste som vanligt de meteorologiska instrumenten, och Rub Das, tyst som en tomte, satte in min frukost. Jag var glad öfver att icke känna en skymt af tvekan. Samma ängel, som skyddat oss under den förra färden, skall nog följa våra steg äfven nu. »Jag hör på afstånd suset af hans vingar» däruppe i Tjang-tangs kalla vinternätter.

Tsering och Bruna Puppy.

Några af våra hästar och mulor i Drugubs by.

XIX.

Ett nytt kapitel.

Så fort vi voro färdiga stego vi till häst och redo ned till Drugub. Den gamla byn aftecknade sig snart med det hus, där jag bodde för sex år sedan, och den trädgård, där vi hvilade år 1906. På en terrass nedanför byn stodo våra tre vanliga tält och ett fjärde. Jamadaren Ische, den åldrige Hiraman, som aldrig försummat att möta mig, och den unge Anmar Dju, också en af mina gamla vänner, salamade och presenterade den nya uppsättningen af tjänare. Dessa tre hade af tesildar fått order att följa mig till Schejok.

»Hvem är karavan-baschi?» frågade jag.

»Jag,» svarade en liten och skrynklig äldre man, som hette Abdul Kerim och var klädd i en stor gul päls.

»Hvad heta de andra?»

»Kutus, Gulam, Suän, Abdul Rasak, Sedik, Lobsang, Kuntjuk, Gaffar, Abdullah och Sonam Kuntjuk.»

»Ni äro alltså elfva man inalles, tre lamaister och åtta muhamedaner.»

»Ja väl, sahib.»

»Jag skall framdeles anteckna era namn, er ålder, er hemort, de resor ni gjort, den tjänst ni utfört o. s. v.» — Det visade sig att högst få af dem förr varit i någon europés tjänst, men alla hade tjänat hos Hadji Naser Schah, och hans son, Gulam Razul, ansvarade för dem. Fyra hade varit i Lhasa, nästan alla muhamedanerna i Jarkent, alla sågo trefliga och glada ut och stodo i sin mannaålders bästa kraft.

»Hvem af er är min kock?»

»Jag,» svarade Gulam, en liten klassisk janne, som såg allvarsam ut, och som just fick en lektion af Rub Das hur jag skulle passas upp.

»Är ni alla ladakis?»

»Ja, sahib, alla utom Lobsang, som är tibetan från Gar-gunsa, men gift sig i Leh och är i tjänst hos Hadji Naser Schah.»

Jag drog mig något för att medtaga en tibetan på en färd, där det just gällde att så länge som möjligt föra tibetanerna bakom ljuset. Hur lätt skulle han icke, om fara hotade, kunna förråda mig åt sina landsmän! Jag funderade starkt på att utbyta honom mot någon annan eller helt enkelt lämna honom kvar; men hur ofta hade jag icke sedan anledning att glädja mig öfver att jag icke satte den tanken i verket! Om jag undantager de fyra ryska kosackerna, Muhamed Isa och Robert, var Lobsang den bästa tjänare, som någonsin följt mig på ödsliga vandringar genom Asien. Han var en präktig karl, och jag minns honom med glädje och värme.

Dansande kvinnor i Ladak.

Alla hälsades de nu välkomna i min tjänst, i det jag uttalade min förhoppning om, att de skulle göra sin plikt liksom sina företrädare, lofvade dem femtio rupees hvar i extra gåfva, om de skötte sig väl, och svarade för deras hemfärd, från hvilken punkt vår resa än skulle sluta, alldeles som förra gången. Då det blifvit bekant i Leh att jag behöfde nya tjänare för färden till Khotan, hade Guffaru och alla de från Toktjen hemförlofvade männen anmält sig och enträget bedt att åter få bli

Flickor i Tjuschul (Ladak).

stadda i min tjänst. Men den gamla Hadjin hade fått stränga förhållningsorder från sin son. Icke en af den första uppsättningen skulle få följa med. Det skulle ha ökat risken, om vi komme i beröring med tibetaner, som vi träffat förr.

Våra nya hästar sågo präktiga och härdiga ut och stodo i en lång rad jämte mulorna och veteranerna och åto korn och hö vid foten af en mur. De skulle fodras väl, ty sötebrödsdagarna voro snart till ända, och det vore godt, om de hade hull att ta på, då de hårda

dagarna kommo. Alla de beställda sakerna voro i bästa skick, inpackade i nya, hållbara kistor, klädda med skinn.

På morgonen den 29 kommo tre tibetaner ridande från Rudok-dsong och slogo upp sitt tält på vår vänstra flygel. Så där ja, tänkte jag, nu börjas spioneriet. En timme senare hördes pinglet af bjällror som ett klockspel högt upp i dalen. Mellan klippväggarna blef klangen allt starkare, och ett väldigt plingplingeliplång genljöd, då 34 små präktiga mulor med bördor af salt drogo förbi mitt tält. Alla hade en ring af bjällror kring halsen, de flesta voro utstyrda med röda och blåa band, och några hade på bringan stora, röda tofsar, som hängde ända ned till marken och dinglade för hvarje steg. Det såg trefligt och vackert ut, och bjällerklangen lockade mig ut till långa vägars äfventyr. I en handvändning befriades djuren från sina bördor och jagades som en hjord vildåsnor uppåt dalens magra beten bland grästen och granit. Det var tydligt, att dessa män voro köpmän. De kommo sedan till mitt tält, fingo te och cigarretter och frågade Abdul Kerim hvart vi skulle resa, och han svarade utan att ljuga: till Khotan. Det var jag som ljög. Men hade jag talat sanning, då man frågade mig om mina planer, så hade jag blifvit fast om ett par veckor, och då hade jag lika gärna kunnat resa hem.

Vi hade tre nya tält. De två större fingo mina 11 tjänare, det minsta, som var så litet, att man nätt och jämnt kunde stå rak under åsstången och få plats med en bädd och två kistor, blef mitt. Jag ville ha det så litet som möjligt för att lättare kunna hålla det varmt. Hela mitt bagage omstufvades. En del onödiga saker skänkte jag åt Robert och rev. Peter i Leh. Gallringen var

mycket grundlig, och när sedan det absolut nödvändiga instufvades, fyllde det blott två kistor och dock upptogs den ena mest af svenska och engelska böcker, som jag fått af min syster Alma och öfverste Dunlop Smith. De voro dömda att offras upp efter hand som de blifvit lästa. Då jag sedan på kvällen flyttade in i mitt nya lilla tält och kröp till kojs i den stora sofsäcken med getullen inåt och hade Lhasapälsen ofvanpå, låg jag så varmt och godt som i någon hotellsäng.

Gulam Razuls son, Abdul Haj, kom på besök och med honom uppgjordes våra affärer. Robert skulle vara ansvarig för mitt stora bagage, ända tills han aflämnat det i Hadji Naser Schahs hus. Det utgjordes af tio ordentliga hästbördor. På lediga stunder skref jag en diger post, som Robert skulle lämna på postkontoret i Leh.

Själfva hade vi 21 mulor och 19 hästar, bruna Puppy och en stor gul hund från Gartok. Alla djuren, utom min och Abdul Kerims ridhästar, gingo under bördor. Jag skulle rida min lilla hvita ladaki, som förkofrat sig otroligt och var lika pigg som någon af de nya hästarna. Han och de två andra hade öfverlefvat hela den väldiga karavan, som förra gången bröt upp från Leh. För att vara säker om att Abdul Kerim medtog tillräcklig proviant, sade jag honom, att han icke skulle tro att jag reste som vanliga karavaner raka vägen. Det kunde mycket väl hända att jag gjorde afstickare till höger eller vänster och låg stilla i flera veckor. Han skulle därför ha korn åt djuren för 2½ månader, och han svarade för att det förråd vi hade var fullt tillräckligt. Det är dumt att lita på andra. Hela den stora packningen från Simla, silfver och konserver, utgjorde fyra bördor; Gulams köks-

kistor två; tält, sofdon och männens pick och pack blef några bördor; alla de öfriga djuren skulle lastas med ris, korn och tsamba. Vi medtogo också 25 får från Tanksi.

Natten till den 3 december hade vi — 23,4°. På morgonen den 4 packades hela bagaget och bars af kulis ned genom dalen till Schejok. Mina båda tältkistor buros af två verkliga björnar till karlar. Djuren buro blott sina nya packsadlar. Den ena gruppen efter den andra bröt upp, och till sist var jag ensam kvar. Då gaf jag min trogna reskamrat Robert ett duktigt handslag, tackade honom för hans ovärderliga tjänster, hans ärlighet, kurage och tålamod, bad honom hälsa missionärerna, doktor Neve och det varma Indien, tog likaledes afsked af den hederlige Rub Das och af alla de andra, satt upp i min nya ladakisadel på min trogna hvita häst och red, åtföljd af Anmar Dju, ned mot Schejoks dal. Jag var då den sista af vår ursprungliga karavan och omgifven af män, som för mig voro fullkomliga främlingar. Men äfven jag var en främling för dem, och de hade icke en aning om de vilda äfventyr, mot hvilka jag nu ämnade draga åstad med dem. Blåsten var dock alltid densamma, och samma stjärnor som förr skulle alltjämt tindra i tysta, kalla tibetanska nätter. Alldeles ensam skulle jag därför icke bli.

Det är föga mer än en mil till Schejok, och dock behöfde vi nära åtta timmar för den biten. Sex gånger har man att korsa älfven, som redan strax nedanför Drugub skär sig djupt in i en trång hålväg mellan granit- och gneisklippor. Första passagen var lätt, där hade floden frusit i natt, och på en sandad gångstig kommo vi öfver, ehuru isen knakade. Vid den andra passagen var floden öppen, men bred och grund och iskanterna sandade.

Robert vid afskedet i Drugub.

Den tredje, där vi åter gå öfver till högra stranden, var rätt obehaglig, emedan de tvärskurna iskanterna voro öfversvämmade till följd af flodens stigning genom isstockning längre ned. Man kan därför icke sanda dem och får passa på att man icke kör på hufvudet, då hästen med frambenen stiger ned i det meterdjupa vattnet. Föga trefligare är det när han tar språnget upp på den motsatta iskanten och slirar med benen, innan han får fotfäste på den hala isen.

Min lilla hvita ladaki.

Strax nedanför detta ställe var den fjärde passagen, den värsta, och här hade hela tåget stannat. Vid högra stranden, där vi befunno oss, var älfven bred och djup, med iskallt, mörkblått, kristallklart, slingrande vatten, men vid vänstra stranden låg en bred iskaka. Suän, en högrest, svartskäggig man af judiskt utseende, pröfvade vadet barbacka till häst. Han kom ut på så djupt vatten, att hästen började simma; själf kastade han sig då i strömmen och simmade till iskanten, där han hade all möda i världen att krafla sig upp. Arme man, jag frös af att se på honom; han hade hel och hållen varit under vatten.

Fyra af de andra försökte litet högre upp och kommo öfver, doppade till halsen. Därpå jagades hela hjorden af hästar och mulor i älfven; hästarna redde sig bäst. En mula trodde jag säkert skulle gå förlorad. Hon försökte inte ens ta språnget upp på iskanten förr än hon från vår strand bombarderades med stenar. Och då hon väl kommit upp och följt de andras spår en bit, brakade isen, hon gick tvärs igenom och låg som fastgjuten. Alla fem karlarna måste draga upp henne och sedan släpa henne öfver isen till fast mark.

Knappt hundra meter längre ned är femte passagen. Mellan båda stränderna står en brant, hal klipputlöpare, hvars fot spolas af floden. I små sprickor och ojämnheter kan man dock klara sig öfver och undgår då två otäcka vadställen. Hela bagaget bars här af kulis och själf tog jag klippvägen barfota; en bit på dess andra sida bars jag af en stark karl öfver hal, öfversvämmad is. Här togo vi oss en längre funderare medan djuren åter föstes öfver vatten så djupt, att de nästan simmade. Intet af dem förblef torrt under svansroten, men på de flesta steg vattnet äfven öfver ryggen. De arma djuren stodo i en tät klunga och darrade, med sina likt kastanjetter skramlande isklumpar hängande kring sidorna. Vi hade gjort upp en eld, så att de fem männen, som varit i floden, kunde få kläda af sig, torka och byta om från topp till tå.

Sedan drogo vi nedåt ett stycke igen till en punkt, där hela det tunga proviantbagaget låg uppstapladt vid stranden och där de stackars djuren, innan de återfått kroppsvärmen, skulle ut i isvattnet igen. Här bars hela bagaget öfver af splitternakna män, som med stafvar gingo

och balanserade mellan försåtliga, rundslipade block i flodens botten. En af dem, en äldre man, fick kramp, då han kommit halfvägs och kunde ej ta ett steg till. Ett par behjärtade ynglingar kastade sig i floden och halade honom i land. Ett par mulor, som hvarken med lock eller pock kunde förmås att gå i älfven, måste dragas öfver med rep. Själf hade jag en lots framför min häst, som blef våt till halfva sadeln. Man måste därför draga upp benen så högt som möjligt, och i den positionen är det inveckladt nog att hålla balansen, då hästen gör de mest oväntade kovändningar bland blocken. Männen hurrade så att det rungade, när jag kommit helskinnad öfver det sista vadet, och sviterna af mitt fotbad neutraliserades vid en sprakande brasa. Hvarje man, som darrande, drypande och blåfrusen kom öfver, fick genast slå sig ned vid elden. Jag kunde icke fatta att de icke totalt förfröso.

Så redo vi i skymningen upp och ned öfver branterna, och det var kolmörkt innan vänligt flammande eldar angåfvo närheten af Schejoks by. Kring dem samlades vi i tur och ordning och njöto af värmen. Själf kunde jag knappt undertrycka den tanken, att om nu några förföljare sökte mig från den engelska sidan, skulle de åtminstone få sig ett svalkande bad innan de fingo fatt i mig.

På natten hade vi blott — 9,2°, men så befunno vi oss också på endast 3,769 meters höjd. Den 5 december rastade vi i Schejok för att djurens packsadlar skulle hinna torka och de själfva få hvila ut efter en hård dag. På kvällen hade männen afskedsfest — Schejok var den sista byn i Ladak. Så fort trummorna och flöjterna kalla, komma alla traktens kvinnor och flickor till dans.

Den 6 december togo vi farväl af våra sista vänner och tågade ned utför branterna till Schejoks dalbotten, några tiotal meter nedanför byn; — det var den lägsta punkt, vi på mycket länge berörde, ty härifrån stiga vi nu uppåt mot norr i den dal, som utskurits af Indus' stora biflod. Om väg eller stig kan man knappt tala, allt är grus och rundslipade block, men landskapet är magnifikt och väldiga granitklippor höja sig på ömse sidor. Fem gånger korsade vi floden, som kunde föra 12 kubikmeter vatten och hade issömmar af växlande bredd. En ensam uthungrad vandringsman från Jarkent fick ett mål tsamba. Bland Tjong-jangals sandbäddade buskar, där jag gästat år 1902, lägrade vi på 3,744 meters höjd.

Nu voro vi för oss själfva. Blott en utböling fanns, Schejokbon Tubges, som under de första dagslederna skulle svara för våra får, särskildt vid alla vadställen. På kvällen hade jag palaver med Abdul Kerim, Kutus och Gulam. Nu sade jag dem, att jag icke tänkte följa den vanliga stråkvägen till Khotan, därför att jag kände den förr; vi skulle taga en östligare väg och det gällde blott att ju förr dess hellre komma upp på platålandet. De svarade att Tubges var väl bevandrad i trakten. Han tillkallades. Hur skulle det vara att gå upp genom Tjang-tjenmos dal till Pamsa och Lanek-la? Nej, svarade han, det är omöjligt, till Oro-rotse kan man komma, sedan blir dalen smal som en korridor och dess botten är fylld af block och iskaskader. Äfven utan bördor kunna inga fyrfotingar ta sig fram här. Då var den saken klar: vi måste följa Schejok uppåt och lura efter ett tillfälle att taga af åt öster.

Den 7 bar det alltså vidare mellan granna bergsgaflar, tysta och högtidliga som egyptiska pyramider, katedraler och fästningstorn. Mellan deras branter stupa gruskäglorna mot dalbotten, där deras bas af sommarflodens högvatten anfrätts och afskurits till lodräta vallar. Ett präktigt skådespel måtte det vara då hela denna dal är fylld af Kara-korums grumliga, dånande smältvatten som med oerhörd våldsamhet söker sin väg ned till Indus. Ett block af ett par tusen kubikmeters mäktighet har rasat

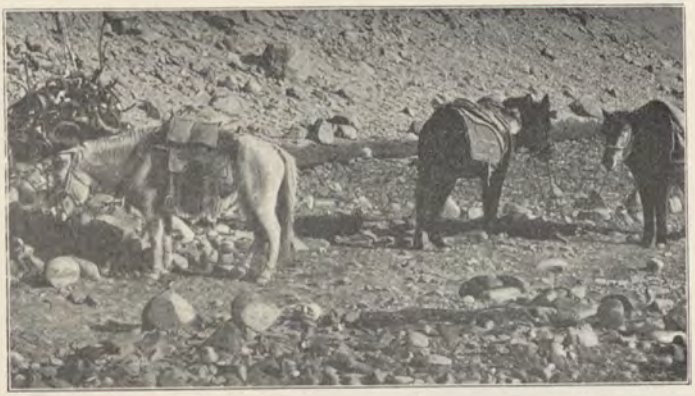

Rast. Till vänster min lilla ridhäst.

ned; det har brustit i fallet, liksom klufvet af en jättes yxa; man tycker sig igenkänna tomrummet efter det, där uppe i höjderna. Fyra gånger korsade vi floden och lämnade till höger Tjang-tjenmos ganska trånga dalmynning. Lägrade bland Kaptar-khanes dyner. På natten sjönk temperaturen till — 16,4°.

Vägen är förfärligt tröttsam; idel grus och block af grå granit, bland hvilka hästarna slita ut sina skor. Åter korsade vi floden ett par gånger och reste våra tält i Dung-jejlaks oas, där en utmattad karavan från Khotan

redan slagit sig ned och skickat bud till Nubra för att få transporthjälp, enär flera af deras hästar dött.

Så länge bete fanns borde vi taga saken lugnt och gå i korta marscher; snart nog skulle det upphöra, och då kunde vi raska på. Vi hvilade alltså öfver en dag, och därunder kom köpmannen Muhamed Rehim från Khotan tågande med sin karavan. Han stannade blott en timme vid Dung-jejlaks oas — han längtade ned till varmare trakter och var glad att hafva Kara-korum-passet bakom sig. Han rådde mig enträget att vänta till våren, ty på passet låg snön djupare än vanligt. En af hans karavanmän kom och skänkte mig en näfve torkade persikor. »Känner sahib igen mig?» frågade han. »Ja visst, det är ju Mollah Schah!» Den hedersmannen, som nu var 57 år och fått mera grått i skägget, hade icke besökt sitt hem i Tjertjen sedan han på våren 1902 lämnade min tjänst. Hvilket underligt vandrarelif de föra, dessa asiater, fullt af släp och arbete! Han bad enträget att få tjänst hos mig — jag tyckte att han borde vara glad att få gå ned till Ladak, i stället för att genast vända om till det otäcka passet midt i smällkalla vintern. Det hade nog varit trefligt att ha en gammal beprövad reskamrat med sig; men nej! han passade icke i mitt lag af Ladakimän. Mollah Schah uppmuntrade oss med att en stor karavan från Khotan förlorat 52 hästar på passet och måst öfvergifva det mesta af sina varor.

Ingen af mina tjänare hyste ännu en misstanke om mina verkliga planer. Så länge vi voro inne på stora vintervägen till Ost-Turkestan, måste alla tro, att Khotan var vårt mål. Detta medförde också den fördelen att alla som vi mötte skulle berätta i Ladak att de sett oss på stora vägen; det skulle icke finnas rum för misstankar.

Den 10 december. Det blir kallare, minimum nu —19,1°. — Min Curzonhatt brändes vid morgonelden, och i stället klädde jag mig i en stor pälsmössa, som Muhamed Isa sytt, och surrade en bindel omkring den, hvilken tjänade som skärm mot solen. Lugna, afsnörda flodarmar äro täckta med glansis, eljes är floden, som minskat betydligt i omfång, nästan öppen. Vid Tjarvaks läger kommer en källbäck i en sjungande kaskad utför branten; kölden gör hvad den kan för att bringa den till tystnad. Djuren drefvos uppför branterna till bättre bete. En jättelik eld tändes då dagen bleknade och en liten måne var uppe. Där djuren gått i backen inträffade på natten ett dundrande ras, och några

Bergsparti vid vänstra sidan af Schejokdalen, midt emot lägret CCLXXVII.

block kommo nedrullande mellan tälten. Det var en farlig plats.

På vägen till Julgunluk hade vi en ganska bister marsch. När himlen är höljd af täta snömoln, blåsten ligger emot och temperaturen klockan ett är —9,5°, känner man sig ganska frusen och snor en tjock halsduk kring ansiktet. Dalen ligger död och ödslig. Blott en hare, en örn och en korp ha vi hittills sett; den senare följer oss från läger till läger. Sex gånger korsade vi floden; bruna Puppy bäres öfver, men gula hunden får sköta sig själf; han tjuter ömkligt hvarje gång han skall ut i det kalla vattnet.

Äfven vid Julgunluk, där höjden är 4,101 meter, lägrade vi en dag. Nu gick nattkölden ned till — 21,2°. Detta var den sista verkligt vänliga och behagliga oas vi berörde, och under hvilodagen hördes hästarnas gnäggningar och fårens bräkanden så trefligt från betesmarken. Proviantbördorna aftaga redan; vi kunde nu lasta fyra hästar med godt, knubbigt bränsle. Vid högra dalsidan reser sig en snökrönt kam; redan klockan två skymmes solen däraf, men hon belyser snön ännu länge sedan dalen mörknat i djup skugga; himlen är fläckfri och blå. Vinterdagarna äro korta, men de förefalla oändligt långa för den som längtar i ovisshet. På kvällen sitta karlarna och sjunga, alldeles samma melodier som de förra. Men klockan åtta är det tyst i lägret; klockan nio bär Gulam in det sista glödfatet, sedan jag afläst de meteorologiska instrumenten. Hvad jag längtar upp på platålandet, ut ur denna instängda dal! Här gå vi mot NNV, vi som äro destinerade mot öster och SO.

Kunde vi blott genom någon af de österifrån ut-

mynnande bidalarna finna en väg upp på Tjang-tang, skulle vi vinna i både tid och väglängd.

Den 13 december spanade vi fåfängt efter en sådan väg. Två gånger korsade vi floden på dess is. Vid det andra vadet kom hela karavanen torrskodd öfver, men

Tubges.

min lilla hvita häst trampade igenom och jag fick mig ett fotbad, som förstörde mina fötter för återstoden af dagen. Efter en tredje korsning lägrade vi i öde nejd midt emot dalen Schialung. Den såg ganska lofvande ut. Tubges och Kutus skickades upp att speja. Sent på kvällen återvände de med besked att man kunde gå bra nog högt upp, men sedan blef dalen oframkomlig på grund af djupa bassänger, is och block, alldeles som i

Drugub-älfven. Vi måste alltså fortsätta mot Kara-korum-passet. Det ökar risken för karavanen, ty det ökar väglängden; men det minskar faran för upptäckt, ty vi kunna då helt och hållet kringgå de nordligaste nomaderna, när vi väl kommit in i Tibet.

Nu bad Tubges att få följa med allt framgent, och han rekommenderades varmt af alla de andra. Jag tog honom så mycket hellre, som han sades vara en skicklig jägare. Jag hade nu tolf tjänare och var själf den trettonde i karavanen, men vi voro icke vidskepliga.

XX.

Upp mot Dapsangs höjder.

Tunga moln och kylande blåst försvårade den 14 december marschen, som långsamt skred vidare upp genom dalen. Två varubalar, insydda i säckväf, med den turkestanska firmans stämpel, påträffades liggande alldeles som de blifvit släppta från den döende hästen, hvars kadaver vi kort förut passerat. Längre fram ännu ett par. De innehålla silke från Khotan. Med tynande krafter komma karavanerna så långt, efter att hafva blifvit utmattade på passet. De äro som skepp, hvilka måste kasta hela sin last öfverbord, då de begynna sjunka. Äfven vid Köteklik hade vi skapligt bete och bränsle. Gulam är en förträfflig kock; han lagar de finaste kotletter och köttbullar, och till omväxling har jag ännu höns och ägg.

Den 15 är föga vatten kvar i dalen; men det rinner under gruset, och högre upp strömmar floden åter frisk och klar. Ofta gå vi förbi spillrorna af förolyckade karavaner, döda hästar, varubalar, packsadlar, ur hvilka höstoppningen blifvit uttagen för att rädda någon döende häst. Vi gå mot VNV och aflägsna oss från vårt mål. Men ändtligen nå vi ett dalmöte, som skall föra oss i rätt led. På vänster hand lämna vi Sasser-dalen och gå in i

en dalport, fylld af is, som är försåtlig, på sina ställen tunn som en hinna. Vi väntade medan spejare undersökte isen och förklarade stället oframkomligt. Tubges fann dock en omväg öfver branta kullar, vid hvilkas bas vi lägrade.

Följande morgon gingo vi öfver en brant porfyrudde för att nå ett lämpligare ställe af den frusna älf, som skulle skänka oss en östligare genväg upp till Murgu. Oupphörligt korsa vi dess isgata, som måste sandas för att djuren icke skola bryta benen af sig. Som vanligt gå ett par spejare i förväg. Den ena kommer tillbaka, skrikande att dalen är spärrad af nedrasade block. Jag går dit och finner att ett ras nyligen ägt rum. Porfyrblocken, som täppa dalfåran, äro stora som hus, och mellan dem har bäcken bildat djupa bassänger, täckta med en tunn ishinna. Vi måste vända om och gå tillbaka hela vägen till förra lägret, n:o CCLXXIX, öfver den otäcka utlöparen, som från detta håll är så brant, att hvarje djur måste skjutas upp, och man fick passa på där nere, om någon afgliden börda skulle komma neddansande utför backarna. Vi fortsatte ett stycke upp i Sasser-dalen. Hård, isande blåst låg rakt emot. Utmed en klippvägg jagade hundarna en jösse, som tog sin tillflykt till ett hål, hvarifrån Kuntjuk plockade ut honom; den stackaren var dömd till att bli uppäten. Vårt läger låg i nästan steril nejd och ispärlorna skramlade på våra trötta djur efter alla dagens flodpassager.

Det är kväll igen. Bergens utlöpare stå tvärbranta och svarta mot dalen, liknande väldiga sarkofager, täckta med sin hvita svepning af månbelysta snöfält. Ladakis sjunga icke mer, sångerna ha frusit bort på deras läppar. Det är förfärligt tyst. Kökselden flämtar ännu gulröd

i det hvita månskenet. Man tycker sig höra hur kölden sjunger där ute.

Sedan Gulam bringat mig det sista glödfatet, klär jag af mig, tar på den stora yllenattrocken, sätter mig bokstafligen öfver glöden en stund för att få litet värme i kroppen innan jag kryper in i pälsarnas ide, och ler åt gula hunden, som ligger där ute och gläfser och morrar åt den sjunkande kölden, i de mest vredgade och komiska tonarter. Jag undrar inte på att han är förargad, kölden sjönk till — 24,6° den natten.

Då hörde jag några underliga pip från Gulams tält. Vi hade nog misstänkt ett förestående evenemang och jag frågade om Puppy-familjen ökats. Jo bevars, fyra små valpar hade kommit till världen. Då tog jag på mig pälsen och gick och hälsade de nya medlemmarna af karavanen välkomna. De hade verkligen passat på just den kallaste natt vi hittills haft. Gulam hade af filtar ordnat ett riktigt fågelbo åt Puppy, som låg och slickade de sina. Två voro hyndor, två hannar; de förra dränktes, emedan vi räknade ut, att de senare skulle bli större och kraftigare, om de för egen del fingo behålla all den mjölk och värme, som egentligen var afsedd för fyra. Jag satt och studerade den intressanta gruppen, ända tills jag var så stelfrusen, att jag knappt kunde gå tillbaka till mitt tält. Följande morgon mådde valparna utmärkt; den ena småskällde riktigt ortodoxt och tyckte väl att ödet fört honom till ett tjufkallt land. Vi skulle vara så rädda om dem, de skulle bli ett trefligt sällskap för mig. Här uppe borde de åtminstone gå säkra för den sjukdom, som tagit lifvet af deras äldre syskon. Kuntjuk fick bära dem inpå bara kroppen för att hålla dem varma. Men halfvägs läto vi mamma Puppy ta

hand om de sina en stund, ehuru de ännu inte tycktes vara riktigt på det klara med mjölkmagasinet.

Det blef en hård marsch denna dag den 17 december! Man hör inga maningsrop, karavanen rör sig apatiskt långsamt i bitande köld och blåst. Inom en halftimme domna fötterna och bli totalt känslolösa. Likt ett hjälmvisir har jag baschlickens flikar virade flera hvarf kring ansiktet ända upp under ögonen, men de förvandlas af andedräkten till en tung isskålla, som fryser fast i mustascherna och skägget, som alltsedan Gartok fått växa för att passa i stycke med min stundande muhamedanska förklädnad. Alla karlarna hade sina pälsar på. Stoft och damm flyger omkring och vi se konstiga ut i ansiktet.

Vid en punkt, där en Jarkent-karavan lägrade, togo vi af åt höger genom en mycket trång bidal, hvars botten var full af glashård, glänsande, mjölkhvit is, likt ett marmorgolf mellan klippväggarna. Lyckligtvis hade männen från Jarkent sandat isen, hvilket dock icke hindrade att flera af våra djur föllo och måste lastas om.

Då vi ändtligen lägrade i trakten Long, var det 18° kallt redan klockan tre. En annan stor Jarkent-karavan, som var på väg hemåt, rastade här. Dess förare bådo att få göra oss sällskap öfver Kara-korum, men jag svarade nej och skyllde på våra korta dagsmarscher. Kontrollörer, som bland Jarkents kineser skulle berätta att jag åter rest inåt Tibet, var just hvad jag ville undvika.

Här låg en stackars man, som på Kara-korum förfrusit båda sina fötter, så att köttet och tårna bokstafligen föllo af. Han kröp fram till vårt läger och grät öfver sitt olyckliga öde. I den Jarkent-karavan, vi först passerat, hade han gjort tjänst, men då han på grund af

sina frostskador blef oduglig, hade den grymme köpmannen afskedat honom midt i ödemarken och lämnat honom efter sig. I ett sådant fall kan det vara svårt nog att veta hvad man har att göra. Bota honom kan man icke, taga honom med sig eller offra en del af sin egen karavan icke heller. Själf sade han att han ämnade krypa till Schejok — men hur skulle han komma öfver floden? Han fick värma sig, dricka te och äta vid vår eld, och då vi den 18 efter 31,4° köld drogo vidare, fick han tsamba för flera dagar, tändstickor och ett penningbelopp, som satte honom i tillfälle att hyra en häst hos någon karavan på vägen till Schejok.

Dagens marsch förde åt öster till en plats kallad Bulak (källan); den borde snarare ha hetat Guristan eller begrafningsplatsen, ty minst tjugu döda hästar lågo här. Under två timmars ridt hade jag räknat 63 hästkadaver; det är underligt att det kan löna sig att drifva handel på denna karavanväg, som är den högsta på hela jorden.

Härifrån går vägen upp genom den trånga, vilda Murgu-dalen. Först bär det upp och ned öfver kullar, där massor af döda hästar, som en gång varit präktiga och feta, ligga och visa hvar vägen går fram. Sedan bär det hufvudstupa ned i den djupa dalen, i hvars botten källvattnet bildar spruckna iskupor. På vänstra sidans sluttningar stiger man sedan tvärbrant i sicksack uppåt; snömängden tilltager och särskildt på stigen ligger snön hopad; den är hal; ett felsteg af hästen och man är hopplöst tillspillogifven; landskapet är storartadt, men man njuter ej mycket däraf när det är — 17,6° klockan ett. Och så hufvudstupa ned igen till dalens botten, där vi korsa en naturlig blockbro, upphjälpt af människo-

hand. Vår riktning har varit ostlig, men svänger allt mer mot norr och nordväst.

Snömängden tilltager, solen sjunker, skuggorna klättra uppför de rödgula bergen, blåsten ökar och man tänker: fortfar det här en stund till, så fryser jag ihjäl. Ändtligen stanna vi vid högra dalsidans terrassfot, där fåren motas in i en grotta för att hålla sig varma öfver natten. Utan känsel i lemmarna stjälper jag mig ur sadeln och längtar efter en liten eld. Ej ett spår af organiskt lif synes vid detta läger, som bär numret CCLXXXIII. Våra hästar och mulor tjudras därför i en klunga.

Vid detta olyckliga läger gjorde jag den första upptäckten under denna nya färd genom Tibet. Abdul Kerim kom fram till elden:

»Sahib, vi ha korn åt djuren för ännu åtta eller tio dagar, och inom den tiden nå vi Schahidullah, där allting kan fås.»

»Åtta eller tio dagar! Är du galen, lyder du inte order? Har jag icke befallt dig att medtaga korn för 2½ månader?»

»Jag tog ett förråd, som var tillräckligt för vägen till Khotan.»

»Sade jag dig icke, att jag icke ämnade gå den vanliga vägen till Khotan utan på krokvägar, som fordra minst två månader?»

»Jo, sahib, jag har handlat illa,» svarade den gamle mannen och började snyfta. Abdul Kerim var en hedersman, men han var dum och saknade Muhamed Isas stora erfarenhet.

»Du är karavan-baschi och en karavanledares plikt är att svara för kommissariatet. När de tio dagarna gått till ända, dö våra djur; hvad tänker du göra sedan?»

»Sahib, låt mig gå med ett antal af djuren till Schahidullah och köpa korn, jag kan vara tillbaka på två veckor.»

»Du vet att allt som försiggår i Schahidullah blir rapporteradt till amban af Khotan, och kineserna få icke ha en aning om våra förehafvanden.»

Min första tanke var att genast afskeda Abdul Kerim och att skrifva till Hadji Naser Schah efter nya förråd, som skulle bäras upp till oss på hyrda djur. Men hvad skulle folket i Ladak och västra Tibet tro, om de sågo att jag hämtade ny proviant från Leh, då vi knappt hade åtta dagsresor till Schahidullah på raka vägen till Khotan! Hela min plan skulle bli förrådd och misslyckas och jag skulle bli stoppad bland de första nomaderna, om icke redan af engelsmännen, som jag hittills undgått så väl. De behöfde blott förbjuda infödingarna att förse mig med proviant och lastdjur. Och skaffade vi hvad vi behöfde från Schahidullah, skulle amban af Khotan lämna rapport till Kaschgar, hvarifrån en telegraflinje går genom hela Asien till Peking, där excellensen Na Tang visat sig absolut obeveklig, då envoyén Wallenberg offrat så mycken möda att för mig utverka tillstånd till en ny resa i Tibet. Här uppe i den ödsliga dalen var vår ställning mycket stark. Tyst och försiktigt hade vi tagit oss öfver det brittiska området utan att väcka misstankar. Men det första, vi kommo i beröring med den yttre världen, voro vi fast.

Hela kvällen satt jag och funderade och mätte med passaren ut afstånden på mina kartor. Vi hade omkring 16 svenska mil till lägret VIII af år 1906, där betet var så ypperligt. Så långt skulle vi alltid klara oss utan ringaste svårighet. Men därifrån hade vi 65 mil till trakten af Tong-tso. Innan vi kommit så långt, borde vi

dock finna bete och nomader. Hästarna voro väl i alla händelser förlorade, men de tibetanska mulorna voro, enligt Gulam Razul, vana vid att sköta sig själfva och brukade aldrig få korn. Det gällde blott att komma upp på det fria, öppna Tjang-tang och lämna denna otäcka råttfälla, Schejok-dalen, som fört oss allt längre och längre mot NNV. Om vi också skulle offra allt och slutligen krypa på händer och fötter fram till det första svarta tältet, kunde jag icke kapitulera, och den ursprungliga planen fick icke ändras en hårsmån.

Natten kom gnistrande klar och smällande kall; redan klockan nio var det — 29,1°. Djuren stodo tysta i en tät klunga för att värma hvarandra. Vaknade jag någon gång, hörde jag dem ej och kunde tro dem försvunna. Minimum sjönk till — 35,1°, och då jag väcktes, hade Kutus redan varit och spejat i den breda dal, som just här mynnade ut från öster, och funnit den erbjuda en förträfflig väg så långt han kunnat se. Från lägret CCLXXXIII hade vi två dagsresor till det fruktade Karakorum-passet, som vi ville undvika. Gingo vi nu upp åt öster genom bidalen, kunde vi icke ha långt till Karakorum-systemets hufvudkam, och vi skulle vinna ett par dagsleder. Jag beslöt att försöka.

Så tågade vi den 20 december upp mot ONO i den högljudt knarrande snön. Dalen såg verkligen lofvande ut, isynnerhet som vi på ett par ställen sågo gamla spår efter hästar. Midt i fåran löpte en halkig och försåtlig isränna, eljes var allting grus, och sedan vi passerat en backe, där burtse-tufvor växte ymnigt, upphörde all vegetation. Klockan ett hade vi 21° kallt. Skägget blir hvitt af rimfrost, min ansiktsduk är en enda isklump, djuren äro hvithåriga. Timme efter timme skrider tåget lång-

samt uppåt. På sina ställen smalnar dalen till blott ett par meters bredd. Det bästa af dagen hade gått, då karavanen stannade. I têten var allt tyst och jag väntade med Kutus.

Efter en stund kom Abdul Kerim mycket nedslagen och rapporterade att dalen på två ställen var oframkomlig. Jag gick upp för att bese dem. Det första blockspärret kunde forceras, men det andra var värre. Väl hade vi kunnat hala bagaget på isen mellan och under blocken, men för djuren fanns ingen väg. Om vi skulle försöka att anlägga en väg, där vi med förenade krafter kunde hjälpa djuren, ett och ett, öfver blocken! Ja, men först måste spejare skickas uppåt dalen för att se efter, om flera liknande spärr funnos. Sedan dessa återkommit med besked att vägen var ändå värre högre upp, kommenderade jag lägring, då aftonskuggorna började falla.

Min tid, ett sådant läger! Ej ett grässtrå, intet vatten. Åter voro vi som i en råttfälla mellan branta bergväggar, från hvilkas sidor frosten när som helst kunde spränga ut tillintetgörande block. Djuren skrapade med framfötterna i snön för att söka efter bete. På natten gingo de omkring och snubblade mot tältstrecken. Kölden sjönk till — 34,8°. Den ena lilla valpen råkade på villovägar och var ute och gick på egen hand i tältet, men lyckligtvis vaknade jag af hans nödrop och härbärgerade honom i min bädd, där han hade det varmt och godt.

En ruskig morgon! Man får akta sig för att komma i beröring med metall, den bränns som eld. En mula var framme och undersökte om något ätbart fanns i mitt handfat. Till hennes stora förvåning fastnade det i nosens frosttrådar och hon tog det med sig en bit.

De hungriga djuren hade under natten ätit upp två tomsäckar och sex rep och gått illa åt hvarandras svansar. Lifvet här uppe på vintern är egentligen en förtviflad kamp mot förfrysning.

Dagordern gick ut på att lägra vid den punkt, där japtjan och burtse-tufvor växte och att stanna där hela nästa dag. I 31° köld bröt jag upp och fann lägret färdigt vid högra dalsidan. Djuren släpptes genast lösa i backarna och betade friskt bland dessa hårda, torra tufvor. Under hvilodagen höggos isstycken ur den frusna bäcken och smältes i männens båda stora kittlar. I tur och ordning fingo hästarna och mulorna dricka sitt lystmäte.

På natten inträffade ett välkommet omslag i väderleken, hela himlen var molnhöljd och minimum sjönk till blott — 17,2°; det kändes riktigt varmt på morgonen. Några mulor hade rymt, men efter ifrigt sökande återfunnos de af Lobsang. En stund efter karavanen bröt jag upp med Kutus. Vi hade inte kommit långt, förrän vi sågo Muhamed Isas hvita häst från Schigatse liggande stel och mager i snön. Han hade varit skral några dagar och de sista strapatserna hade knäckt honom. Han såg trött och utsliten ut efter allt sitt arbete och behöfde en lång, lång hvila; han hade stupat på sin post, och korpen hade redan pickat ut hans uppåtvända öga.

En stund senare passerade vi dalmötet och det olyckliga lägret CCLXXXIII och voro sedan åter inne på karavanernas stråkväg, de döda hästarnas stråt. I en ravin lågo fyra alldeles inpå hvarandra, liksom om de sökt sällskap i döden; en stor appelkastad hade ej ännu undergått någon förvandling, medan en annan såg ut som vore han uppstoppad och en tredje, med utsträckta

Abdul Kerim, den nye karavanföraren.

ben, liknade en kullstjälpt gymnastikhäst. Somliga sticka endast delvis upp ur snön; andra ha stupat i besynnerligt hopknycklade ställningar, men de flesta ligga som om de hvilat efter en hård pers just då de öfverraskades af döden. Nästan alla äro ihåliga; skinnet är spändt öfver ryggrad och refben, och de se hela ut från ryggsidan, men från andra hållet ser man att det blott är ett tomt skrof, torrt och hårdt som trä och knastrande, då gula hunden, som inte får annan föda, sliter däri. Hundarna skällde på de första kadavren, men nu hade de blifvit alltför vana vid denna syn. Hvilka lidanden och hvilken förtviflad kamp för lifvet ha icke dessa ödsliga berg bevittnat under tidernas lopp! Då man ligger vaken om nätterna, tror man sig höra de uttröttade lastdjurens suckar och tunga andhämtning på deras tåliga gång mot döden. Man tycker sig se en ändlös karavan af lifdömda veteraner, som icke orka längre i grymma människors tjänst. Då hundarna skälla därute i de tysta, kalla vinternätterna, är det som om de skällde på vålnader och gengångare, som med stapplande steg sökte arbeta sig ut ur de sugande snöfält, hvilka ännu skilja dem från Ladaks saftiga beten. Om någon väg i världen förtjänar namnet via dolorosa, så är det karavanvägen, som öfver Kara-korum-passet förenar Ost-Turkestan med Indien. Likt en oerhörd suckarnas bro spänner den sin luftiga båge öfver Asiens och hela jordens högsta bergland.

Allt högre skrider vårt långsamma tåg upp i den vilda dalen, mellan hvars branta klippväggar här och hvar små gletschertungor titta ut. Ofta synas gamla lägerplatser med trasorna efter packsadlar, som blifvit tömda för att rädda döende hästar. Orkanlik blåst ligger på

ifrån söder; fint, rödt stoft af söndervittrad sandsten sveper som blodiga skyar upp genom dalen och färgar snöfälten röda. Dalen kryper ihop till en hålväg, där en mera skyddad plats bär namnet Dovlet-Bek-ölldi, »där Dovlet Bek dog». Hvem var han? Det minns ingen, men namnet har glömt sig kvar. Sannolikt en vanlig köpman från Khotan eller Jarkent, eller en pilgrim, som dött på sin vallfart och därför funnit paradisets portar öppna på vid gafvel. Ty öfver Kara-korum-passet går också Ost-Turkestans förnämsta vallfärdsväg till Mekka.

Allt smalare blir dalen, som en korridor i röd konglomerat. Det är Kisil-unkur eller »Röda hålan», ett passande namn. Här har karavanen lägrat. Ej ett spår af organiskt lif. Djuren stå bundna i en hop, mulorna knapra på frusen spillning efter tidigare gäster. Ifrån detta hål stiger vägen till Dapsangs högplatå, där nu snöstormen rasar, och snöflingorna dansa också hvirflande i dalen. I mörkningen kom Sonam Kuntjuk med tolf får i behåll; de öfriga hade frusit ihjäl på vägen. Natten sänker sig hotande och hemsk öfver den eviga snön. Allt är så dystert och kulet häruppe; ej ett lif finnes i närheten, och ändå fyller gula hunden klyftan med sitt ödsliga skall. Vi äro på 5,128 meters höjd.

Männen ha rest sina tält helt nära och midt emot hvarandra och i mellanrummet mellan dem brinner elden helt njugg — vi måste spara på bränslet från Köteklik. Muhamedanerna uppstämde en mjuk och välljudande sång, i hvars rytmiska böljegång en stark stämma då och då intonerade ett doft »Allahu ekbär». Då Gulam kom med glöden, frågade jag hvad meningen var och han sade att de läste »namas» eller en bönehymn till Allah, att den högste i morgon måtte bevara oss

från snöstorm. Ty om en karavan öfverfalles af snöyra på Dapsangs höjder, är den förlorad.

Under svåra dagar hörde jag sedan ofta denna melodiska hymn. Den berörde mig smärtsamt. Icke på samma sätt som den förebrående och enträgna klangen i kyrkklockorna, som ringa till högmässa just då jag passerar en kyrkas port utan att gå in till gudstjänsten, utan därför att männen sjöngo denna hymn blott då de voro modfällda och ansågo vårt läge förtvifladt. Det var som om de velat påminna mig om, att ett nederlag väntade mig och att jag denna gång spänt bågen för högt.

XXI.

På världens tak.

Julaftonen 1905 hade jag intagit min middag hos mr och mrs Grant Duff i den gästfria engelska beskickningen, i det sedan så oroliga Teheran. Samma dag ett år senare hade jag ännu Muhamed Isa och Robert hos mig och vi befunno oss i bebodda trakter. Föga anade jag nu, att det gamla Asien skulle taga ännu en julafton ur mitt lif och att jag den 24 december 1908 skulle sitta till bords med en krets glada, älskvärda och intelligenta japaner i det fjärran Mukden, där för några år sedan krigets åskor rullade hän öfver de odödliga Mandschukejsarnas grafvar. Men detta år, 1907, var jag alldeles ensam och med tolf drabanter på väg till mitt — Ukrajne.

Julaftonens morgon framgick i strålande sol och lugnt väder och karavanen skred sakta upp mot Dapsangs höjder, under det att jag och Kutus följde efter i den knarrande snön. Jag hade gifvit Abdul Kerim order att vänta däruppe. Sedan jag afläst instrumenten och funnit en höjd af 5,428 meter, rannsakade jag med kikaren horisonten — ett virrvarr af öfversnöade berg. Blott åt

NO föll sakta en bred erosionsfåra, och jag valde detta håll.

»Nu lämna vi Kara-korum-vägen och rida åt öster,» sade jag, »följ mina spår, jag rider i têten.» Männen sågo förvånade ut; de hade längtat efter Khotans trädgårdar och drufvor, och jag bjöd dem Tjang-tangs grå-stenar och snöfält. Men de sade ingenting, utan följde tyst och tåligt mina spår. Lätt var det icke att lotsa denna gång, ty landet låg under djup snö. Jag visade Kutus riktningen och han fick gå framför min häst och pejla djupet. Terrängen var ganska flack, men i de fördjupningar, som funnos, låg snön en och två meter djup, och skaren, som ibland bar hästen, var ytterst försåtlig, ty esomoftast brast den, jag kastades då ur sadeln och hästen hoppade och skuttade som en delfin och var nära att drunkna i mjölfin och torr snö. Vi fingo då vända om och försöka på annat håll.

Lobsang, som alltid var påpasslig, då vår belägenhet var kritisk, sökte reda på en bättre passage. Men vi måste i alla fall öfver fåran, och männen trampade upp en snöränna, genom hvilken djuren sedan fördes ett och ett. Hästarna redde sig bäst, men mulorna drumlade ofta ikull och förorsakade långa uppehåll. Hur långt sträcka sig dessa snöfält? De försinkade oss ytterligare, och de dolde det usla bete, som möjligen kunde finnas i någon ravin. Vi skredo framåt som sniglar. Jag gick till fots och trampade och min päls kändes tung som bly. Men efter flera timmars tröttsamt arbete hade vi nått fårans högra strandterrass, där snön låg glesare, och där vi avancerade fortare.

Lägret CCLXXXVII var det ödsligaste jag kan minnas från alla mina resor — undantagande Takla-makan-

öknens sandhaf. Bakom oss slingrade vår väg som en krithvit linje i den hvita snön och framåt var allting snöhöljdt. Djuren bundos ihop så tätt som möjligt och fingo på aftonen korn.

Sedan dagens arbete var utfördt, tände jag två ljus — eljes hade jag blott ett, och radade upp mina föräldrars och syskons porträtt på en af kistorna, liksom förr så många jular i Asien. Klockan ½9 gick månen upp härligt grann öfver bergen i ONO, och klockan nio hade kölden sjunkit till — 27,1°. I tältet kunde jag icke få upp den öfver — 20°, och händerna blefvo så valna, att jag icke kunde hålla i en bok, utan måste krypa till kojs, och det var nog det bästa jag kunde göra — då glömmer man julen med alla dess dyrbara minnen och dess ödsliga vemod.

Kölden sjönk till — 38,6°. En häst låg stenhårdt frusen på sin plats i ledet; de andra stodo dåsiga med hängande hufvuden och stora istappar i nosen. Men äfven juldagen gaf oss godt väder. Jag nästan längtade efter en snöstorm. För förföljelse hade vi intet att frukta, men om någon turkestansk karavan nu gick ned till Kisil-unkur, skulle den finna våra spår i snön och berätta att vi tagit af åt Tibet. En snöyra skulle sopa igen alla spår.

Emellertid klafsa vi vidare mot öster genom snön. En källa hade i själfva ögat öppet vatten, där alla djuren fingo dricka. I en ravin med japtjan-tufvor stannade vi (5,208 m.). Djuren kastade sig med glupskhet öfver dessa torra, hårda örter, som också skänkte oss härliga eldar, och denna kväll hade jag det varmt och godt i tältet. Jag gläder mig åt tanken, att dagarna nu åter bli längre, och subtraherar hvarje dagsleds väglängd från det afstånd, som skiljer oss från Tong-tso. Eja, vore vi där!

Och där äro vi ändå blott vid norra randen af den hvita fläcken! Hur oändligt långt hade vi icke att gå!

Annandag jul följde vi samma jämna dal upp åt öster mellan medelhöga berg, och begagnade en stig, upptrampad af Pantholops-antiloper. Snömängden aftager, blott fläckvis var den besvärlig, ehuru vanligen täckt med skare, seg som pergament. Sedan vi lägrat i fullkomligt steril nejd, höll jag rådplägning med Abdul Kerim. Blott två säckar korn funnos kvar. Jag såg att han hade gråtit, och min vrede kom därför aldrig till utbrott; äfven de andra voro bedröfvade och häpna; ännu hade jag icke sagt något, men de förstodo att det icke alls var fråga om Khotan. Männen hade tsamba för nära tre månader och ris för två. Jag gaf därför order att djuren skulle få däraf då kornet tagit slut; men ett tillräckligt förråd för karlarna i två månader skulle lämnas orördt. Vid rådplägningar samlades alla de andra utanför tältet. Lobsang var lugn och oberörd och hördes sjunga och hvissla då han vaktade djuren. Jag tyckte mest om honom, men det var kanske därför att han var tibetan. Men jag tyckte om dem alla, de voro präktigt folk. På kvällen sjöngs hymner till Allah; de förstodo att vårt läge var mer än kritiskt.

Dagen därpå bröto vi upp tidigt och jag red i têten. Vi hade alla smällande hufvudvärk, men höjden var ju också kolossal (5,378 meter). Blott ett par kilometer hade vi kommit, då en svag skiftning i backarna i norr förrådde glest gräs. Det var en julklapp! Här lägrade vi. Djuren sprungo upp till betet med bördorna på. Så de åto! Det var en glädje att se därpå. Suän uppförde en komisk dans mellan tälten. Stämningen var hög. Jag slapp höra hymnen till Allah, men karavan-baschi, som

tycker sig hafva ett visst ansvar för alla muhamedanernas andliga väl, läser vanligen på aftonen en af de fem dagliga bönerna, då solen går ned. Vårt bränsleförråd var slut, men Lobsang upptäckte en trähård mossa, som glödde länge och värmde härligt. Redan nu förstod jag att då vi skulle skiljas en gång, skulle jag sakna Lobsang mest.

Den 28 december lågo blytunga moln öfver landet och kölden var därför icke så sträng. Vi fortsatte rakt åt öster och gingo sakta utför tills vi nådde en källåder, som i ögat hade + 0,9°; vattnet kändes fullkomligt varmt; det bildar väldiga iskakor i den flacka dalen; på afstånd hade de liknat en sjö. Medan männen vid dess strand uppslogo tälten, fick Puppy som vanligt ta hand om sina valpar på en hopviken filt. Den ena valpen hade en hvit fläck i pannan och var min speciella favorit, ty han gnällde aldrig i onödan. Just i dag hade han öppnat ögonen och fått en flyktig blick af den kalla, ogästvänliga värld, som omgaf honom. Han dog emellertid helt plötsligt, innan mitt tält var färdigt, och begrofs under några stenar för att icke gula hunden skulle äta upp honom. Mamma Puppy sökte honom en stund, men lugnade sig snart med den sista af de fyra. Vi skulle göra allt för att få behålla detta lilla kräk.

På vägen till nästa lägerplats, n:r 292, följde vi alltjämt samma välsignade längddal, som allt sedan julafton skänkt oss en så ypperlig passage. Minimum hade sjunkit till — 29,9°, det är som om köldvågor ibland ströko öfver landet. På ett ställe hade några vildjakar lämnat sina visitkort och karlarna samlade en säck gödsel. Tydligen gå djuren hit blott på sommaren; vintern är för kall äfven för dem. En mula dog innan vi nådde en iskälla, omgifven af skapligt bete. Så långt hade allt gått

bra, men fort gick det icke; på de sista sex dagarna hade vi tillryggalagt blott 75 kilometer.

Den 30 december. Då minimum är — 18° och temperaturen kl. 1 är — 16°, är skillnaden mellan dag och natt icke stor. Men nu var himlen betäckt med ogenomträngliga moln, det snöade och var halfmörkt, karlarna hade icke en aning om i hvilket väderstråck vi gingo, och de brukade fråga hvar solen gick upp. Ännu en dagsled hade vi hjälp af längddalen, som vi följde nedåt till ett dalmöte, där en väldig iskaka uppkommit. På vägen sågo vi en hjord af 22 vildfår, som feta och viga flydde uppåt en grusbrant, förorsakande skramlande ras bland stenarna.

På kvällen berättade jag för Abdul Kerim, Gulam och Kutus, att vi skulle fortsätta inåt Tibet och öfver Arport-tso styra kosan mot öfra Brahmaputra. Och jag sade dem att för att undgå all uppmärksamhet skulle jag själf resa i förklädnad. De blefvo bestörta och frågade, om jag icke utsatte mig för en påtaglig lifsfara, men jag lugnade dem med att allt skulle gå bra, blott de i alla afseenden lydde mina order. Hufvudsaken var att vi gjorde allt för att rädda våra djur; ginge karavanen förlorad, skulle vi aldrig orka fram. »Ja», svarade karavanbaschi, »om vi blott finna godt bete, så att djuren få hvila upp sig och äta sig mätta, kunna de utan fara stå ut i två månader till; långa dagsmarscher tåla de dock icke vid.»

Just här stodo vi vid en skiljeväg. Vår dal mynnade ut i en annan, som kom från de i söder belägna höga fjällen, en del af Kara-korums kam. Den förenade älfven fortsatte mot norr och kunde icke vara annat än Karakasch-darjas öfre lopp; i dess nedre del, vid Khotan-

darja, hade jag en gång för många år sedan varit bra nära att sätta lifvet till. Nu var frågan, om vi skulle gå uppåt eller nedåt, och för att utröna hvilken led som var bäst, beslöto vi att offra årets sista dag och låta Abdullah rekognoscera åt SO, Tubges åt NO. Då vi i alla fall skulle öfver iskakan, sandades en stig.

De sex tusen rupees, öfverste Dunlop Smith skickat mig från Indien, packades in i två säckar, som voro lättare att bära än träkistorna, hvilka skulle användas till bränsle någon gång då allt annat tröt. Vid hvarje läger lättades vår last, då provianten krympte och jag tid efter annan slungade en utläst bok. Hemifrån hade jag fått en half årgång af en svensk tidning, som kom bra till pass, då det gällde att få lif i våra lägereldar. Ännu hade vi nio får kvar, men den tid nalkades då köttet tog slut, ty på vildt kunde vi ännu så länge knappast räkna.

Nyårsdagen 1908 framgick med strålande sol — ett godt omen för alla de dunkla gåtor, som gömdes af detta år. De båda spejarna gåfvo samma rapport: inga hinder mötte, och jag lät dem själfva konferera och afgöra hvilken väg som var bäst. De röstade för Abdullahs väg som ledde upp genom dalen åt sydost. Vägen var här förträfflig. I dalmynningen funno vi till och med ett par små runda stenmurar, som dock mycket väl kunde vara hundratals år gamla. En död jak verkade upplifvande, så underligt det än kan låta. Allt högre bar det till en punkt, hvarifrån höga snöfjäll med glaciärer syntes i dalens fond. Då stannade vi och spejare skickades upp. De förklarade denna väg omöjlig och röstade för att Abdullah skulle få stryk. Men då en sådan åtgärd icke upphjälpte vår belägenhet, slapp han undan med muntliga bannor. Han erkände, att han aldrig gått så högt upp, som vi nu voro,

men vid återkomsten hade han ändå begärt och fått en nypa tobak för sin rekognoscering. Jag sade honom, att det var en dålig spekulation och att han för framtiden aldrig skulle få se röken af min tobak.

Vi hade intet annat att göra än att lägra. Hård sydvästlig blåst rådde och mjölfin snö stod i kvastar från alla kammar och toppar. Då männen voro ute och sökte efter bränsle, voro de ombonade som polarfolk. När allt kom omkring hade nyårsdagen icke medfört något godt omen, snarare tvärt om — ett återtåg.

Detta anträddes tidigt på morgonen den 2 januari och förde oss ned igen förbi lägret CCXCIII och vidare öfver grusbackarna vid iskakans östra kant. På ett ställe bildade källvattnet midt i isen en liten trefligt bubblande fontän. Sedan dalen svängt åt ONO, lägrade vi i ett hörn, där flygsanden låg hopad i små dyner.

Jag längtade bort från denna labyrint af berg och dalar, som dränera till Ost-Turkestan. Ännu voro vi i Kara-kasch-flodens område och måste förr eller senare öfver ett pass som skilde detta från Tjang-tangs saltsjöbäcken. Den 3 gingo vi åter upp genom en af Karakaschs källdalar och lägrade i dess öfra del, allt under det att landet insveptes i den vildaste snöyra. Denna fortfor äfven i sena kvällen, och det märkvärdigaste var att stjärnorna lyste igenom, allt under det att snön föll tät. Förut hade vi haft blåsvarta moln öfver oss utan en flinga. Besynnerligt land!

Nästa dag ägnades åt hvila. Djuren hade icke druckit på länge, bränslet var ymnigt, is fanns i bädden och smältes i kittlarna.

I denna trakt äro bergen mera osammanhängande och bilda skarpa taggar och pyramider af obetydlig rela-

tiv höjd. Hela natten snöade det, men morgonen den 5 januari var vacker, då vi drogo vidare mot öster på den väg, Kutus rekognoscerat. Öfver snötäckt grund förde den upp till ett litet pass (5,485 meter), på hvars andra sida ännu en Kara-kasch-arm korsade vår kosa. Vi måste ut ur detta eviga trassel, som försenade oss och tog på våra krafter. Så länge djuren stå på sig ha vi dock intet att klaga öfver. Jag är glad för hvarje dag, som för oss ett steg närmare våren och bort från midvinterskölden. Den tränger igenom allt. Mina fötter äro okänsliga. Gulam knådar dem och ger mig massage hvarje kväll öfver elden, men lyckas ej få lif i dem. Bläckhornets innehåll fryser till en isklump, som måste tinas upp vid elden; då jag skrifver, måste jag sitta lutad öfver glödfatet och ändå stelnar bläcket i pennan, som fryser fast vid papperet. Underligt nog har jag ett osläckligt begär efter iskallt vatten och föredrar det framför det varma teet, men det vatten, som vanligen bjudes, är långt ifrån prima. Det är vanligen Tubges, som med en spade fyller en tomsäck med snö, som sedan smältes i kitteln. Gulam söker öfvertala mig att hellre dricka te och kan icke förstå att jag ej blir sjuk af vattnet. På natten tjänar det dock till intet att bli törstig; en bägare vatten, som står helt nära glödfatet, är inom en kvart bottenfrusen.

Efter 33,4° köld och en blåsig natt, som förmådde några af våra djur att söka skydd i männens tält, korsade vi den vida samlingsdalen upp mot nästa pass. I söder lämna vi där mäktiga, snötäckta berg. Vid foten af en kulle gick en vildjak och funderade. Då han fick se vårt svarta följe mot den hvita snön, satte han kurs rakt på oss, men det dröjde icke länge förr än han fick

korn på faran, och svängde af i vild flykt mot norr med båda hundarna hack i häl efter sig. Det var riktigt uppmuntrande att se tecken till lif i denna gudsförgätna nejd. Ty nu hade vi också tappat bort korpen.

Brant och långsamt bar det upp till passet, hvars höjd uppgick till 5,488 meter. Oväntadt nog visade det sig utgöra en snögräns, d. v. s. öster om passet fanns ingen snö alls; då vi därför på andra sidan gingo ned mot en vidsträckt öppen arenadal, måste vi se upp, så att vi icke gingo miste om vatten till kvällen. Fjärran i söder syntes en iskaka, men den låg för långt ur vår kurs. Vi fyllde därför två säckar med snö från den sista drifvan, lägrade där glesa tufvor gåfvo bränsle och läto fem män med alla djuren gå söderut till isen och söka efter vatten och bete.

Vattenfrågan var nu den farligaste, ty det såg ut som om vi icke kunde räkna på snö längre österut. Och icke kunde vi som förra gången gräfva efter vatten, ty nu var marken stenhårdt frusen. Vi måste gå försiktigt tillväga; vi hade det stora öppna hafvet framför oss; vi måste taga oss fram från den ena replipunkten till den andra och speja vägen framåt för att icke utsätta oss för en katastrof. Jag gaf därför order om, att nu, sedan lasten krympt så betydligt, skulle alltid ett par af våra djur bära snö eller is. Vid hvarje läger kvarlämnas någon tom konservburk; jag tänker mindre på den snart förestående tid, då de härliga varorna från Simla äro slut, än på det faktum att bördorna dagligen bli lättare för våra djur. De bergartsprofver jag samlar tynga icke mycket. Tyvärr är kornförrådet slut för länge sedan, men där betet är dåligt eller intet, knådas bullar af rostadt mjöl ihop åt djuren.

De andra skulle komma tillbaka den 7, var det sagdt, och vi väntade ända till middag. Där kommo de också, man såg tydligen deras svarta flock; den gick och gick, men nalkades icke. Ack, det var blott några svarta stenar, som dansade i luftspeglingen! En stund senare rapporterade dock Suän att några af djuren rymt, och följden blef att vi måste stanna hela dagen vid detta usla läger.

Hur långsamt skrida icke timmarna en sådan dag! Jag är som fånge i mitt eget tält. Kölden och blåsten hindra mig från allt arbete utomhus. Så länge solen är uppe går det väl an, då ser jag bergen, dessa tysta, ödsliga, ensamma berg, där aldrig människor vandra, och jag ser hur sandstoderna dansa hvirflande i vinden. Men då solen gått ned, börjar den oändligt långa vinterkvällen, och då hör jag endast stormens tjut därutanför. Tålamod! Det blir väl vår en gång. Hvarje dag som flyr för oss ett steg längre bort från denna hemska vinter. Bruna Puppy och valpen hålla mig sällskap, och jag betraktar dem som ett slags olyckskamrater. De ha sin matta i ett af tältets hörn och de intaga sina mål på samma gång som jag. Valpen, som vi kalla lilla Puppy, roar mig obeskrifligt. Han har börjat att observera världen och lifvet omkring sig. Om de stora hundarna skälla utanför tälten, vänder han hufvudet utåt och morrar svagt. Då modern lämnar honom i kylan på mattan, småskäller han och tycker det är ovänligt. Han traskar omkring i tältet, ehuru han ännu är så ostadig på benen, att han oupphörligt trillar omkull. För glödfatet har han redan fått en högst nödvändig respekt och fnyser och ruskar på hufvudet, då han råkat komma det för nära. Ibland händer det att han tappar bort mo-

dern på natten, då det kan vara nära 30° kallt i tältet, men jag vaknar då af hans klagande pip och tar honom under pälsarna, en uppmärksamhet, som han sätter stort värde på. En morgon väckte han mig med att på eget bevåg krypa upp på hufvudkudden och själf söka sig in i min bädd; sedan dess hyste jag inga farhågor för hans framtid; han skulle nog veta att bryta sig en bana här i världen, och det gjorde han också.

Den 8 gingo vi öfver ett litet pass 5,355 meter högt. På vägen dit skattade en häst och en mula åt förgängelsen. Där första bete fanns, i en dal på andra sidan, uppslogs lägret CCXCIX, 5,165 m. Vatten saknades, men vi hade fyra säckar is. Sju får äro kvar och korpen har åter kommit till rätta.

Hufvudmålet för nästa dagsled var alltså att finna vatten åt djuren. Min bepröfvade hvita ladaki, som jag alltjämt rider, brukar hvarje morgon få mitt tvättvatten och jag afstår från tvålen för att icke fördärfva det åt honom. Från en helt liten tröskel på vänster hand kunde vi snart njuta af den utsikt, jag så länge längtat efter: den stora öppna slätt, vi korsat på hösten 1906! I OSO igenkände jag lätt den udde, vi då passerat, och vi kunde icke ha mer än två dagsleder till Aksaj-tjin-sjön. Under några dagsresor hade jag nu följt ungefär samma väg som Crosby; vid sjön skulle jag korsa min egen route af 1906, sedan skulle vi gå ned mot Arport-tso och liksom förra året korsa Bowers, Deasys, Rawlings och Zugmeyers vägar.

Hela landet låg som under ett tungt tak af moln. Efter blott fem kilometers marsch funno vi en öppen källa af härligt vatten (+ 0,6°), där lägret n:o CCC uppslogs (4,977 m.). Den kvällen sjöngo mina tjänare åter

glada och muntra sånger, och Suän dansade sin allra tokigaste dans. Vi voro åter uppe på Världens Tak och hela det ödsliga Tibet låg framför oss. Skulle vi någonsin orka korsa det med vår lilla fattiga karavan!

XXII.

Fyrtio grader kallt.

Med nya isblock i säckarna bröto vi upp den 10 januari rakt mot den udde, vid hvars fot lägret VIII hade varit uppslaget och där jag visste att betet var godt. Den stora, jämna, sterila slätten skilde oss därifrån, och 24 kilometer hade vi att gå. Blåsten låg på, och man blef genomisad efter en stund. I lä om karavanen, som gick i förväg, låg ett dammoln, liknande en rök. Redan på långt afstånd framträdde gräsets gula skiftning, en syn, som upplifvade mina män till den grad, att de redan under marschen började sjunga. Djuren förstodo att de nalkades godt bete och ökade farten utan alla maningsrop. Tälten uppslogos på samma ställe som förra året, och här blef min långa route genom Tibet åter hopknuten. Med ett visst vemod återsåg jag den plats, där Muhamed Isa rest sitt höga röse. Nu hade vi kringgått alla faror från Rudok, och det bekymrade oss föga om England och Ryssland lofvat hvarandra att under tre år icke släppa någon europé in i Tibet. Höjden är 4,937 meter.

Redan för flera dagar sedan hade jag talat om denna punkt med dess goda bete, och då vi bröto upp den 11, kunde jag också lofva männen ett ändå bättre läger

till kvällen. De voro förvånade öfver att jag hittade så bra i dessa ödemarker. Den stora karavanens spår från 1906 var bortblåst af många stormars framfart, men snart syntes Aksaj-tjin-sjön, hvars yta i det ruskiga vädret såg grå och dyster ut. Sex kiang-stigar konvergerade till den härliga sötvattenskällan vid stranden, där vi tände våra lägereldar mellan samma stenar som sist. I trakten är betet och bränslet ymnigt, en verklig oas, det bästa läger vi haft sedan Köteklik. Men stormade gjorde det, och sjön gick hög i salta vågor, afkylda till — 6,3° och utan ett spår af isbildning. På natten snöade det åter friskt, och den 12, som ägnades åt hvila, låg sjön skimrande blå i ett bländande hvitt landskap. (Höjd 4,929 m.)

Då allt går bra, läsa muhamedanerna inga böner. De tycka väl att då vi hjälpa oss själfva, är det onödigt att störa Allah.

En häst fingo vi betala i tull för det goda betet. Han låg stenhårdt frusen vid lägret på morgonen den 13, då vi efter 28° köld tågade vidare. Hos honom kvarstannade den gula hunden, och då han sent på kvällen kom till nästa läger, var han så stinn och däst, att man förstod att han magasinerat föda för flera dar. Två korpar följde oss med sina hesa skrin. Snön föll tät och skymde utsikten. I dess töcken försvann en antilophjord som skuggor. Ett får dog på vägen och två måste slaktas, då de ej orkade längre; vi hade nu blott tre kvar. Kölden sjöng i knutarna den kvällen och sjönk till — 36,1°.

Den 14 januari tågade vi mot SO öfver en slätt af mjukt, tröttande stoft, som kräfde en mulas lif. Karavanen skrider ytterst långsamt framåt i en kompakt klunga; det underlättar marschen för djuren då de ha hvarandras

sällskap; de efterblifna, som lätt öfverlämna sig åt trötthet, motas framåt af ladakis. Vid lägret CCCIV var betet skralt, och ett par mulor tycktes ej hafva långt kvar. Kölden var bitande bister på kvällen. Den sjönk till — 39,8°, så nära fyrtio som möjligt och kvicksilfrets fryspunkt. Det var den lägsta köldgrad, jag någonsin afläst under alla mina resor i Asien.

Men den 15 januari bjöd på en vacker morgon och en italienskt blå himmel. Abdul Kerim och alla muhamedanerna uppvaktade mig i en tragikomisk procession med torra aprikoser och mandlar och ett samfäldt »Ajd mubarek», eller »välsignad högtid». En af Islams högtider inföll nämligen denna dag. Uteslutande komisk var de fyra lamaisternas procession, som följde i de rättroendes kölvatten, och Lobsang, som gick i têten, höll på tibetanskt sätt sin mössa i handen och kliade sig i håret, men räckte icke ut tungan — han hade väl fått lära sig i Leh att det ej imponerade på européer. Jag gaf dem 10 rupees hvar och skänkte karavan-baschi en klocka, som han tillsades att hvarje kväll draga upp ordentligt, för att hålla reda på våra tider.

Och så bar det åter af. Det gick långsamt, terrängen steg. Vi skredo som ett liktåg upp genom dalen och Suän prestaverade. För törst var ingen fara mer; halfva marken var snötäckt. Men hvarje kilometer måste vi kämpa oss till, och det dröjde länge, innan vi nådde de uddar, på hvilka vi pejlade. På höger hand lämnade vi ett mäktigt snömassiv.

Nästa dagsled förde öfver en flack tröskel till en bidal med något gräs. Kölden hade varit nere till — 34,4°, och jag kunde på intet vis få lif i fötterna. Än hade jag värk i dem, än en obehaglig stickning i tårna,

än voro de alldeles känslolösa. Under den hvilodag, vi unnade oss vid lägret CCCVI, sköt Tubges en antilop och ett Ovis Ammon, en händelse, som förlängde de båda sista fårens lefnadsdagar. På kvällen var stämningen munter och förhoppningsfull, då männen åter sutto kring fyllda köttgrytor.

Gulam Razul hade öfverraskat mig med sex buteljer whisky, som, insydda i tjock filt, förts med ända hit. Ladakis påstå nämligen, att då en mula visar tecken till afmattning och kraftlöshet, hon kan räddas om man häller sprit eller whisky i henne. Men buteljerna voro tunga och tre af dem tömdes i gruset och sattes upp som minnesmärke mellan några stenar. Kanske de hittas någon gång af en annan resande. De tre öfriga medtogos tills vidare.

Ännu den 18 följde vi samma längddal som hittills. Alla kedjor här i trakten äro utdragna i öster och väster såsom vanligt är i Tibet. På höger hand hade vi en mäktig kedja, som vi måste öfver för att kunna styra åt sydost. Genom en lucka i de norra bergen syntes i NO de mäktiga snökupoler, som vi äfven 1906 hade lämnat på vänster hand. Åt öster syntes inga hinder, men vi togo af mot SO upp genom en dal. Innan vi lägrade hade ännu en mula stupat, och vi hade då förlorat en fjärdedel af karavanen.

I denna dal bar det följande dag vidare uppåt. Ibland var den 10 meter bred mellan sina hårda, horisontalt lagrade terrasser. Under en brant bergvägg lågo fem grytstenar — så långt hade alltså tibetanska jägare gått. Ladakis blefvo upplifvade af att åter se tecken af människor. Dalen öppnar sig i en vidsträckt slätt; i SO syntes en lucka, men då landet var lägre i öster, fortsatte

vi ditåt. Från dess ytterst flacka tröskel var utsikten dock allt utom uppmuntrande — en värld af berg. Vi beslöto att lägra där vi voro (5,305 meter högt) och att nästa dag taga den andra passagen, i söder.

Ett otäckt läger! Stormen låg så hårdt på, att männen knappt kunde resa tälten, hvilkas järnpluggar klingade och slogo innan de blifvit förankrade. Dessförinnan måste vi dock göra upp en eld, för att kunna använda våra valna händer. Och för att elden icke skulle sopas bort, måste en liten stenmur resas till skydd. Nu hade vi naturen och elementen emot oss, och det per-

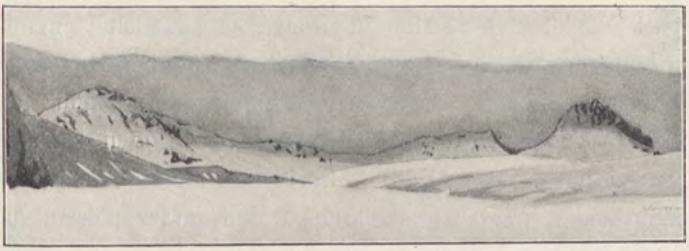

Vid läger CCCVII.

spektiv, som väntade oss, var människors motstånd. Betet var uselt; en grå häst och den sista mulan från Poonch lågo döda på morgonen. Hon var den äldsta af veteranerna, ty hon hade varit med redan från Srinagar, hon hade gjort god tjänst och det kändes dystert att mista henne. Nu fanns blott ett enda lif kvar i karavanen, som varit med från första början, nämligen bruna Puppy; hon och Lillpuppy höllo mig sällskap i denna förkrossande, långsamma ensamhet.

Från lägret CCCIX, där vi hvilade en dag, hade man fri utsikt öfver en ny längddal, söder om den förra. Där stod en koncentreradt salt sjö. Nästan vid hvarje

läger tecknade jag, liksom förr, ett panorama af nejden och försökte ibland att måla små akvareller. Jag måste då sitta i själfva tältöppningen och hålla blocket öfver glöden för att icke penseln skulle frysa till en isklump. Men himlen, som skulle läggas i en jämn blå eller grå ton, brukade förvandlas till en ishinna med besynnerliga froststjärnor och kristaller.

Äfven vid lägret CCCX offrade vi en dag, ty där var betet bättre än på länge. Gräset växte i sand vid stranden af en liten sötvattenssjö med en öppen källvak, där djuren ändtligen fingo dricka ordentligt efter att länge blott hafva kunnat släcka sin törst med snö. Vi hade gått 302 kilometer sedan julafton, eller i medeltal en mil om dagen; det gick sålunda nästan hopplöst långsamt. Nu hade vi i tre dagar haft ursinnig storm, och här flögo gula sandstrimmor öfver isen och vinden klagade och tjöt i gräset. Abdul Kerim sydde en muhamedansk långrock åt mig; jag skulle bära den under pälsen, då jag anlade förklädnaden.

Den 24 januari var hela landet bländande hvitt, solen sken, men stormande blåst svepte puderfin yrsnö likt marmorstrimmor utmed marken, och ett susande ljud uppkom. Lätta som bollar fly antiloperna, mörka mot den hvita marken. En mula dog på vägen; icke ens tibetanska mulor tåla detta klimat. Jag är förlamad och halfdöd af köld innan jag når lägret.

Efter — 29,6° insveptes nejden i halfmörker af tunga moln. De trasiga bergen i söder påminde om en eskader af pansarbåtar under profskjutning i regnväder; deras gråa skrof framskymtade mellan låga moln. Dalen är väl en svensk mil bred. Mot öster aftog snömängden,

och slutligen stodo blott de vilda djurens spår snöfyllda, liksom hvita pärlband i den mörka marken.

Nu då jag bläddrar i mina dagböcker från denna ödsliga färd, hur ofta läser jag då icke orden: denna dag var den hårdaste vi hittills upplefvat. Och dock kommo ständigt dagar, som voro ändå värre. Så den 26 januari. Himlen var betäckt med så kompakta moln, att man kunde tro sig rida under ett fängelsehvalf. Stormen rasade med oförminskad häftighet, och en kvart sedan jag suttit till häst, var jag förlamad och domnade af. Händerna värkte och med andedräkten sökte jag tina upp den högra handen till hvarje ny anteckning; men redan efter ett par sekunders observation med kompassen var handen känslolös. Fötterna plågade mig mindre, ty i dem hade jag ingen känsel alls. Jag önskade blott att hinna fram till dagens läger, innan blodet frusit till is i mina ådror.

Men nu äro vi ändtligen vid Arport-tso och ha lämnat sjöns norra bäcken på vänster hand, under det att en stor bassäng lik en fjord sväller emot söder. Berguddar och kap springa ut i sjön, hvars form är högst oregelbunden. Den stänger vår väg. Böra vi lämna den till höger eller vänster? Vi nalkas dess midt och vänta medan jag skickar Lobsang att undersöka om karavanen kan gå öfver sjöns is. Han skyndar i förväg och gör snart tecken åt oss att komma. Vi gå ned till stranden och ut på en udde, som smalnar till en nålfin pir.

Här har isen på vänster hand tornat upp sig i torosser af ett par meters höjd, grant genomskinliga gröna block och flak, men till höger, så långt man kan se öfver det södra bäckenet, utbreder isen sin jämna, glatta skifva af en härlig mörkgrön färg, lik bladen af

lager och syren. Den äger isens vanliga tjusande och fängslande kraft, och man står och stirrar ned mot det mörka, kalla djupet. Yrsnön far i hvita kometsvansar öfver dess glatta ban. Vi stå på själfva spetsen af udden och ha Arport-tsos smalaste del framför oss, där sjön är tillsnörd som en geting. Just här har hela gärdesgårdar, blockmurar och stängsel uppkommit genom ispressningen, och mellan dem ligger flygsnön hopad, hård och seg på ytan. Att gå på bara isen hade varit omöjligt, hela karavanen skulle blifvit bortblåst som agnar för vinden. Snöbanan erbjöd oss däremot en utmärkt väg. Lobsang lotsade; han förde oss i alla möjliga krökar, men öfver kommo vi och nådde andra stranden vid foten af en klippudde.

Sedan blef det värre. Den första klippudden gick på sin östra sida rakt ned i sjön och här måste vi gå på hal, sandad is, rensopad från snö. Den ena hästen och mulan efter den andra halkade och stupade. Somliga af dem bjödo ej ens till att resa sig; de släpades då öfver isen till fast mark, där de åter lastades. Andra föllo illa med en dof duns mot den stenhårda, försåtliga isen. En hel rad af uddar dublerades på detta sätt, tills vi nådde en där vägen var stängd, ty vid dess fot gingo källor i dagen, som höllo stora vakar öppna; där sjöngo iskalla böljor metalliskt klingande mot iskanterna i den piskande blåsten, som alltjämt jagade skyar af yrsnö likt en dans af vinterälfvor öfver isens mörkgröna fält. Här måste vi streta upp öfver de tvärbranta kullarna, tills vi ändtligen, förbi af trötthet, hamnade i en vik, där några grässtrån växte. En mula hade lämnats på isen, men ett par man gingo tillbaka och gåfvo henne en klunk whisky, så att hon kom fram till lägret. Men

En bergkam norr om läger CCCVII.

Saltsjön söder om läger CCCIX.

Hästarna gå till vaken vid läger CCCX (till vänster Abdul Kerim).

Sötvattensgölen vid läger CCCX.

Berglandskap söder om läger CCCXII.

min bruna häst från Schigatse, som så många gånger burit mig upp till Taschi-lunpos östra port, blef för alltid kvar. Det är dystert och nedslående, när veteranerna dö.

Arport-tso ligger 5,298 meter högt; vatten, som hämtades ur en vak, var fullt drickbart. Framför oss i sydost hade vi ett högt pass, men orkade icke dit på en dag; vi lägrade på sjöns sydöstra strandslätt, där Rawling gästat en gång. Det var knappa två kilometer dit, men betet var godt och djuren behöfde näring. Hela dagen

Min lilla hvita ladaki ännu en gång.

snöade det tätt. Man håller sig vackert inom hus och beklagar de arma djuren, som gå ute i kylan och beta. Lillpuppy är nu så försigkommen, att han är ute och promenerar ensam bland tälten för att stjäla kött. Det ena fåret slaktades.

På kvällen smällde kölden till igen och på natten hade vi —34,6°. Den sjuka mulan sökte lä bakom männens tält, men lade sig snart och lät höra ett klagande ljud. Jag gick ut och såg på henne och lät dem befria henne från hvarje känsla af trötthet.

På morgonen den 28 funnos två hästar döda i betet. Den ena var en af veteranerna från Leh, som Robert ridit, och som burit äfven mig till källorna i Satledschs bädd. Vi hade nu blott 23 djur kvar, och min lilla hvita ladaki var den sista af veteranerna. Icke hade jag anat, då han bar mig öfver Tjang-lung-jogma, att han skulle öfverlefva bortåt hundra femtio kamrater. Hvarje morgon hängde två långa istappar under hans näsborrar; han vårdades med särskild ömhet, och jag gömde alltid en bulle bröd från frukosten åt honom. Jag hade en särskild kärlek för den hvita hästen och för bruna Puppy. De hade varit med så länge och slitit ondt i så många äfventyr.

En förlust af tre djur på en dag för en sådan karavan som vår var bra mycket. Hur skulle det gå till slut! Vi hade ju oändliga afstånd framför oss ännu. I tre timmar stretade vi med döende steg upp mot detta otäcka pass, som hade en höjd af 5,572 meter. Vi lägrade i lä vid en klippa och slaktade det sista, uttröttade fåret, och hade sedan ingen lefvande proviant kvar.

Kölden var nere på —31,4°, och det första jag hörde på morgonen den 29 var stormens eviga tjut. Vi tågade mot SO i fotsdjup, sugande snö. »En af våra värsta dagar,» står det i min dagbok. Man är likgiltig för allt, blott man hinner lefvande till lägret. Jag har en duk virad flera hvarf kring ansiktet, men den förvandlas snart till en iskaka, som knakar då jag vänder på hufvudet. Jag försökte röka en cigarrett, men munstycket frös fast vid läpparna. Två hästar dogo på vägen, och den enas last öfvertogs af Abdul Kerims ridhäst; han fick själf hädanefter, liksom de andra, gå till fots. Med Kutus följde jag i karavanens snöspår. Där hittade

vi Sonam Kuntjuk och Suän, som icke orkade längre; de hade ondt i hjärtat; jag sökte uppmuntra dem och lofvade dem medicin, om de långsamt följde våra spår. Hade turen kommit till männen nu, sedan halfva karavanen gått förlorad? Förbi af trötthet kommo de i skymningen linkande till lägret.

Djupt nedslagen kom Abdul Kerim till mitt tält och frågade, om jag trodde, att vi inom tio dagar skulle finna nomader, eljes ansåg han vårt läge hopplöst. Tyvärr kunde jag icke lugna honom med annat än att vi måste gå på så länge en enda mula var kvar och sedan med så mycket af den återstående provianten, vi orkade bära, söka släpa oss fram till nomaderna. Nu tänkte vi icke längre på förföljare bakifrån och ej heller på de faror, som väntade oss framifrån; nej nu gällde det lifvet och att nå trakter, där man kunde lefva. Bakom oss sopade snöstormarna igen våra spår, och framtiden väntade oss med sitt ogenomträngliga dunkel.

XXIII.

Insnöade.

Hela natten ljöd stormen omkring oss, och våra tunna tältdukar fladdrade i blåsten. Gulam väckte mig med orden: »det är otäckt väder i dag, man ser ingenting.» Äfven de närmaste bergen försvunno i snöyran, och hade jag icke redan tagit en pejling mot den dal i S 35° O vi borde följa, skulle vi icke kunnat bryta upp. Denna dag, den 30 januari, måste vi hålla ihop, ty spåren sopades hastigt igen af den yrande snön. Vi hade två lotsar; jag red sist i den upptrampade stigen, som till en början tedde sig som en svart kroklinje, men längre fram, där snön låg två fot djup, syntes intet af marken och gruset. En brun häst, som gick utan börda, lade sig att dö i snön. Man såg hur yrsnön beställsamt bäddade hans graf, redan innan han begynt att kallna. Han försvann genast bakom oss i den förfärliga ensamheten.

Hopplöst långsamt skredo vi framåt genom drifvorna. Stormilarna slita bort lotsarnas varningsrop från deras läppar; de nå oss ej; vi följa blott den upptrampade fåran. Lobsang går först, ofta ser man honom alldeles försvinna i denna torra, lösa snödrift och försöka på annat håll. I sänkor ligger snön meterdjup och endast steg

för steg skrida vi framåt, allteftersom de båda spadarna banat oss en ränna i snön. Oupphörligt faller något af djuren och omlastningen förorsakar ett uppehåll, ty alla måste följa samma ränna. Och alla, män och djur, äro förbi af trötthet och draga tungt efter andan. Yrsnön sveper omkring oss i kväfvande kvastar; man vänder ryggen åt dem och böjer sig framåt. Blott de närmaste mulorna synas, men redan den femte är oklar, och de som stå i tåten synas blott som en svag mörkning i det evigt hvita; af lotsarna ser jag ej skymten. Så rör tåget på sig igen några steg tills nästa dröjsmål inträffar, och då den mula, som går närmast före mig, åter sätter sig i gång, är det för att ta skuttet ned i en snöfylld sänka, där tvenne män passa på att stöda hennes börda. Riktningen är nu mot öster och terrängen stiger. Fortfar detta några dagar, är karavanen förlorad.

Ändtligen nå vi en flack pasströskel (5,568 meter hög). Äfven vid hafsytan skulle en sådan färd vara hård nog, hur mycket mer då i ett land, som ligger flera hundra meter högre än toppen af Mont Blanc och där intet annat än gråsten och snö finnes! På tröskelns östra sida låg snön bitvis meterdjup; det såg ut som om vi hjälplöst skulle fastna i drifvorna — för att vänta på hvad! Ty proviantén led mot sitt slut, och ville vi finna bete en gång, måste vi framåt. Nu bar det sakta utför; snön låg något mindre mäktig, vi nådde en dalvidgning, där somliga sträckor blifvit rensopade af blåsten. På höger hand framskymtade en sluttning, där Abdul Kerim trodde sig se grässtrån sticka upp ur snön och bad att få lägra. Det var med möda vi lyckades resa tälten den aftonen; i skymningen kommo de båda sjuka männen, deras ansikten voro svullna och blåvioletta.

Ett hemskt läger! Stormen ökade till orkan, och man hörde ingenting annat än dess tjut. Tittar jag ut ur mitt tält, ser jag intet annat än ett hvitt kaos, allting är hvitt, det gifves ingen skillnad mellan marken, bergen och himlen, allt är hvitt i hvitt. Icke ens männens tält framträda ur snöyran. Den fina snön pyr in i tältet och betäcker allt med sitt hvita mjöl. Att söka bränsle är otänkbart, redan klockan tre har jag 17° kallt i tältet. Jag ser icke ett lif därute, jag kunde lika gärna vara alldeles ensam i denna ödemark.

Min trogna Gulam kommer dock sent omsider med eld; det är Lobsang och Sedik, som funnit några tufvor. Gulam säger att Sonam Kuntjuk ämnar lägga sig i snön för att dö; men jag råder honom att i stället ta en ordentlig dosis kinin. Sent på kvällen nådde ljudet af hymnen till Allah mina öron; den ljöd så svagt och hemskare än vanligt genom stormilarna. Vi gå mot dunkla öden, jag har spänt bågen för högt, den är färdig att brista hvilket ögonblick som helst. Vi bli insnöade här, djuren måste dö af svält, och själfva måste vi — — det är blott en tidsfråga!

En bit nedanför lägret svängde dalen af åt höger. Dit hade djuren gått under natten, men vändt om då de icke funnit bete. En grå mula hade stannat kvar där nere för att dö. Hon låg i en underlig ställning, som om hon dött just då hon försökt resa sig; hon låg på knä med nosen stödd i marken och var stenhårdt frusen i detta läge. Kölden sjönk dock blott till 26,9°.

Stormen fortfor med oförminskad våldsamhet den 31 januari; vi lastade de 19 mulorna och hästarna och gingo i samma ogenomträngliga snöyra på måfå nedåt dalen. Snön vräkte ned i oerhörda massor, sådana snö-

fall hade jag ej ens i Pamir bevittnat. Vi orkade ej mer än 4½ kilometer, då vi fastnade i dalen och reste tälten, som sågo mörka ut mot den rena snön. På sluttningen gingo fyra stora vildjakar och trampade som snöplogar. Hundarna satte efter dem, men uppgåfvo jakten, då de icke kommo någon vart i drifvorna. Djuren

Gulam, min kock.

fingo sina risrationer och släpptes sedan i en backe, där de skrapade efter det glesa gräset.

Med Abdul Kerim och Gulam mönstrade jag hela bagaget, och allt som kunde undvaras slopades. Onödiga kläder och trasiga stöflar brändes och reservplaggen togos fram. Mina saker, anteckningsböcker och instrumenter stufvades i två små säckar; de skrifmaterialier och

andra ting, jag dagligen behöfde, förvarades i en liten handväska från Stockholm; de öfriga kistorna användes till bränsle, sedan männen räddat skinnbeklädnaden för att däraf göra nya skodon. Äfven köks- och proviantkistorna brändes, och hela bagaget bars sedan i säckar. På så sätt blefvo bördorna lättare och bekvämare, om det också var besvärligare att vända ut och in på säcken, då man behöfde något som låg i botten.

På eftermiddagen inträffade ett kort afbrott i snöfallet. Öfver dalkonturens krithvita rand såg man då i SO den stora sjön Schemen-tso, med en svartviolett himmel öfver, bådande mera snö. Jag inpejlade morgondagens route och det var väl, ty snart började snön falla oerhördt tätt igen. Det snöade hela kvällen och hela natten, och man hörde ett susande ljud af snöflingor, som drefvos af vinden mot tältduken och tid efter annan gledo nedåt. På morgonen den 1 februari lågo hela vallar af snö kring tälten; minimum var blott — 18,2° och det kändes skönt. Vi lastade våra trötta, hungriga bärare och drogo långsamt mot SO. Blåsten låg på från söder, och vi hade yrsnön rakt emot oss.

Ljudlöst och svart skred det döende tåget ned mot sjön. Alla skägg och mustascher äro krithvita af rimfrost, det ser ut som om vi alla på en natt blifvit gråhårsmän. Abdul Kerim gick i têten med sin staf, men han stöflar i väg åt galet håll, och jag utnämner en annan lots. På somliga ställen voro vi nära att drunkna i snön och handfallna stannade männen i drifvorna utan att veta hvad de skulle taga sig till. Men så klifva och klafsa vi vidare en bit och stanna; och så en liten bit till. Det var lätt att förstå att de pass, vi under de sista dagarna forcerat, nu voro stängda af snö. Hade

»På somliga ställen voro vi nära att drunkna i snön.»

vi kommit ett par dagar senare hade vi aldrig kunnat forcera dem. Nu var vägen riktigt stängd bakom oss, blott mot söder fanns räddning. Det medför en känsla af behag att veta, att man bränt sina skepp.

Lyckligtvis bar terrängen utför och hur vi arbetade timme efter timme, aftog snömängden och det blef lättare att gå. Men stormen, som nu rasat utan afbrott i två veckor, aftog icke i styrka. Nere på sjöns västra strandslätt var snötäcket tunt och vi lägrade i en trakt där gräset ej var dåligt. Hvarje afton ger jag männen

Läger CCCXVIII.

några cigarretter — de rökte eljes jakgödsel och begagnade teblad i sina vattenpipor.

Natten var ovanligt »ljum», blott — 14,9°, men så voro molnen också så täta som möjligt, och snön föll utan uppehåll. Hela dagen var mörk, det var som om ridån hade gått ner för det förbjudna landet. Vi lågo kvar vid lägret CCCXIX. Stormen låg på från SV vansinnigare än vanligt. Djuren gingo och betade med hufvudet i lä och måste drifvas tillbaka i lovart för hvar gång de korsat det begränsade betesfältet. Äfven den 3 februari lågo vi kvar. Hela natten rådde orkanlik storm, rifvande, rasande, plöjande upp marken som med

jätteplogar, arbetande för att få ned våra tält. Man ligger vaken och lyssnar och väntar att något skall hända. Men på kvällen stoppar jag in allt som kan flyga bort, om tältet går öfver ända. På morgonen hade alla djuren försvunnit, det var som om de sopats bort af blåsten; i hvarje fall hade de följt med vinden till norra stranden af sjön.

Strax ofvanför lägret fanns en sötvattenskälla och en ringmur för får. — Jag har upphört att längta efter våren, som synes så hopplöst fjärran, och det blir värre med hvarje dag som går. Bruna Puppy och Lillpuppy hålla mig sällskap som vanligt och vi leka tillsammans för att få fångenskapens timmar att gå. Gulam fortfar med ringa framgång att knåda mina fötter; de förbli okänsliga och kalla som is. Men nu kom han och drog två par »pajpaks» af tjock filt på mig och ett par »tjaruks» eller Jarkent-stöflar af mjukt skinn utanpå. De voro verkligen varmare än mina Kaschmir-stöflar, som obarmhärtigt brändes.

XXIV.

Den sista veteranens död.

Öfversållad med gnistrande stjärnor spände vinterhimlen sin mörkblåa duk öfver vårt ensliga läger, och en köld af 28° bådade en klar dag. Den 4 februari sväfvade icke heller en sky öfver bergen, och det af människor och gudar öfvergifna höglandet, som nyss låg begrafvet under vinterns hvita täcke, belystes ändtligen åter af bländande solljus. Ett sorgebud bringades mig på morgonen; en häst och en mula lågo döda utanför tältet. Med de sista sjutton djuren fortsatte vi mot öster utmed den oregelbundna norra stranden af Schementso. Snömängden aftog och vid lägret CCCXX var den grusiga marken nästan bar. Utsikten öfver sjön är storartad. Kapten Rawlings karta öfver denna trakt är särdeles noggrant utförd. Sjön har en absolut höjd af 4,958 meter.

Äfven den 5 februari lägrade vi vid stranden af den stora sjön, hvars vikar och uddar vi troget följde. En mula dog på vägen. Ehuru vi bränt allt som kunde undvaras, blefvo bördorna på detta sätt alltför tunga för de återstående djuren. En stor, stark mula går alltid i têten och följer troget Gulam, som leder tåget; hon bär minst två ordinära bördor, men är ändå fet och

frodig. Ej ett spår af människor. I en klippvägg väsnades en flock kajor. Vid lägret inspekterades provianten, och vi beslöto att göra oss af med tre tunga rissäckar. Uppblandadt med rostadt mjöl och vatten skulle riset under de närmast följande dagarna gifvas åt djuren. Af min proviant återstodo blott två konservburkar, något jam och biscuits. Kött hade vi sedan någon tid icke smakat. Hela dagen rådde storm och solen hade åter försvunnit.

Den 6 februari gingo vi förbi en mycket ymnig källa, hvars 7,9° varma vatten tömmer sig i sjön. Där hade fårahjordar nyligen druckit, och från stranden löpte rader af rösen, uppsatta för att locka antiloperna till i marken inlagda fällor. Nu syntes intet annat vildt än en ensam kiang. En mula dog och Abdul Kerims gula häst stupade på vägen. Blott fjorton djur nådde dagens läger, och bland dem var min lilla hvita ladaki sämst; han snafvade och föll, och jag gjorde en saltomortal öfver hans hufvud.

Dagen därpå tillryggalade vi en kort sträcka, lämnade sjön och dess sterila strand bakom oss och slogo upp våra tält bland ymnigt gräs. Vädret var härligt och då vi klockan ett hade — 10°, kändes det som om våren kommit. Alla djuren lade sig genast för att hvila ut och tina upp i solskenet. Blott min lilla ladaki började genast att beta; han ville icke dö, han ville följa mig till slutet. Vildåsnor och antiloper betade på stäppen och harar förekommo i mängd. Jag alarmerades af budskapet att tre män syntes på något afstånd i norr, och karavan-baschi bad mig komma ut och granska dem med kikaren. De voro antagligen på väg till vårt läger, men jag skulle ändå ha god tid att anlägga förklädnaden. Länge

mönstrade jag dem, innan de upplöste sig i tre vildjakar, som genom luftspegling blifvit förlängda. Ännu behöfde vi icke oroa oss för människor, men kanske dessa jakar voro ett varsel!

Nu hade jag ridit min lilla hvita häst för sista gången. Då vi den 8 februari, efter 28,8° köld, fortsatte mot OSO, fick han följa karavanen lös och ledig, men föll äfven utan ryttare. I stället red jag en grå häst från Tikse. Vi orkade knappt med åtta kilometer, men dagen blef dock händelserik. På andra sidan af en flack kulle stod en Pantholops-antilop, som icke flydde, ehuru vi voro helt nära. Det märktes snart att han var fast i marken och stretade af alla krafter för att komma lös. Hundarna rusade på honom, men ett par af karlarna skyndade sig att hålla dem på afstånd. Han hade fastnat i en snara, utlagd å en antilopstig, och i denna syntes också de färska spåren af tvenne män. Vi voro tydligen i närheten af vinterjägare, som kanske redan observerat oss! Kanske de sett mig, den ende som red, och i europeisk dräkt! Kanske det var för sent att anlägga förklädnaden. Hela min plan vore då tillintetgjord, och hela vintern spilld i fåfäng möda!

Men nu ha vi åtminstone färskt kött. Låt oss undersöka det fiffiga gillret, medan bytet ännu sitter kvar. I en ring af hårdt surrade växtfibrer äro refbenslameller af antilop stadigt insatta, så att de bilda en tratt med spetsen ned i gropen. Skyggande för en rad af små rösen, lockas antilopen fram till gillret och trampar, om han har otur, midt i tratten, hvarvid lamellerna gifva vika, men taga obevekligt spjärn, då han försöker att draga klöfven ut ur tratten. Men gillret måste vara förankradt för att göra afsedd effekt. Till den ändan är ett finger-

groft tåg fastgjordt i gropens botten, som fylles med vatten, så att det hela efter frysningen blir hårdt som sten. Tågets fria ända bildar ofvanför fiberringen en snara, som tilldrages, då djuret först söker få upp benet, och genom den snaran går icke tratten, som följer med. Ju längre det arma djuret springer ikring, desto fastare blir snarans snodda grepp.

Fången slaktades, hundarna fingo äta sig mätta på inälfvorna, och det styckade köttet utgjorde ordentliga bördor för fyra män. Så drogo vi vidare. I en dalmynning i söder syntes en fårfålla och två svarta punkter, som vi togo för stenar. Bortom en gräsklädd kulle funno vi en sötvattensgöl, alltför välkommen för att ej inom kort se lägret uppslås i sin närhet. Det dröjde också icke länge förrän ladakis sutto kring elden och rostade stycken af det fina, efterlängtade köttet.

Nu, då vi tydligen hade människor i det omedelbara grannskapet, ansåg jag tiden inne att utdela förhållningsorder åt mitt folk. Alla kallades till mitt tält. Jag förklarade för dem, att vi endast genom list och försiktighet skulle lyckas korsa det förbjudna landet och att jag underkastat mig de stora uppoffringar, de redan bevittnat, blott för att få se trakter, där förut aldrig någon sahib varit. Skulle planen lyckas, måste hvarje man göra sin plikt och spela sin roll väl. Hvarje gång tibetanerna ställde de vanliga frågorna: hvadan och hvarthän? skulle de få till svar, att vi alla utan undantag voro ladakis, i tjänst hos en köpman vid namn Gulam Razul, som skickat oss till Tjang-tang för att se efter hur mycket fårull, som hos nomaderna kunde uppköpas nästa sommar. Abdul Kerim var vår ledare och chef och hade att afgöra alla våra angelägenheter. Han fick därför hundra rupees att hus-

hålla med, och skulle om kvällarna, då ingen kunde spionera, aflägga räkenskap för mig. Själf var jag en af hans tjänare, en muhamedan vid namn — — — Abdurrahman föreslog karavan-baschi — nej: Hadji Baba, tyckte jag hade bättre klang. Alltså, när vi kommit in bland tibetanerna, skulle de aldrig få glömma sig och kalla mig sahib, utan blott Hadji Baba. Alla förstodo situationen och lofvade att göra sitt bästa.

En stund senare kom Lobsang springande och försäkrade, att de två svarta stenarna voro tält. Vi gingo ut och spanade med kikaren; mycket riktigt, ur det ena uppsteg rök, men inga människor eller djur syntes. Genast gaf jag Abdul Kerim, Abdul Rasak och Kutus order att gå dit och betala antilopen, köpa hvad som kunde fås och begära upplysningar. Efter en stund kommo de tillbaka och frågade, om det icke vore klokare att undvika tälten och fortsätta åt öster, så mycket hellre som invånarna kunde vara röfvare. Nej, dessa människor hade sett oss, de kunde lämna rapporter till Rudok, och vi skulle bli fast. Bäst därför att träda i vänskaplig förbindelse med dem och insöfva dem i säkerhet. »Bismillah», ropade de tre och begåfvo sig af, under det att de andra sutto kring elden i lifligt samspråk om dagens händelser och framtidens utsikter. Det var nu 64 dagar sedan vi lämnat den sista byn i Ladak. Under den första korsningen uppgick ensamhetens tid till 81 dagar.

Efter tre timmar återvände mina män. De båda tälten räknade nio invånare, två vuxna män, två kvinnor, tre flickor och två pojkar. Den äldste mannen hette Purung Kungga och ägde 150 får och fyra hundar, men inga andra djur. Då de äro på vandring från Jildan,

bäras deras tält och saker af fåren. För två månader sedan kommo de hit och ämnade stanna i ännu en och en half månad. I går hade de just varit nere och tittat på sina giller i antilopvägarna, då vår karavan slog dem med fruktan. De togo för gifvet att endast röfvare kunde färdas fram i dessa trakter, som ligga utanför all ära och redlighet. Antilopen hade således icke suttit mer än en timmes tid i snaran. För honom betalade Abdul Kerim tre rupees, för ett får tre och för mjölk och smör en rupee. Vi kunde få mera mjölk i morgon bittida, men vi fingo hämta den själfva, ty de vågade icke nalkas våra tält. Antilopen hade vi gärna kunnat få utan ersättning; vi voro vägfarande och hade rättighet att taga hvad vi funno. På deras fråga hvad slags folk vi voro, rabblade Abdul Kerim upp hela den historia, han hade fått lära sig en stund förut. Trakten kring lägret CCCXXIV kallade de Riotjung. I det ena tältet lågo skinnen och köttet efter nio antiloper. De lefva nästan uteslutande af det byte som fångas i snarorna.

Så långt hade allt gått oss väl. Vi hade haft proviant för 21 dagar i stället för 75; vi hade tvingats upp till Kara-korum i stället för att finna en genväg åt öster; vi hade förföljts af tjutande stormar, bitande köld och massor af snö hela vägen, och ändå hade vi lyckats uppnå de första människorna. De voro som ett skär i oceanen; nu skulle vi åter ut på villande vågors vägar. En fattig mil vunno vi i dag upp genom en sakta stigande isfylld dal. Lillpuppy släpptes och fick reda sig själf en bit. Men han tröttnade snart, lade sig helt lugnt och väntade tills Kuntjuk kom och hämtade honom.

Den 10 februari. Dalbotten är full af iskakor, som ofta korsas, sedan de blifvit sandade; de utbreda sig i

en labyrint af lerkullar. I en vidgning till vänster synas tre stenkojor och några manerösen; här är den guldförekomst, Rawling kallar Rungma-tok och gårdagens jägare Gätsa-rung. Endast på sommaren komma guldsökare hit. Dagens läger, CCCXXVI, var trefligt: sandbunden mark, godt om bränsle och en öppen källbäck.

Min trotjänare Kutus.

Det var skönt att lyssna till ljudet af porlande vatten — ett tecken till vårens annalkande. I öster och SO reser sig en krans af mäktiga berg. Vi måste öfver dem! Så länge terrängen är flack och gräs finnes, stå sig våra djur, men höga pass tåla de icke vid. Min hvita ladaki har kryat på sig, och männen få order att sköta honom med största omsorg.

Den 11 februari. Vi stiga i dalen. Snömängden tilltager åter. På ett ställe syntes färska fotspår af trenne män. För att få lä mot blåsten lägrade vi bakom en klippudde, men först måste man öfver dalfårans isband, där en stig helt nyligen blifvit sandad. Det var tydligt att vi när som helst kunde stöta på folk, kanske just under marschen mellan två läger. Därför iklädde jag mig den nya ladakidräkten, med gördel kring lifvet. Förklädnaden var därmed färdig. Den hvita turbanen skulle alltid hållas till hands, om vi mötte tibetaner. Tjapanen såg dock misstänkt ren ut, men Gulam åtog sig att solka ned den med fett och sot. Min mjuka skinnväst offrades och skars sönder till sulor. Alltifrån detta läger hade Lobsang och Kutus order att hvarje afton gifva mig en lektion i tibetanska, och jag samlade alla nya ord i en ordbok, som efter hand växte till betydande omfång. Så fördrefvos ett par timmar hvarje dag nu sedan all lektyr gått åt. Jag öfvade mig särskildt i de svar jag skulle gifva, om jag, Hadji Baba, utsattes för ett korsförhör.

Den 12 skredo vi upp genom drifvorna i dalen, där de små nätta, eleganta goa-antiloperna syntes på ett par ställen. Lägerplatsen var så mager, att alla djuren rymde på natten tillbaka till förra lägret. Dagen gick därför förlorad och väntan blir hopplöst lång. I min gråa tjapan sticker jag alltför mycket af mot de andra trashankarna, men så ofta jag har tillfälle därtill, klatschar jag sot och smörja på den och skär hål i den här och hvar. Utsättes den länge för ett sådant behandlingssätt, skall den väl till slut bli lika sjaskig som de andras. Nu öfvar jag mig också i att försumma tvättningen af ansikte och händer, men lyckas icke att bli lika smutsig som mina tjä-

nare. Hos dem tyckes smutsen höra till skinnet och aldrig gå bort, och de ha hela potatisland under naglarna. Mitt önskemål var att ju förr dess hellre bli dem lik — då skulle jag nog undgå tibetanernas uppmärksamhet.

Den 14 februari. 30,5° kallt. Åter vunno vi en mil mot målet och en dag mot våren. Långsamt går det, men man får vara glad så länge det går alls. Lägret CCCXXIX låg ändtligen i den dal, som leder upp till det stängande pass, mot hvars höjder vi stigit i flera dagar. En mula tröttnade och befriades från sin last. Ännu fanns något gräs, dit alla djuren gingo utom min lilla ladaki, som stod med hängande hufvud utanför mitt tält och ett par istappar under ögonen. Han hade gråtit, han kände väl, att han aldrig skulle orka upp på passet och att vi skulle gå ifrån honom. Jag satt i flera timmar hos honom, smekte och klappade honom och försökte att proppa risblandade mjölbullar i honom. Då kvicknade han vid igen och gick långsamt bort till kamraterna.

Den 15 februari. 30,3° kallt. En elak och hård dag. Bland skarpkantigt grus, is och snö följde vi dalen uppåt. Min hvita häst ledde tåget självmant, och jag red sist. Länge höllo vi ihop och gingo steg för steg mot detta mördande pass. Men så blef en, så en annan och så ett par stycken efter. Bland dem min hvita häst. Jag stannade och hviskade på ren svenska i hans öra: »Förlora icke modet, spänn dina krafter till det yttersta, stig långsamt upp till passet, sedan bär det utför i flera dagar till sköna frodiga beten.» Han höjde då hufvudet, spetsade öronen och såg mig med Kutus och Gulam i förväg skrida uppåt passet. Blott ett par pigga mulor

följde min häst och stannade, då han stannade för hvart tjugonde steg.

Ändtligen togo vi de sista stegen upp på det flacka passet, hvars höjd nådde den kolossala siffran af 5,655 meter. Här väntade vi länge nog. Den stora svarta mulan stiger upp öfver den snöhvita passlinjen, en till, en tredje, nio lastdjur gingo förbi, de voro alltså räddade och min gråa Tikse var den tionde. Abdul Kerim rapporterade att fyra djur voro förbi af trötthet. Jag befallde att de skulle ledas steg för steg, om det så också dröjde till natten, och han gick ned till dem igen. En stund senare syntes Tubges och Abdullah knogande på ett par bördor. Ett af de fyra djuren var sålunda redan tillspillogifvet.

Åt VNV, det håll hvarifrån vi kommit, var utsikten praktfull, ett haf af vilda, röda jättevågor, skummande i tygellöst raseri — snön som krönte deras kammar och i strimmor deras sidor. Skiffer, porfyr, röd och grå granit hade vi haft att göra med de senaste dagarna. Trakten är absolut steril; vi måste försöka att uppnå det första gräset i den nedgående dalen, men den är full af snö och tåget skrider långsamt och tungt genom drifvorna. Jag går liksom de andra till fots; hvarje man bär en börda för att hjälpa djuren; man talar icke, man trampar och balanserar i den stig som valts af ledaren. Dalen kryper ihop till en hålväg och där den första jakmossan växte, kastade vi våra bördor. Ett sorgligt läger i den trånga dystra dalen! De sista djuren stodo bundna och skulle utfodras med pulvriserad jakgödsel och mossa, blandad med mjöl och ris.

I mörkret kommo de andra, ledande en mula; tre djur hade passet alltså tagit, och ett af dem var min lilla hvita ladaki. Han hade arbetat sig upp på passets

högsta tröskel, där jag förgäfves suttit och väntat på honom, men här hade han lagt sig ned för att dö. Han hade tjänat och burit mig troget och tåligt i på dagen ett och ett halft år, han hade aldrig saknats vid en

Det sista porträttet af min hvita ladaki.

lägerplats alltifrån den första, och nu då han, den siste af veteranerna, var borta, kände jag mig riktigt ensam. Under hela resan hade han endast några få gånger varit högre än på den punkt där han dog; på själfva passets sadel skulle hans skelett hvitna under vinterstormarna och som-

marens sol. Tomt och ödsligt i karavanen denna afton; det var som om jag förlorat en trofast vän. Nu var bruna Puppy min tröst, ty hon hade varit med allt från Srinagar och hennes lilla valp var den yngsta och mest sorglösa medlemmen i vårt mot förintelsen kämpande följe.

Två mulor hade väl orkat öfver passet, men dogo i dalen. Stängdes vår väg af ännu ett sådant pass, skulle karavanen gå under. Bördorna voro nu alltför tunga för de öfverlefvande djuren. En grundlig gallring var nödvändig. Min ulster och det mesta af mina europeiska kläder brändes. Filtmattor, verktyg, kökskärl, reservskor för hästarna slopades. Min lilla Stockholmsväska brändes, hela apoteket, utom kininburken, offrades; min europeiska toalett, till och med rakknifvarna, gick samma väg; blott en tvålbit behölls ännu. Alla europeiska saker, som kunde undvaras, kastades på elden. Ur Frödings dikter ref jag ut de blad, jag ännu icke kunde utantill; resten hamnade i lågorna. Det återstående förrådet af tändstickor utdelades bland männen; själf behöll jag 24 askar, som borde räcka till den tid, då vi för att skydda vårt inkognito icke fingo använda annat än eldstål.

Hemsk och kall sänkte natten sina vingar öfver den tysta dalen, där vårt ensliga läger, en bild af förödelsen, försvann mellan svarta klippväggar och hvita snödrifvor, och därofvanför tindrade stjärnorna, likt de brinnande ljusen kring en bår.

Medan de betydligt lättade bördorna lastades, bröt jag upp till fots, åtföljd af två män. Den ena, Kutus, gick vid min sida, och jag stödde mig på hans axel, då vi plumsade genom drifvorna. Det blåste ursinnigt, yrsnön dansade i spiralformiga hvirflar och stod från alla kammar och utsprång som hvita skynken, fladdrande i

Utsikt åt söder från läger CCCXXXIII.

vinden. Efter en half mils vandring lägrade vi där det första gräset växte. Snö måste smältas i grytan, ty djuren hade icke druckit på länge. Det var icke så svårt nu, då endast elfva funnos kvar.

Med sviktande steg fortsatte vi den 17 och 18 februari mot OSO, än genom dalar, än öfver öppen terräng och öfverallt genom djup tröttsam snö. Lägret CCCXXXIII hade knappt blifvit färdigt, förrän vi öfverföllos af den vildaste storm. Himlen hade nyss varit klar, men i ett nu suddades den rena blå färgen ut af brandgula stoftmoln, som kommo svepande från sydväst. Jag satt just och ritade i lä om mitt tält, då i ett tag glödfatets innehåll sopades bort. Männen hade samlat en hel hög af vildåsnans gödsel, som lika hastigt försvann, och vi sågo de små runda bollarna lustigt dansa uppför sluttningen, som om det gällt en kapplöpning. En hjord af antiloper flydde förbi vårt läger; deras släta pälsar skiftade som sammet och siden, allt efter hårens läge i vinden och

Utsikt åt öster från läger CCCXXXIII. Annalkande storm.

belysningen. Åter fyllas våra öron af dessa eviga stormars dån. Jag skyndar inomhus och hör då och då ett skrik, när något af männens tält håller på att gå öfver ända, eller klangen af järn mot järn, då lösryckta tältpluggar åter förankras, eller ett sjungande, bortdöende ljud, då mitt handfat tages af blåsten och åker i väg uppåt bergsfoten. Man tycker sig vara ombord på en bräcklig farkost, hvars segel fladdrar och klatschar i smällande snärtar, och de berguddar, som ännu svagt skymta fram ur töcknet, äro farliga och hotande skär, mot hvilka vi i nästa ögonblick skola krossas. Stor och majestätisk är en sådan storm, då den i tygellöst raseri sveper öfver jorden.

XXV.

Trettio dagars storm.

Den 19 februari hade vi god terräng, sakta fallande mot stranden af Lemtjung-tso, som syntes i fjärran. Jag gick mest till fots, det kändes lätt, ty stormen sköt på, men man blef som vanligt genomisad af blåsten, ehuru temperaturen var uppe till —2,2° klockan ett. Vid foten af några kullar i söder sågos hela rader af svarta prickar, som vi togo för tamjakar. De upplöste sig dock snart i hela arméer af antiloper, som i lätta vågrörelser flydde öfver slätten mot norr. Nu synas ofta märken efter Gertse-nomadernas sommarbesök. Deasy's och Rawlings router ha vi för ett par dagar sedan lämnat bakom oss och befinna oss vid västra randen af en af de största hvita fläckarna på Tibets karta.

Sedan en grå häst strukit med på natten, hade vi blott tio djur kvar eller en fjärdedel af den ursprungliga karavanen. De trakterades på morgonen med mjöl och urkokta teblad i vatten, som de med begärlighet sörplade i sig. Vårt proviantförråd räcker för en knapp månad.

En mil skilde oss från sjöstranden, där vi lägrade helt nära en grotta, hvarest en kvarnsten och ett par jakskinn lågo kvar från i somras. Utmed stranden löper en af människor trampad stig. Vi stannade här öfver en dag

och gjorde en ny gallring af bagaget. Alla reservinstrument, såsom termometrar, meterband, glasögon m. m. samt ännu några europeiska plagg och ett par mössor, förbandsartiklar, portföljer, insyddes, tillika med några stenar, i en säck och sänktes i en vak i sjön, som var täckt med nästan metertjock is. Nu hade jag blott tre ombyten underkläder kvar, af hvilka ett kunde offras vid nästa gallring — vi påminna om en ballong, som kastar ut ballast för att hålla sig flytande, tills han korsat ett haf och har fast mark under sig.

Lemtjung-tso åt öster.

På kvällen var en hel orkester af rasande vindar i farten. Luftmassorna vräka likt kaskader utför bergen ofvan lägret och veta icke hur fort de skola hinna ned öfver sjöns klara is, i hvars spegel månen framtrollar silfverblanka strimmor, under det att bergen i norr stå tecknade som en mörk silhuett. Betet och bränslet ha varit goda i dag, stämningen är därför upprymd. Männen sjunga, än mjukt som en gungande vaggsång eller afrundade böljor i en vik, än asiatiskt vildt och lidelsefullt, och dansa kring sin eld. Men då de häftigaste stormkaskaderna slå ned, tystna de, beredda att hindra tälten från att falla öfver elden. Det är som en växel-

sång mellan dem och stormen, och jag njuter däraf, ty den förjagar tanken på ensamhetens långa timmar och uppväcker ljusare drömmar och förhoppningar och längtan efter våren, varmare vindar, upptäckter och äfventyr i Tibet. Dagligen undrar jag hur denna färd skall sluta, och hvarje dag för mig ett steg närmare svaret.

Den 22 februari lämnade vi den lilla sötvattenssjön till vänster, under det att den egentliga Lemtjung-tso utbredde sin endast delvis frusna yta till höger. I dess midt var vattnet alldeles öppet och mörkgrönt och piskades till gäss i stormen. Åt OSO såg landet gynnsamt

Lemtjung-tso åt väster.

ut, en öppen slätt, där inga hinder reste sig i vår väg. Ett stycke framför oss syntes två betande djur — månne jakar eller vildåsnor? Gulam, som gick i förväg, hade hand om kikaren, och rapporterade att det var hästar. Alltså åter nomader helt nära! Vi spanade åt alla håll, men inga tält syntes. Kanske hästarna voro vilselupna? Blyga voro de dock icke, tvärtom, de blefvo lifvade då de fingo se oss komma dragande, sprungo rakt emot karavanen och hälsade hvarje häst och mula särskildt. Sedan denna artighet var gjord, följde de oss hela vägen, gnäggande och skuttande. De voro tre år gamla föl, som aldrig burit sadel eller bördor, feta, frodiga och

snabbfotade, helt olika våra tre sista hästar. Då vi lägrade, försvunno de spårlöst mot söder. Stormen ökade i våldsamhet, det lät som då strålen från en brandspruta sättes i elden, hemskt och oroligt. Vår sista järnspade och en kittel sopades i väg af vinden, men infångades i tid.

Den 23 februari. Kölden sjönk till —28,8°. Våra sista tio djur togo den korta dagsmarschen, som förde vidare genom den bekväma dalen, i hvars förlängning jag icke kunde se ett spår af den engelska kartans »Snowy Range». Ett par tält i en dalmynning i norr fingo vara, då vi ännu icke ledo nöd. Själf lefver jag uteslutande på te, bröd och jam, hvaraf ännu ett par burkar finnas kvar.

Stormen fortfor äfven nästa dag. Sällan orkade vi mer än en svensk mil. Vi hade under den senaste månaden tillryggalagt 35 mil, fem mil mer än under den närmast föregående. På kvällen och natten trummade stormdrifven yrsnö mot våra tält. Ännu har jag min bekväma, varma bädd ograverad, men om det kniper får väl äfven den bitvis gå i elden. Allt som slopas gräfves ned eller brännes, för att icke ligga kvar och väcka misstankar.

Ännu en dagsled hade vi nytta af denna härliga längddal, som omärkligt långsamt stiger till en flack tröskel, på hvars östra sida vi passerade en guldförekomst. Groparna, ur hvilka den guldhaltiga sanden upptages, äro 1 à 5 meter i diameter och föga mer än en meter djupa. Man kunde tydligen se, att några af dem blifvit uppgräfda i somras. Ett stycke längre ned hade man för länge sedan sökt efter guld. Ringmurar, skyddsmurar för lurande skyttar och stenrösen funnos på flera ställen.

Ännu längre ned kommo vi följande dag till en tredje guldförekomst, belägen där vår dal smalnar till en hålväg. Här funnos stora fårfållor och talrika människospår. I en hundra meter lång stenlagd ränna tyckes guldstoftet vaskas ut på flata stenar. Dalen kryper sedan ihop till fem meters bredd, och dess botten är för det mesta fylld af is, som här och hvar bildar terrasser. Dessa måste bearbetas med yxa och beströs med sand och hvarje djur måste stödjas och ledas af männen; vi ha icke råd att låta något af dem bryta benen af sig och gå förloradt. Där isen upphörde och dalen öppnade sig i en väldig slätt slogs läger. Åt öster såg landet alltjämt gynnsamt ut, och ingen »Snowy Range» reste sig i vår väg. Man kunde se fyra mil framåt. Tubges sköt fem harar, som vi kalasade på till middagen. Under natten tjöto en skara vargar ömkligt kring lägret.

Den 27 februari. Å slätten, som långsamt faller åt OSO, gingo väl tusen vildåsnor. De bildade mörka linjer, än grofva, än smala, än prickiga som rosenkransar. Somliga hjordar sprungo i spetsig vinkel mot en punkt ett par hundra meter framför karavanen, då de stannade, tittade, skingrade sig åter för att i hastigt traf springa bort igen i eleganta kurvor och bågar. Kanske de stämt möte här till en stor vårkongress för att afgöra sina territorial- och betesfrågor. Att de liksom nomaderna göra regelbundna årstidsvandringar, är alldeles säkert, ty äfven de äro beroende af gräsets förekomst och dess växlande ymnighet på olika höjder under olika tider af året.

Längre ned på slätten, bortom en liten klippudde, gingo fem kianghjordar, af hvilka den närmaste räknade 133 individer. De kommo framspringande till vår omedelbara närhet. Lobsang skyndade hojtande emot dem. Då

satte de af på en linje, i gåsmarsch, i vild fart, så att deras hofvar dånade i marken, gjorde en vacker kurva bakom oss, försvunno i ett ogenomträngligt moln af stoft och damm, från hvars inre hofvarnas smattrande tramp alltjämt hördes. En hård vindstöt skingrade stoftmolnet, de framträdde åter, stannade på ängsligt skälfvande ben, betraktade oss, spände öronen, spärrade ut näsborrarna och frustade i vinden.

Söder om vår route syntes två tält mellan smärre, spridda berg. Abdul Kerim och två man gingo dit, medan vi uppslogo lägret CCCXLI. Vid sin återkomst berättade de, att tältens ägare var en viss Tsering Ngorpel från Gertse, som med fem familjemedlemmar anlände hit för två månader sedan och ämnade återvända om en månad. De voro fattiga människor och ägde blott 70 får och getter, sex jakar och en hund. Trakten vid lägret CCCXLI kallade de Senes-jung-ringmo och sade, att om vi fortsatte mot SO, skulle vi nästan dagligen stöta på nomader från Gertse och Senkor, områden i söder, som jag passerat 1901. De voro rädda för våra män och ville icke låta dem gå in i tälten. Två präktiga får och en smörklimp sålde de och räddade oss för en tid framåt. Återstoden af harköttet ratades och gafs åt hundarna.

Till lägret CCCXLII fingo de båda fåren själfva bära vårt nyförvärfvade köttförråd; vi hade icke plats för någon extra last. Långtsamt stego vi mot ett flackt pass. I en bidal syntes tre tält, från hvilka några män kommo ut och tittade, men vi passerade dem utan att utbyta frågor och svar. Hela dagen och hela den 29 februari rådde ursinnig blåst. Molnen svepte alldeles utmed mar-

ken och klöckan ett var det —5,5°; fullt tillräckligt att göra en ryttare stelfrusen inpå märg och ben.

Framför oss i SO hade vi en väldig, flack sänka, i hvars midt två små sjöar lyste hvita af is. Långsamt nalkas vi näset mellan dem. En antilophjord tar till flykten och är nära att fara i famnen på en ensam vildåsna, som orörlig betraktar dem, då de i sista ögonblicket svänga af åt annat håll, som om de voro rädda för honom. Till vänster i en grund fåra, riktad mot sjön, drifves en fårahjord af tvenne herdar. Stopp, ögonblickligen! Fram med turbanen! Gulam snor den kring mitt hufvud och jag går sedan till fots som de andra. Utmed stranden drifver en ung man sex jakar. Abdul Kerim och Gulam skynda till honom, medan vi uppslå tälten vid stranden på 4,633 meters höjd.

Efter en stund komma de tillbaka med jakdrifvaren, som befanns vara en fjorton års pojke i stor hvit pälshufva. Han hade varit förfärligt rädd och blott med svårighet kunnat förmås att följa till våra tält; meningen var nämligen att han skulle visa ett par af de våra vägen till sin bostad. Sjön kallade han Lumbur-ringmo. Då min förklädnad nu var fullständig, gick jag ut och tittade på pojken, som inte alls såg misstänksam ut.

Lobsang och Tubges följde pojken till hans tält, och återvände sent omsider med dåliga nyheter. Ett par tibetaner hade kommit utspringande från tältet, hejdat dem och barskt frågat hvad de ville. Mycket lugnt hade de svarat att de ville köpa något ätbart, men något sådant fanns icke till salu.

»Men hvad äro ni för ena?» hade en äldre man frågat.

»Vi äro ladakis, i tjänst hos en köpman och vi äro på väg till Saka-dsong,» hade de svarat.

»Nej,» hade tibetanen utropat, »ni ljuga; den här vägen färdas inga köpmän, minst af allt på vintern; i Tjang-tang drifves ingen handel.»

»Vi drifva ingen handel,» hade Lobsang svarat, »vi ha i uppdrag att taga reda på hur mycket fårull, som kan uppköpas här nästa sommar.»

»Fårull — i obebodda trakter! Nej, ni äro tjänare åt en europé, som håller sig dold i ett af era tält. Fram med sanningen, annars går det er illa.»

»Fråga pojken här,» hade Lobsang, som själf var tibetan, genmält med sin oskyldigaste stämma, »om han sett några européer i våra tält. Vi afsky européerna lika grundligt som ni. Om ni misstänker oss, kan ni ju själfva komma till våra tält och se efter.»

»Nej tack, till era tält vilja vi icke komma,» hade gubben svarat och med de sina försvunnit bakom den svarta duken.

Lobsang var mycket allvarlig, när han återvände, och föreslog att vi, om vi icke redan här blefve fast, alltid hädanefter skulle slå upp vårt läger på så stort afstånd som möjligt från nomadernas. Det klack till i mig, och jag hade en känsla af att vi icke skulle lyckas framtränga mycket längre i det förbjudna landet. Men nog är det också obehagligt att så där uppenbart bli misstänkt för att vara europé!

Nu voro goda råd dyra, ty det var tydligt att nomaderna skulle angifva oss hos närmaste myndighet. Under aftonens tibetanska lektion, som kräfde flera timmar, afhandlade jag situationen med Lobsang och Kutus, mina båda lärare. Det beslöts att Abdul Kerim tidigt föl-

Ovis Ammon (i midten) och Pantholopsantilopen (på sidorna).

jande morgon skulle gå till tältet, och om nomaderna alltjämt voro fientligt stämda, skulle vi försöka att öka dagsmarscherna för att få försprång framför ett sannolikt uppbåd.

Denna gång blef Lobsang bättre mottagen, då han kunde presentera självfaste vår höfding och ledare, som

Min tibetanska trotjänare Lobsang.

nomaderna alldeles riktigt titulerade bombo. Den gamla mannen föreställde sig själf under namnet Sogbarong Tsering Tundup — Sogbarong är hans hemort i väster, och dess namn nämnes framför hans eget, ungefär som Anders Persson i Storgården. Gubben hade bedt sina gäster stiga in i tältet, tagit ett par fårfötter, som han med en yxa hackat sönder och kastat i vattengrytan,

samt bjudit Abdul Kerim däraf, sägande att det var det enda te han hade. Därinne funnos fem fångade och styckade antiloper, en bössa, en knif och en del andra redskap. Nu hade gubben icke yttrat några misstankar emot oss, men berättat, att för mer än ett år sedan en europé med en stor karavan korsat landet längre österut. Han anade icke, han, att just den européen var dold i ett af våra tält. Då sändebuden återvände, hade de ett fett och frodigt får och en stånka mjölk med sig.

Denna dag, den 1 mars, blåste det så, att det varit omöjligt att bryta upp. Mitt tält gick öfver ända och kvarhölls blott af sand- och stenbelastningen på dukens fållar. Af landet omkring syntes ej ett spår; från routen skulle jag aldrig ha fått ens ett flyktigt begrepp därom. Klockan två kom Anders Persson i Storgården och en annan tibetan på kontravisit. De dykte fram genom stofttöcknet, först då de voro alldeles inpå, och ett par af männen skyndade ut för att försvara dem mot hundarna. Besöket var en fullkomlig öfverraskning, men intet, som kunde väcka ringaste misstankar, låg framme. Mina saker voro instufvade i en säck och själf var jag som vanligt förklädd — jag hade ju för öfrigt intet annat att sätta på mig. Äfven om de kommit och tittat in i mitt tält, hade det icke varit farligt.

Våra gäster hade vidlyftiga fårskinnspälsar, uppdragna öfver lifgördeln, så att de bildade de vanliga svällande påsarna, där en stor del af deras lösörebo förvaras. De buro hufvor af fårskinn och sågo ut som samojeder eller tschuktscher. En stund stodo de och pratade med de våra i blåsten, men jag hörde icke ett ord, ehuru de voro blott tre meter ifrån det kikhål i tältet, genom hvilket jag observerade dem. Efter några

om och men stego de in i Abdul Kerims tält och nu dryftades jakfrågan. Tyvärr hade de blott sex jakar, som de själfva behöfde för sina flyttningar, men ville vi köpa får, skulle de gå så långt som till tolf, och hvarje får kunde med lätthet bära en femtedel af en mulas börda. Anbudet mottogs med nöje och priset fastslogs till 38 rupees. Och så lomade de af igen rakt mot stormen och jag kände mig åter som min egen herre.

Den 2 mars afslöts köpet och de tolf fåren stodo med hufvudena i en klunga i lä om männens tält. Att bryta upp var dock otänkbart, man kunde ej stå på benen i en sådan storm. Vi stannade därför äfven denna dag, och männen hade fullt upp att göra med att sy små säckar för fårbördorna samt ordna och afväga dem. För mig var det värre, jag hade intet att beställa och intet att läsa; jag satt där och skref tibetanska glosor och införde de nya orden i mitt lexikon. Så hör jag skyndsamma steg invid tältet; det är Kuntjuk, som kommer med eld; ett rassel, han svär till, hela härligheten har sopats från skyffeln och han kryper tillbaka till lägerelden för att hämta mer. Och dagen går och stormen gnyr, så att man blir alldeles trött och likgiltig.

Under dessa väntans stormiga dagar hade våra djur för det mesta legat stilla i en sänka, där de hade lä mot blåsten. Stormen hindrade dem från att beta, och de försvagades ytterligare af fastan. En hvit mula blef också kvar vid Lumbur-ringmo-tso, då vi den 3 mars med tre hästar, sex mulor och tolf får drogo mot SO, glada öfver att dock något så när helskinnade ha kommit förbi denna kritiska punkt. Sötvattenskällor bilda ett antal pittoreska isvulkaner vid stranden af den lilla sjön. Innan vi lägrade i lä om en udde mötte vi tre stora fårhjordar

med sina herdar. Vid sådana tillfällen går jag alltid till fots. De nya fåren gingo alla under bördor — en ovärderlig hjälp för våra trötta djur. De bundos sedan hvarje natt mellan tälten, för att skyddas mot vargar, och gula hunden från Gartok visade sig vara en förträfflig väktare. De bräkte längtansfullt denna första kväll, kanske af sorg öfver att lämna sin hemtrakt. Det gjorde mig ondt om dem, de hade behandlats lika grymt som Onkel Tom, men med tiden blefvo de vana vid sina nya lefnadsförhållanden.

Hård storm rådde hela dagen och hela följande dag, då vi passerade ett par svarta tält. Vid hvarje läger måste nu den största försiktighet iakttagas, inga papperslappar, tändsticksaskar, ljusbitar eller cigarrettstumpar fingo ligga kvar, ty man kunde vara säker om att närboende tibetaner skulle, sedan vi lämnat platsen, komma fram och anställa undersökningar. Vår väg förde upp öfver ett flackt pass (4,886 meter); bergarten utgjordes af vittrad skiffer, kvartsit och granit, den senare dock blott i lösa block. På andra sidan följde vi en ganska djupt inskuren dal, utmynnande i en slätt, och höllo just på att slå upp våra tält invid en bergudde, då två stora, svarta hundar kommo framspringande och skällde. Nomader lägrade alltså i vår omedelbara närhet och åter gällde det att se upp. Abdul Kerim, som alltid visade sig taktfull och klok, då det gällde delikata underhandlingar, begaf sig till ett tält, som stod på uddens andra sida och var bebodt af fyra Senkor-nomader, hvilka ägde fyra hundra får. Den förnämligaste af dem hette Schgoge och sålde tre får för tre rupees stycket, något smör och mjölk. Han sade att trakten här kring lägret CCCXLV hette Pankur och att vi hade tre dagsleder mot SO till Gertse

Puns eller Gertse-höfdingens tältläger. Med honom hade vi dock ingenting otaldt. För oss gällde det att så mycket som möjligt undvika allt hvad myndigheter hette, att icke komma för nära Gertse och Senkor i väster och min route af 1906 i öster; vi måste därför kryssa oss fram mellan mångahanda lurande försåt. Just här i trakten korsade vi 84° öst. L., och min plan var att från Tongtso gå rakt mot söder, tvärs genom den stora hvita fläcken. De ständiga stormarna, som vållade oss så mycken skada, medförde åtminstone den fördelen att vi mera obemärkt kunde korsa de stora vidderna. I dag var allting mörkt af stoft, och våra grannars får, som i långa kolonner med herdar och hundar passerade mitt tält, sågo helt egendomliga ut i det diffusa töcknet.

Den 5 mars. Abdul Kerim kursade till sig ännu två får; vi hade nu 17, till mulornas och hästarnas hjälp. Meningen var att småningom öka fårkaravanen och göra oss oberoende af de andra djuren. Vi måste också ha en häst ledig för Abdul Kerims räkning; han var vår chef, och det passade icke att han gick, medan jag, en simpel karavanman, red. I dag hade vi stormen i ryggen och gingo 13,7 kilometer öfver samma jämna, förträffliga terräng, som alltifrån Lemtjung-tso underlättat vårt framryckande. Vi lägrade vid en fålla och njöto af medvetandet att inga grannar funnos som kunde bespeja oss. Ett halt får slaktades; blott de sämsta fingo användas till föda och skulle sedan vid tillfälle ersättas med nya.

XXVI.

Våra och Bruna Puppys öden i Nagrong.

Den 6 mars togo vi ett nytt tuppfjät mot målet. Det är tungt att färdas öfver Tibets högplatåer på vintern — mer än fyra timmar orkar man ej på en dag. Morgonen var klar, men vi hade icke kommit långt bortom en liten sjö, hvars isskifva låg täckt med flygsand och stoft, förrän stormen ökade i häftighet och kom mig att vackla i sadeln. Stoftmolnen bli allt tätare, tromberna äro mörkt rödbruna vid basen, de hårdaste stormilarna bryta likt plogbillar upp fåror i marken, där man ibland ser spiralformigt vridna figurer, som endast kunna härröra från cykloniska hvirfvelvindar. På vänster hand framskymtar en sjö; dess yta är dels krithvit af gips och salt, dels brunstrimmig af flygsand; endast på ett par ställen syntes öppet vatten; det är liket af en sjö, som dömts att försvinna.

Två murade eldstäder passade oss bra till lägerplats vid stranden, där betet var godt. Vid sjöns östra sida reser sig en medelhög, tegelröd kam, som jag ämnat måla af för att föreviga dess effektfulla förtoning i stofttöcknet. Med Kutus och Gulam inväntade jag de andra, och vi hade knappt fått lif i en eld förrän stormen, vid 12-tiden, ökade till orkan. Nu försvann allting, sjön,

bergskammen, allt utom de närmaste grästufvorna, i ett ogenomträngligt kaos. Elden kringgärdas med sten och lerklumpar för att icke sopas bort, sand och småsten trumma mot min torra skinnpäls, hela ansiktet måste skyddas, det svider i skinnet som efter pisksnärtar, om man ett ögonblick blottar det för vinden. Lyckligtvis hittade de andra fram till oss. Alle man måste hugga i för att få upp mitt tält. Ändtligen kom Gulam krypande baklänges och gallskrek i mitt öra att tältet var färdigt. Bredbent och med spända muskler kryssade jag dit och var glad att få tag i ett tältrep innan jag blåst omkull. Nu var jag under tak och andades ut. Fondduken, mot hvilken vinden låg på, stod spänd som en ballong och hotade att när som helst spräckas med en knall. Ett bedöfvande sus uppkom af sanden och gruset som smattrade däremot. Det är mörkt som i skymningen, det hviner och tjuter i gräset. Männen försökte resa sitt ena tält, men sedan det blåst omkull ett par gånger, fick det ligga, täckt af bagaget för att icke flyga bort. Fem ladakis lade sig i lä af mitt tält på huk som hoprullade igelkottar, och jag lät dem komma in till mig, där de sutto orörliga och tysta ett par timmar. De andra hade krupit in under ruinerna af sitt förolyckade tält. Puppy och Lillpuppy lågo och värmde hvarandra i ett hörn. Under tiden var det $+2{,}1°$; så varmt hade vi icke haft det sedan tre månader. En lång och dyster afton! Det var med nöd jag fick en bit bröd, en bägare te och ett stycke rostadt kött. Man är yr i hufvudet och lomhörd, då man ändtligen söker lugnet i pälsarnas ide, medan stormen fortfar att tjuta därutanför.

Jag vaknade vid samma gamla vanliga musik — att ge sig ut till häst i sådant väder är som att hoppa i

iskallt vatten; hvarken himmel eller horisont synes och bergen framträda diffust. Med Kutus och Gulam bryter jag upp i förväg och följer en mänsklig stig. Mörkt, kallt och dystert, den eviga skymningens och köldens och de onda luftdemonernas land. Efter tretton kilometers vandring stanna vi vid randen af ett bredt isband, en i flera armar frusen älf, riktad mot sydväst. Öfver den glasklara skifvan sopar blåsten som en olja och det röda stoftet sveper som en flammande skiftning däröfver. Stödd mot Kutus glider jag i väg till andra sidan; i en liten dalmynning söka vi lä och göra upp den vanliga väntans eld.

Karavanen kommer fram till isranden. Det är omöjligt att sanda en gångbana, allt blåser bort. Djuren ledas ett och ett af flera män. Icke desto mindre föll en mula och fick en ödesdiger försträckning i ena bakbenet. Med möda kunde hon bogseras upp till lägret. Alla sågo gråa och konstiga ut i ansiktet, våra ögon rinna, fulla som de äro af sand och stoft. Mina läppar spricka och blöda, mina tänder äro svarta. Mars är årets värsta månad; så galet som nu ha vi dock aldrig haft det förr. Hvad tjänar det till att längta efter våren och efter solens återkomst, dagarna bli ju allt mörkare ju längre det lider!

Den dåliga mulan hade tydligen vrickat sitt ben. Hon vräktes omkull, kring hofven slogs ett rep, i hvars andra ända alle man drogo. När det var som spändast, slog Lobsang med en tältstång hårdt mot repet, för att få vrickningen att gå tillbaka. Inte märkte jag någon förbättring efter den hästkuren. Nej, hon är nog förlorad för oss, som icke hade råd att mista ett af våra bästa djur.

Och förlorad var hon, kunde icke taga ett steg på morgonen den 8 mars. Det var bittert att läsa dödsdomen öfver henne, hon hade intet ondt gjort, och sorgligt att se det friska, härliga blodet spruta ut i en kraftig stråle och bevattna den ödsliga, sterila marken. Hon låg stilla och tålig och efter några ryckningar hade lifvet flytt och hon öfverlämnades åt ensamheten, då vi drogo vidare mot dunkla öden.

Men dessförinnan hade jag gått upp på en kulle och spanat. Hvilket var klokast: att gå mot NO eller SV? Båda hållen lågo ur vår kosa. Jag beslöt mig för SV och skyndade genomfrusen till tältet, där Gulam just dukade upp frukosten. Bruna Puppy och Lillpuppy sutto som vanligt och höllo mig sällskap för att få sin andel. Lillpuppy hade nu vuxit så, att han saklöst kunde behandla sin mamma hur som helst. Då jag gaf henne ett stycke kött, var valpen som en pil framme och tog det ifrån henne. Jag måste hålla Lillpuppy för att modern skulle få äta i fred. Men då vi bröto upp, togo Puppy och gula hunden skadan igen och stannade kvar hos den slaktade mulan, i hvars mjuka halsmuskler de hade ett öppet sår till utgångspunkt. Där stodo de ännu och nafsade då vi bröto upp och följde älfvens isband mot sydväst.

Med mina vanliga följeslagare red jag i förväg. Vi hade stormen kväfvande, bländande, bedöfvande rakt emot oss. Gulam går i têten, tvärstannar, spejar med kikaren och gör det öfverenskomna tecknet åt mig att sitta af. Framför oss ha vi en bergudde, vid hvars fot isälfven sveper.

»Hvad är det?» frågar jag Gulam, då vi nått honom.

»Ett stort stenhus med mur och ett par mindre kojor. Just nu synas de icke i töcknet, men de ligga helt nära vid bergsfoten.»

»Jo bevars, nu synas de, märkvärdigt att inga hundar rusa mot oss.»

»Hvad är att göra, skola vi icke vända, här bor säkert en höfding, som kommer att undersöka oss inpå bara kroppen.»

»Nej, det är för sent, de ha redan sett oss.»

Hvad jag ångrade att vi icke i stället gått åt NO! Men här gällde det att hålla god min i elakt spel. Vi passerade den fasta byn på 100 meters afstånd och rastade i lä om den mörka porfyrklippan, på hvars krön två tjortens och en mane-kista voro uppförda. Härligt att åtminstone få lä för en stund! Det kändes som att få skydd i en portgång, då det hällregnar. Nejden låg död och ödslig, inga människor syntes, blott ett par kajor skreko på ett stalp, och en hare kilade ut ur sitt gömsle, så nära oss, att vi kunnat ta honom med händerna, om vi passat på. Kutus och Gulam gå ut för att samla bränsle. Själf rannsakar jag med kikaren denna gåtfulla omgifning, där försåt tyckas lura bakom hvarje klipputsprång. Det klarnar en smula i SO, tillräckligt för att låta mig upptäcka ett svart tält af ovanliga dimensioner och på ett par hundra meters afstånd. Från en hög stång utgå korsvis fyra snören med hvita bönevimplar. Jag hade just hoppats att vi skulle klara den första byn, eftersom inga hundar syntes till, men obebodda tält har man väl aldrig hört talas om. Och detta tälts yttre utstyrsel förrådde också en förnäm höfding. Tack vare töcknet hade vi råkat rakt i gapet på hans

läger, och han skulle icke låta lura sig af några fattiga kringstrykande ladakis.

Gulam hade gått till det stora huset, hvars gårdsport stod öppen, och i en bod därinne hade han funnit en hel del bränsle af en buskart, som tibetanerna kalla ombo.

Kuntjuk.

Så väntade vi och väntade att få se karavanen dyka upp ur töcknet, men då den icke hördes af, fick Kutus gå och spana. Den hade råkat totalt på villovägar, gjort en lång lof utomkring husen och tältet, ty förarna voro öfvertygade om att jag obemärkt ville komma förbi detta ställe. En häst hade stupat; af den sorten hade vi nu blott två kvar och fem mulor af fyrtio djur.

Så fort de tre tälten blifvit uppslagna på en linje, tätt intill hvarandra, fick Abdul Kerim med Kuntjuk gå till det stora tältet. Vi sågo genom töcknet att en man kom ut och mötte dem, hvarpå alla tre försvunno i tältet och sedan väntade vi med andan i halsen. I skymningen återvände de med goda nyheter. Tältet var bebodt af en ensam gammal amtji-lama, d. v. s. läkare-munk, som på samma gång är Nagrong-nomadernas själasörjare och enligt de astrologiska böckerna bestämmer de lyckliga och olyckliga dagarna för barndop och andra förrättningar, och biträder vid dem samt hjälper människorna, då de äro sjuka, dö och slutligen skola jordas. Han var från Sera i Lhasa och hade bott tre år i Nagrong. Tältet var ett ambulatoriskt tempel, hvars inre pryddes med gudaaltaren, brinnande smörvekar och offerskålar, där enstöringen håller gudstjänst — vi hörde honom sedan vid midnatt i ensamheten damma på en tempeltrumma. Det tillhörde liksom det stora huset Gertse Pun Bobo eller höfdingen öfver distriktet Gertse, som för några dagar sedan begifvit sig en dagsled mot öster med hjordar, barn och blomma, men snart väntades tillbaka med anledning af en tvist mellan ett par af sina undersåtar. Kanske det ändå var väl att vi gingo mot SV och ej mot NO, då vi kunnat hamna rakt i famnen på Gertse Pun själf. På sensommaren kommer denne potentat till Nagrong och tager in i stenhuset, under det att hundra nomadtält växa upp rundt omkring och marknad hålles.

Den gamla laman hade inga tjänare, men hvar tredje dag kom en man med ved åt honom. Dystert måtte han ha det de långa vinterkvällarna, då han hör stormen tjuta därute och tystnaden råda därinne kring gudarna, som besvara hans böner och trumhvirflar med ett försonings-

fullt leende. Men förmodligen är han filosof och fruktar icke nattens faror. I tältet funnos flera säckar fulla med tsamba, korn, ris och smör, men han hade icke rättighet att utan Gertse Puns tillstånd sälja något däraf. I stället angaf han läget af Gertse Puns svågers tält, där hvarjehanda rara saker kunde få köpas.

Några af våra lastfår.

Vi beslöto därför att ligga kvar öfver den 9 mars, då Abdul Kerim med tre följeslagare uppsökte svågern, blefvo vänligt mottagna, köpte fem får och två getter, jämte två fårbördor ris och lika mycket korn samt en påse tobak, som männen så länge längtat efter. Hela dagen var jag som fånge i mitt tält, min frihetstid var slut. Och då kvällen kom och insvepte denna hemska, underliga Nagrongs dal i sina skuggor, kunde jag icke

tänka på annat än min gamla trogna reskamrat, den äldsta af alla som varit med mig i Tibet, bruna Puppy. I sällskap med gula hunden hade hon i går morse stannat hos mulan, som vrickade sitt ben, och sedan dess hade ingen sett dem. Vi hoppades dock att de skulle hitta oss liksom otaliga gånger förut, men nu förstodo vi att de förlorat vårt spår och förtviflade och vanvettiga af ångest och oro sökte oss öfver berg och dalar, blott för att aflägsna sig allt mer åt orätt håll. Att skicka några af männen efter dem var hopplöst, och det var ej heller rådligt att splittra vår lilla skara under så kritiska tider. Hundarna hade stannat för länge och slitit mulan i halsen, och då de ändtligen, proppmätta, brutit upp för att följa oss, hade de i den oerhörda blåsten och sandmolnen förlorat vårt spår. Om de gått öfver isen en enda gång, skulle de aldrig kunna finna spåret mer. Nu plågade mig tanken på min gamla tältkamrat mer än något annat. Ännu i går morse hade hon legat på sin filtmatta i det vanliga hörnet och vi hade frukosterat tillsammans. Hvar var hon, hur hade hon det i detta ögonblick? Och dag och natt skulle hon gnällande och tjutande löpa öfver det ödsliga Tjang-tang med nosen i marken och söka efter vårt förlorade spår, tills hennes tassar voro utslitna och såriga. Hvad skulle hon taga sig till, då natten kom med sitt hemska mörker och sina kringströfvande vargar? Skulle hon stanna på en kulles krön och söka att få korn på oss i vinden, eller skulle hon sitta på en gränslös slätt och tjuta upp emot månen? Höllo de båda förlorade hundarna ihop, eller sökte de oss på skilda vägar och förlorade också hvarandra? Skulle Puppy någonsin hamna hos vänliga nomader och få det godt och bra igen, eller skulle hon lida nöd och ligga bunden

utanför ett fattigt tält och kvidande i hopplös sorg minnas sitt förflutna lif, som allt från hennes första dagar, då hon sörplade mjölk i mitt rum i Srinagar, förflutit i min karavan? På dessa frågor skulle jag aldrig få svar, ty Puppy och gula hunden hade för alltid spelat ut sina roller i vår roman. För framtiden skulle hennes lif gestalta sig på ett annat sätt, men om de följande kapitlen i hennes lefnads saga skulle jag aldrig få kunskap. Hon var och förblef borta och jag saknade henne gränslöst. Jag låg vaken om nätterna och tänkte på hennes sorg, jag såg hvarje morgon efter om hon under natten kommit tillbaka och lagt sig i sitt vanliga hörn, jag tyckte mig höra hennes tassande steg utanför tältet i skymningen, jag trodde mig ofta på en kulle eller ett klipputsprång genom töcknet kunna urskilja silhuetten af en ensam och utsvulten hund, som satt med nosen uppåt och tjöt i stormen. En tid framåt led jag formligen af en fix idé: skuggan, den fredlösa själen, den osynliga gengångarehamnen af en hund förföljde mig hvart jag gick. Jag kände närheten af en osynlig hund, som följde mig i tältet, under de evigt enahanda ridterna, bland tibetanerna, och som alltid klagade och bad om hjälp, och det plågade mig att icke kunna hjälpa eller ens trösta min kringirrande och sökande vän. Men snart fingo vi annat att tänka på, andra hundar blefvo mina vänner och dagligen trasslade vi in oss allt mer i en härfva af faror, som m å s t e leda till en kris, och där den förflutna tidens sorger förbleknade mot stundens allvar.

Den 10 mars. En sådan dag som denna är intressant att ha upplefvat, men den är hård och grym så länge den varar. Före klockan sex väcktes jag med den oroande underrättelsen att två tibetaner nalkades våra

tält. Jag skyndade upp, klädde mig och målade med utspädd tusch ansikte och händer svarta. Under tiden hunno främlingarna fram och bjödos in till Abdul Kerim, där jag hörde dem tala om får och pengar i all gemytlighet — de voro alltså icke spioner; ännu hade icke vår timme slagit. Den ena gästen var »svågern», den andra en hans granne, som, då han hört hur bra vi betalade deras får, förklarade sig villig att sälja de fyra, han fört med sig, jämte en pigg get. Abdul Kerim hade en gång för alla order att köpa alla får, som kunde fås, och tog dem. Geten var som sagdt en munter fyr, som genast rymde och inte på villkor kunde fångas igen.

Väl gingo de båda tibetanerna till lamans tält för att dricka te, men ändå var icke den kritiska spänningen förbi, ty sannolikt skulle de komma tillbaka och titta då vi bröto upp. Därför följde jag, medan tälten ännu stodo resta, Tubges, »Lilla Kuntjuk» och »Snarkande Kuntjuk», såsom vi kallade Sonam Kuntjuk på grund af hans förtviflade timmerstockar, då de drefvo våra 31 får nedåt dalen. Då vi gingo bort voro tibetanerna ute och tittade, utan att ana oråd. För att undgå upptäckt hade jag i en hast förvandlats till herde — präst i första akten och röfvare i den sista! Men jag märkte snart att jag saknade alla medfödda anlag för detta lika luftiga som tålamodspröfvande yrke. Nog tyckte jag att jag härmade mina ladakis så troget som möjligt, hvisslade och hojtade på samma sätt som de och slog ut med armen då ett får skilde sig från skocken, men mig visade djuren icke ett spår af disciplin, utan gingo som de ville, då jag var i närheten. Efter en timmes promenad rakt emot blåsten hade jag fått nog, och medan de andra herdarna fortsatte med fåren, hvilade jag och Kuntjuk i en skrefva,

Förf. i förklädnad, drifvande karavanens får.

där vi icke syntes från lama-tältet, men själfva hade utsikt öfver hela dalen.

Ändtligen kommo de andra med Abdul Kerim ridande i têten. Våra pälsar och turbaner hade samma färg, så att tilläfventyrs spionerande tibetaner icke så noga skulle kunna afgöra, om det var Abdul Kerim eller jag som red. Nu tog jag hästen och fortsatte i förväg med mina vanliga fotgängare. Klockan elfva ökade stormen till vildaste raseri och låg rakt emot. Flygsanden svepte i kompakta strimmor utmed marken, man är nära att kväfvas däraf, man tycker att man själf står stilla, under det att marken rör sig i svindlande fart. Vi korsa dalen för att följa dess vänstra sida. Stoftmolnen stiga mot solen, det mörknar, allting försvinner, som ligger på mer än tjugu meters afstånd, vi äro omgifna af kaos. Vi rasta för att andas ut och för att ej förlora de andra. Men då de åter dyka upp som fantomer i tjockan, fortsätta vi. Många sandstormar har jag ridit ut i Taklamakan och Lop-öknen, men knappast någon som varit värre än denna. I Turkestan lägrar man helt enkelt, då stormen kommer, men hvad tjänar det till att vänta ut en storm, som håller på i trettio dagar! Vi förirra oss bland små dyner, och ehuru dalen faller i vägens riktning, känns det som om vi arbetade oss upp till ett högt pass — till följd af stormens påtryckning. De andra förloras åter ur sikte. Flygsanden smattrar mot min torra, hårda päls, som genom den ständiga gnidningen blir starkt laddad med elektricitet. Ungefär hvarannan minut urladdar den sig och jag känner obehagliga, ofta smärtsamma knäppningar, mest i fotsulorna, händerna och knäna. För hvarje sådan knäpp rycker också hästen till och blir nervös. Då min gråa Tikse slutligen vägrade

att gå längre och vi totalt tappat bort de andra och ej sågo hvart vi själfva togo vägen, stannade vi och kröpo ihop med ryggen mot stormen. Den elektriska laddningen fortfor äfven nu, ehuru mindre stark. Närmade jag en fingerspets mot Gulam's eller Kutus' hand, hördes och syntes en liten elektrisk gnista, och både jag och han kände stöten. De blefvo ytterst förvånade och trodde att det var något trolleri.

I tre timmar sutto vi och väntade och voro beredda på en obehaglig natt. Men ändtligen fick Kutus tag i de efterblifna, just då de stodo i begrepp att uppgifva alla försök att finna oss före natten. Vi lägrade bland dynerna, och inom kort försvunno alla saker, som lågo framme i mitt tält, under ett tjockt sandlager.

På morgonen den 11 hade stormen bedarrat något, och ruskiga och trötta efter kvällens äfventyr fortsatte vi mot söder och lägrade vid en öfvergifven fålla. Redan klockan nio syntes kompakta tromber som spöklika pinier sakta skrufva sig öfver slätten, och så var stormen uppe på vanlig styrka igen. Vi ha tsamba för blott en dag, men det spelar ingen roll, så länge köttförrådet är så rikt. Det kändes lugnt att aflägsna sig från Gertse Pun; i denna flygsand var det omöjligt att finna vårt spår — ja, omöjligt äfven för våra egna hundar. Lillpuppy saknar icke sin mor, han gör sig tvärtom viktig öfver att vara ensam herre på täppan och skäller på våra beskedliga får. För oss var det kritiskt nog att vara utan våra nattliga väktare, just i trakter där de allra bäst behöfdes. Vi måste försöka att skaffa oss nya hundar så fort som möjligt.

Den 12 mars tillryggalade vi den vanliga dryga milen mot OSO genom en präktig, bred längddal och läg-

rade i en grusig fåra. Våra tre tält ställdes nu alltid tätt intill hvarandra, så att jag, om någon främling oförhappandes kom in i mitt tält, skulle kunna krypa in i Abdul Kerims, utan att bli sedd utifrån. Min ladakitjapan började antaga en allt mer tillfredsställande färgton, men så gjorde vi också hvad vi kunde för att snaska ned den och få den sotig och flottig. Lillpuppy skänkte mig sitt benägna bistånd genom att bita och slita i dess ärmar, så att dessa redan hängde i trasor; det skulle icke dröja länge förrän jag såg ut som en veritabel buse.

Hela natten snöade det tyst och tungt och på morgonen låg snön så djup och landet var så doldt af snötjocka, att vi ansågo klokast att ligga stilla. Alltmer aflägsna vi oss från bruna Puppy; förgäfves skulle hon söka våra spår i snön. Kanske det var meningen att hon liksom hvita hästen måste bort i tid för att icke förråda oss. Tibetanerna ha otroligt skarp blick för djuren och känna igen dem, om de också sett dem blott en gång förut. Nu hade den faran försvunnit, alla veteranerna voro borta. Kanske Puppy offrat sig själf för att jag skulle lyckas! Alltjämt såg jag henne dock förvirrad och förtviflad ströfva omkring på de ödsliga vidderna i norr.

XXVII.

Genom Bongbas bergstrakter.

När jag väckes till en ny dags ovissa öden och väntande äfventyr, förefaller lifvet dystert och ensamt, och ju längre tiden lider, desto mer längtar jag efter ett afgörande. Då Gulam väckte mig i dag den 14, klagade han öfver att Abdul Kerim inte höll ordning på den där klockan, han hade fått af mig; antingen var klockan eller karavanföraren tokig; han trodde dock det senare, ty uret kunde icke misstänkas, då det ju blef uppdraget blott hvarannan dag. Gulam påstod att om man frågade Abdul Kerim hvad klockan var, svarade han alltid sju, hvilken tid på dygnet det än månde vara.

På natten hade vi —24°, men dagen blef dock härlig; blåste gjorde det som vanligt, men solen var framme, och åter tänkte vi på våren. Tre herdar drefvo några hundra får mot väster, de hade af den sista snön blifvit bortjagade från sina beten och sökte nu barmark. Till Tong-tso hade vi blott en dagsled, sade de, och Tong-tso var den punkt, hvarifrån vi skulle bryta af mot söder för att genomtränga det okända landet. Lyckades jag också blott korsa det på en enda linje, så hade den förflutna vinterns mödor icke varit förgäfves. Herdarnas uppgift var riktig, ty följande dag lägrade vi på västra

stranden af Tong-tso (4,511 m.), som vi funno precis på den plats, där den odödlige punditen Nain Sing inlagt den på sin karta. I SO tronade det storartade massivet Scha-kangscham, utmed hvars norra fot jag ridit 1901.

Nu gällde det att finna ett lämpligt pass öfver de berg, som stängde vår väg i söder. I SO syntes en lucka och vi styrde dit. På höger hand lågo två tält vid foten af en kulle. Dit skickades Abdul Kerim, medan vi lägrade i en djup och smal erosionsfåra, i hvars botten vi funno en stor mängd vinddrifven kiang-gödsel och torra tufvor. Vid sin återkomst berättade vår goda chef, att han blifvit ovänligt mottagen af två män, som hette Naktju Tundup och Naktju Hlundup; de voro nämligen från trakten Naktju, på tre dagars afstånd i söder, och hade en hustru tillsammans. De hade först frågat hur många vi voro och hur många bössor vi hade, alldeles som om de velat veta, om de och deras grannar kunde rå på oss. Sedan hade de sagt att de sett en man, som red i spetsen för vårt tåg, under det att alla andra, äfven Abdul Kerim, gingo till fots, och att det icke var svårt att förstå att den som red var en europé. Då Abdul Kerim genmälde att inga européer resa på vintern, emedan de äro så rädda för kölden, och att vi blott voro ulluppköpare från Ladak, skakade tibetanerna på hufvudet och svarade, att de aldrig hört talas om att ladakis resa i dessa trakter på vintern. Men hur det var lyckades Abdul Kerim vinna deras förtroende, och då han för två jakar och sex får betalade deras dubbla värde, glömde tibetanerna sina misstankar — för det snöda guldets skull. Först följande morgon skulle köpet afslutas. Då hämtades de nya djuren och deras bärkraft blef en välsignad hjälp för de våra. Lyckligtvis hade

nomaderna i allmänhet den största respekt för våra tält. För oss var det viktigt att afsluta frikostiga köp just med sådana, som från början visat sig fientliga. Därigenom vunnos de och afstodo från att angifva oss, äfven om de hyste misstankar; ty blefve det bekant, att de tagit bra betaldt, skulle närmaste höfding lägga beslag på beloppet, och dessutom straffa de olycksfåglar, som understodo sig att göra affärer med misstänkta individer.

Under dagens marsch red jag som vanligt först med mina båda fotgängare. Bakom en bergudde till höger låg ett tält maskeradt, som vi icke märkte förr än vi voro en bra bit förbi det, och då var det för sent att sitta af. Ett par karlar voro ute och tittade, och om de jämförde sina iakttagelser med grannarnas, skulle de finna giltiga skäl till misstankar. Vid dagens läger hade vi besök af en gubbe och två ungdomar, som tältade i närheten och nu kommo för att se efter hvad slags folk vi voro. De sade sig vara mycket fattiga och bådo om en slant. Vi befunno oss på gränsen af distriktet Bongba-tjangma, som räknar 300 tält och liksom hela provinsen Bongba lyder under guvernören Karma Puntso, till hvars tält vi hade sex dagsresor mot söder. Han var en 25 års man, bodde i ett stort tält och hade beklädt sitt ämbete blott ett år, sedan hans far dog. Det var ju alltid lugnande att veta att han icke kunde ha någon erfarenhet af européerna och deras konstiga vägar. Sedan främlingarna fått ett par tenga af Abdul Kerim, lomade de af hemåt i aftonsolens glans, nöjda öfver att vi icke voro röfvare.

Nu sjönk kölden till —26,7° — vintern var märkvärdigt efterhängsen, men dagen, den 18 mars, var ändå vacker, och jag gick till fots hela vägen och dref fåren, emedan vi passerade flera tält. Bland dem var också det

som ägdes af gårdens gubbe, och han visade sig vara en förmögen man, som sålde till oss åtskilliga välbehöfliga matvaror. På vägen sköt Tubges sju rapphöns, med den påföljd att ett par tibetaner kommo fram och protesterade, sägande att inga andra än européer skjuta rapphöns; Abdul Kerim lugnade dem med att han själf föredrog rapphöns framför fårkött. Åter var ryktet om Karma Puntso ute och spökade. Kanske det vore klokast att välja en helt annan väg? Nej, då skulle guvernören bli ändå mera misstänksam! Vi lägrade vid norra sidan af en liten pasströskel, där vi icke hade några besvärliga grannar.

Den 19 mars. Frukosten, en delikat rapphöna och en bägare mjölk, var just intagen, då det förmäldes, att tre tibetaner kommo upp till vårt läger. De stannade dock på vederbörligt afstånd och Abdul Kerim gick till dem. Mitt tält stod öppet åt det hållet, men bommades igen i rätta ögonblicket. Tibetanernas ärende var att fråga, om vi hade någon medicin för en man, som fått ondt i en fot. I verkligheten var nog deras afsikt att spionera då vi bröto upp, ty de lågo kvar hela tiden och tittade. Sedan svartmålningen af mitt ansikte och mina händer blifvit utförd, smög jag mig därför lönnvägen in i Abdul Kerims tält, under det att Kutus och Gulam samma väg kröpo in i mitt för att packa. Sedan gick jag med Lobsang och Tubges och dref fåren uppåt den stig, som leder till passet (4,918 m.). Långt hade vi icke hunnit, förrän Abdul Kerim kom ridande på min häst och gjorde ifriga tecken åt oss att stanna. En tibetansk ryttare, åtföljd af en stor hund, skulle nämligen om några minuter möta oss på stigen. Vi gjorde därför en omväg bland småkullarna, under det att karavanföraren fick ta hand om tibetanen. På det viset kränglade vi oss förbi den faran. Efter en stund kommo Kuntjuk

och Sedik, med hvar sitt rep och på hvar sin sida ledande den stora hunden, en ilsken best, som skällde, så att fradgan stod honom om munnen, och sökte bita dem, som röfvat bort honom från hans husbonde. Hunden var en så kallad »takkar», och Takkar fick han heta; han påminde om en S:t Bernhardshund, var ramsvart med en hvit fläck på bringan och halsen, och vild som en varg. De hade fått honom för två rupees.

Men icke nog därmed, Abdul Kerim hade också kursat till sig ryttarens häst för 86 rupees och kom gladeligen

Scha-kangscham från läger CCCLIX.

skumpande efter oss, då vi redo ned från pasströskeln till en längddäl, rik på tält, får och jakhjordar, och på ett par ställen syntes ryttare, som ängsligt påminde om ett uppbåd. Den nya hästen var elfva år gammal, hade ägaren sagt, och komme han väl öfver sitt femtonde år, skulle han lefva tills han blef trettio — men så länge behöfde vi honom icke. Han var en ny medlem af vår trupp, och väckte allmänt intresse, icke minst hos Takkar, som blef lugnare, då han återsåg en gammal vän och olyckskamrat.

Vid dagens läger gällde det att se upp, ty nomader bodde rundt omkring och herdar ströko med sina hjordar omkring i backarna. För att hindra Takkar från att rymma,

Passagen öfver Kangscham-tsangpo.

fastbundo karlarna en tältstång vid hans hals, en operation som ingalunda var lätt. De höllo honom fast i repen, slogo snaror om hans ben, kastade öfver honom en filtmatta, på hvilken fyra karlar satte sig, medan de andra bundo fast stången. Just då han släpptes försökte han rusa på den närmaste, men hindrades af stången. Nog var det synd om honom att mot sin vilja dragas bort från sitt hemland — han var en ny Onkel Tom, som fick lida för vår skull, men jag hoppades dock att vi i sinom tid skulle förstå hvarandra. För att trösta sig i sin obevek-

Scha-kangscham från läger CCCLX.

liga fångenskap fick han det slaktade fårets blod och inälfvor.

Den 20 passerade vi åter en liten pasströskel (4,955 m.) och den obetydliga sjön Schar-tso, vid hvars strand en härlig källåder bubblar upp ur marken. Från ett par tält i väster köpte vi te, smör och tsamba för några dagar och fingo åter till lifs ryktet om Karma Puntso. Nu sades det, att han bodde tre dagar västerut, men vi hoppades komma förbi utan att väcka oråd. Trakten vid lägret CCCLIX hette Luma-schar och vi lågo här på norra stranden af den betydliga floden Kangscham-tsangpo, som kommer från norra sidan af Scha-kangscham, det väldiga bergsmassiv, som jag lämnat strax söder om min route af 1901

och som nu skänkte oss en storartad anblick af sin västra sida. Vi hade berget på ett par dagsresor i SO.

Följande dag skulle vi öfver floden, en högst obehaglig affär. Ty ehuru det varit 18° kallt sista natten, bar icke isen annat än i närheten af stränderna. Abdul Kerim försökte med sin häst, som dock stod på näsan midt i älfven. Då tog Lobsang af sig om benen och gick barfota öfver floden, samt kom tillbaka för att med de andras hjälp sakta och vackert bogsera våra lastdjur. Svårast var att få fåren öfver; de måste fösas och dragas i hornen ett och ett; nästan alla karavanens medlemmar fingo sig ett uppfriskande isbad i denna flod.

På andra sidan gingo vi upp till ett litet pass, hvarifrån man hade en präktig öfverblick öfver den kedja, som mot VNV tyckes utgå från Scha-kangscham och som stänger vår väg mot söder. Abdul Kerim, Kuntjuk och Sedik fingo gå med en liten uttröttad mula till ett par tält, som stodo till höger om vår route; de skulle försöka att kursa bort den stackaren mot ett par får. Men nomaderna svarade, att de icke ville ha mulan till skänks en gång. I stället köptes ris, sur mjölk, smör, salt och ett får, så att vi åter redde oss några dagar. Äfven från dagens läger fick Abdul Kerim göra en långpromenad till några angränsande tält. Nog fick han trafva för sina synders skull, den arma Abdul Kerim, och hade han förbrutit sig genom att medtaga för litet korn från Ladak, så skötte han sig under denna kritiska färd så mycket bättre.

Från lägret CCCLX syntes Scha-kangschams högsta topp i S 73° O.

Takkar är alltjämt oförsonlig och hatar hjärtligt Kuntjuk, som köpte honom. Men han skäller också på oss allesammans, bara vi visa oss utanför tälten. Under mar-

schen är han resignerad så länge den nya hästen är i närheten, eljes blir han vild. Den enda, som törs nalkas honom, är Lillpuppy, som hånar och gäckas med honom och biter honom i öronen. Takkar bemöter Lillpuppy med ett sublimt förakt; blott då valpen är framme och försöker hugga sin nya onkels mat, morrar han ondsint, men då reser Lillpuppy öronen, lägger hufvudet på sned och tittar på honom. Han anar inte att den nya hunden kan bita nacken af honom som på en kyckling, om han bara vill. I verkligheten var Takkar nog glad att ha en lekkamrat i fångenskapen, fastän han till en början och för skam skull försökte att hålla sig stram.

Följande morgon begåfvo sig Lobsang och Tubges tillbaka till nomadernas tält och återvände med ännu tre får, en smörklimp och en pung tobak. Det var en syn att åse deras aptit! De andra hade åt dem lämnat halfva grytan med smörblandadt te, tjockt och rödbrunt. Den ena skålen försvann efter den andra, och de tömde grytan till sista droppen. Sedan drogo de fram en skål kött, som de åto likt vilda djur. Resten surrade de in i ändan af sina lifgördlar, för att ha det nära till hands, om de blefvo hungriga, innan vi nådde nästa läger.

Vi fortsatte åt söder och lämnade på vänster hand en öppen slätt, som sträcker sig ända till foten af Schakangschams förberg. På ett par ställen passerade vi tält och hjordar och lägrade i en grusig backe nära en källa. Nomaderna i trakten hade intet att sälja, men lämnade Abdul Kerim flera värdefulla upplysningar. Vid sådana tillfällen plägade Kuntjuk sitta och i smyg anteckna alla geografiska namn. Bland annat fingo vi nu höra, att om vi fortsatte sju dagsresor mot söder, skulle vi träffa en rik köpman från Lhasa, som hette Tsongpun Taschi och

som på vintern plägade uppehålla sig midt i provinsen Bongba för att sälja te åt nomaderna. Vi kunde räkna ut att om vi råkade i grannskapet af hans läger, skulle detta bli vår nästa kritiska punkt.

Numera brukade Lobsang och ett par väderbitna ladakis sofva ute, emedan de tyckte det var för varmt i tältet! Den förre bar en omgång underkläder och för öfrigt blott en dräkt af tunt ylletyg. I den kostymen hade han gått allt från Druguk och sofvit i 40° köld med blott ett par säckar öfver sig; ty sin päls hade han redan i början af resan sålt åt en af kamraterna. Endast en tibetan kan öfverlefva något sådant.

Den 23 mars stretade vi upp mot Tjaklam-la, som vi också hört kallas Amtjen-la. En brant stig leder dit upp och det gick förtviflat långsamt i backarna. Fåren och de båda jakarna gingo snart om oss. Från de sista tälten syntes hela vägen upp till passet och jag måste därför gå till fots och hade väl kolat af till följd af hjärtklappning och andtäppa, om inte Lobsang gått bakom och skjutit på. Två mulor, som under de sista dagarna fört ett tynande lif, lämnades lefvande, då nomaderna naturligtvis skulle taga hand om dem. En svart häst var också på upphällningen och den nyköpta fick öfvertaga hans börda. Min gråa häst var icke heller mycket värd. Tjaklam-la med sina 5,285 meter var alltså en svår stötesten för oss och icke blef man glad heller af den utsikt, som upprullade sig i söder, en labyrint af berg, där man dock tydligen kunde märka att alla kedjor lågo utdragna i öster och väster. Från passet bar det brant ned till älfven Sangtjen-tju, som flyter mot väster och vid hvars strand vi lägrade. Nu hade Takkar börjat att finna sig i sitt öde. Väl förargade det honom att jämt ligga bunden vid

sin tältstång, men han tyckte dock att han fick god och riklig föda, och att vi voro hyggliga mot honom. Blott på Kuntjuk skällde han; honom kunde han aldrig förlåta.

Vid uppbrottet den 24 mars tvekade vi mellan SV och SO, ty i söder reste sig höga berg. Ginge vi åt sydväst, skulle vi komma Karma Puntso för nära; vi valde därför vägen åt sydost. Först måste vi öfver den 120 meter breda älfvens isskifva, där en stig sandades. Äfven här måste fåren ett och ett dragas öfver vid hornen, och jakarna kunde icke förmås att gå ut på isen förr än de sett att den bar hästarna och mulorna. Gulam gick till fots i têten och hade som vanligt order att ge tecken, om tält eller herdar syntes. Vi hade icke kommit långt förrän han sträckte ut handen åt vänster, hvilket betydde att jag skulle sitta af och gå till fots med fåren och Abdul Kerim rida min häst. Nu var det blott en herde med sin hjord. Så fort faran var öfver, bytte jag åter plats med karavanledaren.

Ett stycke längre fram märkte jag att jag tappat mitt cigarrettfodral, som också innehöll några ouppklistrade familjeporträtt och ett par bitar muschplåster. Det vore fint om en tibetan hittade det! Endast en europé kunde äga en sådan tingest. Lobsang och Kutus gingo tillbaka och sökte i spåret, medan jag låg och väntade i en backe. De funno fodralet, fingo hvar sin cigarrett i belöning, och vi sutto och rökte en stund, medan Abdul Kerim med Kuntjuk och Tubges gick ned till ett tält, där endast kvinnor funnos, och köpte några födoämnen. Vid dagens läger rådde snöstorm och på natten gick temperaturen ned till — 17,8°. Nu hade vi blott 21 får kvar och måste försöka att öka vår hjord, eller ändå hellre köpa ett dussin hästar. Här i trakten och i allmänhet i Bongba hade det

visat sig svårt att få köpa får. Öfverallt klagade nomaderna öfver att deras hjordar decimerats af köld, blåst och snö, och betet var dessutom uselt sedan regnet förra sensommaren uteblifvit. Fårafveln är deras existensvillkor; förlora de sina hjordar, bli de själfva utfattiga och ha intet annat att göra än att vandra omkring och tigga från bättre lottade tält. De hafva därför en afgjord motvilja mot att, så att säga på artificiell väg, göra intrång på sina hjordar; hjorden måste förkofra sig och balansera, ökas i goda tider, krympa i onda, men icke minskas genom afsalu. Därför vägra de ofta att sälja, äfven då de få dubbel betalning. Ändå svårare var det att köpa hästar i Bongba.

På natten rymde våra djur tillbaka till förra lägret. Medan Lobsang och Kutus togo reda på dem, gick det mesta af dagen, och vi stannade därför vid lägret CCCLXIII. Kuntjuk och Tubges uppspårade ett tält i en dal i söder, där de köpte ris, korn, tsamba, mjölk och »tjura», ett slags ost, så att vi hade mat för flera dagar. På detta sätt höllo vi lifvet uppe i småportioner, bit för bit, från tält till tält.

En ensam vildgås flög skrikande öfver vårt läger. Hade han kommit på villovägar eller var han en härold, utsänd för att efterse om isarna ännu gått upp på sjöarna i norr? Utan tvifvel skulle han snart komma tillbaka till sina stamförvanter och lämna rapport. Min tro är att han utskickats litet för tidigt.

Från den 24 februari till den 24 mars hade vi blott orkat med 29 mil, beroende på den mördande stormen, förlusten af djur och nu senast den svåra terrängen. Numera fingo vi sällan upp en dagsmarsch till en mil.

Det retar mig att alltid ett tält, likt en vaktstuga eller ett spionöga, skall ligga vid norra foten af våra pass. Jag måste därför gå upp hela vägen. Så äfven i dag, den 26, då vi knogade upp till Santjen-la, på hvars 5,356 meter höga sadel ett litet kummel står. Söderut alltjämt nya berg. På tre eller fyra mils afstånd i N 60° O reser sig Scha-kangschams högsta topp, en grann tafla i det vackra vädret, då icke en sky skymmer utsikten. I viga och elastiska språng flydde fem Ovis Ammon öfver höjderna, och på de södra sluttningarna, där vi hasade oss ned bland gruset, skuttade en hjord af små smidiga Goa-antiloper. Pantholops-antiloper syntes icke alls i dessa trakter.

Helt nära oss, där vi lägrade vid Nema-tok, låg ett tält, hvars invånare sålde oss en fårbörda ris. En gubbe, som mina män helt familjärt kallade »ava» eller far, kom på kontravisit för att titta på svarta hästen, som vi ville sälja, då han icke såg ut att kunna orka mycket längre. Men gubben försäkrade att han icke ville ge en synål för hästen. Han berättade att om nio dagar nomader från alla håll skulle begifva sig till den plats, där Karma Puntso bodde, för att köpa te och betala sin skatt till kronan. Tsongpun Taschi var en mäkta myndig och inflytelserik man, mente gubben. Det var med en känsla af obehag och stigande respekt, vi nalkades denne potentat. Han åtnjuter ett särskildt privilegium från Devaschung. Åt nomaderna säljer han te på kredit. Då de under sommaren sålt sin fårull på tasam, betala de sina skulder i tengas eller in natura. Tsongpun Taschi gör sålunda goda affärer, och det ligger i hans eget intresse att stå väl med Devaschung. Om han, som måste anses vara vida mer slipad och klok än de enkla nomaderna,

nu läte oss passera oantastade, skulle han ställas till ansvar af Devaschung och mista sitt privilegium. Vi nalkades alltså tydligen en kritisk punkt af första ordningen.

Smakar det, så kostar det! Ville jag eröfra den hvita fläcken, i hvars hjärta jag just nu befann mig, så måste jag underkasta mig åtskilliga obehag och utsätta mig för stora risker. Äfven för en lindrigt intelligent människa kan det ju icke vara något egentligt nöje att som en trashank gå till fots i öde nejder och drifva en flock motsträfviga får. Jag var redan nu innerligt trött på detta yrke, för hvars ordentliga skötsel jag saknar alla möjliga anlag och förutsättningar. Jag måste hvarenda morgon måla mig svart i synen som en morian och satt följaktligen med en pensel framför spegeln och målade öfver ansiktet tre gånger för att få den mörka hyn jämn öfverallt. Ögonen doldes af ett par stora, runda tibetanska glasögon, med mina egna slipade glas fastsatta på insidan. Denna gång var förklädnaden mycket omsorgsfullare än 1901, då jag som mongol försökte framtränga till Lhasa, men blef fast i Kamba Bombos starka ramar. Min turban var för hvit; den doppades därför i utspädd tusch, brynt smör och aska, och den blef verkligen i en hast rätt tarflig. Mina mjuka skinnstöflar voro i trasor, så att tårna tittade ut. Det var väl att jag inte behöfde riskera att möta några bekanta från Stockholm eller — London!

Men enerverande och pinsam var denna färd. Dag och natt lefde jag i den största spänning för upptäckt och skymflig demaskering. Ju längre vi framträngde mot söder, desto mer plågades jag af denna tanke. Skulle vi lyckas eller skulle vi tvingas till återtåg, då blott hälften af linjen genom den hvita fläcken var tillryggalagd? Skulle

jag aldrig få korsa Transhimalaya mer? För hvarje ny replipunkt vi vunno stegrades vår vaksamhet och försiktighet, men också vår nervösa spänning. Jag fick aldrig glömma mig, aldrig hålla en cigarrett i handen då vi voro under marsch. Kartboken och kompassen hade jag instuckna i barmen nära till hands. Då jag skulle taga ett bergartsprof, pejla med kompassen eller göra en anteckning alldeles invid ett tält, måste Lobsang skymma mig, och han blef förvånansvärdt styf och smidig i denna sport. Solen kunde jag observera endast då vi voro fullkomligt säkra att inga tibetaner kunde se instrumentet. Ibland satt jag och ritade panoramor genom ett kikhål i tältduken. Fåren voro dock min räddning, med dem bröt jag alltid upp först och behöfde ej deltaga i packning och lastning; i motsats mot 1901 var jag förskonad från att vakta våra djur om nätterna. I hvarje fall var jag faktiskt fånge i mitt eget tält, där aftontimmarna blefvo mig långa. Intet är så själsansträngande och hetsande som den spänning, i hvilken man lefver, då man reser i förklädnad och hvarje ögonblick måste vara beredd på en ödesdiger kris.

XXVIII.

Tsongpun Taschi.

Den 27 mars. Nära 20° kallt på natten — ännu vinter! Men klockan ett hade vi +8° — det var våren som kom!

Gubben sålde oss fyra får på morgonen och gick sedan och stökade kring våra tält. Han kunde icke alls förstå hvarför vi kommit hit, minst vid denna årstid, men Abdul Kerim sade honom, att då vi lämnade Tokdjalung, hade redan den värsta kölden gått öfver. Detta var en ny historia, som vi hittat på, emedan den var mera sannolik än den första och passade bättre i de sydligare delarna af landet.

Äfven här låg det sedvanliga tältet och spejade uppåt passet och tvingade mig att gå till fots ända upp på krönet af Ladung-la med dess 5,302 meter. Men nu var utsikten uppmuntrande: vi borde ha fallande eller jämn terräng bortåt fyra dagar! Den södra passluttningen är tvärbrant, man åker och hasar sig ned genom gruset, som kommer rasande efter en, och man har den tillfredsställelsen att förstöra sina stöflar och kläder värre än förut. Där nere tar dalen af åt höger, sydväst, och i trakten Janglung, där vi lägrade, berättade en ung herde, att vi nästa dag skulle nå Tsongpun Taschis tält.

Talrika källor springa fram ur dalbotten och bilda mellan gräsvallarna en liten klar bäck, som var full af fisk. Här stannade några af oss och använde Kutus' lifgördel till nät. I första svepet fångade vi 18 stycken och gåfvo oss ej förr än vi hade 160 fiskar, ej stora, men fullt tillräckliga för att mätta oss alla tretton. Lillpuppy var komisk att åse, då han med spänd uppmärksamhet stod och tittade på de sprattlande fiskarna, skällde och ruskade på hufvudet. Han hade aldrig i sitt lif sett rinnande vatten förr och måtte ha trott att man kunde gå därpå lika så säkert som på klar is. Utan att ana argan list hoppade han ned från gräsvallen, där bäcken var två fot djup, och försvann hel och hållen under vattnet. Då han efter mycket besvär krånglat sig upp igen, var han lika snopen som häpen och gick omkring och morrade misslynt öfver det kalla badet. Sedan stannade han på långt afstånd från den förrädiska bäcken.

Den 28 mars. Nu ansågo vi oss kunna lita på Takkar och släppte honom lös. Han rymde icke, var vid briljant humör, kilade som en pil omkring i backarna, njutande af friheten, och lekte med Lillpuppy, som blef rasande, då kolossen kom körande i fyrsprång öfver honom, så att det lilla kräket rullade flera hvarf utmed marken.

I min ladakisadel och på den nya hästen skulle Abdul Kerim med två man begifva sig på spaning efter Tsongpun Taschi. Han hade godt om pengar med sig för att köpa hvad som kunde fås, och på närgångna frågor skulle han svara, att vi hade order af Gulam Razul att i Raga-tasam möta en af hans karavaner, som för omkring tio dagar sedan borde hafva lämnat Lhasa, samt sedan följa den till Ladak.

Själf red jag barbacka på min gråa häst, men hade icke kommit långt, förrän vi passerade två tält, där fyra tibetaner kommo ut och tittade. Ett par af de våra gingo och talade med dem, medan vi andra fortsatte i den markerade dalen utmed bäcken. Ett stycke längre fram hade vi att se upp för ännu tre tält och två stora fårhjordar, hvilkas ägare hade tre tusen får. Öfverallt syntes fårfållor, gamla lägerplatser och mane-kistor — vi voro inne på en stor väg, och jag höll ihop med fåren och gick och hvisslade och manade på dem. I mynningen af en bidal från vänster stod ett stort hvitt tält med blåa ränder, som sades tillhöra traktens höfding, Gova Tjykjyng. En man kom ut från tältet, skyndade efter oss och frågade hvadan och hvarthän. Från ett tält, bebodt af tiggare, kommo två kvinnor ut och gjorde samma frågor. Ett par kilometer längre bort skymdes vi för tälten och jag hoppade upp på gråa hästen, men många steg fick jag icke rida, ty nya tält döko fram längre ned åt dalen. Vi lägrade då vid bäckens strand i trakten Kung-scherja, där dalen är mycket bred och öppen och tält synas på flera håll. Från ett af dem, som lågo nedanför våra, kom en man och begärde upplysningar. Han berättade att ett af tälten, som såg stort och förnämt ut, tillhörde Takjung Lama, abbot i Mendonggumpa, ett kloster på tre dagsleders afstånd i sydost. Nu hade vi det riktigt trefligt; till närmaste grannar hade vi distriktets höfding, en öfver-lama och Tsongpun Taschi, och på något afstånd själfva guvernören öfver den stora provinsen Bongba! Det vore väl ett underverk, om vi skulle lyckas att klara oss ur detta getingbo. Hvad som var säkert, var att vi måste bryta upp redan nästa morgon, innan skvallret hade tagit fart.

Sedan vi väntat i flera timmar kom Abdul Kerim. Redan på långt håll kunde man se att han köpt en häst, och denna var lastad med säckar och påsar, innehållande ris, korn, smör och tsamba. Tsongpun Taschi hade visat sig vara en gammal man, som såg mycket fattig och obetydlig ut, men hans väldiga tält var fullt af varubalar, säckar och tepaket, och hans ambulatoriska salubod var mycket rikt försedd. Naturligtvis hade han varit mycket förvånad öfver besöket, men likväl tagit för god den historia, Abdul Kerim dukade upp åt honom. Han hade till och med underrättat honom om namnen på alla de platser, där vi borde lägra på vägen till Saka-dsong och Raga-tasam, och rådde oss att vara på vår vakt i en trakt, som han kallade Bupgo-lathit och där det alltid fanns röfvare. Han berättade att ett röfvarband för några veckor sedan öfverfallit och plundrat Targjaling-gumpa, det kloster, där vi i juni förra året blifvit så fientligt emottagna. Nu hade fyrtio man med hästar och bössor uppbådats för att sätta efter röfvarbandet, men Tsongpun Taschi sade, att dessa fyrtio voro föga bättre än röfvarna själfva och att vi borde fråga oss fram för att om möjligt undvika dem, då de kommo åter. Abdul Kerim hade lofvat Tsongpun Taschi att han skulle få byta sig till vår dåliga svarta häst för något ätbart, men Abdul Kerim visste icke då, att Abdullah redan kursat bort hästen vid tiggartältet mot två får och en get. Där skulle det trogna djuret nog få se goda dagar, då betet kom upp.

Sedan Abdul Kerim druckit te, fick han ut och löpa igen. Denna gång gällde det Gova Tjykjyng, som själf kom ut och förklarade att Takjung Lama just i dag underkastat honom åtta dagars »jangguk», d. v. s. han fick icke utöfva någon slags handel, utan måste helt och hållet,

för sina synders skull, ägna sig åt kontemplation inomhus. Det var flax för oss: govan var alltså ur leken.

Den 29 mars. Blott — 10,6° på natten och + 13° klockan sju — det är våren. Välkomna då välsignade, ljumma fläktar till uppmjukandet af våra vinterstela leder!

Tidigt på morgonen kommo ett par af de våra traskande med en ny hund, ljusgul, smutsig och obehaglig. Han blef ogästvänligt mottagen af Takkar, som genast gaf honom ett ordentligt nyp i nacken och tyckte att den nya medlemmen af karavanen var alldeles öfverflödig så länge han själf höll vakt.

Långt i norr syntes en ensam tibetan, som nalkades vårt läger. Jag satt just och åt frukost och gladde mig åt hoppet att snart få lämna detta farliga ställe. Nu gick jag ut och tittade med kikaren; främlingen gick rakt på våra tält. Efter en stund kom Abdul Kerim och sade att det var Tsongpun Taschi själf. Han stannade på något afstånd och ropade att vi skulle binda våra hundar, ty särskildt Takkar hade rusat på gubben, som försvarade sig med stenkastning. Afsiktligt drogo männen ut på tiden med hundbindningen, så att jag skulle hinna sätta det inre af mitt tält i försvarsskick. Vid sådana tillfällen begrofvos mina anteckningsböcker och instrument i en rissäck, som alltid stod nära till hands. Några andra möbler funnos icke därinne — vi hade ju för länge sedan bränt alla europeiska saker och kistor.

Emellertid ledsagades Tsongpun Taschi af Abdul Kerim in i hans tält, som stod vägg om vägg med mitt, och då jag lyssnade till deras samtal, hade jag dem på föga mer än en meters afstånd. Deras ordväxling blef småningom minst sagdt liflig. Tsongpun Taschi blef allt mera högljudd, och Abdul Kerim var tydligen i en svår klämma.

»Lofvade ni mig icke i går den svarta hästen i utbyte mot smör? Hit med hästen ögonblickligen! Håller ni inte ert ord, så stoppar jag er här med hela ert pack. Löftesbrytare släppas icke fram genom Bongba. Jag trodde i går, att ni var hederligt folk, nu ser jag hvad ni går för. Nu skall jag att börja med undersöka era tält.»

Därmed reste han sig arg som ett bi och gick ut. Men Gulam, som alltid var påpasslig och aldrig förlorade ett ord af ett samtal, hade åter släppt Takkar lös. Så fort Tsongpun Taschi visade sig i tältöppningen, rusade hunden på honom igen. Han backade bums och Abdul Kerim fick tillfälle att med barsk stämma ropa: »Kutus, tag Hadji Baba med dig och sök reda på den förlorade hästen!»

»Hvad är det för en häst?» frågade Tsongpun.

»Det är en af våra hästar, som rymt uppåt berget här, och vi kunna inte bryta upp, förr än vi funnit honom.»

»Hvad färg har han?» frågade Tsongpun med obehaglig närgångenhet.

»Grå,» svarade Abdul Kerim, som hade svårt att dölja sin oro, ty det var han, som hade lofvat bort den svarta kraken utan att veta, om han ännu fanns i behåll.

»Skönt, jag stannar här tills de hittat den gråa hästen.»

Under den minut, som åtgått för detta samtal, hade Tsongpun Taschi gått fram mot mynningen af mitt tält, då Kutus kom rusande från andra sidan, tog mig i kragen och hviskade »kom!» Vi skyndade ut i riktning mot en bergsknalle i SO och hade så när flugit i famnen på Tsongpun.

»Hvad är det där för en?» frågade gubben pekande på mig, som aflägsnade mig med klumpigt vaggande steg.

»Hadji Baba, en af mina tjänare,» svarade Abdul Kerim utan att ändra en min.

Vi vände oss icke om, då vi gingo mot udden, och voro glada, när vi ändtligen doldes af ett utsprång. Därifrån klättrade vi upp i en skrefva, hvarifrån vi hade utkik öfver hela nejden. Här kvarlågo vi med andan i halsen en dryg timme, under det att Tsongpun Taschi väntade på den där bortsprungna hästen, som inte alls hade sprungit bort, ty alla våra djur stodo redan bundna utanför våra tält. Men hans tålamod måtte ha brustit. Sedan Gaffar gått till fattigtältet för att försöka få tillbaka svarta hästen, men fått till svar att det icke gick för sig, då han redan blifvit utfodrad med korn och mådde förträffligt, syntes Tsongpun Taschi själf knoga i väg ditåt, ledsagad af Gaffar. Han ändrade dock åsikt, ty kommen halfvägs, vände han om igen, och efter en stund sågo vi honom gå till den förnäma själasörjarens tält, som befann sig på kanske tre hundra meters afstånd nedåt dalen. Han var åtföljd af en af våra män, som hjälpte honom bära de säckar, i hvilka gårdagens förvärf förvarats.

Vi lågo kvar i vårt gömställe af starkt vittrad grön skiffer full af kvartsitådror, bakom hvilka vi kunde speja utan att ses. Och där låtsades vi söka efter den förlorade hästen. Men nu var karavanen färdig och satte sig i marsch nedåt dalen förbi abbotens tält. Tsongpun Taschis ärende hade varit att taga farväl af prelaten, som just i dag skulle bryta upp till den för alla världens kartor absolut okända Mendong-gumpa, och hans jakar stodo färdiga vid sina tjudringar, omgifna af en skara tjänare. Abdul Kerim var klok nog att icke skicka bud efter oss, utan helt och hållet låta oss sköta oss själfva. Det gjorde vi också när vi fått nog af den gröna skiffern — vi kunde

ju inte ligga kvar till domedag. Men abbotens tält måste vi förbi, och där satt Tsongpun Taschi, så vida han icke var en af de män, som rörde sig därutanför. Vi stöflade på. Kutus gick närmast tältet för att delvis skymma mig. Min förklädnad var säker och jag var svart i ansiktet. Icke utan hjärtklappning passerade vi tältet helt nära; ett par arga hundar rusade efter oss och vi kastade sten på dem, hvilket derangerade vår tågordning och framtvingade en frontförändring. Fördömda hundar! Tältet klarade vi i alla fall så till vida. Men om Tsongpun Taschi observerade oss — och det kunde han väl knappast undgå, då hundarna skällde så förbistradt, så torde han väl undra hvart den gråa hästen tagit vägen. Och hyste han inte nu misstankar mot oss, så var han utan jämförelse den största åsna, jag någonsin råkat ut för.

Vi raskade på och upphunno snart de andra och blandade bort oss bland dem. Dalen bar utför — en välsignad sak då så många försåt lura på alla håll och jag måste gå till fots. Abdul Kerim rider förnäm i têten på sin nya häst. Till vänster ett hvitblått och ett svart tält, där tjugu jakar hållas. Två män skynda fram till oss, men Abdul Kerim möter dem och talar med dem. Vi gå på utmed bäckens isband. Ännu fem tält passeras, och ur alla komma människor ut och titta. Jag går med fåren på större afstånd från tälten än karavanen. Tjugu tält passerade vi denna dag — det var en farlig trakt; underligt att vi kommo helskinnade igenom.

En kvinna, bärande en börda ull på ryggen, upphinner oss. Hon var djärf nog att traska ända in i hopen af karavanmännen och be att få lassa sin ull på den ena jaken. Aldrig har jag så hjärtligt önskat något fruntimmer dit pepparn växer! Abdul Rasak tog hand om den sköna

och erbjöd sig att bära halfva hennes börda till hennes tält, och så dängde han i väg långt framför oss och befriade oss från hennes misstänkta uppförande.

Att hon var en spion, togo vi för gifvet. Då vi lägrade nedanför en fårfålla, stannade äfven hon, gjorde sig hemmastadd i fållan, tände eld och gick efter vatten. Hon måste dricka te, innan hon fortsatte hemåt, förklarade hon, men lyckligtvis lunkade hon vidare innan skymningen föll på.

I den dalande solen satt jag och antecknade dagens skiftande händelser. Jag satt i öppningen af mitt tält och njöt af vårvindens smekande sus och — hvem fick jag se, om icke självfvaste Takkar, som generad och försagd kom fram till mig, gjorde de besynnerligaste åtbörder, lade hufvudet på sned och började att krafsa på min ärm med sin tass. Jag såg på honom, han såg på mig, och vi förstodo ändtligen hvarandra.

»Inte kunde jag veta,» sade han, »att ni voro hyggliga människor, när ni bundo den här otäcka tältstången vid min hals. Jag trodde att ni ville pina och plåga mig, svälta mig och traktera mig med exkrementer och stenkastning, som tibetanerna alltid gjort sedan jag blef till. Men jag ser att ni vill mig väl och ger mig två mål härligt fårkött om dagen. Nog vet jag att ni i era trasor är bombo-tjimbo, och att Abdul Kerim bara är er dräng. Var lugn, jag skall icke låta någon komma nära era tält, jag skall vaka öfver er om nätterna, jag skall aldrig förråda er, jag skall följa er hvart det bär, ni kan lita på mig. Men kom nu och lek med mig ett slag, tag bort den här otrefliga tältstången och låt oss icke vara främlingar längre för hvarandra.»

Det syntes så tydligt på hans kloka bruna ögon, att han ord för ord menade så. Jag tog hans lurfviga hufvud i famnen och kramade honom; då hoppade han upp på mig och började dansa och tjuta af fröjd och lockade mig ut ur tältet. Då jag fått fatt i honom igen, löste jag upp knutarna och befriade honom från stången, till stor förvåning för männen, som sutto under bar himmel kring sin eld. Så nära hade ingen annan än Lill-puppy förut vågat komma Takkar, och utan ett spår af afund kastade sig den lilla valpen i leken, som nu och sedan dagligen dödade ett par timmar af min långsamma fångenskap.

Takkar, fotograferad af Rev. Marx i Poo.

XXIX.

Buptsang-tsangpo, en af det innersta Tibets största floder.

Vi hade alla en känsla af befrielse vid uppbrottet den 30 mars, sedan vi lyckats att trassla oss ut ur det nät, i hvars maskor vi varit så nära att fastna. Just här går också den så kallade Serpun-lam, eller guldinspektörens väg, genom det inre Tibet, från Lhasa till Tok-djalung, och den är en af Tibets största stråkvägar. Fullt säkra voro vi väl icke ännu, men en lugnande nyhet hade vi fått: Karma Puntso hade begifvit sig några dagsleder norrut till en trakt i Tjang-tang, där han ägde stora fårahjordar. De flesta nomaderna här i Bongba hade skickat sina får och herdar mot norr, där betet är mycket bättre. För oss var detta en fördel, ty i Bongbas tält kvarstannade nu blott kvinnor, gubbar och barn, under det att flertalet af de vuxna männen följt med fåren. Det hörde till min tålamodspröfvande förklädnad att jag icke fick hafva ringaste umgänge med tibetanerna; genom mitt alltför bristfälliga språk skulle jag ju genast hafva förrådt mig. Jag fick aldrig tala med dem, icke ens existera för dem, men från min undangömda plats måste jag hålla i marionetternas trådar.

Vildgässen hade nu börjat sina flyttningar och vi hörde dem ideligen skrika öfver våra tält. Den älf, i hvars öfversta del under Ladung-la vi fångat fisk, visade oss äfven den 30 mars en förträfflig väg mot söder. Landet är mycket öppet och flackt, och tolf tält passerades på något afstånd. Vid de sista uppslogs lägret CCCLXVIII, och här köpte vi en svart häst. Vi hade nu fyra hästar, af hvilka en var veteran från Ladak; numera red jag den först köpta bruna hästen. De tre sista mulorna och de båda jakarna från Tong-tso stodo bra på sig. Då vi lägrade nära människor, hölls Takkar bunden utanför ingången till mitt tält för att hålla nyfikna besökare på afstånd. Han, som var född och uppfödd bland tibetaner och aldrig sett annat folk i sitt lif, blef nu ursinnig af raseri, bara han såg en tibetan på afstånd. Längre fram skulle jag få betala åtskilliga rupees åt dem bland hans tvåbenta landsmän, som han bitit i deras byxlösa ben, och han nöjde sig då icke med mindre än en lindrig blodsutgjutelse.

Ännu en dagsled följde vi älfven mot SSV till läger CCCLXIX, där några fattiga nomader lägrade vid ett snöflak. Åter syntes Scha-kangschams topp, nu i N 30° O, resande sig som en gigantisk fyrbåk öfver höglandet. På fem dagars afstånd mot VNV utpekades saltsjön Tabietsaka, om hvars läge jag från »tasam» förgäfves sökt göra mig ett begrepp. Då jag på eftermiddagen satt ute och ritade ett panorama, ströko nomaderna omkring och spionerade, så att vi måste postera ut vakter. På kvällen låg nejden bäckmörk, ingen måne, bara täta moln. Våra djur hade försvunnit, och då man hade anledning frukta för vargar och hästtjufvar, måste åtta män skickas ut och söka. De hade revolvrar med sig och aflossade några skott för att låta eventuella fridstörare förstå att vi voro

beväpnade. Frysa behöfde de åtminstone icke, ty temperaturen sjönk till blott —7,8°, och på morgonen den 1 april hade djuren åter kommit till rätta. Den enda, som saknades, var grågula hunden; han tyckte väl att han råkat ut för dåligt sällskap, gnagde sönder sitt rep och sprang på natten hem till sitt fattiga tält.

Nu leder stigen mot SSV upp till det lilla lätta passet Satsot-la (4,856 meter), i röd porfyr och märkt med ett kummel. I den vida arenadal, vi hade framför oss, ligger sjön Tjunit-tso, och på dess andra strand reser sig ett rödt, konformigt berg. Några mane-kistor passerades; på höger hand lämnade vi en miniatyrsjö kallad Tjabuk-tso, där Tubges sköt två vildgäss. Den hederliga jägaren försåg mig ofta med vildt; han kallades af sina kamrater helt enkelt Schejok efter sin hemort; det är som om vi skulle kalla våra bekanta för Jönköping eller Falsterbo.

En stor väg, riktad mot NV, korsades; hundratals jakar hade här helt nyligen tågat fram, tydligen en saltkaravan på väg till Tabie-tsaka. Så passera vi en ringmur, där en ensam man stod och tittade; men då vi tågade förbi, kröp han ned bakom muren, där han fick vara, ty vi ville honom ingenting. På en terrasshöjd var en vacker, hornprydd mane-kista uppförd och strax nedanför denna stannade vi för natten vid ett isflak, bildadt af källor. Vi hade knappt fått upp tälten, då en karavan af flera hundra får, lastade med salt, kom tågande från nordväst. Den hade blott två beväpnade förare, som varit vid Tabie-tsaka och nu skulle hem till Jangtjuttanga på tjugu dagsresor mot SO. Åt samma väderstreck betade fyra hundra jakar på bergssluttningarna; de sades tillhöra traktens gova. På aftonen hade vi besök af en vandringsman, som skulle hem till sitt tält något

längre söderut. Han lofvade att nästa morgon sälja oss tre får. Få se om han håller ord!

Jo bevars, han mötte oss med fåren då vi följande dag utmed västra stranden af Tjunit-tso (4,747 m.) gingo mot söder. Vid sjöns norra ända går en varm, svafvelhaltig källåder i dagen. Mannen berättade, att man blir sjuk, om man dricker däraf, men om man blandar upp det med vattnet från en närbelägen kall källa, blir man botad för allehanda sjukdomar. Sjuka får och getter bruka badas i det varma vattnet och bli genast friska. Källan är helig, och en mane-kista är uppförd i dess närhet. Sjön är svagt salthaltig och frusen. Ett par små bäckar mynna ut från bergen i väster; en tredje bäck, Lungnak-buptju, bildar en väldig iskaka, och i dess dalmynning stodo ett par tält, hvilkas hundar som ett yrväder anföllo oss, men fingo så mycket stryk af Takkar, att de icke visade sig mer den kvällen.

Den 3 april. Vi lämna sjöns södra ända bakom oss och gå upp i en dal, som leder till det lilla passet Nima-lung-la, i hvars närhet vi lägrade i steril trakt mellan granitklippor. En berguf satt i en skrefva och utstötte i aftonskymningens timme sitt gälla, skärande »klävitt». Lobsang säger, att denna fågel är föremål för stor vördnad i Tibet, emedan han varnar hederliga människor för tjufvar och röfvare. Där ufvarna sitta och skrika kan man vara säker om att röfvare finnas i närheten.

Den 4 april hade vi blott en halftimmes väg till själfva pasströskeln, Nima-lung-la (4,882 meter), hvarifrån utsikten mot söder öfver Transhimalaya är praktfull, en rad af mörka klippor och svarta, snökrönta toppar. Mellan oss och bergskedjans fot utbreder sig en vidsträckt, fullkomligt jämn slätt, rik på gölar, träsk och källarmar.

Vid en af dem sutto ett par tibetaner och styckade en självdöd jak. De bekräftade en uppgift, vi hade fått förr, nämligen att vi nu befunno oss i distriktet Bongba-kemar, en dagsled ifrån Bongba-kebjang, och att vi måste följa floden Buptsang-tsangpo några dagsleder uppåt för att öfver passet Samje-la nå Saka-dsong. Ännu hade jag mycket dunkla och sväfvande begrepp om den orografiska anordningen i denna trakt. Var den kedja, vi hade framför oss i söder, en fortsättning af Nientschen-tang-la, som jag korsat i Sela-la, Tjang-la-Pod-la och Angden-la, eller var den en annan kedja utan sammanhang med denna? De följande dagarna skulle väl lämna ett svar på den frågan. Måtte vi bara komma lyckligt igenom och få fullfölja denna utomordentligt viktiga meridionala profillinje genom det okända Tibet! Det vore mer än harmligt att stoppas just vid norra foten af Transhimalaya.

Lägret CCCLXXIV uppslogs nedanför en dalmynning med ett par tält. Nomaderna varnade oss för vattnet i slättens gölar; våra hästar skulle tappa håret, om de drucko däraf. »Snarkande Kuntjuk» jämrade sig öfver tandvärk, men blef i en handvändning botad af ett par behjärtade kamrater. Operationen utfördes med den hoftång, som eljes var afsedd för hästskosöm. För att komma åt bättre lade de in en sten i munnen på patienten som en annan mullbänk. »Döda mig inte!» skrek han, när tanden flög ut.

Den 5 april tillryggalade vi hela 16½ km. mot söder. Nejden är otroligt steril och öde och marken beströdd med idel rödt porfyrgrus. En liten källa omgifven af bete föreföll oss som en verklig oas, och där lägrade vi invid en fårfålla och en mane-kista.

Ännu en dagsmarsch och vi nådde och följde Buptsang-tsangpo, »den djupt inskurna floden», upp åt söder. Floden är delad i flera armar och var redan nu ganska vattenrik, ehuru mestadels frusen. Dess dal är omkring fem kilometer bred och har ett långsamt fall. Den trakt, där vi efter att hafva passerat fjorton tält lägrade, hette Monlam-gongma (4,822 m.). Härifrån sades floden strömma fem dagsresor mot NNV och utfaller i en stor sjö, kallad Tarok-tso. Det kändes frestande att göra en afstickare åt det hållet, men det var viktigare att fullfölja den meridionala profillinjen till slut; ännu så länge låg landet öppet för oss. Två väldiga snötoppar i SSO, som nomaderna här liksom på tasam kallade Lunpo-gangri, eller »det stora isberget», sades ligga på höger hand om den route, vi borde följa till Saka-dsong. Denna upplysning var högst förvillande, och jag insåg att Lunpo-gangri, med de af Ryder och Wood vinkelmätta topparna ingalunda kunde vara en fortsättning af den mäktiga kedja, jag korsat i tre pass och som längre österut heter Nien-tschen-tang-la.

Efter att förgäfves hafva försökt att kursa bort våra trötta jakar, fortsatte vi uppför den stora floden, på dess högra eller östra strandterrass. En sydvästlig storm, som började för flera dagar sedan, fortgår ännu. I trakten Amtjung (läger CCCLXXVI) hade vi en granne, som hette Kamba Dramdul och icke hade mycket att berätta, men hvad han sade var af stort intresse: vi hade ännu några dagsresor till Samje-la; hela vägen följa vi Buptsang-tsangpo uppåt och ha gangris eller snöfjäll både till höger och vänster. På själfva passet äro vi helt nära Lunpo-gangris toppar. Redan nu misstänkte jag, att den betydande bergskedja, vi hade på vänster

hand eller i öster, var fortsättningen af Nien-tschen-tangla, under det att Lunpo-gangri var en fullkomligt fristående kedja, utan ringaste samband med den förra.

Den östra kedjan tilltog under följande dagsled i mäktighet, och bland dess mörka förgreningar resa sig några tämligen flacka toppar med evig snö. Vi hålla oss för det mesta på högra strandterrassens krön; den är 15 à 20 meter öfver floden och faller brant mot jämn dalbotten, där floden slingrar; här är dalen omkring tre kilometer bred. Flodens isflak bli allt vidsträcktare och tjockare ju högre upp vi komma, men stigningen är mycket långsam. Från lägret CCCLXXVII synes den högsta Lunpo-gangri-toppen i S 23° O. Hvarje ny dagsled, vi tillryggalägga utan äfventyr, stärker vår ställning. Nomaderna måste tänka: om dessa män klarat sig tvärs igenom hela Bongba utan att bli stoppade, så måste de ändå vara äkta!

Den 10 april gingo vi 13,7 kilometer uppför Buptsang-tsangpo — man blir förvånad öfver att se en så vattenrik flod uppe på det afloppslösa platålandet. Vid dess stränder snattra änder och gäss i stort antal. Tubges sköt flera af dem — men det var synd att störa deras längtan efter våren och kärleken. I dag syntes inga människor; jag har en känsla af hvila, då vi icke se några svarta tält, och för att få vara i fred afstår jag gärna från den sura mjölken. Utsikten mot SSO är nu magnifik; mot den rent blåa himlen aftecknar sig Lunpo-gangris toppar bländande hvita, men i ljusblåa nyanser förrådande is. Äfven öster om vår route uppdyker en hel värld af berg. Oväntadt nog te sig Lunpo-gangris toppar från den norra sidan, från platålandet, vida mer imponerande och grandiosa än från den södra, Brahmaputras dal, hvilket

väl mest beror därpå, att man på södra sidan är den alltför nära. Här uppe ha vi sett dem från alla möjliga afstånd, och i flera dagar ha vi haft dem nästan rakt framför oss.

Natten till den 11 april hade vi — 18,7° och de närmast föregående — 15,7°, — 10,3° och — 8,2°; kölden

Suän, karavanens rolighetsminister, dansande.

sjunker ju högre upp vi komma. Vi nalkas den dalvidgning, där tre gletscherälfvar sammanflöda för att bilda Buptsang-tsangpo, alldeles på samma sätt som Brahmaputra och liksom denna på norra sidan af den ena af jordens båda mäktigaste bergssystem. Helt nära sammanflödet i Bupjung-ring hade vi vårt läger CCCLXXIX (4,911 m.). Den östra källarmen kommer dels från Samje-la, dels

från de bergspartier, som stå närmast sydväst därom. Den mellersta härstammar från ett massiv kalladt Jallak-mallak; den västra från Tjomo-gangri; sydost om dessa berg ha vi Lunpo-gangri, som dränerar till hafvet, både från sin norra och sin södra sida.

Bupjung-ring är en af de vackraste och härligaste trakter, jag sett i hela Tibet. Den flacka arenadalen, omgifven af snö- och istäckta fjäll, är ymnigt gräsbevuxen och genomkorsas af talrika vattendrag. Öfverallt synas märken efter lägerplatser; nu lågo endast några få tältbyar kvar, men på sommaren blir det lifligt i dalen, då nomaderna komma från norr. Då den egentliga snösmältningen pågår under sommaren och sedan under regntiden, sväller Buptsang-tsangpo så ansenligt, att floden under tre månader icke kan passeras, och de båda stränderna äro då afskurna från hvarandra. Från sin källa till utloppet i Tarok-tso är floden väl inemot 15 svenska mil lång och är möjligen den största flod i Tibet, som icke äger aflopp till hafvet. De enda floder, som kunna täfla med den, äro Satju-tsangpo, som utfaller i Selling-tso, och Soma-tsangpo, som faller i Teri-nam-tso. Satju-tsangpo var oerhördt mycket större än Buptsang, då jag 1901 korsade den under regntiden. Men Buptsang var äfven på våren en ansenlig flod, som under regntiden säkert skulle svälla lika mycket som Satju. För européerna har Buptsang-tsangpo hittills förblifvit okänd. Men på D'Anvilles karta återfinna vi Tarok-tso och en söderifrån i sjön utmynnande flod, som utan tvifvel är identisk med Buptsang-tsangpo. Jesuiterna, som för två hundra år sedan uppehöllo sig i Peking och af kejsar Kang Hi beordrades att teckna en karta öfver hela kinesiska riket, skaffade sig ur kinesiska och tibetanska källor upplysningar äfven om denna undangömda trakt.

Under de senaste dagarna hade våra båda jakar blifvit så trötta och ömfotade, att vi till hvarje pris måste göra oss af med dem. Vi hvilade därför en dag i Bupjung och bytte bort jakarna mot nio får, som öfvertogo jakarnas bördor. Nu hade vi åter 31 får och några getter.

Den 13 nådde vi bergsfoten, hvarifrån den egentliga, branta stigningen börjar till själfva passet. Här funnos fyra tält, uteslutande bebodda af kvinnor och barn. Männen hade för ett par dagar sedan begifvit sig till Gova Tseptens tält. Denna höfding åligger det att ställa upp ett visst antal män och jakar, som i omkring tre månader måste ligga på »tasam» och vara redo att utan ersättning utföra alla transporter för Devaschungs räkning. Det är ett slags tvångsarbete, som icke allenast äger rum hela vägen mellan Lhasa och Ladak utan äfven på alla andra större vägar i Tibet. Naturligtvis medför detta osunda system ett stort afbräck för nomaderna, som under tiden måste lämna hjordarnas vård i händerna på kvinnor och barn. Om någon vill slippa undan denna tvångstjänst, måste han skaffa en annan i sitt ställe, betala honom, förse honom med jakar och proviant. Då vi förra året reste med hyrda djur alltifrån Schigatse, var det fattiga nomader som tjänade oss, men vi betalte alltid hederligt och gåfvo dem ordentliga drickspengar på köpet.

Efter — 18,2° på natten redo vi den 14 upp mot passet; stigen leder öfver och mellan kullar och vi korsa den bäck, som från Samje-la för sitt bidrag till Buptsang-tsangpo. Fast fjäll är oåtkomligt, men allt grus och alla block bestå af grå granit; någon enda gång ser man ett porfyrstycke. På passet hölls den vanliga observationsrasten och koktermometern aflästes. Utsikten öfver Lunpo-gangri är mera storartad än någonsin, nu ha vi dess toppar helt nära.

Åt NNV försvinner Buptsang-tsangpos markerade dal i fjärran. Men åt SO syntes intet annat än en flack tröskel, hvilket kom mig att misstänka att vi icke ännu befunno oss på det verkliga vattendelande passet. Vi hade icke heller hunnit långt i karavanens spår förrän vi sågo en bäck, som, kommande från SO, alltjämt hörde till Buptsang-tsangpo. Vid dess strand, där också vi stannade, lägrade en karavan om åtta man och 350 jakar, som förde salt till Saka-dsong, dit den ännu hade sex dagsresor. Dessa män kunde icke förstå hvarför vi, som voro köpmän från Ladak, valt en sådan väg som denna, och de frågade hur vi hittat hit. De trakterades med den vanliga historien om ullhandel i sommar, och de beklagade att de icke kunde stå till tjänst med sina jakar, då de i och för kronotransport voro bundna vid stora landsvägen. Nu undrade vi, om de skulle berätta för guvernören i Saka-dsong, att de på bakvägar stött på ett sällskap ladakis, och om denna nyhet skulle bli oss till förfång. Kanske det rent af vore bäst att helt och hållet undvika Saka-dsong!

Den 15 april gällde det till en början att få försprång framför jakkaravanen. Innan de börjat lasta sina djur, bröt jag upp med fåren och nådde i god tid Samje-las passkummel med dess vimpelprydda stänger. Ehuru vi hela vägen syntes från jakmännens läger, måste jag till hvarje pris bestämma passets höjd, och afståndet var så stort, att de icke kunde se hvad vi hade för oss. Efter termometerkokningen, som gaf en höjd af 5,527 meter, ritade jag till och med ett panorama. Åt öster och SO en värld af berg, tillhörande Lunpo-gangris kedja, som vi hade i söder och Nien-tschen-tang-la, som vi hade i norr. Vi befunno oss alltså på själfva vattendelaren, emellan två gigantiska bergskedjor, som båda äro med-

lemmar af Transhimalayas familj. Och detta pass, Samje-la, äger den allra högsta och förnämsta rang i hydrografiskt och orografiskt hänseende, som något pass i Asien öfver hufvud taget kan ha; det delar nämligen vattnet mellan det afloppslösa platålandet i norr och det oändliga världshafvet i söder. Det äger sålunda samma rang som Sela-la, Tjang-la-Pod-la och Angden-la och är vida förnämare än Tseti-latjen-la, som blott är en vattendelare mellan Satledsch och Indus, och Djukti-la, som delar vattnet mellan de båda Indusarmarna. På Samje-la hade jag nått hufvudmålet för min längtan, nämligen att mellan Tseti-latjen-la och Angden-la få korsa Transhimalaya och eröfra ännu en punkt på den gigantiska gränslinje, som är de stora indiska flodernas vattendelare i norr, och det hade lyckats mig att konstatera tillvaron af Transhimalayas oafbrutna förlopp ännu 165 kilometer mot väster från Angden-la. Af utomordentligt stort intresse var också den upptäckten, att Angden-la och Samje-la, ehuru de som vattendelande pass äro af precis samma valör, ingalunda ligga i en och samma bergskedja. Angden-la är beläget i den västra förlängningen af den kedja, som står på södra stranden af Tengri-nor och är känd under namnet Nien-tschen-tang-la; men Samje-la ligger i en längddal mellan denna kedja och Lunpo-gangri. Därmed kunde jag för alltid stryka ett stort svart kors öfver den fortlöpande och oafbrutna bergskedja, som Hodgson och Saunders vid sina skrifbord konstruerat upp såsom löpande norr om öfre Brahmaputra. Här kom jag också att tänka på det namn, som för framtiden borde gifvas det kolossala bergssystem, hvilket i norr är parallellt med Himalaya. Namnet Lunpo-gangri vore minst lika berättigadt som Nien-tschen-tang-la, men båda voro lika olämpliga, då de blott

betecknade vissa kedjor inom ett helt system och sålunda blott hade lokalt berättigande. Då slog det mig som en blixt — Transhimalaya är det namn, som jag för framtiden vill fästa vid detta gigantiska bergssystem!

Medan jag satt och funderade på det stora slag, jag utan egen förskyllan eller värdighet vunnit denna dag, återkallade mig Lobsang till ögonblickets situation och förmälde att jakarnas svarta linjer rörde sig upp mot passet. Då reste vi oss och gingo till fots utför sluttningar, öfversållade med besvärligt grus och block af granit. Efter en stund samlade sig sipprande flöden till en liten bäck. Med välbehag betraktade jag dess klara, smidiga språng mellan blocken och lyssnade till dess porlande sång. Det var den vanliga melodien; vi hade nyss hört den sjungas af Buptsang-tsangpos bäckar. Och dock trodde jag mig höra en underton af annat slag, en klang i vattnet, som framkallade en ny längtan. Buptsang-tsangpos flöden äro dömda till evig undergång i Tarok-tso och Tabie-tsaka, där de afdunsta och försvinna med alla himmelens vindar. Men den bäck, hvars strand vi nu följde, utmynnar i Tjaktak-tsangpo och Brahmaputra och dess slutmål är Indiska oceanen, öfver hvars salta vågor vägen leder till mitt hem.

Nätt och jämnt hunno vi få tälten upp, förrän jakarna kommo klifvande i täta klungor, åtföljda af sina hvisslande och sjungande drifvare. De gjorde en omväg för att icke komma oss för nära. Voro de rädda för oss, eller hyste de misstankar? Hvad skulle de väl säga om oss i Saka-dsong? Voro de en sky, stor som en mans hand, från hvilken i sinom tid ett förhärjande oväder skulle bryta ut öfver vår lilla skara, hvilken utan tillstånd nu för andra gången korsat det förbjudna landet?

Lunpo-gangri (Transhimalaya) från läger CCCLXXIX.

Lunpo-gangri från läger CCCLXXXI.

Lunpo-gangri från läger CCCLXXXIII.

XXX.

I stigmännens förlofvade land.

I forna tider sträckte sig Lunpo-gangris gletschertungor ned i dalen och spåren af dem voro alltför tydliga, då vi den 16 april gingo vidare nedåt lägre trakter. Dalen är här alldeles full af gamla moräner, uteslutande bestående af granit, och några af dem äro ytligt maskerade af fint material och mossa. Åter tågade vi förbi den stora jakkaravanen, som lägrat efter en helt kort marsch. Den ämnade tydligen hvila öfver morgondagen, ty jakarna voro befriade från sina bördor, som uppstaplats till en mur. Ha männen för afsikt att fortsätta nästa dag, låta de bördorna ligga kvar på jakarna, emedan det anses vara för stort arbete att lasta af och på 350 jakar blott för en natt. För oss fingo de gärna ligga öfver hur länge som helst; vi skulle då vinna försprång och hinna förbi Saka-dsong innan vi blifvit angifna. Men nej, det vore klokare att helt och hållet undvika Saka-dsong, icke för att slippa återse Muhamed Isas graf, men för att icke i onödan utsätta oss för misstankar. Det var solklart att myndigheterna skulle undra hvarför ett litet följe ladakis gingo på bakvägar, i stället för att följa stora »tasam», och de skulle underkasta oss en undersökning.

Sedan moränerna upphört, vidtager en mera öppen dalvidgning med ypperligt gräs och millioner förargliga råtthål. Man blir riktigt glad när Takkar biter nacken af en eller annan af dessa försmedliga gnagare. Tubges förser mig med rapphöns. En af våra getter håller mig med en skvätt mjölk. Det går ingen nöd på oss ännu. Från lägret CCCLXXXIII synas Lunpo-gangris toppar i förkortning, en af dem är smal som en skärm. Mot OSO synas flera toppar, kedjans fortsättning, och det är icke svårt att räkna ut att Tjomo-utjong, det isolerade berget på »tasam», ligger i Lunpo-gangris östliga förlängning. Från hvarje läger vinkelmäter jag de höga topparna i närheten och skall framdeles meddela resultaten.

För Snarkolle göra de andra lifvet surt. Redan klockan åtta kryper han in i sina don vid sidan af de hopbundna fåren och börjar genast att dra sina timmerstockar. Strax ropar någon lif i honom; han vaknar och säger något lustigt, som kommer dem att skratta, och han blir aldrig förargad. Inom två minuter sofver han igen och sågar lika friskt som nyss, men blott för att väckas af ett nytt tillrop. Först när de andra somnat en efter annan, får han vara i fred och såga bäst han gitter.

Lillpuppy artar sig förträffligt, är lifvad, lekfull och tillgifven. Om nätterna sofver han på pälsen vid mina fötter och hjälper Takkar att hålla vakt. De äro mitt sällskap; det blir nog svårt att skiljas från dem en gång.

Den 17 april, — 17,4°; hvad denna vinter har varit lång! Nu har Lobsang räknat ut, att jakmännen icke våga angifva oss af fruktan att ställas till ansvar för att de icke utspionerat oss bättre. Vi fortsätta nedåt dalen; hur härligt att bara gå nedåt i flera dagar! På många

ställen synas sommarlägerplatser; nu är nejden öde och tom.

Älfven för omkring två kubikmeter klart vatten i sekunden; blott i midten är den öppen, eljes skodd med två fot tjocka, tvärt afskurna issömmar, från hvilkas kanter istalaktiter nedhänga. På stränderna kila jordråttorna från hål till hål. Dalen kryper ihop alltmer och ofta spolas branta skifferhällar af älfven. De flesta och största biflödena komma från vänster, från den kedja, som är omedelbara fortsättningen af Nien-tschen-tang-la. Isen blir allt mäktigare ju trängre dalen och ju långvarigare skuggan. Vi korsa den ofta från strand till strand, där den ligger som en bro. På en mane-kista äro hornen af en hjort uppställda; hvarifrån förskrifva de sig? Denna dal löper mellan de båda bergskedjorna på samma sätt som Buptsang-tsangpo. Icke heller denna dag sågo vi en människa eller ett tält.

På kvällen satt åter en nattuggla och skrek ofvanför lägret, och ladakis voro öfvertygade om att hon ville varna oss för stigmän. Om dessa veta att en europé med europeiska vapen finnes i en karavan, angripa de icke; men vi äro endast ladakis, och tibetanerna förakta ladakis och anse dem fega.

Den 18 drogo vi mot söder till den punkt (4,696 m.), där vår dal utmynnar i Rukjoks dal, kommande från VNV och i hvars fond man åter ser några af Lunpo-gangris toppar. Icke heller nu syntes människor, blott talrika sommarläger. Två ryttare redo förbi vårt läger, på älfvens andra, högra, sida. Hvad ville de, voro de spejare? Nu hade vi allt skäl att i hvarje mänsklig varelse ana en spion, som sökte lista ut oss. Nej bevars, de voro kiangjägare, hemma i Gertse, men hade rymt och sökt sig

nya boplatser i en annan provins, emedan de hade något otaldt med Gertse Pun, den där potentaten som vi nätt och jämnt klarat oss ifrån. De berättade att vi hade en dag till Pasa-guk, där vi lägrat förra året, och tre korta dagsleder till Saka-dsong. Det var kritiskt att stryka så nära förbi ett guvernörs-residens! Abdul Kerim köpte den ena ryttarens häst för hundra rupees.

I dag hade jag för första gången på mig en ny ladakidräkt. Den första var för varm och dessutom röd, så att den bröt af mot de andras. Den nya rocken gjordes af utsliten, trasig säckväf, som ingneds med aska och sot. I den skilde jag mig icke ett spår från de andra. Numera målade jag mig regelbundet hvarje dag i ansiktet, och det skulle allt vara en fiffig karl, som kunde lista ut att jag icke var en äkta ladaki. Vi hade klarat oss märkvärdigt bra hittills och hade blott en dag till en punkt, där jag varit förra året. Men den nervösa spänningen stegrades allt mer och hvarje morgon undrade jag hvilka öfverraskningar den nya dagen månde bära i sitt sköte.

Den 19 april. Just då vi bröto upp passerade två män till fots, drifvande ett par hundra får framför sig, lastade med salt. Vi hade samma väg som de och måste förbi dem. Medan jag dref våra egna får nedåt vägen, stannade Abdul Kerim och talade med männen för att afleda deras uppmärksamhet. Men man kunde se att de voro intresserade af vårt ovanliga följe och tittade noga på oss. Jag gick och småhaltade i den tanken att tibetanerna väl aldrig sett en europé som haltar, om de öfver hufvud taget sett någon europé alls. Men mig hade folket i Pasa-guk och Saka-dsong sett förra året, och då haltade jag icke. Jag klarade mig förbi det be-

svärande grannskapet och äfven den stora jakkaravanen, som ett par dagar tagit en annan väg, men nu åter kommit in på vår. Så mötte vi en stor fårkaravan och ett ridande följe; en kvinna sades vara hustru till Rukjoks gova. De mötande voro dock icke så farliga som de följande.

På allt större afstånd lämnade vi Rukjok-älfven till höger; rakt i söder syntes helt nära den höga topp, som reser sig ofvanför Pasa-guk. De saltlastade fåren och jakarna hade vi lämnat bakom oss och nådde ändtligen stranden af vår gamla vän Tjaktak-tsangpo, som var betydligt mindre nu än i slutet af maj och början af juni förra året. Här lämnade vi allfarsvägen i söder och gingo mot norr utmed Tjaktak-tsangpos högra eller västra strand, där vi snart lägrade på en äng (4,634 m.).

Då Abdul Kerim kom tillbaka, såg han mycket allvarlig ut. Han hade haft svårt att besvara frågan hvarför vi gingo bakvägen utmed Tjaktak-tsangpo i stället för att följa stora vägen ned till Saka-dsong som alla andra gjorde. Han hade svarat att vi hade särskildt uppdrag att höra efter hur mycket fårull, som kunde fås i trakten nästa sommar. Då hade saltkaravanens män sagt: »Ni måtte inte vara rädda för röfvare; just i bergen här uppe hålla de till. Äro ni bra beväpnade?»

»Ja, vi ha två bössor och några revolvrar.»

»Ni kommer att få bruk för dem. Vi se att ni äro fredligt folk, därför varna vi er. För sex dagar sedan öfverfölls en tältby här i trakten af ett aderton man starkt röfvarband, där hvarenda karl hade sin häst och sin bössa. De plundrade tre tält, togo fyra hundra får och bortåt två hundra jakar och försvunno på samma väg, som ni nu ämna följa. Uppbådadt folk har skickats

efter dem, men af detta dödades två och de andra flydde. Ingen vet nu hvar röfvarbandet håller till. Om lifvet är er kärt, så se noga upp om nätterna. Bli ni öfverfallna, så låt dem plundra er; ni är blott tretton och kunna icke försvara er.»

Det var därför Abdul Kerim såg så bekymrad ut, och det var ju icke så underligt. Nu hade vi också risken af ett nattligt öfverfall, som om det icke varit nog med den växande spänningen att på smygvägar resa i förklädnad genom ett förbjudet land! Så länge dager var, fingo djuren gå fritt omkring och beta, men i skymningen motades de in till lägrets närhet. På kvällen talade männen icke om annat än röfvare. Lobsang, som själf var tibetan, tog saken lugnt. Han sade, att det fanns organiserade band af ända till hundra man med en höfding i spetsen, som gaf order hvar plundringen skulle ske. Men vid den här tiden på året sutto de ännu kring sina eldar och försökte se oskyldiga ut; det behöfdes varmare luft för att de skulle morska sig, trodde han. Om en röfvare fångas i trakten af Gartok, måste hufvudet och ena armen skickas som bevis till Lhasa, sade han vidare. I hufvudstaden äro straffen mycket stränga. På tjufvar utstickas ögonen, och ena handen hugges af. En gova eller annan ämbetsman, som fångat en röfvare, får belöning eller befordran, men den, som försummat sin plikt, blir straffad. Vi hörde att trakten vid Geddo nära öfre Raga-tsangpo var känd som ett veritabelt röfvarnäste och besöktes af professionella röfvare från Naktju.

I mörkret sjöngo muhamedanerna bland mina ladakis samma melodiska hymn, som jag hört första gången vid Kisil-unkur. »Allahu ekbär,» ekade det mellan klippväggarna, »och han är mäktig att skydda de rättroende mot

hedningarnas snaror.» De hade i en hast blifvit helt religiösa igen — i stigmännens förlofvade land. »Allahu ekbär», Gud är stor.

Natten förflöt lugnt, och tidigt följande morgon rapporterades att fem ryttare nalkades vårt tält norrifrån. I kikaren reducerades de till två män, en kvinna och några jakar. De gjorde en omväg som om de varit rädda för oss, men Abdul Kerim hejdade dem för att få upplysningar om vägen. Sedan fortsatte vi utmed Tjaktak-tsangpos norra strand rakt mot öster. Stigningen är mycket långsam, dalen tämligen bred och rik på bete. Inga tält syntes men talrika sommarläger. Ett röse utmärker den punkt, där Tjaktak-tsangpo, kommande från N 10° V, mottager sin biflod Gäbuk-tju från öster. I NNO resa sig ett par medelhöga snötoppar med mindre gletschrar. Det var tydligt att Tjaktak-tsangpo härstammade från trakten norr om dem, ty man kunde se flodens energiskt inskurna genombrottsdal. Hufvudälfven kunde föra 7 kubikmeter, biälfven två i sekunden. I denna trakt kallas floden Kantjung-tju; namnet Tjaktak-tsangpo (Charta-tsangpo, såsom den oriktigt kallats af Nain Sing,) får den först nedanför Pasa-guk. I vinkeln mellan båda lägrade vi nära en äng, där tre hästar betade. Deras ägare, som tältade bakom en udde i grannskapet, voro från Rukjok, hade på vintern förlorat många af sina får genom sjukdom och sedan begifvit sig till en varm källa för att bada och rädda de återstående. Vi voro här ungefär rakt norr om Saka-dsong och på två dagsresors afstånd därifrån. Men mellan oss och guvernörens residens reste sig en bergrygg, som är en låg länk i Lunpogangris kedja. På kvällen och natten aflossade våra väktare som vanligt några revolverskott för att låta eventuella röfvare veta att vi voro på vår vakt.

Den 21 april. Just då tälten togos ned passerade våra grannar med sina två hundra får. Jag vände dem ryggen, sysselsatt med att lasta en mula. Sedan gick jag med våra får, ty vi hade flera tält högre upp, och först då dalen åter låg obebodd kunde jag rida. På vänster hand öppna sig flera bidalar, och i deras fond ser man här och hvar en del af hufvudkedjans kam. Hur landet ser ut norr om denna, därom veta vi absolut intet; men att den icke kan vara vattendelaren mellan platålandet och hafvet, är tydligt och förrådes af Kantjung-tjus tvärdal.

Sedan vi ett par gånger korsat älfven på porösa isbroar, lägrade vi nära en stor fårfålla, där torr gödsel fanns i mängd. De sista nomaderna hade sagt att vi som i morgon skulle nå ett stort tält, tillhörigt en inflytelserik gubbe vid namn Kamba Tsenam, som ägde tusen jakar och fem tusen får. Han skulle tydligen bli vår nästa kritiska punkt, och klarade vi blott honom, skulle landet sedan ligga tämligen öppet till Raga-tasam. Det känns skönt när vi som i dag åter vunnit en och en tredjedels mil utan att antastas, men hur skall det gå i morgon — det är den stående fråga, vi göra oss hvarje kväll! Visst har det sina fördelar att gå på bakvägar, där man undviker observation, men om någon slipad gova eller guvernör får höra talas om oss, måste han ovillkorligen draga misstankar öfver våra besynnerliga vägar och anställa en pinsam undersökning. Nu ha saltkaravanerna, som vi passerade, redan framkommit till Saka-dsong; väl äro vi öster om denna plats, men vi resa så långsamt, att vi aldrig kunna undkomma ett uppbåd. Vår spänning stegras allt mer för hvarje dag. Jag är trött och led vid denna självförvållade fångenskap och längtar efter dess slut. Hvad skola vi göra sedan? Därom vet jag intet. Vi ha framträngt så långt, att vi icke kunna

undgå en kris. Linjen tvärs genom Bongba har jag vunnit, men mina närmaste framtidsplaner äro mycket oklara och allt får bero på omständigheterna. Ännu så länge får det gå som det går.

Den 22 april var en sådan där treflig dag, då man känner att den afgörande krisen kommer ett stort steg närmare. Abdul Kerim, Kuntjuk och Gaffar bröto upp först för att afleda Kamba Tsenams uppmärksamhet genom ett besök, som gick ut på att köpa mat och hästar. Sedan följde vi och korsade älfven ett par gånger på knakande isbroar, höllo oss på norra stranden, passerade en bidal, i hvars mynning tre tält stodo, och här hade de våra stannat, omgifna af en grupp tibetaner, som förevisade sina hästar. Gulam hade varskott mig i tid, så att jag hoppade ned från hästen och gick och motade på våra sista mulor. Så fort vi åter doldes af en strandterrass, kunde jag rida igen. Den glädjen varade dock icke länge, ty vid nästa bidal från norr, måste jag sitta af för ett nytt tält, där en flock arga hundar blefvo mottagna af Takkar och Lillpuppy, som, bevars väl, skulle hjälpa till att försvara oss, men fick sig ett nyp i nacken, och måste räddas. Här tappade vi bort Kutus och Tubges, som stannade vid tältet, och sålunda decimerade fortsatte vi mot öster.

Vid en bergudde på norra dalsidan voro ett par prydliga mane-kistor uppförda, och invid den ena reste sig en vimpelstång. Allt sedan klockan åtta snöade det mycket tätt, men dalen var så trång, att vi icke osedda kunde komma förbi alla tälten. Just vid udden utmynnar en ansenlig dal från norr — man anar den blott, ty allt är insvept i snöyra. Gulam går en liten bit i förväg och gör tecken åt mig att sitta af. Strax innanför udden lågo

fyra tält, en liten stenkoja, där en man stod och tittade, samt ett höfdingetält af så kolossala dimensioner, att jag aldrig sett dess make — det var stort som ett helt hus. Här tappade vi bort Lobsang och Abdul Rasak och fortsatte, ytterligare decimerade, mot öster. Hufvudmassan af Gäbuk-tju kommer från den nordliga dalen; i vår dal, som vi visste skulle leda till Gäbuk-la, återstod nu blott en bäck. På terrassen i mynningen af en nordlig bidal reste vi våra tält. Hela landet var krithvitt och af omgifningen syntes icke en skymt.

Våra tre tält stodo som vanligt tätt intill hvarandra; mitt med öppningen uppåt dalen, mot öster. Efter hand återkommo de efterblifna och aflämnade i tur och ordning sina rapporter. De hade köpt lifsmedel för ett par dagar och fått veta att trakten hette Gäbuk-jung. I morgon skulle vi gå öfver Gäbuk-la och lägra vid foten af Kintjen-la, från hvars höjd vi nästa dag skulle kunna se Ragatasam. Naturligtvis var det riskabelt att tre partier af de våra på en gång besökte tre så närbelägna tält, ty tibetanerna frågade alltid efter våra vägar och planer och de våra kunde i hastigheten lämna olika uppgifter. I det stora tältet hade Lobsang blifvit satt på det hala, men svarat att vi kommo från Gertse Pun, och att han rådt oss att taga denna bakväg, emedan den vore två dagar närmare Ragatasam, än om man ginge öfver Saka-dsong. »Mycket sant,» hade tibetanerna svarat, men också varnat oss för röfvare, ty tretton ladakis vore en munsbit för ett ordentligt röfvarband, och trakten var mycket osäker. »Det är tur för er att ni ha goda vapen,» hade de sagt.

Slutligen infann sig Abdul Kerim med sina förvärf. Han hade fått veta att alla dagens tält tillhörde Kamba Tsenam, som själf bodde i det största, men för tillfället

var i Saka-dsong, där ett sammanträde blifvit utlyst med anledning af en hög kinesisk ämbetsmans stundande besök, och det gällde att afgöra hvad man skulle erbjuda honom i gåfva. Kamba Tsenam ägde 35 hästar, som betade bortom Gäbuk-la och om den rike nomaden återvände i kväll, skulle vi säkert få köpa några af dem.

»Ni säger,» hade en äldre man i Kamba Tsenams tjänst yttrat, »att ni är en tsongpun (köpman) från Ladak. Hvarför reser ni denna farliga bakväg? Här kan ni väl inte drifva någon handel heller? Hur kan ni hitta? Hvarför har ni rest på vintern? Hvarför frågar ni efter dalarnas namn?»

»Jag måste skrifva upp alla namn,» hade han svarat, »för att kunna hitta tillbaka samma väg i sommar, då jag har i uppdrag att göra stora ulluppköp.» »Det är bra, några hundra packor fårull skola ni få här hos oss. Jag skall gifva er en vägvisare i morgon; ni får betala honom en rupee för två dagar. Utan honom kan ni aldrig hitta öfver Gäbuk-la, allra minst då marken är snötäckt.»

Abdul Kerim hade tackat för vänligheten och uppsökt oss. Vi sutto just och öfverlade, då två med bössor beväpnade ryttare redo fram till våra tält. De voro alldeles inpå oss, då de först skymtade fram i snöyran; vi hunno nätt och jämnt att stänga mitt tält och binda Takkar framför dess ingång. Den äldre mannen var Abdul Kerims vän från stora tältet, den andra den yngling, som erbjöds oss som vägvisare. De bundo sina hästar och klefvo helt ogeneradt på i Abdul Kerims tält. Här sutto de och pratade en timmes tid och utbjödo en stor vacker hvit häst till salu för 127 rupees. Abdul Kerim köpte den, hvarpå de frågade, hur mycket pengar han hade med sig och om han icke var rädd för att bli öfverfallen. Sedan gingo

de omkring tälten ett tag och tittade, och jag drog en lättnadens suck, då de ändtligen med den andra hästen försvunno i snön.

Nu öfverlade vi åter om situationen. Att betacka oss för vägvisaren, skulle se högst misstänkt ut, då snön redan låg fotsdjup, och stigen, vår enda ledning, var öfversnöad. Men att under två dagar och en natt ha en främling, en spion, i karavanen och tälten, var ändå farligare. Då Kutus och Sedik en stund senare gingo tillbaka till det stora tältet för att hämta en bunke sur mjölk, hade de därför i uppdrag att säga att vår »tsongpun» inte ville ha vägvisaren, emedan vi antagligen skulle ligga kvar en dag, antingen här eller vid nästa läger. »Er tsongpun talar med två tungor, han vet inte hvad han vill,» hade mannen svarat.

Innan solen var uppe den 23 april bröto vi upp från detta kritiska ställe, och jag gick först med fåren, för den händelse att våra grannar skulle aflägga en morgonvisit. Luften klarnade och solen kom fram; den nyfallna snön afdunstade då hastigt. Högre upp är hela dalbotten täckt med en sammanhängande isskifva. Framför oss synes passet Gäbuk-la. Där går en liten gubbe och för tio ston. Han låtsar icke se oss, men upphinnes snart af Abdul Kerim och Kuntjuk, som sedan sällskapa med honom mest hela dagsleden. Med Lobsang rastar jag en halftimme på passet, hvars höjd är 5,175 meter. Åt öster och SO ha vi ett virrvarr af berg och dalar, och utan den så lyckligt funne hästmannen hade det varit stört omöjligt för oss att hitta öfver den rad af småtrösklar, som följde. I SSO reser sig Tjomo-utjongs snömassiv i strålande sol; i norr ha vi en mäktig kam, som jag i likhet med Ryder tar för Transhimalayas hufvudkam och vattendelare, hvilket sedan visade sig vara ett misstag.

Hästmannen för oss upp på en sekundär tröskel, vid hvars östra fot en djupt inskuren dal löper fram; den kommer från N 10° O och är öfra delen af den dal, vi följde förra året och som utmynnade vid Basang, där jag för sista gången sett Muhamed Isa bland de lefvandes antal. Här hade hästmannen sitt tält, och för att slippa grannskap under natten, fortsatte vi, sedan främlingen angifvit vår väg. I en liten dalmynning på vägen upp mot Kintjenla hade vi lägret CCCXC, där vi öfverföllos af en vansinnigt tät och ihärdig snöyra.

Vägvisaren, som så lyckligt uppenbarat sig i rätta ögonblicket, hade talat om för de våra, att han var Kamba Tsenams bror och en stor jakdödare. Förra året hade han i Saka-dsong sett en europé, hvars karavanförare, en stor, stark karl injagat respekt hvar han visade sig. Men plötsligt hade han dött i Saka, och hans kamrater hade gräft ett aflångt hål i marken, där de stoppat ned honom. Han tyckte, att det var underligt att ladakis af samma tro som tibetanerna kunde resa i sällskap med och tjäna de hatade européerna.

För framtiden beslöto vi att skärpa våra försiktighetsmått. Två eller tre ladakis skulle alltid bära mörka glasögon, så att jag icke alltför mycket stack af med mina mot de andra. Så fort vi kunde köpa ylletyg, skulle alla man få nya kläder, så att jag i mina trasor såg ut som den fattigaste och ringaste i vårt följe.

XXXI.

Den 24 april.

Vårt lif var dystert och ödsligt under dessa dagar och vår framtid oviss. Vi gingo som i mörkret och kände oss för med händerna för att icke falla omkull. Hvarenda dag, som förflöt utan ödesdigra äfventyr, föreföll mig som en oväntad öfverraskning. Nu hade vi blott två dagsresor kvar till Raga-tasam på stora landsvägen, där karavaner och resande färdas fram och tillbaka och kronans ämbetsmän äro ansvariga för att inga obehöriga släppas fram. Jag var innerligt trött på förklädnaden och den ständiga spänningen och längtade efter en kris, som skulle befria mig ur fångenskapen. Men att på nåd och onåd öfverlämna oss själfva i tibetanernas händer kunde aldrig komma i fråga. De skulle själfva få upptäcka oss, och innan detta skedde skulle spänningen icke upphöra.

Den 24 april, årsdagen af Vegas hemkomst till Stockholm 1880! I soluppgången låg hela landet bländande hvitt i sin vinterlika snöskrud. Kölden har varit nere på — 16,4°, men nu då solen kommer upp, ryker det om hästarna och lätta ångmoln stiga upp från snön, man kan tro sig rida genom ett landskap af solfataror och fumaroler. Våra karavandjur sköta sig bra i de sega stigningarna. Af fåren äro blott tjugu kvar och två af dessa äro vete-

raner från Lumbur-ringmo-tso. Ett par gånger trodde vi oss just ha passet, Kintjen-la, framför oss, men nya höjder reste sig längre bort och vi arbetade oss uppför backarna, mellan hvilka bäckarna rinna ned mot Basang och Saka-dsong, där Muhamed Isa slumrar under sin kulle. I SV erbjuda Tjomo-utjongs toppar en ståtlig anblick. Ändtligen ta vi den sista stigningen upp till passets kummel, där vi äro 5,441 meter öfver världshafvets yta. Åt andra hållet går ett flöde mot NO — en af Raga-tsangpos källfloder. Mot väster är utsikten briljant, Lunpo-gangris snötoppar resa sig skarpa och vilda ur ett virrvarr af berg och kammar, som framträda i allt ljusare, blåare nyanser ju längre bort de äro belägna. I NO fångas blicken af en förbergskedja, som från fot till hjässa är öfverhöljd med nyfallen snö. Raga-tsangpos breda, flacka dal sträcker sig mot öster så långt som blicken hinner. I ett aflägset fjärran mot OSO skönjes en grandios snökam, den nordligaste af Himalayas system.

Vi dröjde länge däruppe och jag ritade ett panorama. Sedan följde vi karavanens spår öfver ett par lägre bergsskuldror och funno våra tält uppslagna i en markerad dal med godt gräs och en delvis frusen bäck. Mot dess strand vette mitt tält, och alla tre lågo som vanligt på en linje. Äfven denna dag hade alltså gått lyckligt, men i morgon skulle det bli allvar af, vi skulle då nå Ragatasam, där vi förra året lågo och väntade en vecka. Lägret CCCXCI var alltså det sista, där vi ännu kände oss ogenerade, ty vi hade ju icke sett ett lif på hela dagen och hade inga grannar. Just här skulle därför ett par nya försiktighetsåtgärder vidtagas.

Vi skulle gallra ut alla de effekter i vårt redan minimala bagage, som kunde väcka misstankar; så t. ex. den

med dynor stoppade lilla läderlåda, däri universalinstrumentet skyddades; det skulle för framtiden, jämte sin inre trälåda, rullas in i min bädd. Vidare hypsometerns läderfodral och aktinometern, som väl aldrig mer skulle kunna användas. Det brännbara skulle kastas på elden, det öfriga gräfvas ned. Ett par filtar af kamelull skulle också slopas.

Till en början gjordes dock en förändring i våra bostadsförhållanden. Jag skulle denna natt för sista gången sofva i mitt gamla vindpiskade tält, där Abdul Kerim, vår chef, alltifrån i morgon skulle slå sig ned och där han sedan skulle taga emot gäster. Åt mig gjordes en afbalkning i Abdul Kerims tält, ej större än att min bädd nätt och jämnt fyllde ut dess areal af två kvadratmeter. Detta bås, som efter lägring hölls slutet på alla håll, skulle för framtiden bli min fångcell. Den var som en lönnlåda i en byrå, och då den snart var färdig, inspekterade jag den och fann den trång men treflig.

Suän var min perukmakare och han hade just fullgjort sitt värf, då Abdul Kerim tittade in i tältöppningen och hviskade att fyra män med jakar voro i antågande uppifrån dalen, samma väg vi gått ned från Kintjen-la. I en hast ordnade jag förklädnaden och virade turbanen om hufvudet, medan tältöppningen knöts igen och Takkar blef bunden framför mitt tält. Sedan tittade jag i tältdukens kikhål, som vette uppåt dalen och såg åtta män, gående till fots, i mörkblåa och röda dräkter, med röda bindlar kring hufvudet, alla beväpnade med bössor och svärd och ledande sina nio hästar; en man ledde två hästar med bördor. Hvad i all världen skulle detta betyda! Röfvare voro de icke; sådana komma plötsligt och om natten. De sågo snarare ut som folk i kronans tjänst; de två,

som gingo främst, voro säkert ämbetsmän. Mina tjänare sutto och sysslade kring sin eld; jag kunde se att de voro rof för den största oro.

Främlingarna gingo rakt fram till vår lägereld, som om denna varit målet för deras färd. Kring Abdul Kerim, Lobsang, Kutus och Gulam bildade de en krets och började ett lifligt, men lågmäldt samtal. Tre af dem, tydligen tjänare, förde hästarna till en punkt belägen på knappa trettio stegs afstånd rakt framför min tältöppning. Där togo de af alla sadlar och bördor, släppte hästarna i bet, plockade fram grytor och kannor, ställde tre stenar i ordning, samlade bränsle, gjorde upp en eld, hällde vatten i en stor gryta och kokade te. Det var tydligt att de ämnat lägra här öfver natten och att deras närgångenhet gick ut på att spionera på oss.

De fem andra gingo in i Abdul Kerims tält, där de slogo sig ned och fortsatte samtalet lika lågmäldt och sakta och med ett fullkomligt höfligt och taktfullt tonfall. Jag kunde icke uppfatta hvad de sade, men att det var allvarliga saker, kunde jag alltför lätt förstå, ty jag hörde dem nämna mitt namn — Hedin sahib. Efter en god timmes samtal gingo de ut igen och gjorde en lof kring mitt tält, till hvars ingång den ursinnige Takkar dock icke släppte dem. Men de upptäckte kikhålet på tältets sida, en man stack in fingret och tittade in i hålet, men jag låg utmed tältfållen på samma sida och han kunde icke se mig. De gingo då till sin eld och slogo sig ned i ring omkring grytan, plockade fram sina träkoppar och började dricka te. De sutto alldeles framför ingången till mitt tält, och jag kunde icke komma ut osedd.

Då hviskade Abdul Kerim med darrande stämma från tältets baksida och inifrån sitt eget tält, hvad männen hade

sagt. Ledaren, en ung fetlagd man med trefligt utseende, hade ställt alla de vanliga frågorna och fått de vanliga svaren. Därpå hade han med allvarlig och bestämd stämma yttrat följande ord:

»Genom två saltkaravaner, som ofvanför Pasa-guk passerat ert följe, har underrättelsen om er hitkomst förts till guvernören af Saka-dsong. Då det aldrig händt att köpmän från Ladak kommit norrifrån eller rest bakvägen öfver Gäbuk, hyste guvernören och de andra myndigheterna i Saka misstankar att ibland er Hedin sahib kunde vara fördold, så mycket mer som han själf förra året uttalade sin önskan att få komma tillbaka och resa genom bergstrakterna i norr. Därför har jag och mina kamrater fått order att följa ert spår, upphinna er och underkasta er den noggrannaste undersökning. Vi ha ingen brådska, och i morgon få vi proviant med flera jakar. Ni bedyrar att Hedin sahib icke är en af er, förklädd till ladaki. Nåväl, det kan ju hända att ni talar sant. Men kom ihåg, ni tsongpun, att vi skola utföra våra order till punkt och pricka. Ni äro tretton man från Ladak, säger ni, jag kan icke se fler än tio, hvar äro de öfriga?»

»De äro ute och samla bränsle.»

»Godt. När ni alla äro samlade här, ämna vi undersöka er en och en inpå bara kroppen. Därpå skola vi vända ut och in på hela ert bagage och tömma hvarenda säck, som finns i era tält. Om vi genom denna undersökning icke finna något, som anger en europé, återstår det blott för er att gifva mig ett skriftligt intyg på att ingen europé finnes i ert följe, dold eller förklädd, och under detta intyg sätter ni er namnstämpel. Sedan kan ni redan i morgon bittida få resa hvart ni vill, och själfva återvända vi till Saka.»

Då jag hört denna berättelse, hade jag situationen fullkomligt klar för mig och fattade ögonblickligen det beslut, jag ämnade sätta i verket. Men först smög jag lönnvägen in i karavanledarens tält, där jag fann mig omgifven af mina tjänare, utom tre, som skulle varsko oss, om tibetanerna komme tillbaka.

»Hvad är att göra?» frågade jag Abdul Kerim.

»Sahib vet bäst själf; så vidt jag kan se är vårt läge hopplöst,» svarade den hedersmannen, som förr så ofta klarat oss igenom.

»Hvad tycker Lobsang?»

»Det vore icke klokt att ge dem ett sådant intyg,» svarade han och såg ytterst bekymrad ut.

»Sahib,» föreslog Kutus, »om de lämna oss andrum till natten, kunna sahib och jag försvinna bland bergen, liksom den där gången, då vi voro fast för Tsongpun Taschi. Sedan undersökningen är verkställd, kunna vi längre ned förena oss med karavanen. Sahibs papper kan jag bära; andra europeiska saker kunna vi gräfva ned i jorden inuti tältet.»

»De *veta* att vi äro tretton,» inföll Gulam.

Tvingade af omständigheterna hade vi med uppdiktade historier tagit oss fram diagonalt genom hela Tibet, men att låta Abdul Kerim för min skull med sin namnstämpel bekräfta ett falskt dokument var dock litet för starkt för min geografiska moral. Det *kunde* jag icke gå med på. Hända hvad som hända ville, så var vår ställning ändå ganska stark. Vi voro i hjärtat af Tibet. Nästa steg skulle bli att vi utvisades ur landet, och på hvilken väg detta än skedde, skulle jag alltid kunna vinna något mer. Jag skulle absolut vägra att gå till Ladak, men gärna ned till Indien, genom Nepal, eller ändå hellre via Gjangtse.

»Nej,» sade jag till mina män, i det jag reste mig upp, »jag skall själf angifva mig för tibetanerna.»

Då häpnade de alla och började gråta och snyfta som barn. »Hvarför gråter ni?» frågade jag. »Vi skiljas för alltid här, sahib blir dödad,» svarade de. »Å nej, så farligt är det väl inte,» sade jag, som nu icke för första gången genomskådats af tibetanerna. Då jag steg ut ur tältet, hörde jag bakom mig mumlet af muhamedanernas böner. »Allahu ekbär! — Bismillah rahman errahim.»

Förklädd som vanligt från topp till tå och svartmålad i ansiktet, gick jag med långsamma, lugna steg rakt fram till tibetanernas ring. Då jag var dem helt nära, reste de sig alla upp, som om de känt på sig att jag icke var någon vanlig ladaki.

»Sitt ned,» sade jag med en förnämt bjudande gest och satte mig själf mellan de två förnämsta. I den, som satt på min högra sida, igenkände jag genast Pemba Tsering från förra året. Jag slog honom på axeln, sägande: »känner du igen mig, Pemba Tsering?» Han svarade icke ett ord, men såg på sin kamrat med vidöppna ögon och gjorde en knyck på hufvudet åt mitt håll, som betydde: det är han! De voro högeligen förbluffade och bortkomna, ingen talade, somliga tittade på hvarandra, andra stirrade i elden, en flyttade ett par bränder in mellan stenarna, och en annan sörplade smått ur sin träskål.

Då tog jag åter till orda: »Jo bevars, Pemba Tsering, ni har rätt, jag är Hedin sahib, som förra året besökte Saka-dsong. Här har ni mig nu igen; hvad tänker ni göra med mig?»

Abdul Kerim, Lobsang och Kutus stodo bakom, dar-

rande som asplöf och troende att förberedelserna till afrättningen skulle bli nästa steg som togs.

Icke heller nu svarade de, men började gruppvis ett hviskande samtal. Den yngre ämbetsmannen, som tydligen var högsta hönset i korgen, ty de andra sågo på honom och väntade hans svar, började nu leta bland sina papper och fick tag i ett, som han läste tyst. Då det drog om innan de hämtat sig från sin första häpenhet — ty så lätt hade de väl aldrig hoppats att få mig fast — skickade jag Kutus efter en ask egyptiska cigarretter och bjöd dem, laget rundt. De togo hvar sin och tackade och tände dem, sedan jag föregått med godt exempel och visat dem att cigarretterna icke voro laddade med krut. Därmed var isen bruten och ledaren började tala, mycket lågmäldt och utan att se på mig:

»I går kom en sträng order från Devaschung att guvernören af Saka vore ansvarig för européer, som västerifrån kunde smyga sig in i landet, och att om någon européé visade sig, han ögonblickligen skulle tvingas att vända om samma väg han kommit. Då ryktet om er karavan ett par dagar förut nått Saka, misstänkte guvernören att det kunde vara ni, Hedin sahib, och vi ha nu fullgjort vårt uppdrag. I guvernörens namn förbjuda vi er att taga ett steg till mot öster. Vi bedja er i allt rätta er efter våra dispositioner, det gäller våra hufvuden och er personliga säkerhet. I morgon följer ni oss öfver Kintjen-la till Saka-dsong.»

»Jag sade er förra året, att jag ville och måste se bergstrakterna norr om Saka. Då ni icke tillåto mig det, beslöt jag att återvända. Nu har jag sett dem, och ni ha icke kunnat hindra mig. Ni ser alltså att jag har större makt i ert land än ni själfva. Nu ämnar jag

resa tillbaka till Indien, och på hvilken väg detta skall ske kan endast Lien Darin, amban af Lhasa, afgöra. Det är därför min afsikt att skrifva till honom, och innan hans svar kommer, skall jag icke resa någonstans.»

»Vi önska intet hellre än att ni får resa den väg ni själf valt, men vi äga ingen fullmakt att befordra era bref till Lhasa; den saken afgör guvernören ensam. Det är alltså med honom ni måste underhandla; ni måste träffa honom personligen. Därför göra vi sällskap till Saka-dsong i morgon dag.»

»Nej, herre, hvart som helst, men aldrig till Saka-dsong. Ni vet att min karavanledare dog och ligger begrafven där. Det strider mot mina principer att besöka en plats, där jag begraft en trotjänare. Till Saka-dsong skall ni aldrig få mig, om ni så också uppbådade hela Tibet.»

»Om det plågar er att återse Saka-dsong, skola vi visst icke yrka därpå. Vill ni i stället hafva godheten att följa oss till Semoku vid Tsangpo, på tasam, dit vi ha blott två dagsresor mot SV? Jag skall då skrifva och bedja guvernören möta er där.»

»Godt, jag skall följa er till Semoku i morgon.»

»Tack; jag skall med ilbud nu genast underrätta guvernören därom, så att ni icke behöfver vänta i Semoku. Men säg mig, hvarför har ni egentligen kommit tillbaka? Ni reser och reser i Tibet, och ni blir alltid utvisad, men alltid kommer ni tillbaka igen. Fick ni icke nog förra året, då ni nödgades att lämna landet på vägen till Ladak? Och nu dyker ni upp igen midt ibland oss! Hur är det möjligt, och hvarför har ni kommit?»

»Därför att jag älskar ert land och ert vänliga folk till den grad, att jag icke kan lefva utan dem.»

»Hm; det är mycket snällt af er att säga så, men vore det icke bättre, om ni i stället ville älska ert eget land litet mera? Så länge vi icke göra några resor i ert land, behöfver ni icke resa i vårt; vi stanna hemma hos oss; stanna ni hos er, det är det bästa ni kan göra.»

»Så länge jag kan sitta i en sadel, skall jag komma tillbaka. Ni kan lugnt hälsa Devaschung att höga vederbörande ha att motse nya besök.»

De skrattade fryntligt och tittade på hvarandra, som om de menat: vill han komma tillbaka, så gärna för oss. Och mina ladakis skrattade och voro högeligen förvånade öfver att vår sista frihetsdag fått ett så fredligt och skämtsamt slut. Tibetanerna voro hela tiden ytterst artiga, höfliga och mjuka och yttrade icke ett enda hårdt eller vresigt ord öfver det besvär, jag nu åter förorsakat dem. Och då den gamla ullhistorien, som Abdul Kerim för en stund sedan försökt att kugga i dem, kom på tal, skrattade de hjärtligt och tyckte att det var bra påhittadt. De äro själfva så vana vid att ljuga, att det imponerar på dem, då någon annan lyckas att föra dem bakom ljuset. De funno det högst underbart att vi kunnat korsa hela landet utan att bli upptäckta. De trodde att jag förfogade öfver några hemliga krafter, som de icke kände till, men som gjorde att de måste handskas varsamt med mig.

Nu skref den unge ämbetsmannen, som hette Rintje Dortje, men kallades Rindor — en sammandragning af båda namnen — ett utförligt bref till guvernören af Saka, sägande att jag var samme Hedin sahib, som varit här förra året, att vi utan hårda ord i all vänskap kommit öfverens om att följas åt till Semoku, att jag icke ville resa till

Ladak utan direkt till Indien och att endast Lien Darin kunde afgöra hvilken väg. Brefvet förseglades och skickades med ridande kurir öfver Kintjen-la.

Sedan pratade vi och skämtade igen och innan solen gick ned voro vi som barndomsvänner. Det var som om vi stämt möte i den ödsliga dalen och voro glada att träffas. Att tibetanerna voro nöjda var icke svårt att förstå. Föga hade de anat, då samma sol gick upp, att de före kvällen skulle göra ett så godt kap. Den lyckliga utgången af deras mission skulle lända dem till idel fördel; de skulle få beröm af guvernören och vinna befordran. Själf hade jag en känsla af odeladt behag. Vår frihetstid var slut, men i verkligheten hade den icke varit annat än en ytterst enerverande fångenskap. Nu först kände jag mig fullkomligt fri och var icke längre en fånge i mitt eget tält; för den där usla lönncellen i Abdul Kerims tält skulle jag aldrig få någon användning. Tibetanerna skrattade godt åt min trasiga, sotiga, flottiga dräkt af grå grof säckväf, i hvilken jag såg ut som en straffånge eller i bästa fall en tiggarmunk af gråbrödernas samfund. I den förstodo de att jag lyckats kryssa osedd och okänd genom hela Bongba. Hur skönt skulle det icke bli att nu få kasta den på elden och ikläda mig en ny ren och snygg tibetansk dräkt, att icke längre behöfva gömma sina papper och instrumenter i rissäckarna, och icke behöfva måla ansiktet svart som en morian hvarje morgon i stället för att tvätta sig! Så fort vi skilts från våra nya vänner på kvällen, fick Gulam taga in ett handfat varmt vatten i mitt tält, och nu följde en grundlig tvagning från topp till tå — det syntes på vattnet att den behöfdes! Och han fick byta vatten fyra gånger, innan jag kände mig någorlunda ren. Sedan klippte jag mitt

muhamedanska skägg intill skinnet och saknade uppriktigt de bortkastade rakknifvarna. Men jag var glad att vi icke hunnit bränna de saker, som blifvit lifdömda för några timmar sedan.

Rindor bad att få låna det ena af våra tält, då deras egen transport icke väntades förr än i morgon. För-

Vår bevakning.

utom Pemba Tsering kände jag bland tibetanerna två andra män från förra året. De voro alla riktigt vänliga och sade att vi behandlat dem så generöst med dricks pengar. I följet fanns också en gammal skrynklig gubbe, som i ett gående rökte ur sin kinesiska pipa. Hans namn var Kamba Tsenam, och det var vid hans tält vi för ett par dagar sedan varit så nära att bli fast.

Så slutade den 24 april 1908. Underliga, melankoliska tankar bestormade mig, då jag gick till hvila. Tibetanerna hade åter korsat mina planer — jag vet icke för hvilken gång i ordningen. Vår framtid var lika dunkel som någonsin, men våra öden skulle nu inträda i ett nytt skede, och den 25 skulle vi åter vakna till ett nytt kapitel. Den djupa tystnaden i dalen störtes blott då och då af Takkar, som troget stod och skällde på tibetanerna. Hans skall ekade i båda bergväggarna — det var som om tre hundar hållit vakt öfver oss. Och de eviga stjärnorna tindrade som förr öfver våra ödsliga tält.

XXXII.

Hans Excellens Guvernören af Saka.

Den 25 april redo vi i samlad trupp till en dalmynning öster om Tjomo-utjong, kallad Radak. Sex tibetaner omgåfvo mig på ömse sidor och nog hade vår färd en viss likhet med en fångtransport. Men nu satt jag icke af längre, då vi passerade ett tält. På vänster hand hade vi den stora öppna slätt, där Raga-tasam är beläget. Ett skott genljöd i ödemarken. Rindor skickade ett par ryttare för att se efter hvad det var. En antilopjägare! Han blef fasttagen och fick prygel, ty regeringen hade, på de andliges tillskyndelse, förbjudit alla att under tre år utsläcka lif, med undantag af får och jakar. Jag kom att tänka på det där fördraget, som gick ut på att förbjuda européer att resa i Tibet under tre år.

Nu ritade jag min karta öfver routen, pejlade med kompassen och teckande ett panorama utan att genera mig ett spår. Tibetanerna undrade och frågade, men fäste sig icke mycket därvid. Och jag hade godt om tid att tänka på den politik, jag borde följa under de närmaste dagarnas underhandlingar. Jag visste att de skulle yrka på att jag återvände den väg, jag kommit genom Bongba, eller också den väg, jag reste till Ladak förra året. Själf hade jag nu fått nog af Tibet och längtade hem och ville undvika

långa tidsödande vägar, som jag kände förut. Nu önskade jag blott att få resa till Indien via Schigatse och Gjangtse och skulle söka utverka tillstånd att få färdas till dessa städer på vägar, där ingen varit förut. Efter den spänning, i hvilken vi lefvat så länge, kom nu en reaktion; jag var utsliten, trött och likgiltig för allt, utom den genaste vägen hem. Därför satte jag mig ned och skref ett bref på femton sidor till Lien Darin, åberopande mig på hans vänliga bref till Gartok, redogjorde för vår senaste resa, visade honom att ingen stormakt kunde misstycka, om jag reste ur landet via Gjangtse, lofvade att i gengäld lämna honom upplysningar om de guld- och saltförekomster, jag sett, och om de mått och steg, som borde tagas i och för fårafvelns utveckling — allt naturliga hjälpkällor, som skulle medföra ett uppsving i Kinas nyaste provins, Tibet. Och jag slutade brefvet med en önskan om lycka och välgång för Lien Darin själf och frid öfver hans förfäders grafvar.

Jag tviflade icke ett ögonblick på att han skulle gifva sitt samtycke till en så billig begäran, och jag såg redan i andanom den dråpliga scenen, då jag, i tibetansk förklädnad, gjorde min första uppvaktning hos major O'Connor och kållrade bort honom en stund, innan jag lät masken falla. Men låt mig säga det så godt först som sist, att denna långa epistel till Lien Darin hörde till de »bref, som aldrig nådde honom», ty det blef aldrig afsändt. Motspelarens taktik lockade mig till en täfling, som gjorde honom matt i två drag. Underligt att allting lyckades så väl! Min förtjänst var det lika litet nu som förr, jag var som alltid en marionett, och handen, som höll i tråden sväfvade ofvan de banor, där skyarna och stjärnorna gå.

På kvällen hade jag ett långvarigt besök af Pemba Tsering och Kamba Tsenam. Den förre var mycket mjukare och vänligare nu än förra året, den senare är en stor skämtare, som icke alls tycktes förarga sig öfver att han glömt att draga till, då han hade oss i säcken, och att det rara bytet sålunda tillfallit andra. De hade hört talas om mina äfventyrliga båtfärder på Tso-mavang och kunde icke förstå hur jag kommit ifrån med lifvet.

Två korta dagsmarscher förde oss öfver passet Kule-la och ned i den dal, där Semoku är beläget vid stora karavanvägen. Här lågo några spridda tält, och i stationens lilla stenhus hade guvernören och hans ämbetsbroder slagit sig ned. Alla viktigare poster i Tibet äro nämligen besatta med två herrar; så t. ex. äro Garpuns eller vicekonungarna i Gartok alltid två, ett system, som går ut på att den ene skall kontrollera den andre och att den andre skall angifva den ene, om han gör sig skyldig till några bofaktigheter. I Saka-dsong tycktes dock gifvetvis den ene guvernören vara af högre rang än den andre; åtminstone ledde han alla förhandlingar, som om han haft större maktfullkomlighet.

Så fort vi kommit i ordning, inträdde Rindor och ett par andra män i mitt tält och framförde en hälsning från guvernören, att han väntade mig i stationshuset. Jag svarade, att om han ville mig något, kunde han komma till mitt tält. Det dröjde icke heller länge, förrän en skara män kom tågande öfver de hundra meter, som skilde våra boplatser åt. Jag gick ut och mötte dem, bad dem stiga in och sitta ned så långt utrymmet tillät, tog själf plats på min bädd och hade då framför mig tre herrar, nämligen Dortje Tsuän, pun eller guvernör af Saka-dsong, Ngavang, hans ämbetsbroder, och Oang Gjä, hans aderton-

åriga son. I tältöppningen trängdes en skara tjänare, nomader och soldater.

Pun Dortje Tsuän är en ovanligt högrest tibetan, 43 år gammal, af sympatiskt och förfinadt utseende, klädd i kinesisk sidendräkt, med en liten sidenkalott på hufvudet, stångpiska i nacken och sammetsstöflar. Han är en för-

Dortje Tsuän rökande sin kinesiska gansa.

mögen man, som äger stora hjordar i den provins, hvars höfding han är, och ett stenhus i Lhasa, hans hemort; ty han är en »upa» eller invånare i provinsen U, hvars hufvudstad är Lhasa. Där bo tre af hans fyra söner, och en af dem är en ung lama. Hans hustru är död sedan några år tillbaka.

Ngavang, samguvernören, är en liten tjock, fryntlig

herre, i tibetansk dräkt, men kinesisk hufvudbonad och stångpiska. Oang Gjä har håret ordnadt på tibetanskt sätt, bär ingen hufvudbonad alls och är, liksom fadern, ovanligt sympatisk och artig.

»Jag hoppas att ni haft en lycklig resa och ej lidit för mycket af kölden,» sade Dortje Tsuän.

Oang Gjä.

»Å, kallt har det varit, och vi ha förlorat vår karavan, våra kläder äro i trasor och vår proviant är slut, men som ni ser går det ingen nöd på oss.»

»Vid ert besök i Saka-dsong förra året var jag i Tsonka, men jag fick underrättelser om alla edra rörelser. Ni blef då utvisad; hvarför har ni kommit tillbaka igen?»

»För att besöka de trakter, man då hindrade mig att se. Det gör mig ondt att jag förorsakat er besväret att

resa hit från Saka-dsong. Jag hoppas dock att vi snart skola vara ense om den väg, jag bör begagna för att lämna landet.»

Nu gällde det för mig att sköta mina kort väl! Under de senaste dagarna hade jag kommit på helt andra tankar; jag hade hvilat ut, reaktionen efter den spänning, förklädnaden medfört, hade upphört, och jag var åter högeligen upplagd för att söka göra ännu några upptäckter, innan jag uppgaf gärdet. Väl hade det lyckats mig att göra en mycket värdefull korsning tvärs igenom Bongba, jag hade rest vinkelrätt öfver det för en upptäcktsresande så tjusande ordet »Unexplored» på den nyaste engelska kartan öfver Tibet — ja, jag hade färdats mellan p och l, så att jag hade »Unexp» i väster och »lored» i öster om min route. Men ett par väldiga luckor af den stora hvita fläcken hade jag ändå lämnat alldeles oberörda, och jag drömde nu icke om något annat än att få korsa Bongba på ännu ett par linjer. Väl skulle det kräfva fyra eller fem månader att med en nordlig sicksack-krök komma tillbaka till Indien, i stället för att nå brittiskt territorium på ett par veckor, om jag reste öfver Gjangtse, som jag först ämnat. Men lyckades jag att utföra den nordliga omvägen, skulle jag hemföra ett material, som i värde kanske öfverträffade de redan gjorda upptäckterna. Dortje Tsuän svarade nu med orubblig bestämdhet:

»Hvad återvägen angår, så vill jag till en början säga er: icke ett steg längre mot öster — det gäller mitt hufvud. Här ser ni den order, jag för ett par dagar sedan mottog från Devaschung. Jag skall läsa upp den för er. Förra året reste ni utan lof till Nepal, till Kubi-gangri, öfver den heliga sjön, kring Kang-rinpotje, till Jumbamatsen. Jag vet precis hvar ni varit. Sådant är omöjligt

i år. Det är troligen på grund af era resor åt alla möjliga otillåtna håll, som Devaschung i år spridt befallningar öfver hela landet med afseende på européerna. Till Schansa-dsong ha nyligen två ämbetsmän skickats från Lhasa för att öfvervaka att inga européer nalkas den heliga staden från Naktsang. För någon tid sedan har en kinesisk officer med två hundra soldater blifvit förlagd till Tingri i akt och mening att bevaka landet mot intrång från söder. Icke ens gurkhas eller hinduer få numera utan särskildt tillstånd resa in i Tibet. Från den kinesiska gränsofficeren i Tingri hade jag häromdagen ett bref, som jag nu skall läsa upp för er. Som ni ser befaller han mig att därest någon europé kommer till Saka från norr, måste jag tvinga honom att vända om i sina egna spår. Vägrar han, har jag att sända ilbud till Tingri, då jag inom några dagar får hjälp af därvarande soldater. Det är andra tider nu i Tibet. Om ni icke lyder mig och reser tillbaka den väg, ni kommit, skickar jag ilbud till Tingri. Men jag hoppas liksom ni att vi utan obehag och yttre inblandning skola komma öfverens.»

Mitt nästa schackdrag blef då en simulaker, nämligen att kämpa en dust för Gjangtse-vägen; jag skulle slutligen foga mig efter hans önskningar och afstå från Gjangtse, under villkor att jag slapp att gå genom länder, som jag redan kände. Jag visade honom hur nära det var till Gjangtse, hur lätt det skulle blifva för dem att bli af med mig på den vägen — men ingenting bet på honom, han svarade blott: »allt det där är sant, men den vägen är stängd för er.»

»Godt, jag skall för er skull afstå därifrån, men blott under villkor, att ni befordrar ett bref från mig till den brittiske handelsagenten i Gjangtse. Ni förstår att min

familj är orolig för mitt långa dröjsmål och längtar efter underrättelser.»

»Det förstår jag, men jag beklagar att jag icke kan befordra er post. Alla myndigheter i Tibet äro strängeligen förbjudna att på något vis tjäna européer, som icke äga rättighet att resa i landet.»

»Ni tillåter väl ett par af mina egna tjänare att bära ett bref från mig till Gjangtse.»

»Nej aldrig!»

»Ni kan väl åtminstone upplysa Devaschung om min hitkomst och bedja regeringen skicka en underrättelse därom till Gjangtse?»

»Så fort jag fick brefvet från Rindor, skickade jag ilbud till Devaschung. Om några dagar vet man i Lhasa att ni åter kommit hit.»

Det har aldrig lyckats mig att förmå någon tibetansk myndighet att befordra mina bref. Att Dortje Tsuän vägrade att göra mig en i och för sig så obetydlig tjänst, hade också den beklagansvärda följden, att min familj icke erhöll säkra underrättelser från mig förrän i september och därför trodde att någon olycka drabbat mig. I stället för att nå gränsen på ett par veckor, tvingades jag tillbaka inåt det tysta Tibet och vågorna slogo igen bakom vår kurs. Dock tog jag för alldeles gifvet att nyheten om vårt framträngande till »tasam» både officiellt och ryktesvis skulle nå Gjangtse och därifrån spridas öfverallt. Så skedde dock olyckligtvis icke, och sedan vi lämnat »tasam», omgafs vårt öde med samma ogenomträngliga tysthet som förr.

»Nej, Hedin sahib,» utropade Dortje Tsuän, »den enda väg, som står er öppen, är den, på hvilken ni kommit hit ifrån norr.»

»Den vägen reser jag aldrig! Det tjänar till intet att tala därom.»

»Ni måste!»

»Ni kan icke tvinga mig därtill. För det första skall jag icke låta er veta hvilken väg jag kom, och jag reste i förklädnad.»

»Betyder intet! Att ni kom ned från Samje-la och Kintjen-la, är allbekant. Längre bort skall den bevakning, jag skickar med er, fråga sig fram från tält till tält.»

»Af fruktan för straff komma nomaderna att svara, att de icke sett några ladakis.»

»Jag skall förmå dem att bekänna fortare än ni tror.»

»Ni kan döda mig om ni vill, men ni kan aldrig tvinga mig att resa öfver Samje-la. Kom ihåg, att jag är europé och Taschi Lamas vän. Ni kan förlora er knapp!»

Mycket bekymrad konfererade Dortje Tsuän hviskande med Ngavang och sade därpå:

»Jag skall gå så långt för er skull, att jag tillåter er återvända till Ladak på samma väg, ni reste förra året öfver Tradum, Tuksum, Schamsang, Parka och Gartok.»

Detta var en »utväg», som jag just fruktat. Fanns det någon väg i hela Tibet, jag till hvarje pris ville undvika, så var det vägen till Ladak. Jag svarade:

»Aldrig! Aldrig ett steg på stora landsvägen till Ladak!»

»Men hvarför! Ni borde väl vara tacksam för ett så stort medgifvande.»

»Det är förbjudet i mitt lands lagar för en man att gå i sina egna fotspår. Ni kan skära halsen af mig, men till något sådant tvingar ni mig icke.»

»Ni måtte ha besynnerliga lagar i ert land! Får jag lof att veta hvilken väg ni egentligen önskar återvända?»

»Jag har redan sagt öfver Gjangtse. Ni har vägrat, och jag förstår era skäl. Ni har yrkat på att jag skall gå tillbaka mot norr. Äfven i detta hänseende skall jag följa era önskningar, men blott under villkor att jag slipper att gå i mina egna fotspår. Jag vill gå öfver ett annat pass, öster om Samje-la och mot norr till Terinam-tso och sedan mot väster på genaste väg ut ur Tibet.»

»Det är otänkbart! Men låt oss taga saken lugnt så länge. Vill ni gå in på att följa mig till Kamba Tsenams tält, dit vi ha fyra dagsresor? Ni har varit där förr, och innan vi komma dit, ha vi nog enats om vägen.»

»Ja, gärna.»

Motståndet eggade mig. Nu blef det en hederssak igen att vinna ett nytt parti schack. Min ställning var mycket stark. »Tasam» var eliminerad. Fick jag blott genom ett östligare pass korsa Transhimalaya, skulle jag nog genom en eller annan krigslist kunna eröfra Terinam-tso, Mendong-gumpa, nedre Buptsang-tsangpo, Taroktso, Selipuk och ett åttonde Transhimalaya-pass. Ja, här gällde det om någonsin att sköta sina kort väl. Ännu kände jag mig ung och stark. Det politiska trasslet, som från alla håll förföljde mig i Tibet, försvårade eröfringen af de stora upptäckterna, men retade också min ambition. Därför minns jag med särskild värme och sympati alla dem, som i kraft af sin flyktiga makt på jorden sökte resa hinder i min väg.

Sedan pratade vi om ditt och datt. Han bad att få se våra vapen och frågade om han kunde få köpa en revolver. »Nej, ni skall få den till skänks med patroner och allt, om ni låter mig gå den väg jag föreslagit.» —

»Hm!»

»Ni måste skaffa oss all den proviant, vi behöfva för två månader, samt nya skodon, kläder, tobak, hästar, mulor, jakar.»

»Mycket gärna, sätt upp en lista på allt ni behöfver.»

Så skedde genast. Mjöl, tsamba, te, socker, japanska cigarretter, som sades finnas att få — allt skulle skaffas från Tsongka, dit ryttare ännu i dag skulle skickas öfver Tsangpo och Nevu-la. Om en vecka skulle allt det beställda ligga i våra tält. Det öfriga kunde fås från Saka-dsong. På aftonen gjorde jag en lika långvarig kontravisit hos min ridderlige vän Pun Dortje Tsuän, och på kvällen offrade jag brefvet till Lien Darin åt lågorna. Anej, pass för det, inga kinesiska inblandningar i svensk-tibetansk politik!

Den 28 lågo vi kvar i allsköns ro och hälsade på hos hvarandra i timtal. De båda guvernörerna sutto på väggfasta bänkar, Rindor och Oang Gjä på sina mattor på jordgolfvet och alla fyra spelade ett tärningsspel. De båda tärningarna snurras om i en träskål, som upp- och nedvänd slås mot en skinnrundel. Markerna äro små indiska snäckor. Sedan spelade de med kinesiska dominobrickor. Under tiden dricka de te, röka pipa, sjunga, gnola, skämta, skratta och flytta brickorna med otrolig fingerfärdighet och elegans. Ngavang vann tio tenga och var mycket belåten. På detta sätt fördrifva de tiden, sedan dagens arbete är öfverstökadt. Rindor är guvernörens handsekreterare, och på en bänk och ett bord lågo hela staplar af handlingar och bref, skrifna på groft kinesiskt papper, som vikes ihop hvarftals. Guvernörens post går nu till Semoku och hans dagliga arbete måste ha sin gång. Hans provins, Saka, är ganska vidsträckt, och med en viss stolthet berättar han, att hans makt

sträcker sig till Sangsang i öster, till Nevu-la i söder, till Marium-la i väster och i norr ett par dagsleder norr om Kamba Tsenams tält.

Åt min dräkt hade de förnäma herrarna mycket roligt. Ni är en sahib, sade de, ni har i sex veckor varit

Dortje Tsuän och Ngavang till häst.

Taschi Lamas gäst, ni gör af med den ena karavanen efter den andra och lämnar en hel del pengar kvar efter er, och ändå är ni fattigare klädd än någon af era tjänare.

På kvällen drifvas deras hästar och mulor till stationshuset af soldaterna. Vi borde hafva iakttagit samma försiktighetsmått, ty på natten ansattes våra hästar af vargar. Den bruna, som vi köpt för hundra rupees för två veckor

Tre hälsande tibetaner.

Nima Taschi, chef för vår eskort på vägen till Teri-nam-tso.

Två nunnor i Mendong-gumpa.

Selipuk-gumpas prior.

En förnäm lama från provinsen Tjoktju, som gästade Selipuk.

sedan, hade de båda högerhofvarna hopbundna för att icke rymma. Mot honom, som icke kunde rädda sig, koncentrerade vargarna sitt anfall, åto upp honom, och togo hufvudet med sig. Åtminstone saknades det på morgonen vid det tämligen renskalade skelettet.

Uppbrott mot Lamlung-la.

Den 29 april gjorde vi sällskap på vägen ned genom Semokus dal, som utfaller i öfra Brahmaputra. Vi lämnade den och äfven »tasam» på vänster hand och redo upp i den dal, där Uschys lilla by är belägen med sina stenkojor och kornåkrar. Dess 150 invånare vistas i byn blott under sånings- och skördetiden; för öfrigt äro de ute och valla sina får. Härifrån gingo vi följande dag upp till passet Uschy-la; vägen markeras af en rad af

mane-kistor och tjortens och passet af några spön, så fina att de icke synas på afstånd, och vimplarna, som de uppbära, likna en flock förankrade fåglar. Ett stycke längre fram mot NV korsa vi passet Gjä-la, hvarifrån Tjomo-utjong erbjuder en briljant tafla, och en stund senare äro vi uppe på hufvudpasset af samma namn (4,918 m.); från en kulle i dess närhet bestryker blicken hela horisonten rundtomkring, Himalayas gletschrar och toppar, de kedjor, som höra till Transhimalayas system, Tjomo-utjong och, helt nära i SSO, Brahmaputras dal med den i flera armar slingrande floden. Vi lägrade vid stranden af Satju-tsangpo, som väster om Saka-dsong utfaller i Tjaktak-tsangpo. Äfven här ligger ett votivblock af en grön, hård bergart, fullsatt med offergåfvor, smörklimpar och vimplar.

Den 1 maj firades med färden öfver Lamlung-la, ett segslitet pass, från hvars 5,118 meter höga sadel man åter belönas med en härlig utsikt öfver detta outredliga haf af berg. Härifrån synes Tjomo-utjongs sju dominerande toppar i en kompakt grupp; den mellersta är mycket regelbundet konisk och krithvit hela vägen; de andra bestå till stor del af svarta klippor och utsprång, och mellan dem framträda små blåskimrande glaciärer. Massivets längdsträckning öfverensstämmer med Lunpo-gangris, hvars fortsättning det är.

I dalen Namtjen bildade vårt samfällda läger en hel liten by, ty alla traktens höfdingar hade kallats till rådplägning. Och det var hit som Rindor och Pemba Tsering infunno sig med alla de effekter, vi beställt från Saka-dsong. Två dagar lågo vi kvar på platsen. Vädret var ruskigt och rått, och kölden sjönk alltjämt till — 13,2°. Om våren kunde man icke tala ännu. Men vildgässen

voro ute på sina flyttningsfärder, och då Tubges en gång sköt en gåskarl vid en närbelägen bäck, kom Oang Gjä och beklagade sig hos mig. Han var alldeles uppskakad öfver det ohyggliga mordet och kunde icke förstå att mina tjänare voro så hjärtlösa och grymma.

»Ni har rätt,» svarade jag, »äfven mig gör det ondt om vildgässen. Men ni måste betänka att vi äro resande och för vårt lifsuppehälle beroende af hvad landet bjuder oss. Ofta äro vi helt och hållet hänvisade till jakt och fiske.»

»Här i trakten ha ni fullt upp med får.»

»Är det icke lika orätt att döda fåren och äta deras kött?»

»Nej,» utropade han med passionerad bestämdhet, »det är en helt annan sak. Ni vill väl icke jämföra fåren

Tjomo-utjong från Lamlung-la.

med vildgässen. Det är lika stor skillnad mellan dem som mellan fåren och människorna. Ty liksom människorna gifta sig vildgässen och grunda familjer. Och om ni genom ett tanklöst skott bryter ett sådant förbund, framkallar ni olycka och sorg. Den gåshona, som nyss beröfvades sin make, söker honom nu förgäfves genom dagar och nätter och lämnar aldrig den plats, där han blef mördad. För henne blir hela lifvet ödsligt och tomt, och hon ingår aldrig ett nytt äktenskap, hon förblir änka, men för öfrigt dör hon snart nog af sorg. En kvinna kan icke sörja djupare än hon, och de människor, som ge upphof till en så stor sorg, åsamka sig själfva ett straff.»

Den präktige Oang Gjä var alldeles otröstlig. Vi kunde få skjuta antiloper, vildfår och rapphöns så mycket som helst, blott vi lämnade vildgässen i fred. Jag hade i Lop hört dylika berättelser om svanornas sorg, då deras äktenskap upplöstes af döden. Det var rörande att bevittna Oang Gjäs känslighet och stora sympati för vildgässen, och jag hyste den största högaktning för honom. Månget ädelt och finkänsligt hjärta klappar helt säkert i Tibets ödsliga och kalla dalar.

Hans Excellens Guvernören på resa.

XXXIII.

Kamba Tsenam, »alla röfvares fader».

Vid Namtjens läger köpte vi rikliga förråd af ris, mjöl, korn och tsamba, socker, stearinljus, tvål och femhundra cigarretter, allt anskaffadt från Tsongka. En rik köpman, Ngutu, som ägde femtio hästar och mulor och tre hundra jakar, sålde två mulor och en häst åt oss samt tyg till nya kläder öfver lag, stöflar och hufvudbonader. Abdul Kerim fick brådtom att af rödt Lhasatyg sy mig en tibetansk dräkt af prima kvalité; på hufvudet bar jag en kinesisk sidenmössa, omlindad med en röd turban; jag traskade omkring i kinesiska sidenstöflar och hade ett prydligt svärd

instucket i lifgördeln. I min ladakisadel med dess brokiga sadeltäcke, och ridande en mjölkhvit hingst, såg jag i denna nödtvungna utstyrsel verkligen ut som en förnäm tibetan.

Här utlystes också ett stort möte i Dortje Tsuäns tält, där frågan om återtågets väg skulle afgöras. Pun Dortje Tsuän framhöll nödvändigheten af att jag åter ginge öfver Samje-la, och jag svarade som förr, att jag icke ämnade taga någon annan väg än ett pass beläget öster om Samje-la. Då vädjade han till de närvarande nomaderna, som väl i förtid hade fått sina instruktioner, och alla bedyrade, att man icke kunde komma till Tjang-tang öfver något annat pass än Samje-la. Emellertid hade vi af hästmannen på Gäbuk-la fått veta att en väg ledde rakt norrut öfver bergen från Kamba Tsenams tält. Men då svarade nomaderna, som skulle låta oss hyra jakar, att den vägen var så usel, att vi på tre månader icke kunde uppnå Tarok-tso och att de för sin del icke ville släppa till sina jakar och fördärfva dem på de grusfyllda passen. Då jag erbjöd mig att köpa jakarna, fanns ingen, som ville sälja sina djur. Sedan Dortje Tsuän låtit mig veta, att de, som med hyrda jakar ifrån Saka gingo in till Bongba, måste byta både folk och lastdjur vid Buptö vid öfre Buptsang-tsangpo, föreslog jag att dela min karavan i två afdelningar, Abdul Kerim med hälften skulle gå öfver Samje-la och jag med den andra hälften öfver det östligare passet, vi skulle mötas vid Buptsang-tsangpos nedre lopp. Ngutu, som var en jovialisk gubbe af mongolisk härstamning, understödde mig och tyckte att det kunde göra detsamma hvilket pass jag själf begagnade, blott hufvudmassan af karavanen ginge öfver Samje-la, men Dortje Tsuän var alltjämt obeveklig och försökte nu skrämma

mig med berättelsen om tio starkt beväpnade röfvare, som hade sitt stamtillhåll i landet norr om de berg jag ville öfver.

»Om trakten är osäker,» genmälde jag, »är det er skyldighet att förse mig med en eskort af tio soldater.»

»Soldaterna tillhöra Saka-dsongs garnison och få icke användas till annat.»

»Hör mig nu, Dortje Tsuän, och var inte småaktig. Om ni ger mig tio soldater, så blir det ju möjligt för er att kontrollera mina rörelser. Jag skall betala dem två rupees om dagen per man för deras tjänstgöring; det blir tjugu rupees om dagen. Ni kan väl förstå, att jag icke länge kan ha råd till så stora utgifter och att ni därigenom får en garanti för att jag icke kommer att gå långa omvägar. Då jag förenat mig med Abdul Kerims parti, är jag utanför gränsen af er provins och eskorten återvänder.»

»Det är sant,» hördes ett par röster ur hopen, »betalar han tjugu rupees om dagen, så kan han inte gå långt.»

Dortje Tsuän reste sig då och kallade några af de andra till rådplägning utanför tältet, och när han kom tillbaka, sade han att jag skulle få min vilja fram, om jag med mitt namn undertecknade en skriftlig förbindelse, att jag själf påtog mig ansvaret för följderna, ty han för sin del ville stå skuldfri, om någon olycka drabbade mig. Naturligtvis lofvade jag med nöje att skrifva under ett sådant papper.

Så blef saken uppgjord. Nima Taschi, en storväxt man af hyggligt utseende och klädd i pösig fårskinnspäls, skulle bli chef för lifvakten, och då han sade sig icke känna vägen norrut, beordrades den femtiofemårige Pan-

tjor att fungera som vägvisare. Han kallades till tältet. Själf hade jag icke sett honom förr, men Abdul Kerim berättade, att han var samme man, som den 23 april hade visat oss vägen till foten af Kintjen-la och som hade sett mig och Muhamed Isa i Saka-dsong förra året. Han var en liten, mager, men senig gubbe, som dödat åttio jakar med den bössa, han ständigt bar. Till allt som sades om honom svarade han ett undergifvet instämmande: »la lasso, la lasso». Man kunde se att han var illmarig och knipslug — just af den ull vi behöfde.

I hans och alla de andras sällskap redo vi den 4 maj öfver passet Gara-la, från hvars tämligen låga tröskel vi sågo Kamba Tsenams tält på samma fläck som sist. Här korsade vi alltså vår väg af den 22 april och hade sålunda slagit en ögla kring det präktiga snömassivet Tjomo-utjong.

Pantjor var Kamba Tsenams äldre broder, och det frapperade mig, att då nu själfva guvernören af Saka uppslog sina tält vid sidan af den rike nomadens, denne icke gick ut för att hälsa honom välkommen. Nu uppväxte i dalen i alla fall ett tältsamhälle, större än vid något af de föregående lägren. Kurirer och budbärare kommo och gingo, små jakkaravaner med myndigheternas proviant skredo upp till tälten och från grannskapet infunno sig nomader för att titta på den besynnerliga europé, som slagit ned som en bomb i trakten och nu ändtligen blifvit fast.

Sent på kvällen kom Kamba Tsenam smygande till mitt tält. Han var helt hemlighetsfull och sade, att guvernören och hans folk icke fick ha en aning om att han besökte mig i mörkret. Men nu ville han bara säga, att Pantjor mycket väl skulle kunna ställa om att jag fick gå

Förf. i tibetansk dräkt.
(Foto. af Rev. Marx i Poo.)

ungefär hvart som helst. Lifvakten hade fått stränga order af myndigheterna, men endast Pantjor kände vägen och skulle lätt kunna förvrida synen på de andra. Jag behöfde blott delgifva Pantjor mina önskningar, så skulle han sköta om resten. Om också ett band af femtio röfvare, som en hvirflande vind slogo ned öfver oss,

Pantjor, jakdödaren, vår vägvisare på återtåget.

skulle de skingras som en fårskock, blott de finge nys om att Pantjor och hans aldrig bommande bössa voro med oss. Kamba Tsenam demaskerade sig sålunda som en förslagen skälm, som icke hyste den ringaste hänsyn för Sakas myndigheter. Den gamle token lofvade ställa om att jag skulle få gå de vägar jag önskade, om jag till gengäld ville laga så att h a n blef guvernör af Saka! Hvad han sade var munväder, och själf var

han en karl, som man fick vara på sin vakt emot. I Bongba fanns icke en kotte, som någonsin hört talas om honom, och hans stora makt existerade nog blott i hans egen inbillning. I sin hembygd var han dock känd och ärad för sin stora rikedom, och han skröt med att inga röfvare vågade röra hans hjordar, ty han var deras vän och förtrogne. »Jag är alla röfvares fader,» sade han själf helt blygsamt.

Gärna antog jag hans inbjudan att följande morgon besöka hans tält. När jag första gången passerat det i snöyran, hade jag betraktat det som ett befästadt hot mot mina planer och min frihet. Nästan som en tjuf om natten, hvarje ögonblick väntande att bli upptäckt, hade jag smugit mig förbi det svarta nomadhemmet. Nu nalkades jag dess ingång som en ärad gäst, blott utskälld af hundarna.

Det väldiga tältet, hopsydt af en mängd våder, uppbäres af tre sannskyldiga master, fastmurade i marken. Utmed innersidan löper en stenmur och framför denna äro hela högar af tsamba, ris- och kornsäckar uppradade. Korgar och kistor stå fulla med kläder. Altaret, en trähylla och ett bord äro fullsatta med gaos, gudabilder, offerskålar, bönekvarnar och heliga böcker. I ett hörn står väl ett dussin bössor med vimplar på gaffeln och i ett annat lika många svärd. På den murade spiseln till vänster om ingången, står ständigt en mäktig tegryta och kokar; den anlitas så ofta nya gäster träda in. Ett helt batteri träskålar står på en stenplatta färdigt till bruk. Den blågrå röken stiger som en dimma upp mot rökfångets springa. Längst bort från ingången, i högra hörnet, har husets herre sin hedersplats, en liten divan med ett pallbord framför och framför detta en eldstad, liknande en

ihålig och trasig kanonkula, fylld med rykande gödselglöd. I en grupp sitta några af Kamba Tsenams herdar och dricka te, i en annan leka några små svarta barnungar, i en tredje fnittra tältets kvinnor. Med kortklippt krithvitt hår, skrynklig som hopknyckladt pergament, stenblind och liksom Monna Vanna klädd i blott en enda kappa, satt Kamba Tsenams 83-åriga moder på sin bädd och svängde sin bönekvarn med högra handen, under det att den vänstra icke lämnade rosenkransens kulor någon ro. Hon pratade och mumlade böner om hvartannat, någon gång släppte hon rosenkransen för att taga reda på en närgången insekt och ibland stannade bönekvarnen af, då gumman försjönk i sina dunkla, slocknande tankar. Ett par gånger frågade hon, om européen ännu var kvar och om man bjudit honom te och något ätbart.

Den 5 maj, vår sista dag i Dortje Tsuäns sällskap, måste firas på något sätt. Jag inbjöd hela sällskapet till fest i lägret. Samguvernörerna och Oang Gjä fingo plats i mitt tält, i hvars midt våra tekoppar fylldes på en provisorisk bricka. Dagen hade varit ruskig och kall och snö föll, men öfver glödbäckenet värmde vi våra händer och sutto insvepta i våra pälsar som fyra förnäma tibetaner, under det att populacen bildade en ring därutanför. I dess midt är elden tänd och matas efter hand ur fyra stora gödselsäckar. Det är kolmörkt därute, men gula lågor kasta ett flammande sken öfver de svarta tibetanerna, tjänare, herdar, nomader och soldater, kvinnor och barn, ynglingar och gubbar. De stå i undrande grupper i sina af lägereldarnas sot svärtade pälsar, barhufvade, med långa, svarta hårtestar fallande ned på skuldrorna. Skenet från elden gör ett förtvifladt försök att förgylla dem. De

framträda skarpt belysta i effektfull relief och bakom dem falla skuggorna tysta och tunga.

Jag har uppmanat Abdul Kerim att göra sitt allra bästa, och han rapporterar att femton nummer, omväxlande dans och sång i oafbruten följd utgöra programmet. Det första numret är en dans med pinnar, som föreställa svärd; det andra en jaktepisod; ett vilddjur, åstadkommet

En gumma.

af två nedhukade män med en filt öfver och ett par käppar till horn, går rytande omkring elden. En jägare med sin bössa stryker smygande omkring, får syn på odjuret, dödar det med ett skott, och utför med sina vänner en segerdans kring kadavret. Sedan följer en samfäld ladakidans, där lilla Gulam leder skaran, och därpå dansar Suän sin dråpliga dans kontra en dam, som framställes af den käpp han själf håller i handen framför sig. Alla de andra klappa taktfast i händerna och locka tibe-

tanerna att deltaga däri. Och mina gäster i tältet ligga dubbla af skratt.

Med Kutus till ledare utföres en Jarkentdans af muhamedanerna. De dansa kring elden med sväfvande armar och skört, mellan elden och tältet te de sig som ramsvarta silhuetter, men på andra sidan lysa de rödgula i skenet och deras svettiga ansikten skina som brons. Ett sångnum-

En pojke.

mer följer, skallande låtar eka i bergen, tibetanerna känna igen en melodi och stämma i, allt under det de klappa i händerna, röken från elden deltager i dansen och ligger stundtals rakt i ansiktet på åskådarna, allt högljuddare blir sången, allt mer uppsluppen stämningen, nomaderna skratta, så att de måste stöda händerna mot knäna, som en fjäder är Suän åter uppe på skådebanan och roterar i sina groteskt komiska piruetter, nomaderna bli lifvade däraf och söka härma honom, med bakåtböjd rygg upp-

för den klumpige Abdullah en obeskriflig dans, och då han böjer sig så starkt, att han förlorar balansen och tumlar baklänges i utkanten af elden, finner de tacksamma åskådarnas förtjusning inga gränser, de kikna af skratt, de hoppa rundt och uppgifva vilda tjut, men dansmästaren skakar bränderna från rocken och lomar af till sitt hörn. Man kunde se att tibetanerna njöto, kanske de aldrig i sitt lif haft en så rolig afton. Dortje Tsuän sade något i den vägen Ngavang grymtade sitt fryntliga skratt, och Oang Gjä njöt som ett barn åt detta ovanliga skådespel. Själf försjönk jag en stund i drömmar och tänkte på den oväntade och underbara kurs, hvari ödet låtit mitt lif välja sin bana. Genom rökmolnen tyckte jag mig se hela mitt gamla Asien framför mig och de gångna årens äfventyr bakom mig. För minnets blick dansade en karneval af gamla lägerscener med eldar, som slocknat likt stjärnskott i natten, glada sånger, som förklingat mellan andra berg, och det bortdöende ljudet af strängaspel och flöjter. Och det förvånade mig, att jag aldrig kunde få nog däraf och att jag icke tröttnat på lägereldarnas sken.

Blåsten ökar, snön faller oerhördt tät och fräser i elden och flingorna belysas underifrån. Med hvitt i håret och på axlarna skymta tibetanerna som dimfigurer, och bakom dem rufvar den svarta nattens mörker, som blott tid efter annan genomtränges af en ponys gnäggning eller en gårdvars skall. Den sista bränslesäcken tömmes öfver flämtande lågor, förbrinner och falnar, blott glöden är kvar, pyrande i den outtröttligt fallande snön. Då resa sig mina tacksamma gäster i midnattens timme, utdela dricks pengar bland de uppträdande, taga farväl och försvinna som vålnader i mörkret för att uppsöka

sina egna tält. Nu härskar natten ensam öfver dalen, nejden ligger stilla och tyst, blott den yrande snön framkallar ett susande ljud emot tältduken.

På morgonen den 6 maj låg landet åter krithvitt som den hvitaste vinter. Fjäderlätta och tysta som bomull föllo flingorna alltjämt och alla, till och med tibetanerna, voro mera påpälsade än vanligt. Guvernörerna och deras följe kommo på afskedsvisit och sedan följde jag dem ut till deras sadlade hästar, tog ett sista farväl och tackade för all den vänlighet, de visat mig, oaktadt det stora besvär jag förorsakat dem. Dortje Tsuän hoppades att vi skulle träffas ännu en gång i lifvet — det är mycket lättare att komma under fund med människor och leda dem dit man vill, om man behandlar dem vänligt och mjukt — med våld, hårdhet och hot vinner man intet. Högrest och präktig satt guvernören på sin häst; hela hans ansikte doldes af mörka glasögon och en röd hufva, som skyddade det mot blåsten. Hans ryttarskara hade hopsmält betydligt, sedan hela eskorten fått i uppdrag att följa mig. De gåfvo sina hästar hälarna och hade snart försvunnit i backarna, som leda upp mot Gara-la.

Min egen karavan skulle nu styckas i två partier. Blott fem män skulle följa mig, nämligen Gulam, Lobsang, Kutus, Tubges och Kuntjuk. Vi hade åtta getter för mjölkens skull — våra gamla får hade sålts för en spottstyfver. Eskorten under Nima Taschi fick hundra rupees i förskott för de första fem dagarna. Med Pantjor träffades ingen annan öfverenskommelse än att han skulle få bra betaldt, om han kunde föra mig dit jag ville. De öfriga sju ladakis hade order att under Abdul Kerims ledning gå öfver Samje-la till Buptsang-tsangpo, långsamt följa floden nedåt och invänta oss i närheten af dess

mynning i Tarok-tso. Hvad de än gjorde skulle de icke få lämna Buptsang-tsangpo, annars kunde vi tappa bort hvarandra. Rindor och Pemba Tsering hade order att följa dem öfver Samje-la till Buptö för att tala förstånd med Kebjang-folket, om det vägrade transport. Mitt bagage var minimalt, och jag medtog blott tusen rupees. För den öfriga reskassan var Abdul Kerim ansvarig. Han var en hedersman, men för resten ett nöt. Med oss följde några nomader med sex jakar för bagaget.

Ehuru vi blott, enligt planen, skulle vara skilda åt i ett par veckor, var afskedet alltför rörande och många barnsliga tårar trillade utför väderbitna kinder. Vi hade köpt ytterligare några hästar, och alla mina fem ladakis fingo rida. I samlad trupp redo vi alltså upp åt dalen; dess botten är full af murken, brakande is, bulliga grästufvor med råtthål emellan, kupiga iskällor och grus af hård grön skiffer. Det bär mot NO och sedan rakt mot väster öfver det lilla dubbelpasset Schalung-la, samt ned till Gjägong-dalen, där vi lägrade vid Kamba Tsenams fållor för att köpa några proviantfår. Eskorten hade redan hunnit fram och satt i sitt svarta tält och drack te.

Vi sutto och pratade med Kamba Tsenam och Pantjor, då en storväxt och starkt byggd ung karl kom och slog sig ned i min tältöppning.

»Jag har sett bombo förr,» sade han, »i närheten af Naktju. Ni hade en burjat och en lama med er. Det är sju år sedan dess.»

»Det stämmer allt. Har du några hälsningar att framföra?»

»Nej, jag vill bara fråga, om ni har lust att köpa ett par stiliga jakar af mig. Ni kan få dem för hälften af värdet.»

Afskedsfesten den 5 maj.

»Tack, men vi behöfva inga jakar nu. Hvad är du till yrket,» frågade jag.

»Röfvare,» svarade han utan att blinka.

Sedan han gått, berättade Kamba Tsenam, att mannen för någon tid sedan dödat en nomad i Rukjok och nu infunnit sig för att underhandla om skadestånd för dråpet.

Ett par män af eskorten.

Myndigheterna sökte ifrigt efter det band, till hvilket han hörde, och Kamba Tsenam och Pantjor visste precis hvar de uppehöllo sig, men angåfvo dem icke för att till gengäld icke beröfvas sin egendom. Kamba Tsenam och hans bror Pantjor stodo tydligen på mycket förtrolig fot med traktens röfvarband, och jag misstänker starkt att de gjorde gemensam sak med somliga af dem. I Pantjor hade vi tydligen en sannskyldig röfvarhöfding

till ciceron. Han berättade själf, att Devaschung försökt att anställa honom i sin tjänst för att använda honom som spejare och vägvisare, då det gällde att uppspåra förlupna röfvarband, men att han icke gått in därpå. Han visste att vi hade mycket pengar med oss, och icke voro vi alltför säkra i hans sällskap. Han kunde ju när som helst arrangera ett nattligt öfverfall och vid slutuppgörelsen spela den oskyldiges roll. Själf gaf han sig sken af att icke känna till trakten mer än ett par dagsleder mot norr. Men då han mönstrade våra sex hästar sade han: »den där har ni köpt af en gammal nomad väster om Schakangscham och den där af Tsongpun Taschi. Kände han igen hvarenda häst i landet, så kände han väl landet också. Jag bad honom räkna upp namnen på våra lägerplatser norrut, men han uppgaf blott de två första och tillfogade: »resten får ni veta så småningom, och om jag själf inte hittar, så finns det alltid röfvare som jag kan fråga.»

Den 7 maj togo vi farväl af den gamla röfvarhöfdingen Kamba Tsenam, och redo i samlad trupp mot passet Gjägong-la, hvars höjd är 5,490 meter. Passet är beläget i den markerade kedja, som kallas Kamtjung-gangri, och det var af stort intresse att finna, att allt vatten på norra sidan om passet strömmade till öfre Tjaktak-tsangpo. Kamtjung-gangri var alltså ingalunda Transhimalayas hufvudkam och Gjägong-la blott ett sekundärt pass. Den stora vattendelaren hade vi ännu några dagsleder norrut.

På norra sidan passerade vi en varm källa, Memotjutsän, som i ett öga hade en temperatur af $+34{,}2°$, men i ett annat kokade vattnet och ångade. Källorna äro omgifna af förkalkningar, terrasser och bassänger, där sjuka bada.

Pantjor hade fått tag i en gammal kikare, som han flitigt använde för att speja efter röfvare och vildjakar. Han tyckte att vi alltid borde hålla ihop, för den händelse vi skulle öfverfallas af röfvare, som han icke kände, och han bad oss med våra vapen bidraga till försvaret.

Dagens läger hade numret CCCC.

XXXIV.

Till »Tronbergens himmelska sjö».

Sexton grader kallt på natten till den 8 maj! Det är alldeles som om vintern och icke våren vore i antågande. För en månad sedan hade vi det mycket varmare i Bongba. Men nu stiga vi ju åter upp mot Transhimalayas höjder, vädret är kallt, rått och blåsigt, temperaturen sällan öfver noll, och i dag låg hela landet åter under snö.

Vi rida mot norr och stiga från en liten tröskel ned mot Tjaktak-tsangpo, i hvars närhet vi måste stanna en stund för att värma oss vid en eld. Floden svänger mot VSV för att genombryta Kantjung-gangri. Vid dess strand syntes ett tält, åtta hästar och ett hundratal får. Pantjor hade i dag gått sina egna vägar för att förfölja en hjord om nittio vildjakar, men Nima Taschi, »höfvitsmannen för lifvakten», hade klart för sig att ett röfvarband höll till i tältet, ty i denna kalla trakt vistas inga nomader. Eskorten, isynnerhet Nima Tashi, var rysligt rädd för röfvare, och Pantjor hade sagt oss att han genom att skrämma soldaterna med röfvare skulle kunna få dem att gå hvart som helst. Då Pantjor åter uppenbarade sig, berättade han att det misstänkta tältet mycket riktigt var bebodt af det band, som hade mandråp i Rukjok på

sitt samvete. Och han tillade att om folket i Rukjok icke ville uppgöra saken i godo, hotade röfvarbandet att lefva rackare igen i trakten. Jag frågade hvarför myndigheterna icke knepo höfdingen nu, då de hade honom så nära, men då ruskade Pantjor på hufvudet och sade, att om man fångade och nackade honom, skulle man få trettio andra på halsen, som voro ännu värre. Röfvarlifvet i Tibet är i allmänhet ganska gemytligt.

Kantjung-gangri och Laptjung-tso från läger CCCCI.

Följande flodstranden uppåt, nådde vi den lilla sjön Laptjung-tso, helt och hållet isbetäckt, och uppslogo lägret CCCCI (5,193 m.) vid dess östra strand. Den är inklämd mellan kullar och öfverallt omgifven af höga berg. I söder framträder nu Kantjung-gangri i all sin glans. Dess norra sida är mycket rikare på snö än den södra, och i dalarna mellan dess toppar synas tre större och flera smärre gletschertungor, korta och branta. Från alla dalar i norr, NV och NO strömma bäckar till Laptjung-tso, ur hvars södra spets Tjaktak-tsangpo utträder, för att ett stycke längre ned mot SV genombryta Kantjung-gangri.

Den 9 maj — 18,3° vid denna årstid! Utmed Laptjung-tsos östra strand hålla vi mot nordost och följa en starkt

sliten väg, bestående af väl femtio parallella gångstigar. Den är af stort intresse och utgör ett nytt drag på Tibets karta, som förut varit okändt. Här färdas de köpmän, som äro destinerade till östra Bongba och Tjoktju, en stor del af salttransporterna från Tabie-tsaka samt talrika pilgrimer, som äro på hemväg från Kang-rinpotje; de sistnämnda följa vanligen »tasam» på bortvägen, men gå den nordligare vägen då de återvända — detta för att hela pilgrimsfärden också må utgöra en »kore» eller ett saliggörande hvarf.

Vår riktning blir nu mera nordlig, och vi gå upp i Sangmo-bertik-dalen, hvars botten är fylld af glasklar is, men har godt bete på sluttningarna. Mellan Kantjung-gangri och Transhimalayas hufvudkam är landet ganska flackt. I längddalen mellan båda kedjorna se vi, i N 60° V, den relativt låga tröskeln Ditja-la, som dock är ett vattendelande pass af högsta rang, emedan det skiljer vattnet mellan oceanen och det afloppslösa platålandet. Öfver Ditja-la går den nyssnämnda vägen till Buptsang-tsangpo och Tabie-tsaka. I norr, NV och NO synas flera »gangris» med firnfält och snö, alla tillhörande Transhimalayas hufvudkam. I öster finnes ett pass, Nakbo-kongdo-la med Nakbo-gongrong-gangri; öfver detta pass, som också tyckes ligga på hufvudvattendelaren, leder en väg till Targo-gangri och Dangra-jum-tso. Mellan Ragatasam och Ombo leder en väg öfver Tsalam-nakta-la, mest anlitad af saltkaravaner. Ännu från lägret CCCCII kunde vi i S 13° O se Tjomo-utjongs massiv.

En medlem af gårdagens röfvarband besökte oss och var tydligen gammal god vän med Pantjor. Han gaf oss flera intressanta upplysningar om Teri-nam-tso och Mendong-gumpa, som sedan visade sig vara fullkomligt riktiga.

På Pantjor kunde jag aldrig bli klok. Antingen var han i komplott med den onde själf eller också var han på egen risk och räkning en fullfjädrad bof. Nu försäkrade han, att det skulle bli den enklaste sak i världen att ta mig till Teri-nam-tso, ja kanske äfven till Dangra-jum-tso. O, Naktsangs gudar, slumren i denna kalla vår och varnen icke edra jordiska vasaller, förrän det är för sent! Ja, kunde jag blott tillkämpa mig ännu tvenne öfvergångar öfver Transhimalaya, skulle jag sedan gärna återlämna dess väldiga kedjor åt deras vilda, tusenåriga ro under brådskande moln och skimrande snöfält. Underligt att detta vidsträckta land, så nära Indiens gräns, förblifvit absolut okändt ända in i vår sena tid! Stolt och härligt att veta sig vara den första hvita mannen på dessa ödsliga stigar.

Pantjor rådde oss att stanna i dalen öfver en dag, ty så godt bete som här, skulle vi icke finna på länge. Jag undrade hur han kunde veta detta, då han alldeles nyss sagt, att han aldrig varit norr om Sangmo-bertik-la!

Kölden sjönk under natten till den 11 maj till — 16,1°. Vi befinna oss på en mäktig ansvällning af Transhimalaya, kallad Lap, och detta land är kändt för sitt bistra klimat. Äfven midt på sommaren, då det eljes är varmt öfverallt, är det kallt i Lap. Först i början af juni går isen upp på Laptjung-tso, sedan alla andra isar smält bort. Af kartan framgår också att flera betydande floder, strömmande mot norr och söder, taga sitt ursprung från denna höga ansvällning.

Dagens marsch förde mot allt högre rymder och vägen var infam, eller ingen väg alls, ett balanserande mellan granitblock och jakmossar. Och än värre var terrängen följande dag. I rått och vinterlikt väder med — 17,1° kryssade vi ytterst långsamt uppför backarna, där allt

fint och löst material blifvit bortsköljdt, så att man när som helst kunde befara att djuren skulle bryta benen af sig i hålen mellan blocken. Här förekommer ingen annan vegetation än en mossa, gul som äggula, och en annan skiftande i rödt. Till vänster lämnas tre små gletschertungor, blåskimrande i frontbrottet. Vid en af dem gingo några vildjakar och filosoferade. Vädret är så kyligt, att vi stanna ibland för att värma händerna öfver en liten gödseleld. Pantjor håller styft på dessa raster, »för att bombo ej skall bli trött», men jag misstänker att han mest längtar efter ett bloss ur sin kinesiska »gansa».

Hur våra hästar streta, nå vi dock slutligen Sangmobertik-las svindlande höjd af 5,820 meter, och då stå vi för sjunde gången på Transhimalayas hufvudkam och de stora indiska flodernas vattendelare. Utsikten är starkt kringskuren och skymmes af närbelägna höjder. På en skarp kam i NV gå sju jakar och traska i snön; Pantjor och en af soldaterna begifva sig till fots efter dem; — till fots uppför dessa branta backar, och släpande på tunga, klumpiga bössor — det är modigt! Vi andra redo utför bland granitblocken; längre ned vidtog grön porfyr. Sluttningen blir allt långsammare, och där vi lägra märker man knappt åt hvilket håll dalen faller.

Dagen hade varit stormig och stormen fortfor den 13 maj. Lillpuppy var ute och tittade på morgonen, men kröp vackert in igen och lade sig på sin matta. Takkar är alltjämt oförsonlig mot sina landsmän tibetanerna och injagar den största respekt hos hela eskorten och Pantjor. Förbi talrika sommarläger rida vi vidare norrut genom dalen och igenkänna Tjang-tangs karaktäristiska, flacka relief, till motsats mot de djupare inskurna dalarna på södra sidan af Transhimalaya.

I mynningen af en västifrån kommande bidal hade eskorten stannat och Nima Taschi upplyste nu att vår väg till Buptö, där vi öfverenskommit att möta Abdul Kerims parti, ledde upp genom denna dal och att de icke ämnade gå längre mot norr. De visade nu tänderna för första gången och voro ej så medgörliga som vi trott.

En af våra »kavallerister».

De skyllde på att deras jakar voro trötta, att deras proviant var slut och att de icke hade order att följa oss mer än fjorton dagar. Pantjor, den skälmen, tog deras parti och skrämde oss med höfdingen af Bongba-tjuschar, som upptog skatt af alla traktens röfvare och säkert skulle plundra oss, om vi gingo genom hans område. Efter en lång öfverläggning beslöto vi att lägra där vi voro, för

att ytterligare dryfta situationen. Innan solen gick ned, hade jag fått dem dit jag ville, ehuru det nog mest var klangen af silfverrupees, som kom dem att glömma alla andra betänkligheter. Det öfverenskoms att de hvarje afton skulle utfå sina tjugu rupees, och jag gaf dem dessutom en get, då deras köttförråd tagit slut.

Den 14 maj redo vi alltså vidare norrut i skymmande snöyra och passerade talrika mane-kistor, af hvilka nio stycken stodo i en rad. Dalen öppnar sig alltmer och är ett par kilometer bred. Vid lägret fanns intet vatten, men ett par af våra jakar voro lastade med isblock. Hvarje afton sitta vi i timtal och prata med Pantjor, och det är lätt att kontrollera hans uppgifter. Jag har en gång för alla sagt honom, att om han inte talar sanning, så får han ingen extra gratifikation. I kväll berättade han att det spökade otäckt kring Muhamed Isas graf, och på natten kunde man höra hemska skrik och suckar från dess djup. Han var öfvertygad om, att demoner och andar höllo till kring grafven, och sade att inga tibetaner vågade nalkas platsen, en omständighet, som ju alltid medförde den fördelen att grafven icke ofredades.

Han gaf mig också många värdefulla upplysningar om trakten kring Nam-tso eller Tengri-nor, där han var barnfödd. Kring Nam-tso hade han gått två hvarf, kring Tso-mavang tre och tolf kring Kang-rinpotje, som han snart åter ämnade besöka för att fullborda det trettonde, saliggörande hvarfvet. Att gå kring Dangra-jum-tso och Targo-gangri ansåg han öfverflödigt, då han redan traskat så mycket, att alla hans synder borde vara förlåtna och han själf säker på befordran i nästa återfödelse. Pantjor tviflade icke ett ögonblick på att en man eller häst, som druckit af Tso-mavangs eller Nam-tsos vatten, för alltid

går klar för sjukdom, röfvare och vargar — »det är som om eld flammade ut från den punkt af kroppen, mot hvilken vargen riktar sitt hugg,» försäkrade han. Men han jämkade betydligt på sina uppgifter, sedan jag berättat att vi hade en mula, som i en hel månad druckit ur Tso-mavang men ändå blef rifven af vargar i Gartok. »Ja,» svarade han, »skyddet är verksamt blott för tibetaner och deras djur, men icke för européer och deras djur. Och om vargen själf druckit af det heliga vattnet, så hjälper ingenting; då tar han sitt byte.»

Den 15 maj bröto vi åter upp i snöyra — och jag, som redan i januari hade börjat att längta efter våren! Det väckte stormande munterhet både bland tibetaner och ladakis, då en man af eskorten, som icke visste hvad Kuntjuk hette, i stället kallade honom »den där kalfven». Vi hade kommit en bra bit på väg, innan de slutade att skratta öfver den nyuppfunna titeln, som Kuntjuk sedan fick behålla.

Dalen mynnar ut i en slätt, rik på kiangs, Goas och Pantholops-antiloper. Från en kullås se vi åt öster en annan, ändå större slätt, öfver hvars horisont Targo-gangri skulle synas, om icke berget vore insvept i snötjocka och moln. Butju-tso är en liten göl, som torkar ut på sommaren. Där lågo ändtligen tre svarta tält, och bortom en ny kulle, i området Kangmar, sju stycken. Då vi lägrade bland dem, voro sextio män, kvinnor och barn ute och tittade. De hade samlats hit för att betala sin skatt åt en uppbördsman från Saka. Distriktet heter Bongba-tjuschar, och dess åldriga gova kom på visit. Han var en beskedlig man och gjorde inga obehagliga frågor — Pantjor, som var van att förvända synen på folk, hade väl på förhand gifvit honom besked. Han

lär ha varit rysligt rädd, ty han hade aldrig i sitt lif sett en europé. Dock gaf han oss flera värdefulla upplysningar om landet, bland annat att det lilla sjöparet Mun-tso låg norr om Barong-la och öster om Teri-nam-tso, ej söder om Dangra-jum-tso, såsom på Nain Sings karta, hvilken jag ju själf funnit oriktig i den trakten.

Tibetaner i Kangmar.

På vägen till Teri-nam-tso skulle vi på ett par ställen kunna stjäla gåsägg; under tre år var det förbjudet för tibetanerna att göra det, men en europé kunde ju tillåta sig hvad som helst utan att ställas till ansvar inför deras jordiska och himmelska gudar.

Efter en dags hvila gingo vi mot NNO till Soma-tsangpos breda längddal. Floden kommer från OSO och

tyckes ha sina källor på västra sidan af det mäktiga bergssystem, som vi sett från Schuru-tso. Den strömmar här mot VNV, men svänger längre fram mot norr och NO och gör alltså en skarp båge innan den utfaller i Terinam-tso. Dess bädd är flack och grund, förde nu omkring åtta kubikmeter vatten i sekunden, men fylles på

Vid Soma-tsangpos strand.

sommaren så att den tidtals ej kan passeras. Vid källan i en dal på andra sidan lägrade vi och togo den 18 maj det närbelägna passet Dongtjen-la, på hvars södra kullar 24 Ovis Ammon skänkte oss ett härligt skådespel.

På natten till den 19 stannade minimum på — 1,4°, och nu kändes det ändtligen som riktig vår, ja sommar. Vägen ledde mot NV genom en brant dal, där granit och

svart skiffer står i fast fjäll på ett par ställen, upp till det lilla passet Teta-la (4,958 meter), från hvars kummel vi ändtligen hade fri utsikt öfver den efterlängtade sjön Teri-nam-tso, Nain Sings Tede-nam-tso, som han aldrig besökt och aldrig sett, blott hört talas om och med en prickad ring inlagt fullkomligt korrekt på sin karta. Det enda fel, han begår, är att han gör sjön aflång från norr till söder, i stället för från öster till väster.

För att vinna fri utsikt knogade vi upp på en höjd norr om passet (5,173 m.). Den syn, som härifrån upprullade sig åt alla håll, var en af de grannaste, mest oförgätliga taflor jag sett i Tibet. Lik en väldig, planslipad turkos ligger »den himmelska sjön» infattad mellan berg och kullar i skära, röda, gula och violetta nyanser, som mot horisontens rand alltmer förtona i det växande afståndets ljusblåa slöjor. Blott i den sydöstra kvadraten skymmes utsikten af närbelägna höjder å den kedja, på hvars krön vi befinna oss och som löper utmed sjöns södra strand, men för öfrigt är utsikten fri, svindlande, oändlig, och blicken bestryker lika väl Scha-kangschams majestätiska topp som Targo-gangris månghöfdade kedja och Transhimalayas sjufaldt besegrade hufvudkam, hvars snökrönta toppar i en lång rad resa sina bländhvita hjässor i söder. Flera andra toppar och kupoler med evig snö resa sig öfver detta haf af brokiga vågor, men det vackraste af allt är ändå själfva sjön, som fängslar och förtrollar åskådaren genom sin intensivt marinblå färg, ett par nyanser mörkare och kraftigare än turkosens. Då man först beträder passets sadel och denna rikedom af färgkraft reagerar mot näthinnan, kan man knappast tillbakahålla ett utrop af förvåning och häpnad. Vi se sjön starkt uppifrån och ha dess södra strand alldeles under

oss. Åt väster sträcker den sig två dagsresor, och är mäktigt ansvälld, åt öster smalnar den och tyckes fortsätta en god dagsled. Rakt i nordost afbrytes dess blåa yta af en liten brant klippö, som blott i öster har flack strand, och österut tror man sig ana den sänka, där Dangra-jum-tso fyller sitt bäcken vid norra foten af Targogangris gudaberg.

Pojke med liten bössa. Teri-nam-tso.

Härligt väder, ej en sky på himlens bleka hvalf, tyst och stilla, knappt en fläkt hviskar öfver kullarna, det ringer i ens öron som af bjällror och strängaspel, man känner sig tillintetgjord af denna grandiosa skönhet, som talar mäktigare till sinnet än någon ärkebiskops högmässa. Jag stannade i flera timmar här uppe och gjorde ett hopplöst försök att teckna en bild af landskapet; den återfinnes i denna bok, men är blott en svag efterhärmning af verkligheten. Från Teta-la behärskar man en mycket ansenlig areal af det innersta Tibet. Hur vidsträckt är icke Scha-kangschams horisont! Hur många de punkter, från

hvilka jag skådat detta underbara berg, under olika resor! Som en väldig fyrbåk, ett oerhördt landmärke reser det sin snökrönta kupol öfver det ödsliga Tibet. Och man är fjärran från dess drypande glaciärer, då det för sista gången sjunker under horisonten som en dröm af snö och rosor.

Sent omsider måste vi slita oss lösa och följa de andras spår ner till en liten usel dal, där de lägrat nära

En pilgrim af Pemba-sekt från Dangra-jum-tso.

ett par tält. Äfven härifrån var utsikten dråplig. Hur saknade jag icke nu min gamla beprövade båt, och hur gärna hade jag icke i veckor glidit under segel och årors stänk öfver den himmelska sjön!

I hela fyra dagar lågo vi stilla vid detta miserabla läger med dess sterila omgifning, men härliga utsikt (4,769 m.). Saken var den, att Dangra-jum-tso nu för fjärde gången började spöka i mina drömmar, och då det blott var fyra dagar österut till den heliga sjön, ville jag försöka att taga

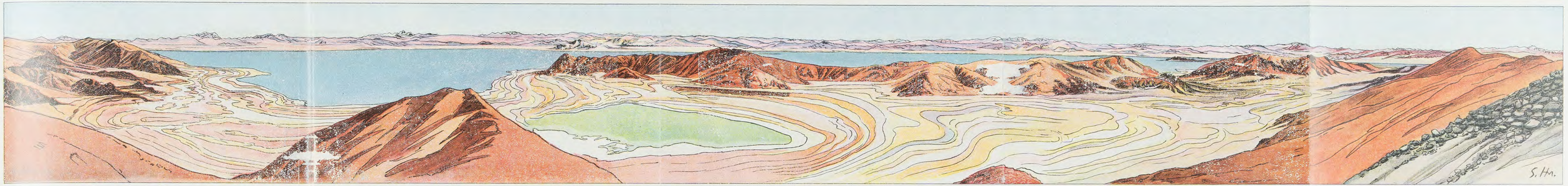

Teri-nam-tso från en punkt ofvanför Teta-la

Poru-tso från läger CCCCXXVIII

Albert Bonniers Förlag, Stockholm

Tryckt vid Gen. Stab. Lit. Anst. Sthlm.

mig fram till dess strand. Nima Taschi och Pantjor uppfunno dock alla möjliga betänkligheter; deras jakar voro förbi, där fanns intet bete, och att hyra jakar, var omöjligt, då alla helt nyligen gått till Tabie-tsaka efter salt. Jag föreslog då att gå med mina egna hästar och efter utflykten möta dem i Mendong-gumpa, och häremot hade de till en

Tagla Tsering och hans män på besök i mitt tält. En filt är spänd framför tältets ingång för att tjäna som soltak.

början intet att invända. Hade jag icke vid denna tid varit hjärtligt trött på Tibet, skulle jag åter ha kunnat spela dem ett duktigt spratt: att gå, icke allenast till Dangra-jum-tso, utan vidare mot öster ända tills jag åter blefve stoppad. Men jag var öfvermätt på geografi, upptäckter och äfventyr och längtade hem. Och för öfrigt om jag jämförde landet österut och västerut från Teri-nam-tso, så fann jag det

senare oändligt mycket värdefullare. Det förra hade jag korsat på tre linjer och ett par andra resande hade varit där, men i väster hade ingen varit och vi visste intet mer därom än genom de sväfvande uppgifter, som jesuiterna för två hundra år sedan samlat från infödingarna. I själfva verket var detta land den minst kända delen af Tibet och vägen till Nganglaring-tso korsade den hvita fläcken i dess längdriktning. Om myndigheterna frågat mig, hvilken väg jag ville välja, skulle jag ha svarat: vägen till Nganglaring-tso. Det klokaste hade varit att genast gå in på Nima Taschis förslag att gå rakt på Mendong-gumpa. Men deras motstånd eggade mig till att bryta en sista lans för Dangra-jum-tso. Jag borde ha tänkt på det gamla ordspråket: »den som gapar efter mycket, mister ofta hela stycket,» ty det hängde på ett hår att jag förlorat Mendong-gumpa också på köpet.

Ty då Nima Taschi såg att han icke kunde få bukt med mig, skickade han i hemlighet bud till Tagla Tsering, höfdingen öfver Sangge-ngamo-buk, eller det distrikt, där vi nu befunno oss och som lyder under Naktsang. Och Tagla Tsering kom. Han hade förra året varit i Lundups följe, då denne stoppade oss vid foten af Targo-gangri och hindrade oss från att gå ända fram till stranden af den heliga sjön. Nu såg han grann och imponerande ut. Öfver en mantel af panterskinn bar han ett bälte af sex gaos af blänkande silfver; i bältet satt svärdet med turkos- och korallprydd silfverbalja instucket, och vid hans sida skramlade ett gehäng af knifvar och andra ting. Öfver det hela bar han en rödviolett slängkappa och på hufvudet en kinesisk sidenmössa. Han var åtföljd af sex ryttare, och dagen därpå anlände ett tjugutal nya, alla beväpnade till tänderna med bössor, svärd och spjut, alla i pittoreska,

färgrika dräkter, somliga med höga brätthattar på hufvudet, andra med bindlar kring pannan. Tagla Tsering tog tydligen situationen allvarligt och ville med sin uppbådade milis imponera på mig.

Fryntlig och glad och som en gammal god vän steg emellertid den myndige höfdingen in i mitt tält, hälsade

Distriktchefen Tagla Tsering.

mig hjärtligt välkommen och uttalade sin stora förvåning öfver att jag kommit tillbaka, ehuru jag förra året blef tvingad att vända om. Hade jag icke redan förorsakat Hladje Tserings fall; skulle jag låta den nya guvernören af Naktsang åka på samma sätt? Eller hvad menade jag?

»Nej, Hedin sahib, till Naktsang får ni icke resa. Vänd om mot väster! Nima Taschi hade alldeles ingen

befogenhet att föra er till Teri-nam-tso heller; det var vid Buptsang-tsangpo ni skulle möta er karavan. Ni talar om Mendong-gumpa! Dit har ni ingen rättighet att resa. Det finns en genare väg till mötesplatsen. Mendong-gumpa ligger icke i mitt distrikt, men jag har i alla fall

Tagla Tserings eskort.

skickat skrifvelser till alla govas i trakten att stoppa er, om ni reser till klostret.»

Den arma Nima Taschi var halfdöd af förskräckelse. Han hade trott att han skulle skrämma mig med en riktig buse, men nu såg han hur vi som gamla bekanta sutto och drucko te och rökte cigarretter, under det att han fick uppbära förebråelser för att han redan fört mig för långt. Jag sade honom sedan, att han var ett nöt och om

han nu råkade ut för obehag i Saka, så var det hans eget fel. Tagla Tserings goda humör blef ändå bättre, sedan jag lofvat att vända om och att rätta mig efter höfdingarnas dispositioner på vägen till Mendong, om jag händelsevis skulle hindras att beröra klostret.

Den 24 maj togo vi farväl och fortsatte utmed sjöns södra strand emot väster. Dess vatten är salt och har en ytterst vidrig smak; kan under inga förhållanden drickas.

En man i Tagla Tserings följe.

Lamlung-la (5,145 m.) är ett dominerande pass, som man korsar för att afskära en halfö. Bergarten är granit och grön skiffer. Harar och vildgäss mycket allmänna. Här och hvar sötvattenslaguner vid stranden, hvars bälte under bergsfoten är mycket smalt. Norra strandbältet ser ut att vara betydligt bredare. Ännu en dag följde vi södra stranden till källan Tertsi vid sjöns västra ända, som bildar en vidsträckt, regelbunden ansvällning.

Af olika nomader hörde jag den vackra sjöns namn uttalas på olika sätt. Nain Sings Tede-nam-tso är oriktigt. Kangmars gova påstod, att Tsari-nam-tso var det riktiga uttalet, och sade att namnet gifvits, emedan »ri di tsa-la tso jore», d. v. s. »sjön är belägen invid bergens fot». Nomaderna vid stranden sade dock Tiri — eller Teri-nam-tso. Vid lägret CCCCXI finnas nämligen två små berg vid stranden, kallade Tetjen och Tetjung, eller Stora och Lilla Té, eller rättare ti. Ti är en lamas tronstol i tempelsalen, ri betyder berg, nam himmel och tso sjö. Hela namnet har alltså den poetiska betydelsen Tronbergens himmelska sjö. Dess höjd öfver världshafvets yta uppgår till 4,684 meter; den är alltså 126 meter lägre än toppen af Mont Blanc, som, om den reste sin hjässa ur sjöns turkosböljor, skulle te sig ungefär som den lilla klippön i sjöns östra hälft.

En af Tagla Tserings män, beväpnad med bössa, spjut och svärd.

Mendong-gumpas munkar mottogo oss till en början med misstro.

XXXV.

En ny färd öfver »den hvita fläcken».

Den 26 maj lämnade vi den himmelska sjön, hvars stränder aldrig förut trampats af européer eller punditer, sågo dess blåa yta smalna till en damascenerklinga mellan bergen och slutligen försvinna i öster, under det att vi redo västerut öfver en väldig slätt, som fordom stått under vatten. Kutus, Lobsang och Pantjor följde mig. Vi skulle skynda oss att öfverrumpla klostret, innan munkarna anade oråd; karavanen och eskorten skulle komma efteråt och lägra nära Mendong-gumpa. Pantjor försvann vid första tält, som passerades, och hördes icke af vidare den dagen.

Han var feg och ville icke misstänkas för att hafva visat oss vägen till helgedomen. Vi fingo därför sköta oss själfva och söka reda på gumpan.

Från ett nomadläger kommo två män och en kvinna fram till den stig vi följde och frågade, om vi sett till den där européen, som sades resa omkring i Bongba. För att bevara mitt inkognito ända fram till Mendong, svarade jag att han kom efteråt med sin karavan och om de passade på, skulle de få se en lustig figur. Förmodligen ha de nu för länge sedan uppgifvit hoppet att få se främlingen. Min numera ofrivilliga och nödtvungna förklädnad var alltså lyckad; nomaderna misstänkte mig icke alls utan togo mig, liksom de båda andra, för den väntade européens tjänare.

Timme efter timme rida vi västerut och spana förgäfves efter klostret. Men ändtligen ljusnade det i ett tag. Vi befunno oss på krönet af den tio meter höga strandterrass, som i öster begränsar Soma-tsangpos fåra och sågo vid foten af den motstående terrassen klostrets fyrkantiga stenhus med hvita väggar och röd rand upptill, tjortens, mane-kistor och vimplar och till höger och vänster därom två tältbyar, den öfre bebodd af sextio munkar, den nedre af fyrtio nunnor. Soma-tsangpo, äfven kallad Njagga — eller Soma-Njagga-tsangpo, förde nu 10 à 12 kubikmeter vatten som, deladt i fyra armar, sakta glider öfver försåtligt sjunkande botten. Vi klarade oss dock öfver och redo fram till klosterporten, där tio munkar, artiga, men reserverade, togo emot. Jag saknar nu utrymme att beskrifva Mendong-gumpas religiösa organisation. Vare nog sagdt att det hittills, äfven till namnet, varit fullständigt okändt, liksom så många af de kloster, vi förra året besökte. Det egendomliga med detta monasterium är, att

bröderna och systrarna bo i svarta tält och hvarje tält är en cell. Tälten sågo ganska komfortabla och trefliga ut, men systrarna, af hvilka några porträtterades, voro gräsliga att åse, gamla otvättade harpor, ovårdade och förvildade. Det idylliska och tjusande, som ligger i blotta begreppet: ett nunnekloster i ödemarken, är en illusion, hvilken spårlöst försvinner vid åsynen af dessa gamla markattor; för öfrigt hafva de en förvillande likhet med sina manliga kolleger, och ofta är det svårt nog att afgöra, om man har en karl eller kvinna framför sig.

Då vi den 28 maj lämnade det ensliga klostret, beslöto vi att raska på till mötesplatsen vid Buptsang-tsangpo, där Abdul Kerim helt säkert var orolig öfver vårt långa dröjsmål. Det var öfverenskommet att skilsmässan blott borde räcka i två veckor, men innan vi nådde floden, skulle en hel månad ha förflutit.

Därför bröto vi nu tidigt upp, följde Soma-tsangpos högra strand mot söder och korsade sålunda för godt pris den bergskedja, från hvars krön, i Teta-la, vi första gången sett Teri-nam-tso. Dalen är väl fyra kilometer bred, strandterrasserna äro kraftigt utvecklade, fallet är långsamt, sällan hör man vattnet porla, här och hvar står ett tält, omgifvet af betande hjordar. Ännu en soluppgång och vi rida öfver denna flod, som med Satjutsangpo, Buptsang-tsangpo och Bogtsang-tsangpo delar äran att vara en af de största i det inre Tibet. Genom dalen Goa-lung redo vi den 30 maj upp till passet Goa-la (5,298 meter), flackt och lätt, beläget i skär och grå granit och erbjudande en orienterande utsikt öfver Transhimalaya i söder. I SV se vi, helt nära under passet, den lilla sjön Karong-tso, liksom allting annat i detta land en ny upptäckt. Vår väg leder mot väster, då vi den första

juni med Karong-tso till vänster och en medelhög bergkam till höger rida vidare genom distriktet Bongba-kemar följande saltkaravanernas stora stråkväg mellan Raga-tasam och Tabie-tsaka, som korsar det förut nämnda passet Tsalam-nakta-la. En stor väg från Naktsang förenar sig med denna. Vid lägret CCCCXVII hade vi Tjunit-tso helt nära i nordväst.

Våra får och den sista geten korsa Soma-tsangpo.

Ehuru vi voro i början af juni, sjönk minimum alltjämt under noll; natten till den 2 hade vi — 8,7°. Dagen var dock varm, ja gassande varm, då solen sken och atmosfären var i jämvikt. Sterila ödsliga dalar ligga och vänta på regntiden. Betet är mer än uselt därigenom att förra sensommarens regn uteblef. Vår riktning blir mera sydvästlig. Från lägret CCCCXVIII se vi i S 60° O myn-

ningen af den dal, genom hvilken en stor väg leder genom Bongba-kjangrang öfver Ditja-la till Laptjung.

Våra tibetaner förstå att göra det så trefligt som möjligt åt sig under resan. Under marsch gå de och sno snören, prata, sjunga och hvissla och mana på sina jakar. Vid lägring slå de i en handvändning upp sitt svarta tält, hvarvid repen först sträckas och slås fast vid

Våra jakar vada öfver floden.

träpluggar i marken och sedan reses duken öfver sina stänger. Djuren aflastas och släppas i bet, männen plocka bränsle och göra upp eld i tältet, dit alla samlas för att dricka te och sofva. Efter ett par timmar komma de ut igen, brottas, leka och skratta. I skymningen hör man en af dem sjunga en entonig sång, som dock måtte vara rolig, ty de andra skratta hjärtligt åt vissa passager. Mor-

gon och kväll rabbla de böner, alla på en gång — då uppkommer ett surr som i en bikupa. En gammal gubbe, som jag kände från förra året, har sin egen ridjak och sköter eskortens bönekvarn. Man ser honom aldrig utan detta sinnrika instrument. De äro alltid artiga och höfliga, hjälpa oss med bränslesamlandet, tältuppslagning och lastning och komma ofta på besök. Vi känna dem alla vid namn och äro de bästa vänner.

På natten sjönk temperaturen endast föga under noll, och dock rådde snöyra mest hela dagen den 3 juni. Förbi ett vidsträckt träsk i dalen rida vi upp till den flacka tröskeln Merke-sang med utsikt öfver den slätt, som vi korsade för precis två månader sedan på vägen till Buptsang-tsangpo. Lägret CCCCXIX låg alltså åter i distriktet Bongba-kebjang. I SO är passet Tjiptu-la med Naktjupilgrimernas väg till Kang-rinpotje. I S 27° V reser sig en snötopp, vid hvars fot en väg leder öfver Dsalung-la till Tradum. Som vattendelare är detta pass af högsta rang och utsänder en vattenrik biälf till Buptsang-tsangpo. Till denna flod skickade eskorten bud i förväg för att söka reda på Abdul Kerims parti.

Den 4 juni. Hela natten hade det snöat och vi bröto upp i den vildaste snöyra. Halfmörkt, blytunga moln, ej en skymt af de omgifvande bergen synes, allting är vått och plaskigt och luktar surt, på marken uppkomma pölar af smältande snö, sju pilgrimer från Kang-rinpotje dyka ej fram ur töcknet, förrän de äro alldeles inpå oss. Hvad kan man vänta af vintern, då sommaren är sådan! Vi klafsade dock i väg genom blötan, och då vi lägrade vid stranden af Buptsang-tsangpo, hade vädret klarnat betydligt.

Innan vi gå vidare, vill jag nämna att den stora provinsen Bongba sönderfaller i tolf »tso» eller distrikt nämligen: Parrjang, Laktsang, Buptö, Tsaruk, Jeke, Tarok, Kebjang, Kemar, Parma, Tjangma, Kjangrang och Tjuschar. Framför hvarje sådant distriktnamn nämnes dock vanligen också provinsens namn, t. ex. Bongba-parrjang, Bongba-laktsang, o. s. v. Nu befunno vi oss i Bongba-kebjang.

Vid flodstranden stodo några tält. Nomaderna berättade att Abdul Kerim för en vecka sedan på en genväg öfver högra sidans berg gått ned mot Tarok-tso. Någon gova fanns ej här, men ett par bönder voro villiga att hyra oss de fem jakar, vi behöfde. De voro blyga och försagda, men Pantjor, den bofven, talade väl för oss och det blef uppgjordt att de skulle följa oss till grannskapet af Tarok-tso. På morgonen den 5 juni togo vi farväl af Nima Taschi och hans soldater och af Pantjor och redo mellan vänstra dalsidans kullar ned utmed Buptsang-tsangpos lopp. En kort sträcka kryper dalen ihop till en hålväg, men vidgar sig snart åter. På vänster hand ha vi Transhimalayas hufvudkam, som här dock ter sig föga imponerande, ty vi gå alldeles utmed dess fot. Tidtals insveptes vi i snöyra och vid Mabie-tangsam-angmo, där vi lägrade, skyndade man sig vackert att få tak öfver hufvudet. Då Lillpuppy nu för första gången i sitt lif hörde åskan mullra, blef han helt misslynt och började skälla af full hals; han kunde dock icke räkna ut hvarifrån oljudet kom och fann säkrast att springa in i tältet och gömma sig bakom min hufvudgärd.

Den 6 juni. Hagel och snö! Hela landet låg doldt under nyfallen snö, så långt man kunde se. Skall juni också räknas till vintern, vi ha ju redan haft bortåt nio

vintermånader! Det är som om sommaren detta år vore öfverhoppad och vi nalkades en ny vinter. Men vätan är välkommen för nomaderna, ty den befordrar det nya gräsets växt. Vi hålla oss än på krönet, än vid foten af de 25 à 30 meter höga erosionsterrasserna, som utgöra ett karaktäristiskt drag i denna stora dal. Gäss, vildåsnor, goa-gaseller och räfvar äro allmänna. En skarp flodkrök tvingar oss öfver åt NNO en bit och dalen blir åter trång och pittoresk. Vid Tuta, som hör till Bongbatsaruk, lägrade vi alldeles invid Buptsang-tsangpo, i hvars klara vatten vildgässen simmade omkring med sina gula ungar.

Tio grader kallt på natten till den 7 juni! Dagen blef dock härlig, flugor, myggor och andra insekter vanligare än förr. Liksom de båda närmast föregående dagarna korsa vi flera små biflöden från Transhimalaya. Buptsang-dalen vidgar sig alltmer och är slutligen två mil bred. I sikte af Tarok-tso lägra vi på jämna slätten c:a fem meter öfver sjöns yta, och med ett par nomadtält till närmaste grannar. Höjden är här 4,632 meter.

Våra vägvisare voro de hyggligaste och beskedligaste, vi någonsin haft, våra rörelser kontrollerades icke af höfdingar och soldater, det var långt till Karma Puntsos tältläger — vi hade faktiskt kunnat gå hvart vi behagade. Men det var just Buptsang-tsangpo och Tarok-tso, som utgjorde det intressantaste geografiska draget i Bongba, och nu sågo vi sjön helt nära framför oss.

Vår plan var att den 8 juni begifva oss till Lunkargumpa, som syntes, tronande på sin kulle, med utsikt öfver sjön. Däraf blef dock intet, ty redan klockan sex anlände Gova Pensa till häst och åtföljd af ett par tjänare. Han var klädd i en blå, förnämlig kappa, såg ut att vara en 55

Stormmoln öfver Transhimalaya i Buptsang-tsangpos dal. Till vänster stiger terrängen mot Samje-la.

Buptsang-tsangpos dal vid Tuta.

Tjortens nedanför Lunkar-gumpa; till höger Tarok-tso.

Mendong-gumpa.

Selipuk-gumpa med sina bönevimplar.

års man och hälsade artigt och vänligt. Efter en stund kommo ytterligare ett halft dussin ryttare — det var tydligt att vi åter voro fast. Gova Pensa bad oss ligga kvar öfver dagen, emedan Gova Parvang, Tarok-schungs distriktchef, skulle komma hit på aftonen. Att bese Lunkargumpa, förklarade han vara omöjligt, emedan dess båda

Klosterbyn nedanför Lunkar-gumpa. I fjärran Tarok-tso.

öfverlamas med de flesta af de öfriga tjugu munkarna i förrgår begifvit sig till Kang-rinpotje och lämnat tempelportarna låsta efter sig. Blott fyra nunnor och ett par munkar hade stannat kvar. Om Abdul Kerims parti visste han blott, att det sammanträffat med Gova Parvang, men hvart det nu tagit vägen visste han icke.

Gova Parvang hördes aldrig af, men skickade i stället sin närmaste man, den åldrige Jamba och sjutton andra

män, obeväpnade, till mitt läger. Han hade order att med risk af sitt hufvud icke låta oss gå till Tabie-tsaka. Dock medgaf han att, om vi på eget bevåg och med våra sex hästar ginge dit, skulle han icke kunna hindra oss, men några jakar och någon proviant skulle vi icke få och nomaderna skulle befallas att sky oss som pesten. Ville

Lunkar-gumpa.

vi däremot gå upp genom den dal, som gapade i SSV och på sju dagar öfver Lungnak-la ledde till Tuksum, skulle han låta oss hyra jakar, sälja proviant åt oss och gifva oss vägvisare. Och om vi hellre ville gå öfver Lunkar-la mot nordväst till Selipuk, så skulle han också tjäna oss på bästa sätt. Han rådde oss att taga den sistnämnda vägen, ty han hade varit med, då Gova Parvang tvingade Abdul Kerim att mellan Tarok-tso och Tabie-tsaka gå raka vägen

till Selipuk. Vi hade alltså tre olika vägar att välja på, som ledde öfver den hvita fläcken på Tibets karta, där intet annat svarttryck än meridianer och breddgrader står att finna — och ordet »Unexplored». Jag tvekade icke ett ögonblick i valet; den mellersta vägen öfver Lunkar-la, var naturligtvis den värdefullaste, ty jag kände på mig

Utsikt från klosterkullen. På älfvens högra sida synes en liten vegetationsö.

att den skulle gifva det största utbytet i kompletteringen af min kännedom om Transhimalayas invecklade orografi. På morgonen den 9 juni uppgjordes våra affärer i en hast, jakar och vägvisare skaffades, korn, ris och tsamba inköptes, vi togo farväl af Bongba-taroks höfdingar och styrde kosan rakt på templet. Flera tältbyar passeras, trakten är tätt bebodd; vid vänstra bergsfoten går en varm källa i dagen. Nedanför klosterkullen ligga ett tjugutal

små hvita stenkojor, hvar och en med en röd rand under taklisten och med en liten fyrkantig gård. Framför byn stå två tjortens, bakom hvilka ett par kvinnor med sina barn gömde sig. Medan karavanen drog vidare upp i Lunkar-dalen, gick jag med Lobsang och Kutus uppför porfyrkullen till templet, som är omgifvet af en fyrkantig mur. Några arga hundar rusade på oss och nafsade efter Lillpuppy, för öfrigt syntes ej ett lif. Vi gingo

Våra vägvisare vid Poru-tso.

in på gården och funno tempelporten tillbommad och stängd med ett mäktigt järnlås. Då jag sedan ritade ett panorama öfver den stora, vackra sjön och dess bergkrans, kommo sex män upp och tillsade oss i vresig ton att gå vår väg. Jag reste mig då och gick rakt fram till den närmaste och sade, pekande på stigen nedåt byn, att om de icke genast försvunno, skulle de själfva få ansvara för följderna. De vände helt beskedligt om utan att säga ett ord.

Mellan N 26° V och N 57° O utbreder sig sjön, men sträcker sig längre mot öster bakom en skymmande bergkam. I NNO synas två klippöar nära norra stranden. I nordost utgår Buptsang-tsangpo i en vik och i fjärran åt samma håll synes åter vårt gamla Scha-kangscham. Tarok-tsos vatten lär vara sött, en uppgift, som jag dock icke hade tillfälle att kontrollera; är den riktig, så antydes däraf att sjön har ett underjordiskt aflopp till den norr därom be-

En herdegosse i Bongba.

lägna Tabie-tsaka, ehuru en mindre bergarm sträcker sig mellan båda sjöarna.

Och så lämnade vi det lilla ogästvänliga klostret och ett par små hvitröda hus, där nunnorna ha sina celler, och förenade oss snart med de våra i Lunkars dal.

På natten stannade temperaturen för första gången öfver noll. Vår stig leder brant åt SV och söder, och tre timmar tog det oss att nå Lunkar-las vimpelröse, där höjden är 5,570 meter. Från en topp nordost om passet

har man Tarok-tso under sig som på en karta, och i N 20 till N 26° O synes Tabie-tsakas, i hela Tibet ryktbara saltdepression, lysande hvit och gul. Från Goang-schung fingo vi tre nya förare och fyra jakar som förde oss till stranden af Gjänor- eller Goang-tsangpo, en liten flod, som, kommande från berget Kapta i SO, utfaller i Poru-tso; i väster reser sig en kedja af mäktiga snötoppar. På morgonen den 12 juni var floden, efter 4,9° köld, betäckt med centimetertjock is, och jag saknade det trefliga porlandet från föregående kväll. Men isen gick upp med solen och skramlade nedåt i stora flak. Vår väg leder alltjämt mot SV; först följande dag, då vi lägrade nära sjöstranden, blef riktningen mera västlig. Från lägret CCCCXXVIII (5,202 m.) hade vi präktig utsikt öfver den lilla sjön Poru-tso, äfven kallad Jeke-tso, emedan den är belägen i distriktet Bongba-jeke, det västligaste af den stora provinsen Bongba, som lyder under Karma Puntso. Väster därom vidtaga Rigi-hloma och Rigi-tjangma, som lyda under Ngari-karpun, såsom de här kallade Garpun af Gartok. Poru-tso är stadd i uttorkande; den högsta strandlinjen ligger 108 meter öfver sjöns nuvarande yta. Vattnet är odrickbart men innehåller dock märkvärdigt nog fisk. Från stranden stiger en ytterst obehaglig stank. Sjön ligger utdragen i NO—SV.

Den 14 juni redo vi mot väster och korsade den breda dal, som genomflytes af Njaptju-tsangpo, kommande från Men-la rakt i söder och utfallande i Poru-tso. Men-la, som synes på en dagsleds afstånd, är ett längddalpass mellan två af Transhimalayas bergskedjor. Öfver dess tröskel leder en väg till Schamsang vid öfre Tsangpo. En dag offrades vid stranden af Surle-tsangpo, som också

går ut i Poru-tso och på kvällen förde väl sex kubikmeter vatten i sekunden.

Här uppvaktades jag af Gova Pundar af Rigihloma; han var en äldre man, skänkte mig en »kadakh», smör, mjöl och mjölk, sålde oss all den proviant, vi behöfde för flera dagar, och hans välvilja visste icke af några gränser. Folket i denna del af Tibet var öfverallt mycket vänligt stämdt. I landet Lop hade infödingarna kallat mig Padischahim eller »ers majestät», en titel, som var mer än tillräcklig för min äregirighet; men i Bongba och Rigi kallades jag ofta Rinpotje eller »ers helighet», hvilket jag fann vara något för starkt. Men deras mening var god, och jag mottog artigheten som den naturligaste sak i världen. Gova Pundar kände sitt land ut och in, och jag pumpade honom grund-

Toppar och glaciärer, som lämnas på vänster hand då man går upp till passet Sur-la.

ligt. Bland andra intressanta meddelanden, han gaf mig var det, att tretton dagsresor norrut, i närheten af Lakkor-tso, fanns ett kloster, Marmik-gumpa, en afläggare af Sera, med 25 munkar och fyra nunnor. År 1901 hade jag varit vid Lakkor-tso, och på andra sidan en bergås hört snäckhornets stötar; men jag åtnjöt då icke samma frihet som nu och kunde icke besöka klostret.

Med nya män och nya jakar redo vi den 16 i snöyra upp genom den pittoreska Surle-dalen och den 17 uppför steniga och mossbelupna branter till det 5,832 meter höga passet Sur-la eller Sur-la-Kemi-la, som, liksom Lunkar-la, är sekundärt, ty det delar vattnet mellan Poru-tso och Schovo-tso. Innan man når själfva passet, har man i VSV en dråplig utsikt öfver en värld af firnbäcken, toppar med evig snö, glaciärer, af hvilka en är mäktig, blågrön i fronten, rik på moräner och smältbäckar, som gå till Surle-älfven. Här förhärskar grå granit; vildjakar äro allmänna; landet är sterilt och högalpint. På andra sidan Sur-la bär det brant utför bland massor af medelstora granitblock.

Vid lägret CCCCXXXI äro vi alltså i distriktet Rigi-tjangma. Då vi den 18 juni gingo vidare nedåt passdalen, hörde vi plötsligt ett vildt tjutande, en hel konsert af fyra stora och sex små vargar, som ströko omkring på en sluttning omedelbart till vänster om stigen. De voro grågula, sågo magra och hungriga ut och voro vid mycket dåligt humör. Takkar rusade besinningslöst på dem, men de gjorde front och han fann klokast att vända om. Själfva visade de ej tecken till rädsla, utan stannade på platsen, äfven då vi kastade sten efter dem. Just då kommo ett par ryttare med gevär och röda hattar ned från Sur-la. De voro härolder, som skickats i förväg till Selipuk för

att träffa förberedelser för Serpuns eller guldinspektörernas ankomst. Dessa herrar skickas årligen från Lhasa till Tokdjalung; deras resa är en börda för nomaderna, ty de hugga för sig både lastdjur och föda utan att betala. Deras väg går norr om Teri-nam-tso och Tabie-tsaka och är en af Tibets stora stråkvägar. Den kallas Ser-lam eller guldvägen.

Öfver en liten tröskel nådde vi Pedang-tsangpos milsbreda dal, som börjar i Transhimalaya-passet Pedang-la och pekar nästan rakt mot norr. Lägret CCCCXXXII uppslogs vid flodstranden i en trakt, där ej ett lif syntes till. Våra förare ville vända om med sina jakar, men läto öfvertala sig att följa oss till nästa tältby. Jag förstod icke hvad tibetanerna tänkte på; de lämnade oss utan ringaste bevakning, och vi åtnjöto en frihet såsom aldrig förr. Äfven nu skulle vi ha kunnat gå hvart som helst: österut till Tabie-tsaka, söderut öfver Transhimalaya, men sjöarna norrut lockade mig mest af allt, och de väldiga bergen i söder skulle vi väl ändå få korsa en gång.

XXXVI.

De sista dagarna i okändt land.

Alltså följdes vi åt den 19 juni mot NNO ned genom Pedang-tsangpos sakta fallande dal, än nära, än på något afstånd från den icke obetydliga floden. På höger hand ha vi Sur-las kedja med dess snötoppar och små gletschertungor och fjärran i norr synes en mäktig kam, kallad Ganglung-gangri, som är Sur-las fortsättning. Vi finna att denna kolossala bergskedja, liksom sina grannar i öster och väster, löper från NNV till SSO och att den orografiska anordningen är diametralt olik den föreställning Hodgson, Atkinson, Saunders och Burrard gjort sig därom, i det att dessa herrar, helt och hållet hypotetiskt, inlagt en enda kedja parallell med öfre Brahmaputra. I verkligheten förirrar man sig här i en labyrint af bergskedjor, af hvilka hvar och en blott är en del af det gigantiska systemet Transhimalaya.

Vägen är förträfflig, och efter en lång ridt uppslå vi våra båda tält vid stranden af en gletscher-älf, allt under det att snöbyar och skurar af hällregn aflösa hvarandra. Här måste vi hvila öfver en dag, så att traktens hyggliga nomader hunne skaffa reda på distriktchefen. Vi hade nämligen ingenting att äta utan måste köpa hvad som kunde fås. Han kom och proviant köpte vi för hela femtio

rupees, och själf fick han tjugu för sin godhet. Vår kassa var då i det närmaste uttömd, och jag motsåg med bäfvan den tid, då vi skulle tvingas att som vandrande judar sälja klockor, revolvrar och hästar för att kunna uppehålla lifvet. Ty här i Rigi-tjangma hade ingen hört talas om Abdul Kerim och hans följe. Vi förstodo alldeles icke hvad som händt. Hade han blifvit alldeles galen! Han hade 2,500 rupees med sig; hade han rymt, eller hade han blifvit plundrad? En skrifvelse skickades till Gova Parvang, att om han inte inom en vecka skaffade reda på de våra, skulle han få hela Devaschung och mandarinerna öfver sig.

I hvarje fall hade vi en finfin route genom okändt land bakom oss, och nu gällde det också att eröfra Schovotso, som vi länge hört talas om. Egentligen borde vi ha gått öfver Pedang-kedjan i väster, direkt till Selipuk, men govan var icke svår att öfvertala och den 21 juni hade han nya jakar och förare färdiga. De senare voro en ung man och en tioårig pojke i blå päls. Med dem kunde vi ha rymt i väg hvart som helst. Men jag var trött och längtade hem. Pedang-tsangpos dal för oss vidare mot norr. Det är ovanligt att se en så stor längddal i Tibet utdragen i norr och söder, eljes ligga de ju nästan alltid i öster och väster och framkalla denna egendomliga, veckade parallellism, som är så karaktäristisk för landet. Sexton tält passeras; vid de sista gå vi öfver Pedangtsangpo, som på en östligare väg går till Schovo-tso. Lobsang framkallade stor munterhet, då han öfverfölls af en ursinnig hund och i brist på stenar kastade sin blanka slidknif efter djuret; han träffade icke, men hunden tog knifven mellan tänderna och sprang till sin husbondes tält.

Därpå rida vi upp till passet Abuk-la, hvarifrån utsikten är lika storslagen som lärorik. Den blågröna sjön, Schovo-tso, ligger liksom Poru-tso förlängd mellan NO och SV och är omgifven af mäktiga berg, somliga med evig snö. I N 30° O se vi pasströskeln Ka-la, öfver hvilken »guldvägen» leder. Namnet Ka-la återfinnes på en af

Guvernören af Tjoktju, Sonam Ngurbu.

Montgomeries punditers karta invid en ensam, fristående bergstopp. I verkligheten är Ka-la motsatsen till en bergstopp, nämligen en sänka eller sadel i en bergskedja. Vi lägrade på södra stranden af Schovo-tso, hvars absoluta höjd är 4,784 meter; vattnet är salt och kring stränderna synas gamla strandlinjer af ungefär samma höjd som vid Poru-tso.

Den 22 juni. Då vi lämnade Schovo-tsos västra hörn, sågo vi en väldig karavan af jakar och får, som tycktes hafva samma mål som vi. Lobsang tog reda på att det var »nekoras» eller pilgrimer på väg till Kang-rinpotje och att karavanens ägare var själfva guvernören af Tjoktju, Sonam Ngurbu. Vi lämnade den bakom oss och redo

En af Sonam Ngurbus ryttare.

upp mot passet Tela-mata-la. En ryttare nalkades oss i galopp. Han gjorde tecken åt oss att stanna. Med andan i halsen inväntade vi honom, öfvertygade om att han medförde bud från Abdul Kerim. Jo pytt, det var en af Sonam Ngurbus soldater, som ville fråga våra vägvisare, om en källa på vägen till Selipuk i år förde vatten eller ej. Sonam Ngurbus karavan hade kommit från

Tabie-tsaka och ej hört ett ord om de våra. Det var som om de uppslukats af jorden. Min order hade varit att hvad helst de företogo sig, skulle de invänta oss vid Buptsang-tsangpo. De hade tydligen blifvit plundrade af röfvare, och vi hade nu blott 80 rupees kvar. Jag välsignade den stund då jag beslöt att själf behålla alla kartor, anteckningar, skisser och bergartsprof, när vi skildes vid Kamba Tsenams tält! Pengar skulle vi väl kunna skaffa genom att sälja några dyrbarheter. Och från Selipuk skulle jag kunna skicka kurirer till Thakur Jaj Chand i Gartok.

Från Tela-mata-la ha vi ännu en gång den dråpligaste utsikt öfver mest hela Sur-la-kedjan samt öfver Lavar-gangris bergstrakt söder om Selipuk. För hvarje dagsled vi tillryggalägga klarnar den orografiska byggnaden och reder ut sig, och snart är det icke mycket kvar förrän den hvita fläcken i sina hufvuddrag är plomberad.

Den 23 juni — 3,4°, ännu vid midsommartiden sjunker temperaturen under noll. Genom en liten brant dal rida vi upp till Tajep-parva-la (5,452 meter). Marken är så genomstungen af råtthål, att hästen trampar i två eller tre på en gång; Lillpuppy bet nacken af ett par jordråttor; det är rätt åt dem, tycker man. Ett murmeldjur, som vågat sig för långt bort från sin håla, höll på att råka illa ut för Takkar, men räddade sig i sista ögonblicket. På passet hade vi den vanliga observationsrasten och ett panorama tecknades öfver hela nejden. Mellan NV och norr är horisonten mycket aflägsen och landet flackt; blott i N 5° V synes en liten snökupol, eljes ej ett enda gangri. Utsikten öfver Nganglaring-tso, som vi ha alldeles under oss, är storartad, alla berg i skära

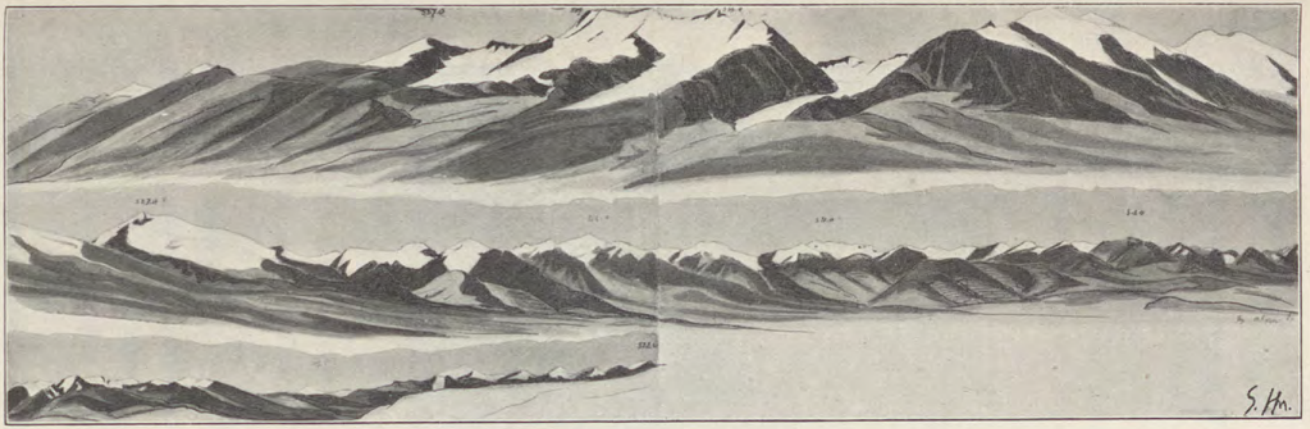

Utsikt från Abuk-la mot O—SSV öfver Sur-la-kedjan, en del af Transhimalaya. (De tre afdelningarna på bilden utgöra ett sammanhängande panorama.)

Utsikt från Tajep-parva-la öfver Nganglaring-tso och dess klippöar.

nyanser och vattnet intensivt marinblått. Större delen af dess östra hälft upptages af en väldig ö, en ur vattnet uppstickande bergarm med lika oregelbunden strandkontur som hos själfva sjön, idel uddar, vikar och kap. I NV synas tre små öar. Någon europé har aldrig sett Nganglaring-tso förut, och ingen pundit heller. Men den

Sonam Ngurbu till häst. Obs. de långa gaffelstöden på bössorna.

pundit, som Montgomerie år 1867 utskickade till Tokdjalung, fick några sväfvande upplysningar om distriktet »Shellifuk» och den stora sjön »Ghalaring-tso», som sedan dess stått upptagen på kartorna öfver Tibet. Den form punditen gifvit sjön, nämligen äggrund och aflång i norr och söder, öfverensstämmer ej alls med verkligheten; sjön är utdragen i öster och väster och dess kontur är så oregelbunden som möjligt. Punditen inlägger en liten

ö i sjöns norra hälft och bifogar legenden: »Monastery on Island». I verkligheten har Nganglaring-tso minst fyra öar, men icke ett enda kloster.

På midsommardagen lägrade vi invid strandbränningens brus (4,748 m.) och den 25 gingo vi öfver de sista kullriga bergsutlöpare, som ännu skilde oss från Selipuks vidsträckta slättland. Från deras höjder se vi åter Sur-las

Selipuk-gumpa.

mäktiga kam och i söder Transhimalaya med 63 snötoppar, jämnstrukna som ett sågblad. Den 26 redo vi öfver jämn mark mot VNV. På slätten förföljde två beridna tibetaner en vildåsna, som blifvit sårad i vänstra frambenet, och hade fyra hundar hack i häl efter sig. De beto ej, de endast jagade djuret i en bestämd riktning. Tid efter annan voro männen alldeles inpå sitt

byte och sutto af; de sköto dock icke, men rörde med händerna upp stoftmoln för att skrämma vildåsnan och tvinga henne att springa vidare, så nära deras tält som möjligt, så att de icke skulle behöfva bära köttet alltför långt.

Lägret CCCCXXXIX uppslogs vid stranden af floden Sumdang-tsangpo, som utfaller i Nganglaring-tso utan att

Från klostergården i Selipuk.

förena sig med de längre västerut befintliga floderna Lavar-tsangpo och Aong-tsangpo, hvilka förenade utgå i sjöns västligaste del. Här infångade Lobsang en vargunge, en liten vild rackare, som väckte Takkars stora intresse. Men Takkar hade respekt för sin arffiende vargen och nafsade honom blott i svansen. Efter hand blef han dock modigare, och då det lilla kräket fann situationen

hopplös, kastade det sig i floden för att simma öfver till andra stranden. Då uppgaf Takkar ett tjut, hoppade efter, upphann vargungen, dränkte honom med tassarna, tog honom mellan tänderna, förde honom i land och åt upp honom hel och hållen.

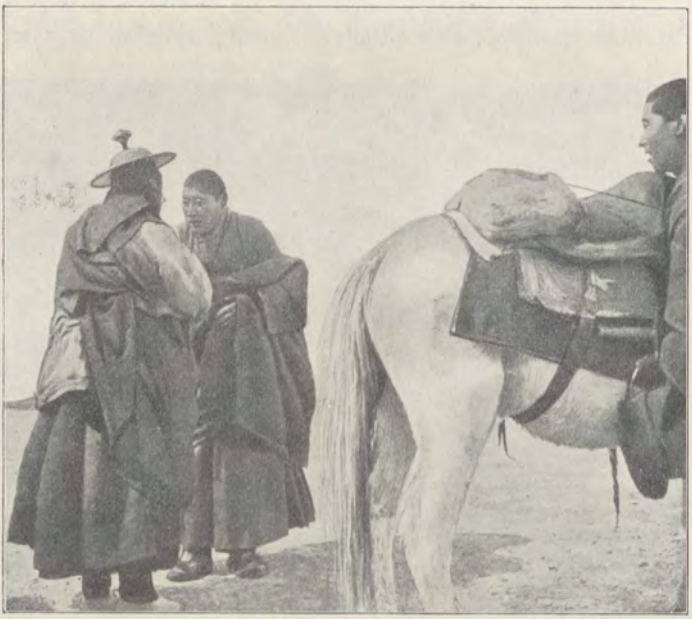

Selipuks prior (barhufvad) tar farväl af sin gäst, en förnäm lama från Tjoktju i Sonam Ngurbus svit.

Den 27 juni följde vi floden uppåt och lägrade åter vid dess strand, midt emot klostret Selipuk-gumpa, (4,784 m.) hvars abbot, en kanpo-lama, Djamtse Singe, också är distriktets höfding i världsliga angelägenheter. Hvarken han eller någon annan hade hört talas om Abdul Kerim, men han hade den stora godheten att bläddra i sina heliga böcker för att utröna hvar de våra funnos; och han kom till det resultatet, att de höllo till någonstädes

i söder och att vi inom tjugu dagar antingen skulle träffa eller få säkra underrättelser om dem.

Den 28 juni, klockan ½10 på kvällen, skakades landet af ett jordskalf, det enda jag någonsin erfarit i Tibet. Det inverkade dock icke alls på det goda förhållande, som rådde mellan mig och munkarna — och Sonam

Laman från Tjoktju till häst.

Ngurbu, guvernören, som också gästade klostret och hade en förnäm lama från Tjoktju i sitt följe. Guvernören skänkte oss så mycket tsamba, ris och socker, att vi i nödfall kunde klara oss till Toktjen; han fick en klocka i utbyte. Af pengar hade vi blott ett par rupees kvar. Aldrig hade jag varit i en sådan knipa som nu. Träffar jag någonsin Abdul Kerim, tänkte jag, så skall han få hvad han tål, och litet till.

Då vi den sista juni uppslagit våra tält på slätten Rartse, söder om Selipuk, anmälde Lobsang i skymningen, att fyra män och fyra mulor nalkades lägret. Det var Abdul Kerim, Sedik, Gaffar och en tibetan. Mycket försagd och häpen kom vår karavan-baschi bugande fram till mitt tält och jag tänkte, att han först skulle få redogöra för sitt fögderi, innan jag läste lagen för honom. Han berättade att de nått den öfverenskomna mötesplatsen på utsatt tid, men där blifvit hårdt ansatta af sex govas, bland dem Gova Parvang, som fört ordet och befallt dem att ögonblickligen lämna hans område och fortsätta till Tarok-tso. Då de icke haft pass från Lhasa, kunde de icke vänta någon skonsamhet, hade han sagt. De begåfvo sig därför till norra stranden af Tarok-tso, där de stannade i fjorton dagar, då betet var godt och ingen ofredade dem. Om oss hörde de motsägande rykten. Ändtligen dog en nomad vid sjöstranden och en af Lunkargumpas munkar kallades till hans tält för att läsa dödsbönerna. Med honom sammanträffade de, och han berättade att vi passerat klostret för nio dagar sedan. Då stufvade de sitt pick och pack och skulle nästa morgon skyndsamt följa våra spår. Men påpassliga hästtjufvar besökte dem på natten och bortstulo min gråa Tiksehäst och en mula från Saka-dsong. Detta äfventyr kostade dem två nya dagar, men de fingo aldrig tag i de stulna djuren. Medan Suän, Abdullah, Abdul Rasak och Sonam Kuntjuk långsamt följde efter, skyndade de tre andra i ilmarscher västerut, och nu voro de ändtligen här och hade hela reskassan i behåll. Abdul Kerim gick någorlunda klar för bannor, men jag hörde sedan hur de andra grälade på honom. I Kjangrang upphunnos vi af de öfriga, och så var hela styrkan, tretton man, åter samlad, då

vi den 8 juli redo öfver det 5,885 meter höga Ding-la, det högsta pass vi korsat under hela denna färd i Tibet, och vidare förbi den lilla sjön Argok-tso, som hör till Aong-tsangpos flodområde, och den 12 juli öfver Surnge-la (5,276 meter). Två dagar senare nådde vi Toktjen, där vi af nytt politiskt trassel uppehöllos i hela nio dagar. Men jag hinner icke nu att berätta därom, ty redan vid 35:te kapitlet hade jag nått gränsen för det utrymme, som stod mig till buds, och min förläggare är otålig.

Abdul Kerims nya tibetanska tält.

XXXVII.

Transhimalaya.

Redan på jesuiternas tvåhundraåriga karta (D'Anville 1733) löper norr om öfre Brahmaputra en rad af berg, som från öster till väster bär följande namn: Youc, Larkin, Tchimouran, Coïran, Tchompa, Lop, Tchour, Takra concla, Kentaisse (Kajlas) Latatsi etc. Dessa berg och kedjor hafva dock aldrig blifvit öfverförda från jesuiternas källor till moderna kartor öfver Tibet, sannolikt emedan geograferna ansett det af instruerade tibetaner samlade materialet alltför osäkert och sväfvande. Och dock är denna kedja af berg intet annat än Transhimalaya, ehuru framställningen är förvirrad och oriktig.

Då Brian Hodgson på sin karta öfver södra Tibet (Selections from the Records of the Government of Bengal, n:r XXVII), hvilken här meddelas i facsimile, inlade en mäktig, oafbruten kedja norr om och parallell med Tsangpo, tog han ett steg, som icke hade och icke kunde hafva något annat stöd för sig än jesuiternas karta och de meddelanden, han år 1843 erhållit af maharadjan af Nepal. Att höga berg måste finnas norr om Tsangpo, kunde man förstå — det visste redan jesuiterna på Kang His tid. Men Hodgsons hypotetiska Nyenchhen-thangla (= Transhimalaya), som han betraktar såsom östra fortsätt-

Öfversiktskarta öfver Tibet.

Ur: D'Anville, Nouvel Atlas de la Chine etc. Paris 1737.

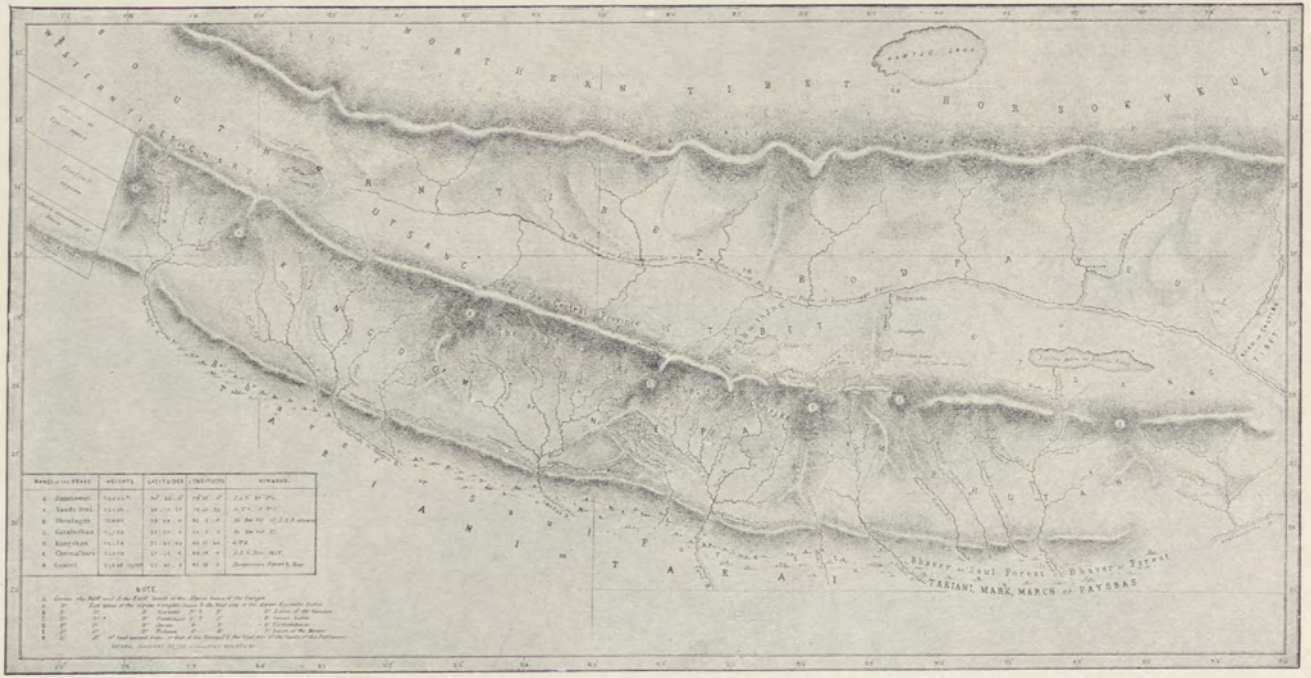

Hodgson's karta öfver södra Tibet.

Ur Selections from the Records of The Government of Bengal. Nr. XXVII. Papers relative to the Colonization, Commerce, Physical Geography etc. etc. of the Himalaya Mountains and Nepal, by Brian Houghton Hodgson Esq., M. R. A. S. Calcutta: John Gray, »Calcutta Gazette» Office 1857. Den bergskedja, som Hodgson kallar »The Nyenchhen Thangla Chain, separating southern from northern Tibet» är identisk med Transhimalaya, men har ingen likhet med verkligheten, såsom framgår vid en jämförelse med mina kartor I och II.

82
84
86
88
90
32
30
28
Chargut Cho
Jachan
Kailas
Ghaiering Cho
Tang Jung Cho
Chicut Cho
Kyaring Cho
Mokieu Cho
Tarnc Yamru
Dengra Yum Cho
Tarn Cho
Tarn Namcho
Manasarowar
Rakas Tal
Gurla Pass
Sampu R.
Tadum
Yeru Pass
Takkera
Dwabatta
Gola Ghat
Sultaba Ghat
Kuti
Kyirong
Kirong R.
Kirong Tsam R.
Shikadze
Kamparab
LHASA
Kyirong
Kuti
Kirong R.
Kirong Tsam R.
Kyirong
Kuti
Kirong R.
Kirong Tsam R.
Kyirong
Kuti
Kirong R.
Kirong Tsam R.

ningen af Kara-korum och såsom den naturliga gränsen mellan norra och södra Tibet, saknar hvarje spår af originalitet, och innebär intet framsteg utöfver hvad man förut visste — eller, rättare, anade. Ty redan år 1840 hade Dufour inlagt en lika mäktig och lika oafbruten bergskedja, norr om och parallell med Tsangpo, på den karta, som illustrerar den odödlige Lazaristmissionären Pater Huc's reseskildring: Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine 1844—46. Dufours karta är till och med bättre än Hodgsons, ty han har från jesuitkartan upptagit en nordlig biflod till Tsangpo, som han låter genombryta den stora bergskedjan, hvilken han, i likhet med jesuiterna, kallar M:ts Koïran.

Huc och Gabet voro sannolikt de första européer, som korsat Transhimalaya, och man frågar sig hvar detta skett. Sannolikt genom Schang-schung-la på de mongoliska pilgrimernas väg från Kuku-nor och Tsajdam till Lhasa. Förgäfves söker man någon upplysning därom i Huc's berömda bok. Under de två år, Huc stannade i Macao, utarbetade han de knapphändiga anteckningar, han fört under sin färd. I hans bok finner man endast ett fåtal geografiska namn. Han minns Burchan Bota, Schuga och Tang-la, och han minns den stora byn Nak-tju, där karavanerna byta ut sina kameler mot jakar, men han nämner icke ett ord om det pass, i hvilket han korsat ett af jordens mäktigaste bergssystem. Han minns dock att han gått öfver en kolossal bergskedja, och då dess läge motsvarar Dufours och jesuiternas M:ts Koïran, adopterar han detta namn, som han säkerligen aldrig hört under sin resa och som sannolikt förvanskats på sin väg från Tibet till jesuiternas anteckningsböcker i Peking. Allt hvad han har att säga om sin färd öfver Transhimalaya, inskränker sig till

följande ord: »La route qui conduit de Na-Ptchu à Lha-Ssa est, en général, rocailleuse et trés-fatigante. Quand on arrive à la chaîne des monts Koïran, elle est d'une difficulté extrême» (II. s. 241).

Ett annat försök att framställa Transhimalayas sträckning har utförts af Trelawney Saunders på hans karta öfver Tibet, som återfinnes i Markhams: Narratives of the Mission of George Bogle to Tibet, and of the Journey of Thomas Manning to Lhasa, London 1879, samt i Edwin T. Atkinsons: The Himalayan Districts of the North-Western Provinces of India, Allahabad 1882. Liksom Dufour och Hodgson uppdrager Saunders en mäktig, fortlöpande kedja genom hela Tibet. För den västliga delen, norr om Manasarovar, och för den östliga, söder om Tengri-nor, har han stödt sig på punditernas kartläggning; det öfriga, mellan 82 och 89½° öst. L., är dels ett uppkok på jesuiternas karta, dels rena fantasier och har icke en aflägsen likhet med verkligheten, hvilket framgår af en jämförelse mellan Saunders karta och min. Jag vill blott påminna om att Transhimalaya icke utgöres af en kedja, utan af många, och att Tjaktak-tsangpos källa ligger söder, icke norr om den förnämsta af dem. Hela den mellersta och största delen af systemet, som jag sedan undersökte, är därför hos Saunders värdelös.

År 1867 utsände öfverste Montgomerie tre punditer i uppdrag att göra en karta öfver landet norr om Manasarovar. En af dem var den oöfverträffliga och beundransvärde Nain Sing, en annan var den, som vid Jiachan af röfvare hindrades från att upptäcka Indus' källa. På sin väg till Tok-djalung korsade de Transhimalaya i Djukti-la, som de kalla Gugti-la och gifva en höjd af 19,500 fot; — jag fann dess höjd uppgå till 19,070 fot. Samma pass

korsade Mr Calvert ett år före mig. På återvägen korsade de Transhimalaya genom att följa östra Indusarmen ned till dess genombrottsdal och möte med Gartok-armen.

En pundit har också gått mellan Manasarovar och Tokdjalung via Ruldap-tso, ett namn och en sjö, som jag både från öster och väster förgäfves sökt återfinna, men jag vill därför visst icke förneka dess tillvaro. Om denna pundit-route saknar jag för öfrigt närmare detaljer. Det ser dock ut som om den korsat Transhimalaya i ett pass kalladt Sar-lung.

Den 8 januari 1872 gick en af Montgomeries »explorers», en ung tränad tibetan, öfver Transhimalaya i det 17,200 fot höga passet Khalamba-la. I Markhams rapport öfver resan säges, att han på återvägen korsade bergen i Dhok-la, ehuru det verkliga vattendelande pass, han begagnade, väl snarare var Dam-largen-la. Detta pass öfverskred Nain Sing året därpå, 1873, på sin berömda färd från Leh till Lhasa, som skildrats så samvetsgrant af öfversten, Sir Henry Trotter. Nain Sing ger Dam-largen-la en höjd af 16,900 fot.

Den store punditen A. K. eller Krishna, som med Nain Sing täflar om äran att vara den främste, korsade östligaste delen af Transhimalaya under sin resa 1881 och snarare i passet Schiar-gang-la än i Nub-kong-la, såsom jag förut antagit; från hans karta är det dock svårt att afgöra, huruvida Schiar-gang-la är ett första klassens vattendelande pass i Transhimalaya eller ej. Det är i alla fall beläget i den kedja, som utgör vattendelaren mellan Salwen och Brahmaputra och som otvifvelaktigt är den omedelbara fortsättningen af Nien-tschen-tang-la eller Transhimalaya. Ett dylikt antagande har också gjorts af öfverste S. G. Burrard i hans och Haydens beundrans-

värda arbete: A sketch of the Geography and Geology of the Himalaya Mountains and Tibet; Calcutta 1907. På kartan XVII i detta arbete har Burrard enligt min öfvertygelse fullkomligt riktigt inlagt kedjans fortsättning, äfven om vi sakna alla säkra uppgifter om dess förlopp.

Öfverste T. G. Montgomerie, som utskickade de första punditerna till Tibet. (För porträttet står jag i tacksamhetsskuld till öfverstens änka.)

Vi finna alltså att efter pater Huc flera af Montgomeries och Trotters punditer samt år 1905 Mr Calvert korsat Transhimalaya inom Tibet. Så vidt jag vet äro endast ytterligare två namn att foga till dessa, nämligen Littledale, som på sin djärfva resa 1894—95 gick öfver systemet i passet Guring-la (19,587 fot) och grefve de Les-

dain, som korsade det i Khalamba-la år 1905. Båda skildra det praktfulla skådespel, Nien-tschen-tang-la erbjuder från Tengri-nor, men den sistnämnda ökar icke vår kunskap om Transhimalaya, ty han begagnar sig af samma pass, Khalamba-la, som Montgomeries pundit. I sin reseskildring: Voyage au Thibet, par la Mongolie de Pékin aux Indes, nämner han icke ens något pass, än mindre dess namn. Men han följer västra stranden af Tengri-nor och säger (s. 340): »Des massifs de montagnes très durs et absolument enchevêtrés formaient un obstacle insurmontable. En conséquence, je résolus de suivre le premier cours d'eau dont la direction ferait présumer qu'il se dirigeait vers le Brahmapoutra. C'est ainsi que nous cheminâmes plusieurs jours en suivant les bords d'une rivière sans cesse grossissante, appelée Chang-Chu...» Denna flod är Schang-tju, som kommer från Khalamba-la.

Två fransmän och två engelsmän ha sålunda före mig korsat Transhimalaya, förutom ett halft dussin punditer. Fjärran i väster, på engelskt territorium ha otaliga européer gått öfver systemet, särskildt i Tjang-la, som äfven jag tre gånger begagnat. Mellan Indus och Panggong-tso gick jag öfver systemet den 22 november 1907 i det bekväma passet Tsake-la.

Ett utomordentligt värdefullt bidrag till kännedomen om Transhimalaya lämnades oss af Ryder och Wood på deras epokgörande resa uppför Brahmaputra år 1904. De voro icke i tillfälle att korsa systemet eller ens inträngа en dagsled i dess södra tvärdalar, men de vinkelmätte alla de toppar som syntes från deras väg. Och några af dessa, särskildt Lunpo-gangri, höra till de allra högsta, som under en hufva af evig snö resa sig öfver Transhimalaya. Den allra högsta är enligt Ryder 23,255

fot eller 7,090 meter och understiger sålunda föga Nientschen-tang-la med dess 7,300 meter. Ryder och Burrard togo för gifvet att dessa toppar stodo på en enda fortlöpande kedja, hvilken på deras kartor framställes såsom Brahmaputras vattendelare i norr. I texten (s. 95) framhåller dock Burrard med rätta, att denna kedja, som han kallar »The Kailas range», icke är vattendelaren, då den på sina ställen genombrytes af bifloder från norr. Men Burrard begår samma misstag som Dufour, Hodgson, Saunders och Atkinson, i det han tror på tillvaron af en enda fortlöpande bergskedja norr om Tsangpo. Själf funderade jag mycket på detta problem och har på en öfversiktskarta öfver Tibets bergskedjor (1905) inlagt två kedjor norr om Tsangpo, en uppfattning som öfverensstämda med F. Grenards på hans Carte de L'Asie Central af år 1899.

* * *

En historik öfver den geografiska forskningen i ett så föga kändt område som Transhimalaya, måste af helt naturliga skäl bli ytterst kortfattad och knapphändig och jag har med bästa vilja i världen icke kunnat upptäcka några andra föregångare än de ofvannämnda — i de delar af systemet, som falla innanför Tibets gränser, och icke en enda i Transhimalayas centrala regioner. Då det med rätta förvånade mången att ett så kolossalt område af södra Tibet ända till vår sena tid förblifvit absolut okändt, ehuru det var beläget alldeles inpå den engelsk-indiska gränsen, gjorde man sig på vissa håll stort besvär att framleta argument och källor, stödda på mer eller mindre apokryfiska urkunder och grumliga hypoteser och som kunde användas till att bevisa att mina upptäckter

saknade den prioritetsrätt, hvarpå de gjorde anspråk. De kartor jag här i facsimile meddelat och som noggrant böra jämföras med mina egna kartor, göra all polemik ifrån min sida fullständigt öfverflödig.

Dock vill jag icke alldeles stillatigande förbigå ett inlägg, som åberopade de berömda och välkända väggkartorna i dogernas palats i Venedig, och som påstod att de af mig gjorda upptäckterna återfunnos redan på dessa gamla kartor, om hvilka öfverbibliotekarien, dr. E. W. Dahlgren i ett bref till mig yttrade:

»Endast den gröfsta okunnighet och naivitet kan på dessa kartor finna spår af någon din föregångare.» Professor Mittag-Leffler hade, redan före min hemkomst, från Venedig anskaffat fotografier af och mycket detaljerade legender till de ifrågavarande kartorna och ställde godhetsfullt materialet till mitt förfogande. Dess meddelande faller helt och hållet utanför ramen af denna bok. Och för öfrigt gör följande förklaring, som öfverbibliotekarien Dahlgren på min begäran haft vänligheten skrifva, alla vidare kommentarier onödiga:

Väggkartorna i Sala dello Scudo, Dogepalatset i Venedig.

Dessa kartor, fyra till antalet, utfördes i stället för några äldre, år 1483 genom eldsvåda förstörda, i midten af 1500-talet af den bekante karttecknaren Giacomo Gastaldi; åtminstone torde det vara säkert att två af dem, de öfver Ostasien och Afrika, hafva Gastaldi till upphofsman.

Kartorna föreställa:

1) Asien från Indus' mynning österut till Kina och Japan, Stilla hafvet och en del af Amerika.

2) Asien från Mindre Asien till Indien (Kaschmir).

3) Afrika.

4) Italien.

Det är således blott kartorna 1 och 2 som för Sven Hedin kunna vara af intresse. De motsvaras också fullständigt af de härmed återgående fotografierna. *

Samtliga kartorna restaurerades vid midten af 1700-talet af Francisco Grisellini. Därvid synes kartan 2 ha undergått stora förändringar såväl i geografiskt hänseende som i afseende å skrift och dekorativ utstyrsel. Då kartan mot öster ej går längre än till Kaschmir, är det klart att den icke har någon beröringspunkt med Sven Hedins upptäckter i Tibet.

Kartan 1 har åter i flera väsentliga afseenden fått behålla sin ursprungliga karaktär. Utan tvifvel kunna vi göra oss en god föreställning om dess ursprungliga utseende genom att jämföra den med kartorna i *Ramusio*, Delle navigationi et viaggi (2:a ed., Venetia 1554) samt med *Gastaldis* Tercia Parte dell' Asia (Venedig 1561). Isynnerhet med den förstnämnda äro likheterna påtagliga; denna karta är liksom väggkartan orienterad med söder uppåt.

Ganges' och Brahmaputras flodsystem har på alla dessa kartor fått en mycket förvirrad framställning. I de på måfå utkastade bergbeteckningarna kan man ej ens med full säkerhet identifiera Himalaya, än mindre Centralasiens bergskedjor. Då kartan är afsedd att företrädesvis illustrera Marco Polos resor, så har den naturligtvis ej ringaste vitsord för sådana trakter som denne ej besökt.

E. W. Dahlgren.

* * *

Pater Huc afslutar sin reseskildring med följande tänkvärda ord: »Mais il ne suffit pas toujours du zèle de l'écrivain pour faire connaître des contrées où il n'a jamais mis le pied. Ecrire un Voyage en Chine, après quelques promenades aux factoreries de Canton et aux environs de Macao, c'est peut-être s'exposer beaucoup à parler de choses qu'on ne connait pas suffisamment...

* De af prof. Mittag-Leffler anskaffade.

il est en général assez difficile de faire des découvertes dans un pays sans y avoir pénétré.»

Det var med tanken på dessa sanningar, jag började den färd, som skildrats i denna bok och hvars hufvud-

Abbé Huc.
(Porträttet är en gåfva från herr E. Schwartz, Conseil Municipal de Paris.)

mål redan var angifvet af Sir Clements Markham, då han, med anledning af Littledales sista resa, fällde följande yttrande (Geographical Journal, Vol. 7, s. 482): »In the whole length from Tengri-nor to the Mariam-la pass no one has crossed them (Transhimalaya), so far as we know... and I believe nothing in Asia is of greater

geographical importance than the exploration of this range of mountains.»

Det tillkommer icke mig att afgöra huruvida jag nått mitt mål eller ej, men då jag i Surnge-la gick öfver Transhimalaya för åttonde gången, hade jag åtminstone den tillfredsställelsen att se alla de gamla hypoteserna ramla som korthus, och ett nytt grunddrag inlagdt på Asiens karta, just där förut den hvita fläcken gapat med sitt lockande: Unexplored.

Nu saknar jag utrymme för en utförligare monografi af Transhimalaya och äfven möjlighet därtill, innan de vinkelmätta topparnas höjder blifvit uträknade, de samlade bergartsprofven bestämda och de tecknade kartbladen uppkonstruerade i detalj. Materialets utarbetande kräfver ett par år. I det följande vill jag blott meddela några belysande fakta och börjar med Transhimalayas hittills kända pass af högsta rang som vattendelare jämte de resandes namn, som korsat några af dem:

Schiar-gang-la	Krishna 1881.	
Schang-schung-la	Huc 1845.	
Dam-largen-la	Nain Sing 1873	5,152 m.
Guring-la	Littedale 1895	5,972 »
Tsebo-la.		
Schugu-la.		
Khalamba-la	Pundit 1872	5,244 »
D:o	de Lesdain 1905.	
Sela-la	Hedin 1907	5,506 »
Tjang-la Pod-la	Hedin 1907	5,573 »
Scha-la.		
Angden-la	Hedin 1907	5,643 »
Tsalam-nakta-la.		
Dombe-la.		
Nakbo-kongdo la.		
Sangmo-bertik-la	Hedin 1908	5,820 »

Saggo-la.		
Ditja-la.		
Samje-la	Hedin 1908	5,527 m.
Dsalung-la.		
Lungmar-la.		
Petjen-la.		
Lungnak-la.		
Jor-la.		
Ganglung-la.		
Men-la.		
Pedang-la.		
Gäbbji la.		
Jylung-la.		
Tarkjang-la.		
Surnge-la	Pundit? Hedin 1908	5,276 »
Tseti-latjen-la	Hedin 1907	5,466 »
Djukti-la	Nain Sing 1867.	
D:o	Calvert 1906.	
D:o	Hedin 1907	5,814 »

Det har alltså förunnats mig att korsa åtta Transhimalayiska pass, under det att sju korsats af andra resande. Sju af mina pass voro förut okända. Af de öfriga har jag sett Ditja-la och Men-la; om alla de återstående har jag blott insamlat muntliga uppgifter. Djukti-la är vattendelande mellan de båda Indus-armarna, Tsetilatjen-la mellan Satledsch och Indus, Surnge-la mellan Satledsch och Nganglaring-tso. Schiar-gang-la och Schangschung-la ligga på vattendelaren mellan Salwen och Brahmaputra. Alla de öfriga ligga på den stora kontinentala vattendelaren mellan oceanen och det afloppslösa platålandet. Af förteckningen framgår, att alla de pass, som förut korsats af européer och punditer, tillhöra systemets östliga och västliga delar. Mellan Khalamba-la och Surnge-la hade Transhimalaya icke korsats på en enda

linje, och det var just mellan dessa båda pass, som den stora hvita fläcken var belägen. Det enda man kände därom var de toppar, Ryder och Wood vinkelmätt, samt några af Nain Sing norrifrån sedda toppar. Om jag undantager punditens färd mellan Manasarovar och Ruldap-tso, om hvilken jag saknar uppgifter, så uppgår luckan mellan Khalamba-la och Djukti-la till 950 kilometer, d. v. s. ungefär lika långt som mellan Linköping och Haparanda, eller mellan Stockholm och Luossavara. Och mellan dessa båda gränsmärken ligga alla de pass, genom hvilkas öfverskridande det varit mig möjligt att följa Transhimalayas förlopp och bevisa att dess östra och västra, förut kända flyglar hängde ihop och tillhörde ett och samma bergssystem och att detta bergssystem var ett af de högsta och mäktigaste på jorden, endast jämförligt med Himalaya, Kara-korum, Arka-tag och Kwen-lun. Mellan Schiar-gangla och Yasin, ej långt från den skarpa Indus-kröken, uppgår dess längd till 2,300 kilometer; men om det kan bevisas, att Transhimalaya öfvergår i Hindukusch och fortsätter utmed Salwen, så blir dess längd bortåt fyra tusen kilometer. I norr och söder äro dess gränser skarpa och tydliga: den norra bildas af de centrala sjöarna, upptäckta af Nain Sing och mig, den södra af den oerhörda Indus-Tsangpo-dalen. Dess bredd understiger Himalayas och dess toppar äro lägre. Men passhöjden är hos Transhimalaya betydligare än hos Himalaya. Medelhöjden för följande fem Himalaya-pass: Schar-khalep-la, Man-da-la, Sche-ru-la, No-la och Kore- eller Photu-la är 5,101 meter, under det att medelhöjden för mina fem första Transhimalaya-pass är 5,600 meter. I allmänhet kan sägas, att Transhimalayas vattendelande pass af högsta rang äro 500 meter högre än Himalayas. Men Himalayas högsta topp,

Mount Everest, är, med sina 8,840 meter, 1,540 meter högre än Nien-tschen-tang-la, Transhimalayas kulminationspunkt, så vidt man vet. Härmed sammanhänga de olika reliefförhållandena hos de båda systemen: Transhimalayas kammar äro mera flacka, dess dalar mera grunda och breda, Himalayas kammar äro skarpa och spetsiga, dess dalar djupt och energiskt inskurna. Det förra systemet är mera kompakt och massivt än det senare, ett förhållande som är mycket naturligt, om man betänker, att Himalaya mottager brorslotten af sydvästmonsunens nederbörd, hvars flöden sedan oräkneliga årtusenden eroderat ut dess dalar på djupet, under det att Transhimalaya, på det torra platålandet, uppfångar en relativt obetydlig del af monsunernas regn. Vore det möjligt att jämföra de båda systemens volym af bergmassa, skulle man med all säkerhet finna, att det nordliga vore mäktigare än det sydliga. Ty en sådan komparation måste utgå från hafsytan och äfven om Transhimalaya är smalast af de två, börjar dess stigning från höjder mellan 3,000 och 5,000 meter, nämligen Tsangpos dal, under det att Himalayas stigning, strängt taget, börjar från hafsytans nivå, eller något hundratal meter däröfver. Som vattendelare är Transhimalaya af högre och förnämligare rang än Himalaya. Västra Himalaya delar vattnet mellan Indus och några af dess bifloder; i öster är systemet en vattendelare mellan Brahmaputra och Ganges. Men hvarje droppe vatten, som faller i Himalaya, går till Indiska oceanen. Däremot är hela mellersta Transhimalaya en vattendelare mellan Indiska oceanen i söder och de afloppslösa platådepressionerna i norr. Blott på sin västra flygel är också Transhimalaya en vattendelare mellan Indus och några af dess högre bifloder, och på sin östra mellan Salwen och Brahmaputra. Inom Tibets

gränser finns det blott en flod, som tar sin början från Transhimalayas norra sluttning och genombryter systemet i en tvärdal, men denna flod är ett lejon och kallas också af tibetanerna Lejonfloden, Singi-kamba eller Indus. Salwen börjar också på systemets norra sluttningar, men når oceanen utan att genomkorsa bergen. Alla de öfriga

Gurla Mandatta.

floderna, som börja på de norra sluttningarna och bland hvilka Buptsang-tsangpo och Soma-tsangpo äro de största, gå till afloppslösa saltsjöar i norr. Blott i mellersta delen af Transhimalaya, men dock under en sträcka af bortåt tusen kilometer, sammanfaller den kontinentala vattendelaren med systemets hufvudaxel; ty i väster går vattendelaren norrut från Indus' källa och sedan mot väster för att innesluta Panggong-tso inom det afloppslösa Tibet,

och i öster går den norrut från trakten mellan Tengri-nor och Salwens källor.

Norr om Transhimalaya bildar det inre Tibet jordens högsta och mäktigaste platåland och ju längre mot öster, desto större blir höjdskillnaden mellan dess yta och motsvarande del af Brahmaputras dalgång. Så t. ex. ligger Tengri-nor fulla tusen meter högre än den stora floden rakt söder därom, men Tjunit-tso endast 156 meter högre än Tradum. Och betrakta vi förhållandet mellan Tarok-tso (4,627 m.) och motsvarande punkt vid Brahmaputra, SSV därom, som har en absolut höjd af 4,644 meter, finna vi att Tarok-tso till och med ligger ett tjugutal meter lägre än den stora floden på samma radie i Himalayas och Transhimalayas gigantiska dubbelbåge. En vandring i denna linje skulle alltså innebära en brant stigning upp till Transhimalayas kam, och sedan ett ändå betydligare fall ned till sjön på platålandet. Man kan taga för alldeles gifvet att Tabie-tsaka ligger ändå lägre och i verkligheten är den lägsta depressionen i hela Bongba.

Jag har kallat denna bok T r a n s h i m a l a y a, emedan de öden och äfventyr, som skildras i dess båda band, till skådeplats haft det väldiga bergssystem, som är beläget norr om Tsangpo, samt i trakterna norr och söder därom. Då jag i Sela-la för första gången korsade dess vattendelande kam, tänkte jag bibehålla det namn, som redan Hodgson använde, nämligen Nien-tschen-tang-la. och efter öfvergången af Tjang-la-Pod-la och Angden-la ändrade jag icke uppfattning, ty dessa tre pass ligga i en och samma bergskedja, som på södra stranden af Tengri-nor kallas Nien-tschen-tang-la. Sedan jag korsat Tsetilatjen-la och Djukti-la, trodde jag att dessa pass lågo i den västra fortsättningen af Nien-tschen-tang-la och att

Hodgsons, Saunders, Atkinsons, Burrards och Ryders uppfattning var den riktiga. Men efter den andra diagonala resan genom Tibet och sedan jag på flera linjer korsat Bongba och funnit att här ingalunda var fråga om en enda fortlöpande bergskedja, utan om en hel familj af från hvarandra fullständigt skilda bergskedjor, så insåg jag, att namnet Nien-tschen-tang-la, som betecknar blott en enda af alla dessa kedjor, icke gärna kunde gifvas hela systemet. Man hade då och med lika stor orätt kunnat kalla det Lunpo-gangri, Kantjung-gangri, Targo-gangri eller något annat lokalnamn. Saunders »Gangri Mountains» ansåg jag ändå olämpligare, då alla med evig snö beklädda berg i Tibet kallas Gangri och namnet i detta sammanhang sålunda blott skulle bli ett tomt skal. Lika litet kunde jag acceptera Burrards »The Kailas range». Här gällde det att finna ett namn, som passade för hela denna intimt förenade familj af bergskedjor — ett geografiskt begrepp, som icke lämnade rum för något missförstånd. Och jag beslöt att kalla hela det system, hvars samhörighet och kontinuitet det varit mig förunnat att bebevisa, för T r a n s h i m a l a y a.

Bland de engelska geograferna ha många ogillat detta namn och lika många gillat det. Till den förra kategorien hör öfverste Burrard, som framhåller att sedan år tillbaka alla de trakter, som ligga på andra sidan Himalaya, kallats transhimalayiska. Och i ett bref till mig skrifver han nyligen: »Pupils of Montgomerie naturally ask, why an old word should be given a new meaning, when it is possible to invent any number of new names for newly discovered mountains. I do not see that it is necessary to give an i m p o r t a n t name to newly discovered mountains. A new name will b e c o m e impor-

tant, because of the montains to which it is attached, and your mountains would have rendered any new name important.»

Jag kan icke i allo dela öfverste Burrards uppfattning, ty jag anser att just den omständigheten att Montgomeries lärjungar, officerarna i The Survey of India och punditerna, sedan femtio år och mer kallat trakterna norr om Himalaya för »The transhimalayan regions», gör det för mig till en pietetssak att icke slopa detta namn för det bergssystem, som par préférence är och aldrig kan blifva något annat än Transhimalaya.

För att också meddela ett citat från den andra sidan, vill jag här införa ett yttrande af en af de förnämsta Asiakännarna i vår tid, förre vicekonungen af Indien, Lord Curzon. I Geographical Journal, april 1909, säger han: »Alongside of this great discovery (Bongba och Tjoktju) I would place the tracing for hundreds of miles and the assurance of a definite orographical existence to the mighty mountain palisade or series of palisades to which he has, in my opinion very appropriately, given the title of the Transhimalaya. This range has been surmised to exist in its entire length for many years; it has been crossed at its extremities by Littledale and by native surveyors. But it was reserved for D:r Hedin to trace it on the spot and to place it upon the map in its long, unbroken, and massive significance... It is no mean addition to human knowledge that we should realize the assured existence of one of the greatest mountain masses in the world. As regards the name which D:r Hedin has giwen to it, I will only say that the desiderata for the title of a new and momentous geographical discovery appear to be these: 1) that the name should if possible be given by the prin-

cipal discoverer; 2) that it should not be unpronounceable, unwriteable, over-recondite, or obscure; 3) that it should it possible possess some descriptive value; and 4) that it should not violate any acknowledged canons of geographical nomenclature. The name Transhimalaya combines all these advantages, and it has a direct Central Asian analogy in the Transalai which is a range of mountains, standing in the same relation to the Alai, that Transhimalaya will do to Himalaya. I am not in the least impressed by the fact that the name was once given to another range, where its unsuitability secured its early extinction. Any attempts to substitute another title on the present occasion will, in my opinion, be foredoomed to failure.»

Min långa resa härs och tvärs öfver Transhimalaya får icke betraktas som annat än en flyktig och bristfällig rekognoscering af ett förut okändt land. Det är lättare att med en armé, beväpnad till tänderna, gå till Lhasa, och att skjuta ned tibetanerna som fasaner om de stå i vägen — än att med fyra regeringar och alla landets myndigheter till motståndare, tolf fattiga ladakis till följeslagare och icke en enda man till eskort, i två långa år korsa Tibet i alla riktningar. Det är icke min förtjänst att jag så länge kunde försvara en position, som redan från början föreföll ohållbar. Samma lyckliga stjärna som förr har äfven denna gång lyst öfver mina ensamma vägar i det stora Asien, och det är nu 24 år sedan jag första gången fattade pilgrimsstafven. Endast de stora geografiska kardinallinjerna har jag kunnat följa och uppdraga; mellan mina olika router finnas ännu många hvita fläckar kvar, och af detaljarbete finns det nog för generationer af forskare och resenärer, grundligare förberedda och bättre utrustade än jag varit.

Den sista expeditionens medlemmar, fotograferade af Rev. Marx i Poo.
Bakom förf. stå, från vänster till höger: Lobsang, Suän, Kutus och Tubges.
De sittande äro Kuntjuk med Lillpuppy och Gulam med Takkar.

Så gå då ut i världen du klingande och sonora namn på ett af jordens väldigaste bergssystem och finn din väg till de geografiska läroböckerna och påminn barnen i skolorna om de snökrönta toppar på »Världens tak», bland hvilka monsunstormarna allt sedan »begynnelsen» sjungit sina bullrande sånger. Så länge jag lefver skola mina stoltaste minnen, liksom kungsörnarna, ha sina bon bland Transhimalayas ödsliga och kala klippor.

Herdegosse i Bongba.

XXXVIII.

Simla.

Som en skara landsvägsriddare och tiggare lämnade jag och mina tolf tjänare Toktjen den 24 juli. I nio dagar hade vi legat där, utan annan sysselsättning än att se hur monsunregnen, som jag oförsiktigt nog lofvat inföding-arna, stodo som spön i backen. Platsens myndigheter gjorde denna gång gällande, att då vi icke voro försedda med pass från Lhasa, hade vi icke heller rättighet att begagna oss af stora vägen till Ladak, utan måste vända om till det inre Tibet, hvarifrån vi kommit. Om jag icke redan fått mitt lystmäte af den stora hvita fläcken, så hade jag med nöje antagit deras förslag. Men nu var jag utsliten och längtade hem, och då de vägrade det bistånd och den transporthjälp vi begärde, bröto vi upp till fots och med bagaget lastadt på våra sista tio hästar och mulor. Den hvita hästen från Kamba Tsenams tält stod dock som förr till mitt förfogande. Någon eskort hade vi icke, man ville två sina händer för att stå skuldfri i händelse af efterräkning. Först vid den heliga sjön, hvars norra strand vi följde på kända vägar, hittade vi en landstrykare, som erbjöd sig att visa oss vägen till Totlings kloster.

I Langbo-nan hälsade jag som hastigast på hos den unga abboten, lika sympatisk och artig som förra året, och i Tjiu-gumpa träffade vi vår vän Tundup Lama, tärd och melankolisk och trött på sitt ensliga klosterlif. Stora floder tömde nu sitt vatten i de båda sjöarna, och med en känsla af saknad lämnade jag åter skådeplatsen för så många dyrbara och oförgätliga minnen.

Innan vi nådde Tirtapuris kloster hade vi att korsa flera af de floder, som från Transhimalaya lämna sin tribut till Satledsch. Tre af dem voro efter de ihållande regnen oerhördt ansvällda och vräkte sina gråbruna, hvitskummande vattenmassor ned öfver försåtliga block. »Dåne liksom åskan bröder!» Det kokade och sjöd mellan klipphällarna, det forsade och vräkte öfver de hala blocken — hur sväfvade jag icke i dödlig ångest att den sista långa vinterns mödosamt bärgade skördar skulle gå förlorade genom ett enda litet felsteg!

I strilande regn nådde vi Tirtapuris tempel. Lobsang, Gulam, Kutus, Tubges, Suän och Kuntjuk skulle härifrån följa mig till Simla, men Abdul Kerim och de öfriga fem fingo ut sina löner och gratifikationer och hemförlofvades öfver Gartok till Leh. Jag kände icke vägen till Simla; på kartan såg den närmare ut än vägen till Ladak. Därför trodde jag att mitt parti skulle nå sitt mål först. Men denna väg är fantastiskt vild och jordskorpan djupt genomskuren af Satledschs bifloder; man kan tro sig förflyttad till Colorados cañons; den ena dagen bär det brant utför ett tusental meter, och den andra stiger man med samma belopp; afståndet blir därför minst dubbelt mot hvad det synes på kartan. Och Abdul Kerim nådde Leh långt innan jag kom i kontakt med Simla. Därför utgingo de första underrättelserna om oss från honom

och icke från mig och på somliga håll fruktade man det värsta. Det såg ju också besynnerligt ut att mina tjänare helskinnade nådde sitt hemland, under det att jag själf alltjämt saknades.

Emellertid skildes vi åt vid tårars flöden den 1 augusti, och öfver de tre klostren Dongbo, Dava och Mangnang nådde vi den 13 Totling-gumpa, i hvars närhet pater Andrade för tre hundra år sedan gästade den nu för-

Tibetaner som brottas.

fallna staden Tsaparang. Här möttes jag af den hinduiske läkaren Mohanlal från Gartok, som bringade mig de första underrättelserna från den yttre världen. Genom honom erfor jag med djup saknad konung Oscars död, som inträffat för mer än åtta månader sedan. Han berättade också om den vaknande jäsningen i Indien och om de farhågor, mina vänner hyste för mig. Thakur Jaj Chand hade af indiska regeringen fått order att till hvarje pris söka utröna, om jag ännu lefde eller ej.

Utanför hufvudentréen till Viceregal Lodge.
(Suän, Gulam, Kuntjuk stående; Kutus, förf., Lobsang sittande.)

Åt flera olika håll hade han utskickat några tibetanska fribytare och utlofvat femtio rupees åt den, som kunde skaffa säkra underrättelser om mitt öde — så mycket tyckte han väl att jag kunde vara värd. Abdul Kerim hade i bästa välmåga nått Gartok och blifvit kallad till Garpun, som yttrat: »Er sahib är ryslig, han ger sig icke, förrän jag mister hufvudet.» Den gamle Hadji Naser Schah, som så samvetsgrant utrustat vår sista karavan, hade dött förra vintern.

Då vi den 24 juli lämnade Toktjen, gladdes jag åt tanken att vi nu steg för steg skulle nå allt lägre trakter, allt tätare och varmare luftlager. En månad senare voro vi högre än vid Toktjen, sågo landet täckt under snö och hörde hagelskurarna smattra mot våra sönderslitna tält. Men i Schipki reste vi dem åter i en trädgård, som prunkade i sommarens yppigaste fägring och hörde vinden susa i aprikosträdens lummiga kronor. Schipki är den sista byn i Tibet. Från dess oas af trädgårdar börjar den branta stigningen till Schipki-la, som man uppnår efter att hafva öfvervunnit en höjd, motsvarande sex Eiffeltorn på hvarandra. Där uppe står man på gränsen mellan Tibet och Indien. Jag vände mig om och lät blicken för sista gången sväfva ut öfver dessa tröstlöst ödsliga och karga berg, där mina drömmar förverkligats och min lyckas stjärna lyst med ett klarare och vänligare ljus än någonsin förr. Farväl då, du vildåsnornas och antilopernas hemland, Taschi Lamas, Tso-mavangs och Tsangpos heliga land, till hvars hemlighetsfulla dalar främlingen finner vägen endast om han öfverlefver två arktiska vintrar och i en herdes skepnad drifver en hjord af motsträfviga får. Det var som om jag också tagit farväl af det bästa af

min egen ungdom och det rikaste kapitlet i min lefnads saga.

Den 28 augusti lägrade vi i byn Poo, och här hade jag två oförgätliga dagar i Herrnhut-missionärernas gästfria hus. Herrarna Marx och Schnabel och deras älskvärda familjer öfverhopade mig med godhet, och nu bestormades jag med tusen nyheter från den yttre världen — det var som att lyssna till bränningen vid hafvets ändtligen uppnådda kust. I mer än två år hade jag icke sett en europé, och själf såg jag ut som en tibetansk stråtröfvare. Men missionärerna riggade upp mig i en omgång europeiska sommarkläder och satte en indisk hjälm på mitt hufvud.

Några dagar senare nådde vi Kanam-gumpa, där Alexander Csoma Körösi för 80 år sedan som en munk studerade lamaistisk vishet och som ingen annan gjorde västerlandets lärde bekanta med den hemlighetsfulla religionens mysterier. Hur tyst och stilla var icke vårt lif där uppe på Tjang-tangs vidder! Nu fyllas svindlande daldjup af forsande floders brus och mellan lodräta klippor klingar ekot af vattenmassornas dån. Hur kal och njugg var icke den tibetanska jorden; nu lyssna vi dagligen till ljumma vindars sus i djupa, dunkla barrskogar, beskuggande Himalayas branter.

Allt lägre bär det, allt varmare blir luften. Min trogna vän, den stora, lurfviga Takkar, betraktar mig med frågande blickar. »Han älskar ej sommarens blomstrande krans, ej ängarnas brokiga bälten.» Han minns det fria lifvet på öppna vidder, han saknar striderna med ödemarkens vargar, och han drömmer om de eviga snöstormarnas land. En dag sågo vi honom dricka ur en källa, hvars flöde korsade stigen, och sedan lägga sig i skogens svala skugga. Han hade gjort det många gånger förr, men nu

skulle vi aldrig få se honom mer. Han vände om och sprang ensam upp emot Tibet. Dock skildes han med sorg i hjärtat från sin gamle husbonde, det kunde jag förstå, ty han tyckte att han skulle bedja missionärerna i Poo att sända mig en hälsning. En morgon funno de honom liggande utanför porten till stationens gård, och sin gamla vana trogen, ville han icke släppa någon in eller ut. Men han blef gästfritt mottagen och gick nya öden till mötes i en fånges kedja. Genom herr Marx får jag ännu tid efter annan hälsningar från gamle Takkar, han som så troget försvarade mitt tält, då jag i förklädnad reste genom hans fosterland.

I Club des Asiatiques i Paris hade jag en gång dinerat med madame Massieu, som utfört så många underbara resor i Asien. Roland Bonaparte och Henrik af Orléans voro närvarande den gången, som så lifligt stod för mitt minne, då jag den 7 september mötte den vidtberesta pariserdamen i Tarandas stationshus. Vi hade mycket att tala om, då vi med hälften hvar bidrog till den gemensamma middagen. Oberörd af åren, ungdomlig och entusiastisk, företog madame Massieu senare en djärf färd till Katmandu.

Med stigande oro hade jag nalkats den stund, då jag efter nära ett års obeveklig tystnad åter skulle få bref från mitt hem, och jag undrade om de skulle brytas och läsas utan sorg. I Gaura mötte mig posten den 9 september. Jag läste hela kvällen, hela natten och hela följande dag, och med glädje kunde jag taga de sista dagslederna till Simla, då jag förskonats från onda nyheter och visste att allt stod väl till hemma. Nu susade vinden mildare än förr i Himalayas cedrar och Satledschs brus genljöd som trumhvirflarna i en triumfmarsch.

I Kotgar bevistade jag aftonsången i missionärernas kyrka. Hur underligt att åter höra orgelns försoningsfulla och veka toner och att som en ovärdig kristen pilgrim i ett kristet tempel med tacksamhet minnas de gångna årens ensamhet.

Och följande dag var jag för sista gången tillsammans med de mina på vägen, ty nära Narkanda möttes jag af en rikshaw, skickad af öfverste Dunlop Smith. Jag öfvergaf dem för att utan uppehåll skynda vidare, under det att de i vanlig tågordning följde efter. Hur härligt att åter luta sig mot ryggstödet i det lilla tvåhjuliga åkdonet och i susande fart rulla bort under deodarernas skuggrika hvalf.

Den 15 september var min stora dag. Jag hade hvilat i Fagus bungalow, och denna lägerplats, där jag var alldeles ensam, hade numret CCCCXCIX. Simla skulle alltså bli lägret n:r D. Det kändes helt underligt att stå på gränsen mellan ödemarken och den mest förfinade civilisation. Vid den präktiga körvägens bröstvärn satt en herre i sin rikshaw — det var min vän m:r Edw. Buck, Reuters korrespondent. Nu börjas det, tänkte jag. Och så bar det vidare, den sista dagsleden. Den härliga, förnäma staden synes på sina kullars branter i fjärran, och de hvita husen lysa fram mellan träden. En fager ungmö fångar oss i sin kodak, men morgontimmen är tidig, och utan vidare äfventyr nå vi en räddande herrekipering, ty oaktadt dräkten från Poo måste jag undergå en grundlig renovering, innan jag kunde visa mig innanför portarna till Viceregal Lodge.

Hvilken öfverväldigande kontrast mot det ensliga lif, jag fört i två långa år. Redan den 16 september gick en »state-ball» af stapeln, och åter hörde jag det knastrande surret i gårdens sand, då otaliga rikshaws förde gästerna

Lord Kitchener of Khartum,

indiska arméns öfverbefälhafvare.

Förf. utanför missionshuset i Poo.

till balen. Frasande siden, blixtrande juveler, glänsande uniformer — i en oafbruten fil skrider Simlas förnäma värld mellan drabanterna i deras höga turbaner och blänkande lansar. God save the King! Åtföljda af staben, träda deras excellenser in, och vid tonerna af en Strauss-vals börjar dansen. Det var alldeles som i maj 1906, och de 28 månader, som förflutit sedan dess, föreföllo mig som en bisarr och underlig dröm.

De första dagarna bodde jag hos min gamle ädle vän öfverste Dunlop Smith och hade nu tillfälle att tacka honom och hans älskvärda damer för all den omsorg, de ägnat mig i Gartok förra året. Sedan flyttade jag åter öfver till Viceregal Lodge och åtnjöt samma gränslösa gästfrihet som förr hos lord och lady Minto. Från mina fönster såg jag åter Himalayas kammar skarpt och klart och bortom dem utbredde sig Tibets berg och dalar som ett ändlöst haf. Hvilken lyx och rikedom! Jag bodde som en furste, gick på mjuka mattor och funderade, låg och läste svenska tidningar i en svällande sidensäng och vid elektriskt ljus, badade i ett porslinskar, uppassades af hinduer i vicekungligt livré — jag som nyss gått i trasor och vallat får.

Den 24 september samlades hundrafemtio herrar och damer i stor gala till praktsalen i Viceregal Lodge. Den var ordnad som till en föreläsning, och på den med guldstickad brokad belagda platformen, där eljes tronstolarna stå, reste sig en väldig karta öfver Tibet. På de främsta stolarna märktes öfverbefälhafvaren öfver indiska armén, lord Kitchener of Khartum, guvernören af Pendschab, maharadjorna af Alwar och Gwallior, och bland gästerna sågos alla generaler och högre officerare, alla statssekreterare, vetenskapsmän, medlemmar af corps diplomatique,

som då uppehöllo sig i Simla. Militärsekreteraren, öfverste Victor Brooke framträder och utropar vicekonungens och lady Mintos ankomst. Jag hade en ganska rysansvärd rampfeber, men innan jag visste ordet af, hörde jag i den glänsande salen ekot af mitt eget: »Your Excellensies, Ladies and Gentlemen,» och därpå följde en redogörelse för min sista färd. Klockan var ett på morgonen, innan den slutade, och sedan lord Minto hållit ett mer än älskvärdt tal, tågade gästerna ut till den sentima supéen.

I ett seraj nedanför slottet bodde mina sex ladakis och våra sju sista djur. Ofta gick jag ned och hälsade på dem och lekte en stund med min gamla reskamrat Lillpuppy. Men hvilans dagar flögo bort och snart kom den sista. Jag omfamnade Lillpuppy, kramade honom, strök hans hufvud och hade svårt att slita mig lös — han var generad för sin husbondes eleganta dräkt, och i denna stund såg han frågande och melankolisk ut, som om han anat att ett band brast mellan oss och att vi aldrig skulle träffas mer. Vi hade ju haft allting gemensamt från den dag då han föddes under Kara-korums snöpass; — att skiljas från hundarna är det svåraste af allt, att bjuda männen farväl kännes icke så tungt.

Redan vid ankomsten till Simla hade jag gifvit dem 60 rupees hvar till nya kläder, och i en basar hade de hittat några gamla aflagda uniformer med skinande mässingsknappar, som de funno förnämliga och klädsamma. I axelklaffarna lästes orden: Guard London S. W. Railway, och hur de förirrat sig till Indien vet jag ej. Men i dessa uniformer och med röda fezer på hufvudet infunno sig mina män på borggården den sista september. De fingo behålla våra sju hästar och mulor, sadlar, tält, pälsar, sofdon och allt. Min hvita häst skulle de sälja i Leh och

dela inkomsten. Gulam skulle taga hand om Lillpuppy och se till att han icke behöfde lida brist för framtiden; — det var som en utmätning — som att bryta upp ett gammalt hem. Förutom lönen fick hvarje karl dessutom hundra rupees i gåfva och resan till Leh betald, fyra gånger om. Lord och lady Minto voro närvarande vid vårt sista afsked, och vicekonungen höll ett kort och uppmuntrande tal till dem. Det var bittert att skiljas från dem, till och med den trygge Lobsang, som häpnat öfver Simlas prakt och rikedom, grät som ett barn, då han med tunga steg följde sina kamrater ned till deras väntande lastdjur. »Hvilken trohet, hvilken tillgifvenhet,» utropade lady Minto under rörelse, »deras tårar tala tydligare än långa beskrifningar.»

I början af oktober bröto vicekonungen och lady Minto upp för en utfärd i bergen, och efter ett hjärtligt farväl från dem och ett varmt tack för all den godhet hvarmed de öfverhopat mig, var jag ensam och öfvergifven i det stora slottet. Först om en vecka skulle min ångare afgå från Bombay till den yttersta östern, och de fem dagar jag ännu stannade i Simla hade jag glädjen att vara lord Kitcheners gäst i hans residens Snowdon. Aldrig skall jag glömma dessa dagar! Mina rum voro smyckade med blommor, och på ett bord stodo fjorton arbeten om Tibet, som utplockats ur generalens bibliotek för att tjäna mig till lämplig lektyr. Med de glada och kamratlika adjutanterna, kaptenerna Wyllie och Basset, lefde vi som fyra ungkarlar, intogo frukost, lunch och middag på fyra man hand och tillbringade aftonen i biljardrummet, på hvars spiselfris man läser den betecknande devisen: »Strike and feare not!»

På eftermiddagen brukade generalen taga mig ut på promenad på vägen, som leder till Tibet; vi talade då om Europas framtid i Asien och Afrika, och jag fick en inblick som aldrig förr i lord Kitcheners lif och arbete i Egypten.

Men äfven Snowdons dagar flögo bort, och den 11 oktober, just då menigheten samlades till kyrkan, kördes jag af Afrikas besegrare till stationen och tog ett sista farväl af den man, för hvars bragder jag alltid hyst en gränslös beundran. Vid Summerhill station nedanför Viceregal Lodge växlade jag ett sista handslag med min käre vän, Dunlop Smith, och sedan försvunno Simlas hvita sommarhus i fjärran, och tåget rullade ned mot det heta Indien och mot det stora, ödsliga hafvet.

Min älskade Lillpuppy vid afskedet i Simla.

Person- och ortregister.

(Den lutande stilen angifver personnamn.)

Abdul Haj II 291
Abdul Hamid, sultan I 96
Abdul Kerim, tjänare II 287, 290, 296, 316, 319, 321, 331, 338, 343, 367, 370, 373, 380, 471
Abdullah, tjänare II 322, 356, 478
Abdul Rasak II 351, 409
Abdurrahman II 351
Adul, tjänare I 84, 173, 220; II 193, 211
Afganistan I 22, 496
Agra I 496
Aji-la, pass II 281
Aksaj-tjiu, sjö I 133, 139, 144, 146; II 327, 330
Ali, tjänare II 224
Alma II 291
Almora II 150
Alwal II 568
Amdo I 464; II 243
Amitabha, gud I 448, 452, 460, 497
Anmar Dju II 287, 292
Amtjok-jung, by II 21
Amtjok-tang, slätt II 21
Amtjok-tso, sjö II 20, 22, 23
Amtjung II 417
Andrade II 561
Angden-la, pass II 18, 270, 416, 423
Angsi-tju II 120
Anitjen-la, pass II 396
A-nok-ta-schan II 224
Antjar I 54
Aong-tsangpo, sjö II 531, 535
Arafatberget I 378
Arghum I 433
Arka-tag II 554
Armenien I 6
Arport-tso, sjö I 150; II 321, 327, 335, 336, 337
Arung-kampa I 386
Assam I 399
Avaloketisvara, gud I 448; II 75
Aziza I 67

Bagtjam I 434
Bailey, löjtnant I 355, 448
Bajkal I 447
Baltal I 62
Baltistan I 429; II 266
Bando II 88
Barong-la, pass II 10, 492
Basang II 34, 44, 439, 441
Basgho I 72
Bas Ghul I 55, 61, 67
Benares II 245
Besant Annie, mrs I 50
Bikom Sing I 118
Bod-Karbu I 68
Bogtsang-tsangpo, sjö I 279, 303, 352, 353; II 505
Bongba, provins II 388, 404, 486, 490, 508, 510, 514, 518
Bowers, forskningsresande I 197, 211, 257, 285, 308; II 327
Brahmaputra I 2, 76, 108; II 99, 103, 183, 222, 266
Brebung I 466; II 94
Buddagaya I 446; II 245
Bulak II 307
Buptö II 480, 489, 509

Bup-tju I 381
Bupjung II 421
Buptsang-tsangpo II 412, 422, 526
Burroughs Wellcome, apotek I 47; II 45
Burrard, öfverste II 229
Buser-tsangpo I 363
Buthan I 384, 421, 483, 530
Butju-tso II 491
Bän-la, pass II 18

Calcutta I 357
Calvert, forskningsresande II 268, 545
Campbell-Bannerman, H., sir I 6
Carey, forskningsresande I 75; II 53
Cassels II 218
Chang Jin Tang, mandarin I 562
Club des Asiatiques II 564
Crosby, forskningsresande I 140, 144, 189; II 327
Curzon, lord, f. d. vicekonung öfver Indien I 5, 6, 8, 12, 21, 449

Dagtse-tso, sjö I 295, 299, 307, 308
Dalai Lama I 87, 139, 342, 447, 494
Dal-därvasch I 52
Dalgleish, forskningsresande I 75, 92; II 53
Dambak-rong, dalmöte II 71
Damm, dalgång II 83
Dane, Louis, sir I 12, 19, 21
Dangbä-tju I 381
Dangra-jum-tso, sjö I 152, 202, 210, 222, 284, 285, 291, 293, 298, 299, 307, 336, 342, 343, 374, 413, 530; II 1, 2, 8, 10, 12, 28, 486, 490, 492, 495, 496
Dann-tju II 220
D'Anville, forskningsresande II 227, 420
Dapsang II 303, 315
Dardistan II 266
Dardjiling I 348
Daru-tso, sjö I 359
Datjung Ngatja II 187
Dava II 561
Daya Kishen Kaul, pundit I 38, 39 43, 50, 56
Deane, Harold, sir I 24
Deasy, forskningsresande I 82, 142, 154, 171; II 273, 327
Deasy Group, bergskedja I 190, 203
Deasy Antelope Plain I 205
Dehra Dun I 12 14
Deni Das, postmästare II 274
Devaschung, regeringen i Lhasa I 91, 157, 220, 285, 293, 295, 340, 399, 447, 449, 460, 482, 523, 530; II 3, 31, 58, 64, 72, 76
Dhaulagiri, fjälltopp II 80
Dhyani (Buddha) I 448
Dihong I 397, 400
Ding-la, pass II 535
Diripu II 239, 240, 246, 258
Ditja-la, pass II 486, 507, 553
Djera I 71
Djimpa Ngurbu II 177
Djukti-la, pass II 268, 270, 297, 423, 557
Djung-jejlahs II 297
Dobo-Dobo-Cho I 363
Dokang I 386
Dok-tju I 597
Dok-tju-var II 39
Dobgumpa, kloster I 615
Dolma-la, pass II 244, 248
Dongbo II 93, 561
Dongdong, älf II 116, 119
Dongmo-tju, sjö II 24
Dongtjeu-la, pass II 493
Dapserma II 216
Dorab-la, pass II 78
Dortje Tsuän II 455
Do-tsängkan, snömassiv II 14
Dras, flod I 63, 64, 66
Drugub I 103; II 274, 276, 285, 292, 302, 396
Drummond, Commissioner of Bareilly II 148
Dsalung-la, pass II 508
Dschimre, kloster I 98, 99
Duan Suän, kines I 412, 531, 554
Duff Beauchamp I 26
Dufferin, lord I 27

Duk Ngavang Gjamtso II 251
Dumbok-tso I 310
Dumpur I 53
Dung-lung, dal II 232, 236, 259
Dung-tschapdsche II 248
Dunka-la, pass II 18
Dunlop Smith, öfverste I 20, 88, 357, 390; II 124, 151, 269, 275, 291
Dutreuil de Rhins, forskningsresande I 189, 211, 285
Dzundi, by I 390
Döltju-gumpa, kloster II 222

Emir Sing I 43, 50
Elefantfloden II 222

Fagus, bungalow II 567
Fitzgerald, kapten I 448
Forsyth, forskningsresande I 123
Francke, A. H., Rev. I 85
Fraser, David I 448

Gaffar, tjänare II 435
Galdan, *Tsong Kapas* begrafningsplats I 466
Galsam II 216
Ganderbal I 50, 52, 55, 57
Gandjevan I 60
Gandju-gumpa, kloster II 94
Gandju-la, pass II 94
Gandän-Chakang, tempelsal I 590
Gandän-tjöding, nunnekloster I 586
Ganga, flodarm II 178, 219
Ganga-schär II 187
Ganga-tjimbo II 187
Ganglung-gangri, bergsparti II 149, 522
Gang-lung-tju II 149
Ganpat-Sing, tjänare I 112, 336
Garpuns, höfdingar i Gartok II 257, 269, 270, 288, 479, 518, 562
Gartok I 14, 27. 29, 50, 71, 76, 87, 88, 90, 99, 103, 344, 531; II 257, 258, 268, 271, 291, 432, 518, 526, 561, 568
Gartok-floden II 265
Gave-ting, bergsmassiv II 116
Gaw Daloj, kinesisk agent i Gjangtse, I 554, 562, 566; II 3
Geddo, röfvartrakt II 432
Ge-dun-dup, Taschi-lunpus grundläggare I 458
Geluppa, seht I 458
Gertse, distrikt I 259, 267, 277; II 236, 260
Gertse Pun II 386
Gertse Pun Bobo, höfding II 380
Ghalaring-tso, sjö II 28
Ghe, I 653
Gil-sär, by I 54
Gjangtse, I 90, 343, 354, 355, 361, 408, 448, 454; II 454
Gjanima, II 121, 218, 260
Gjäbuk-la, pass II 36
Gjägong, dal II 480
Gjägong-la, pass II 482
Gjä-la, pass II 466
Gjalpo Rinpotje, I 448
Gjänor-tsangpo II 518
Goa-la, pass II 505
Goa-lung II 505
Goang-schung by II 518
Goang-tsangpo, flod II 518
Goang-tso I 308
Goas II 491
Gobrang, bergrygg I 295
Gogra, lägerplats I 122
Gomo-selung, trakt I 260, 278
Gomo-sjön I 267
Gongbo, land där Taschi Lama föddes I 498
Gossul-gumpa, kloster II 141, 163, 179, 181, 186, 190, 209
Gova Parvang, distriktschef II 513
Gova Pensa, höfding II 510, 513
Gova Pundar af Rigihloma, höfding II 579
Gova Tjykjyng, höfding II 404
Gova-Tsepten, höfding, II 421
Grünwedel, orientalist II 253, 497
Gubuk-gumpa, kloster, II 83
Guffaru, tjänare, sedan karavanförare I 82, 84, 110, 123, 305, 408; II 25, 26, 41, 43, 45, 55, 61, 78, 125, 131, 289
Gugti-la, pass II 544

Gulam Kadir, köpman i Schigatse I 535, 548
Gulam Rasue, köpman i Leh, I 87, 535; II 274, 332, 350
Gumpa-sarpa I 522, 527
Gunsang Ngurbu I 650
Guntjen Ische Loto, grundläggare af Tarting-gumpas kloster I 581
Guntju-tso, sjö II 103, 224, 230
Guristan II 367
Gurgang-pu, dalgång II 83
Gurla Mandatta, bergsmassiv II 103, 121, 123, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 139, 150, 156, 167, 188, 212, 216, 217, 251
Gurtse-la I 309
Guru I 425, 609
Gåsön II 215, 220
Gäbuk-jung II 436
Gäbuk-la II 436
Gäbuk-tju II 433, 436
Gästa-rung II 353

Hadji, tjänare I 334; II 55
Hadji Baba (Sven Hedin i förklädnad) II 351, 354
Hadji Ejder Khan I 219
Hadji Naser Schah, köpman I 86, 93, 549; II 291, 562
Hennis, kloster I 98
Herat I 496
Herrnhut II 563
Himalaya I 2, 8, 11, 35, 385, 542; II 33, 222, 266, 423
Hiraman I 110, 113
Hlabsen Dortje II 154, 155, 234, 244
Hladje Tsering, tjänare I 337, 339, 345, 351, 353, 355, 357, 414, 530; II 11, 499
Hle-lungpa II 236
Hlindug-ling I 399
Hlobun Lama I 586
Hodgson, forskningsresande II 271, 423, 548
Ho Tsao Hsing, kinesisk sekreterare II 71
Hyderabad I 26
Hästfloden II 222

Idar, maharadjan af I 26
Indien I 5, 132, 354
Indus I 4, 7, 99, 102, 107; II 183, 187, 260, 262, 265, 266, 271, 297, 423
Indus' källa II 222, 257, 258
Islam Ahun, tjänare I 278, 284, 309, 322, 332; II 35, 40, 123
Ische, tjänare I 110, 220, 322, 334; II 35, 211, 212, 214, 217, 242

Jakub Bek af Kaschgar I 82
Jallak-mallak II 420
Jalloa-tjanpa I 461
Jamba-Tsering II 160
Jamtjuk, by II 83
Janggo-gumpa, kloster II 150, 157, 160
Janglung II 402
Jatung I 531
Jarkent I 77, 84, 87, 95, 219, 221, 278, 306, 496; II 296
Jehe II 509
Jehlum I 35
Jere-tsangpo, sjö I 373, 397; II 224, 226
Jeschil-köl, sjö I 133, 142, 150, 174, 176, 190, 196, 204
Je-schung I 370, 387, 531, 593
Jiachan, II 544
Jildan II 351
Jitsyn Tara Nara, lama I 596
Jukorschung I 467
Julgunluk II 300
Jumba-matsen II 268, 272
Junduk Tsering I 340
Jundung Sulting I 583
Jurun-kasch I 138

Kabul I 52
Kadsung I 120
Kaji-rung I 363, 364
Kaji-pamgbuk I 363
Kajla II 150, 241, 246
Kajlas, bergskedja I 658; II 129, 136, 145, 183, 185, 223, 224, 245, 250, 252, 258, 260, 265, 279
Ka-la II 524

Kali Gandak, biflod till Ganges II 81, 82
Kamba Bombos II 400
Kamba Dramdul II 417
Kamba-dsong I 422
Kamba-sumbo II 26
Kamba Tsenam, rik tibetansk nomad II 435, 436, 437, 451, 464, 469, 480
Kamtjung-gangri, bergskedja II 482, 484, 485, 486
Kanam-gumpa, kloster II 563
Kandjur Chakang I 515
Kando-sanglam II 250
Kangan I 54
Kang Hi, kejsare öfver Kina I 566; II 228, 420
Kang-ka-kiang II 223
Kang-kora II 245
Kanglung-la, pass II 32
Kangmar, ort II 491
Kangmars gova II 502
Kang-rinpotje (=Kajlas, "det heliga berget") I 288; II 129, 155, 186, 187, 217, 231, 243, 245, 250, 259, 458, 486, 490, 508, 513, 525
Kangscham-tsangpo II 393
Kang-ti-ssu-schan II 223, 224, 225
Kantjung-tju II 433
Kapta II 518
Kaptar-khanes II 297
Kaptjor I 364
Kara-kasch-darja I 138; II 321, 323
Kara-korum I 2, 92, 122, 130, 132, 136, 138, 140, 213; II 280, 297, 298, 321, 352, 559
Kara-tschi II 266
Karbu-la, pass I 64; II 124
Kardangpasset I 90
Kargil I 66, 67
Karma Puntso, nomad II 390, 397, 399, 412, 578
Karma Tamding I 302, 303, 305
Karnali, flod II 187, 222
Karong-tso II 505
Karpun I 352
Kaschgar I 11, 75
Kaschmir I 37, 39, 40, 52, 59, 63, 443
Katmandu I 530, 565; II 86, 564
Kebetjungu I 281
Kebjang II 509
Kelung-tsangpo I 366
Kemar II 509
Kesar-tsangpo I 364
Keva I 307
Khajberpasset I 496
Khairullah Khan I 46, 60, 61
Khalamba-la, pass II 545, 553
Khaleb, flod II 218, 220, 221, 231, 240, 251, 257
Kham I 422; II 243
Kham Bahadur I 88; II 277
Khotan II 274, 289, 296, 319
Khotandarja II 322
Kien-Lung, kejsare I 462, 515, 566; II 223
Kilung-la, pass II 70, 71
Kirgiersteppen I 146
Kirong I 648
Kisil-unkur II 314, 318, 432
Kitchener, lord I 14, 21, 27, 83, 448; II 570, 571
Ki-tju I 401
Kintjen-la, pass II 441, 447, 461
Kjam-tju, floddal II 20, 24
Kjandam, provins I 654; II 4, 14
Kjangdam-tsangpo, flod II 17
Kjangrang II 509, 534
Kjaring-tso, sjö I 295, 349, 364; II 11
Kjärkjä, dal II 36
Kograng-tsango I 119
Kohala I 36
Kokbo I 656; II 1
Kore-la, pass II 76, 80, 87
Kotgar II 567
Kubi-gangri, fjällmassiv II 98, 113, 116, 167, 458
Kubi-tsangpo, Brahmaputras källflod II 104, 105, 106, 113
Kuhistan II 266
Kum-bum I 462, 464, 619
Kung Guschuk, Taschi Lamas broder I 355, 356; II 58
Kung-schen-o-mo II 224
Kung-scherja II 404
Kungtjuk-kong, dalgång II 83
Kung-tsangpo I 364

Kung-tso I 307
Kuntjuk, tjänare II 304, 352, 371, 391, 397, 435
Kutus, tjänare II 296, 301, 311, 321, 324, 338, 351, 386, 477, 503
Kwen-lun I 190, 208
Kyoto II 223
Köppen, orientalist II 253
Körösi, Alexander Csoma, orientalist I 494; II 563
Köteklik, lägerplats II 303, 330

Labrang I 350, 355, 356, 447, 457, 487; II 3
Ladak I 84, 98, 112, 509; II 272, 393, 421, 422
Ladung-la, pass II 402
La-ghjanjak I 300
Lahore I 35, 48, 52
Lake Lighten I 133, 142, 144, 147, 160, 189; II 131
Lake Markham I 214
Lakkor-tso II 520
Laktsang II 509
Lama Rinpotje, eremit, II 62
Lama Togldam I 317
Lamlung-la, pass I 360, 361; II 466, 501
Lamotang I 395
Landor, resenär II 103
Lanek-la, pass I 150; II 296
Langak-tso II 183, 189, 190, 191, 216, 219, 230, 251
Langbo-nan II 196, 199
Langmar-pu I 642
Langta-tjen II 118
Langtjen-kambo II 121, 122, 219, 223, 227
Lang-tjuan-ka-pa-pu-schan II 223, 224, 225
Lang-tju-ho II 225
Lap II 487
Laptjung-tso II 485, 487, 507
Largäp II 7
Larkin II 536
La-schung-tso, sjö I 260
Lasman Das, pundit I 67
Latje-to II 211
La-tju II 220
Lavar-tsangpo II 531
Ldata I 112
Leh I 72, 131, 214; II 148, 289, 290
Lehlunj-gumpa, kloster I 610
Lejonfloden II 222
Lemtjung-tso II 363, 373
Lendscho I 615
Lhasa I 340, 395, 424, 522; II 218, 395, 400, 403, 421
Lien Darin, amban, mandarin I 560, 563; II 28, 87, 450
Liktse-gumpa, kloster II 76, 77
Linga-gumpa, kloster I 381, 612, 626, 641
Ling-schi-tang I 133, 136
Littledale, forskningsresande I 285, 308
Loang-gonga II 120
Lobsang Tsering I 274, 284, 347, 351, 412, 416, 461; II 396, 503
Lo Gapu, konung af söderlandet II 78
Lo Mata Gjamo II 187
Lop-öknen II 385, 519
Lopön Rinpotje II 9
Losar I 415, 427
Lukkong I 108
Luma-ring-tso, sjö II 210
Luma-schar II 393
Lunbur-ringmo-tso, sjö II 364, 371, 441
Lungdep-ningri II 262
Lungdep-tju II 261, 498
Lung-gandän-gumpa, kloster I 630
Lungnak-la, pass II 514
Lundup Tsering II 3, 498
Lungring, pass II 26
Lunkar, lägerplats I 112, 113, 115; II 510, 513
Lunpo-gangri, berg II 68, 417, 420, 423, 428, 429, 441, 547, 558

Mabie-tangsam-angmo II 509
Ma-crh-yo-mu-ling II 224
Ma Daloj, kinesisk ämbetsman i Schigatse I 410, 411, 484; II 29, 73
Madras I 52, 146
Madö Gemo II 154
Magada I 446

Maharadjan af Kaschmir I 139
Majdaris tempel II 252
Malcolm, öfverste, forskningsresande I 189, 210
Malepur I 35
Mamo-nani II 156
Manasarovar (Tso-mavang), sjö I 83, 274; II 127, 129, 140, 141, 142, 148, 162, 182, 190
Man-da-la, pass II 554
Mangnang II 561
Mani-kah-bum II 253
Mankung-tjang I 590
Manlung I 119
Manuel, kock I 51, 84, 107, 112, 114, 140
Marco Polo I 344
Marium-la, pass II 99, 103, 119, 224, 227, 551
Markham, Clement, sir II 551
Marku-tso I 316
Marmik-gumpa, kloster II 520
Marnjak-la, pass II 120
Marsimik-la, pass I 115
Martjar-tso, sjö I 359, 360, 362, 363
Martsang-tsangpo, flod II 104
Marx, Karl, doktor I 85
Maschobra I 30
Matajun I 63
Ma-tji-Fu, mandarin I 575
Ma-piu-mu-ta-lai II 225
Maptju-kamba II 222
McSwiney, öfverste I 26
Men-dong-gumpa, kloster II 404, 462, 486, 497, 498, 500
Men-la II 518, 553
Memo-nani (= Gurla Mandatta, fjälltopp) II 121, 129
Momotjutsän II 482
Mentang, Lo Gapus residens II 85
Merke-sang II 508
Men-tju, dal II 70
Minto, lady I 21, 23, 24; II 568, 569, 570
Minto, lord, vice konung öfver Indien I 14, 19, 21, 22, 30; II 568, 569, 570
Mogbo-dimrop I 285
Mohanlal II 72, 84, 93, 274
Mollah Schah II 298
Montam-gongma II 417
Montgomerie, öfverste II 99, 265, 529, 547
Moorcroft, forskningsresande II 128
Morley, John, mr, engelsk statsman I 14, 15, 19, 73
Mount Everest I 387; II 245
Muglib I 81, 103, 106
Muhamed Isa, karavanförare I 50, 75, 81, 93, 100, 104, 107, 132, 137, 141, 151, 159, 294, 407, 496; II 18, 24, 26, 29, 36, 40, 43, 44, 48, 54, 299, 312, 329
Muhamed Isas graf II 427
Muhamed Rehim, tjänare II 298
Mukden I 462
Muktjung-simo II 114
Mundjam-dalen II 262
Mun-tso II 492
Murgu II 304
Murgudal II 307
Mus-tag-ata I 76; II 129
My-tjudalen I 641
My-tju-tsangpo I 373, 376, 377, 380, 396

Nagma-tsangpo (Tjuma), biflod till Brahmaputra II 8
Nagrong II 374, 380, 381
Nain Sing, pundit I 4, 285, 295, 296, 299, 300, 309, 316, 349, 359, 363, 366; II 9, 10, 27, 94, 271, 389, 502, 544, 554
Najala I 559
Nakbo-gongrong-gangri, fjälltopp II 486
Nakbo-kongdo-la, pass II 486
Naktju, provins I 286, 303, 502; II 389, 432, 508, 543
Naktju Hlundup, tjänare II 389
Naktju Tundup, tjänare II 389
Naktsang, provins I 269, 285, 294, 299, 302, 306, 333, 337, 350, 360, 414; II 3, 4, 243, 498, 499, 506
Namarding, dal II 123
Nama-schin, lägerplats II 84

Namatjang I 362
Namgjal I 362, 372, 379, 409, 416, 463, 510; II 209, 231
Namtjen II 466
Namtso II 490
Nangsa-la, pass II 106
Naong-rung I 365
Naong-tsangpo I 364, 365, 366, 367, 368
Nara Bahadur I 529
Nebuk II 81, 83
Negu-la, pass II 36
Nema-tok II 399
Nepal I 421, 429, 483, 502, 522; II 33, 445
Neve Arthur, doktor I 37, 48; II 292
Neve Ernest, doktor I 37
Nevu-la II 464
Ngakang I 563
Ngangga II 219
Nganglaring-tso, sjö II 200, 498, 526, 529
Ngangtse-tso, sjö I 303, 308, 323, 334, 349, 350, 356, 358, 359, 360, 362, 364, 368, 411, 572; II 2, 3, 8
Ngartang I 382
Ngomo-dingding, fjällparti II 107, 110, 118
Ngurbu I 362
Ngurbu Tundup I 361, 378, 394
Ngurkung-la, pass II 79
Ngutu, köpman II 469
Nien-tschen-tang-la, bergskedja I 370, 377; II 271, 417, 418, 422, 423, 545, 557
Nimalung-la, pass II 415
Nima-pendi-dalen, II 150
Nima Taschi II 500
Nischapur I 363
Njagga II 504
Njandi, II 233
Njang-tju I 408, 457, 576
Njanjo, by II 85
Njaptju-tsangpo II 518
Njuku II 57, 58, 67, 68
No-la, pass II 554
Nub-kong-la, pass II 545
Nubra I 99; II 298
Nuschki I 6

O'Connor, W. F., major I 342, 346, 356, 447, 535; II 29, 30, 53, 282
Ogawa, professor II 223, 228
Ogrung-tsangpo I 643
Omar Schah I 87
Ombo I 298; II 486
Oro-rotse II 296
Ost-Turkestan I 39, 43, 132, 413; II 298, 322
Otani, grefve I 560

Pabla I 362, 366, 367, 368, 370, 374, 377, 381
Padmapani II 253
Padma Sambhava, helgon I 434; II 9, 12, 59
Pagjepo I 467
Pak-tjula II 187
Pama, dalgång II 83
Pamir I 26, 30; II 129, 343
Pamsal I 113, 118, 122
Pang-gong-passet I 108
Pang-gong-tso, sjö I 4, 107; II 230, 547, 556
Pankur II 372
Pantjen Rimpotje (Taschi Lama) I 413, 440, 455, 493
Pantjen Tenbe Nima I 467
Pantjor, tibetan, jakägare, stigman II 472, 497, 503, 509
Para-sangpo I 364
Pari I 422
Parma II 509
Parrjang II 509
Parka, by II 198, 209, 211, 216, 218, 220, 257
Parva, dal II 14
Pasa-guk, by II 65, 430, 431, 444
Pati-bo I 296
Patjen, dal II 129, 146
Patjung, dal II 129, 146, 194
Patsche-kaddel I 53
Pater Huc II 550
Patterson, kapten I 75, 82, 84
Pears, öfverste I 39

Pedang-kedjan II 523
Pedang-la, pass II 521
Pedang-tsangpo II 521
Peking I 301, 335, 566
Pemba Tsering, höfding II 58, 61, 446
Pendschab II 266, 568
Penla-buk I 653
Pere-palo I 530
Pernanakbo-tang I 386
Persien I 6, 53, 527
Peschawer I 46, 48, 219, 340, 496; II 266
Peter, Rev. I 85; II 290
Petrovsky, rysk generalkonsul I 11
Photu-la, pass II 554
Pike-la, pass I 304
Pinsoling I 594
Pobrang, flod I 104, 108, 109, 110, 112, 113, 118, 141
Poo II 563
Poonch, stad I 52, 56, 62, 285, 411; II 210, 276, 284
Porung I 373
Poru-tso, II 518, 524
Potu-la I 68
Pratab Sing, sir I 43
Pul-tso I 142, 191, 193, 196
Pundi, berg II 129, 146, 208
Pundi-gumpa, kloster II 196
Punso II 157
Puntsuk I 273, 275
Puptjung-ri I 366
Puptjung-tsangpo I 366
Purang I 121, 129, 175, 189, 192; II 216, 257
Pu-tju, dal II 25
Påfågelsfloden II 222

Quadt, grefve I 27
Quetta I 7

Rabsang, tjänare I 84, 196, 218, 321, 336, 407; II 41, 55, 161, 184, 218
Radak-la, pass II 32
Radjan af Stogh I 90
Radjputana I 52
Raga-loschung II 32
Raga-tasam II 7, 32, 270, 403, 434, 440, 486, 506
Raga-tsangpo I 402, 567, 594; II 26, 432, 441
Ragok, bidal I 295
Rahman Khan I 110
Rakas-tal II 141, 178
Rambirpur I 98
Rampur I 37
Ram Sing, kines I 187
Rara I 304
Rawling, forskningsresande I 27, 76, 142, 187, 210, 211, 214, 448; II 28, 103, 273, 327, 337
Razul, tjänare I 110
Rehim Ali, tjänare I 120, 131, 159, 167, 178, 220, 642; II 23, 43, 55, 131, 146
Rigi-hloma II 518
Rigi-tjangma II 523
Riotjung II 352
Ritjen-tju II 160
Ri-tjung-tju II 150
Rivaz, Charles, sir, Lieutenant Governor öfver Punjab I 21
Robert, tjänare, förman I 49, 84, 110, 195, 544; II 13, 20, 25, 35, 43, 147, 202, 211, 214, 290
Rokdso, by I 390
Ronggak-tju II 120
Rub Das, gurkha I 84, 346; II 282
Rudok I 37, 90; II 272, 280, 290, 329
Rukjok-tsangpo II 70, 429, 431, 433, 484
Ruldap-tso II 542
Rungdalen I 382
Rungma, by I 393, 577
Rung-tju I 382, 387
Ryder, forskningsresande I 76, 402, 448; II 28, 41, 52, 53, 103, 219, 270, 417

Saka, slätt II 41
Saka-dsong, trakt II 32, 34, 37, 39, 40, 52, 58, 63, 65, 219, 344, 368, 417, 422, 424, 427, 430, 431, 433, 434, 436, 439, 444, 570

Saka-gumpa, kloster II 59
Sakia Muni (Budda) I 415; II 177, 593
Sakja Pandita I 442
Sakti I 99
Sala dello Scudo II 549
Salwen, flod II 553
Samje-la, pass II 416, 417, 419, 421, 422, 423, 461, 479
Sambu-Taschi II 197
Samde-puk, kloster I 626, 627
Samderling, dal II 36
Sanam Ngurbu, guvernör öfver Tjoktju II 525
Sangge-ngamo-buk II 498
Sangmo-bertik-dalen II 486, 487, 488
Sangra-palhé, dal I 366, 367, 368
Sangtjen-la, pass II 397, 399
Sangtjen-tju II 396
Sanskar I 114
Sawarthasidda, prins I 446
Saspul I 71, 72, 375
Sasser II 303
Sa-tju, flod II 41
Satju-tsangpo II 41, 420, 505
Satledsch, biflod till Indus I 7, 148, 183, 187, 188, 191, 216, 217, 219, 221, 222, 224, 226, 230, 338, 423, 494, 564; II 260
Saunders, forskningsresande II 271, 423, 548
Schahidullah, ort II 309
Schagdur, kosack I 37, 85
Scha-kangscham, bergsmassiv II 393, 394, 399, 413, 482, 495, 517
Schakija Toba I 91, 556, 589
Schak-tju, älf I 652
Scha-la, pass II 20
Schalu-gumpa I 511
Schamm, dal I 380, 381, 383
Schamsang, lägerplats II 98, 99. 103, 518
Schangbuk-la, pass II 2
Schang-tju, flod I 377; II 9, 547
Schansa-dsong, trakt I 303, 316, 352, 355, 363; II 2
Schar-khalep-la II 554
Schar-tso II 393
Sche, berg med kloster I 94
Schejok I 102, 107; II 292, 295, 316
Schemen-tso II 344
Schen Nime Kudun, grafmonument I 580
Schensi II 224
Schereb Lama I 285
Schgoge, nomad II 372
Schialung II 301
Schiar-gang-la, pass II 545
Schib-la-jilung, dal I 375, 376
Schidur, Pintso, tibetan I 578
Schigatse, stad I 87, 90, 233, 262, 300, 361, 382, 388, 410, 487, 522, 567; II 3, 58, 73, 220, 337
Schipki II 562
Schirgul, by med lamatempel I 68
Schovo-tso II 520, 523
Schukkur, Ali, tjänare I 83, 205, 220, 406; II 38, 51, 55, 123, 131, 146, 162, 209
Schuru-tso II 1, 2, 13, 14, 18, 19, 493
Sedik II 342, 392
Segre I 399
Seistan I 6, 12, 96
Sekja-gumpa I 387, 450; II 158, 654
Sekja Kångma I 627
Sela-la, pass I 370, 377, 384, 387, 404; II 270, 423
Selin-do I 372, 374
Selipuk II 200, 462, 514, 520, 523, 530
Selling-tso I 4, 334, 352; II 420
Semo-gungma I 91
Semo-jogma I 91
Semoku II 448, 455
Semo-tsangpo II 194
Senes-jung-ringmo, trakt II 366
Senkor I 269; II 366, 373
Senkor-nomader II 372
Sera, kloster I 466; II 77, 380, 520
Ser-lam II 521
Serme-lartsa II 25
Serolung-gumpa, kloster II 123, 130, 142, 193
Serpuns, guldinspektörer II 521
Serschik-gumpa I 349

Sertjung-la, pass II 71
Sertsang-tju I 308
Shawe, doktor I 85
Sherring, forskningsresande II 174, 202, 219
Sikkim I 421, 429, 565
Singi-kabab II 222
Si-ning-fu, ort i Shensi I 429; II 224
Simla I 7, 8, 11, 12, 14, 20, 40, 57, 519; II 269, 272, 291, 564
Sind I 54, 59, 63
Sing, Bikom, radjputisk soldat I 45
Sing, Ganpat, radjputisk soldat I 45
Sing, Pratab, sir, maharadja af Jammu och Kaschmir I 43
Singi-buk, lägerplats vid Indus II 260
Singi-jyra, klipparti II 262
Singi-kabab, flodkälla II 257, 258, 260, 264
Singi-kamba, flod II 260, 261, 556
Singi-tjava II 262
Singi-tsangpo, II 260
Singrul I 99, 100
Singtod II 257
Siva II 244
Skardu, ort II 266
Smith, Dunlop, öfverste I 24, 27; II 322
Snowdon, lord Kitcheners residens i Simla I 29; II 570
Sogbarong Tsering Tundup, gammal tibetan II 369
Soktjin-runkang-tjimbo, klosterkök I 507
Soma-Njagga-tsangpo II 504
Soma-tsangpo II 420, 492, 504
Somtjung II 177
Sonamarg I 61, 62
Sonam Kuntjuk, tjänare II 314, 339, 342
Sonam Tsering, höfding I 81, 82, 106, 110, 124, 133, 187, 198, 203; II 18
Soravar Sing I 87, 90
Spanglung-dalen I 118
Spittok I 72, 503
Srinagar I 31, 37, 38, 39, 47, 49, 57, 63, 64, 67, 75, 84, 87, 151, 209, 344
Stagna-gumpa, kloster I 98
Stoghpa, bergstopp I 90
Stoliczka, forskningsresande I 92
Strachey, H., forskningsresande II 128, 228
Suget-Davan I 219
Sukpu-la, pass II 36
Sultak I 103
Sung-tju II 220
Sur-la II 520
Sur-la-kemi-la II 520
Surle-dalen II 520
Surle-tsangpo II 518
Suruge-la, pass II 552, 553
Suän II 293, 326, 339
Sälung-urdu II 189
Säreding, kulle I 368
Särsdick-gumpa, kloster II 8, 9
Särpo-tsungè I 368

Tabga Rintjen, abbot II 153
Tabie-saka II 63, 65, 413, 424, 486, 497, 506, 514, 526, 557
Tabur-la, pass II 40
Tagor I 99
Tagbo I 498
Tage-bup, dal II 121, 123, 149, 223, 230
Tagla Tsering, distriktschef II 498, 499, 501
Tagrak-tsangpo I 363, 364, 366
Tag-ramotje, trakt II 121
Tagu-la, pass II 90
Tajep-parva-la, pass II 526
Takbur II 39, 41
Taklamakan II 385
Ta-ko-la-tjeng, berg II 224
Ta-ko-la-kung-ma-schan, bergsmassiv II 224, 227
Ta-la, pass I 383, 385; II 73
Tambak, dal II 90
Tamlung, pass II 148, 149
Ta-mu-tju-ko-ka-pa-pu-schan, källan till Jere-tsangpo II 224
Tamtjok-kabab II 222, 224
Tanak I, 396, 399, 403, 514, 577
Tang Darin, kinesisk öfverkommissarie i Tibet I 562; II 7

Tang-jung-tsaka, fjällparti I 299, 302, 303, 307
Tankse I 81, 103, 104, 106, 115, 120, 150, 292
Tarandas II 564
Tarbung-la, pass II 1
Targjaling-gumpa, kloster II 64
Targo-gangri, fjällmassiv I 654, 656; II 1, 9, 11, 19, 349, 491, 494, 498, 652
Targot La, bergsmassiv II 10
Targo-tsangpo II 1
Tarmartse-tso I 304
Tarok-tso II 420, 424, 470, 509, 510, 557
Tarting-gumpa, kloster I 390, 575
Tartjen II 232, 245, 251, 257
Tasang-la, pasströskel II 88
Taschi, tjänare I 322; II 13, 58, 73
Taschi Buti I 540
Taschi-gembe, kloster I 387, 396, 450, 592
Taschi Lama I 152, 204, 286, 342, 354, 355, 379, 428, 436, 608; II 562
Taschi-lunpo I 204, 286, 305, 385, 391, 403, 449, 456, 497, 507, 520
Tedenam-tso, sjö II 28
Teheran I 12, 31, 96
Tela-mata-la, pass II 525
Tengri-nor I 422; II 423, 490, 544, 555
Teri-nam-tso II 420, 494, 497, 500, 502, 505, 521
Terkung-rung I 374
Tertsi II 501
Teta-la, pass II 494, 495, 505
Tetjung II 502
Thang-Darin, mandarin II 28
Thakur Jaj Chand, brittisk agent II 124, 174, 268, 280, 526, 561
Tibha, abbot II 9
Tikse I 95, 396, 503, 656; II 349, 385
Tjabga Namgjal I 305
Tjabuk-tso II 414
Tjacktjom-la, pass I 275
Tjakko, källa II 122
Tjaklam-la II 396
Tjaktak-tsangpo II 32, 34, 38, 39, 64, 67, 70, 424, 431, 433, 482, 484, 485, 544
Tjanga I 98
Tjang-la-Pod-la I 99, 102, 108, 641; II 19, 270, 423, 557
Tjangma II 509
Tjang-lung-jogma I 122, 124; II 338
Tjang-tang, provins I 333, 341, 358, 367, 393, 400, 411, 436, 536, 655; II 47, 87, 129
Tjang-tjenmo I 119, 130; II 296, 297
Tjargut-tso I 286, 296, 338
Tjarvaks, lägerplats II 299
Tjega-gumpa, kloster I 386
Tjema-jundung, flod II 106, 119
Tjeppa-Deva, tibetansk herreman I 389
Tjesang-la, pass I 380
Tjertjen II 298
Tjiptu-la, pass II 508
Tji-Tjao-Nan II 223
Tjiu-gumpa, kloster II 129, 191, 193, 209
Tjoktju I 374, 486, 525
Tjomo-gangri, fjällparti II 420
Tjomo-taka I 650
Tjomo-utjong II 32, 439, 466, 486
Tjong-jangals II 296
Tjo-schu-te II 224
Tjugge-lung I 375
Tjugu-gumpa, kloster II 150
Tju-ka-la-ho II 226, 228
Tjukang-schär, graf I 459
Tjuma, biflod till Bramaputra II 7
Tjungsang, flod II 32
Tjunit-tso II 414, 506, 557
Tjuru, vattensamling II 67
Tju-schar II 509
Tjuschut-jogmas I 219
Tjuta I 124
Tjåår-djong, berg II 27
Tjädjal Jum I 435
Tjörigunkang I 622
Toa-nadsum I 364
Tok-djalung II 258, 273, 402, 521
Tok-djongsung, lägerplats II 105

Tomo-schapko I 308
Tong I 636
Tongsa Penlop, radja af Butan II 233
Tong-tso II 318, 373, 388
Tormo karu I 366
Tooth, Lucas, mr, shikari I 108
Totling-gumpa, kloster II 561
Tova-tova I 363
Tradum II 57, 63, 75, 78, 508
Transhimalaya I 366, 402, 643; II 17, 19, 41, 129, 145, 259, 270, 401, 423, 484, 486, 488, 530, 536, 558
Tronbergens sjö II 484, 502
Tsaka-tjusän I 373
Tsake-la, pass II 547
Tsaktjung-tjang I 596
Tsaktserkan I 416, 439, 496, 532
Tsalam-nakta-la, pass II 486, 506
Tsang II 224
Tsangpo I 14, 391, 395, 397, 400, 563; II 41, 145, 271, 384, 448, 548, 562
Tsaparang II 561
Tsari-nam-tso II 502
Tsaruk II 509
Tsa-tju-tsangpo II 75, 76
Tselung II 250
Tsepagmed I 497, 519, 586
Tseti-latjen-la, pass II 259, 270, 423
Tso-kavàla II 250
Tso-mavang = Manasarovar II 130, 171, 178, 179, 182, 183, 184, 185, 186, 190, 219, 223, 562, 655
Tsongka-dsong II 36, 469
Tsong Kapa I 448, 459, 464, 510, 581, 610
Tsongpun Taschi II 399, 402, 445, 482
Tso-niti-kargang, pass II 106
Tso-niti, moränsjöar II 106
Tso-njak, sjö II 123
Tso-ri I 310
Tso-rinpotje I 273; II 200
Tso-Ting-Pang, kines I 602
Tsotot-karpo, sjö II 88
Tsering, tjänare I 136, 385, 407; II 54, 74, 192, 198, 249
Tsumtul-pu, kloster II 251
Tubdän Tjöki Nima Gelég Namgjal, (= Taschi Lama) I 447
Tubges II 296, 301, 302, 322, 324, 384, 391, 479
Tugu-gumpa, pass II 154, 155, 161, 175, 178, 184, 188, 189
Tugu-Thamo I 295
Tuksum II 94, 514
Tundup Galsan I 346
Tundup Sonam, höfding I 191, 203, 275, 294, 382, 618; II 58, 69, 75, 170, 179, 210, 211, 217
Turkestan I 39
Turner I 447
Tuto-pukpa, berg II 75
Tuto-dapso II 241, 510
Tösangling I 488

Udjam-tso, sjö II 91
Ugavang II 463
Ugju, ung tibetan II 35
Ugurbu Tundup, guvernör I 411; II 533
Umbola-brigaden I 7, 26, 35
Urga I 424; II 252
Urhi I 37
Uschy-la, pass II 465
Uspenski Sobor I 427

Vachha I 66
Vadjrapani I 466
Vadschrapani I 448
Vesir Vesarat I 66, 72
Viceregal Lodge I 19, 21, 24, 27, 28; II 567
Waddel, orientalist I 397; II 253
Walker, Gilbert II 282
Wallenberg, G. O., svensk minister i Japan I 560; II 309
Webber, Thomas, forskningsresande II 99
Wellby, forskningsresande I 133, 142, 147, 154, 171, 189, 205, 210, 211; II 173

Wood, kapten, forskningsresande I 448; II 41, 70, 271, 417
Wrangel, *H.*, grefve, svensk minister i London I 40, 43, 414

Yarou Tsangpou (Brahmaputra) II 228
Youc, berg II 536
Younghusband, *Francis*, sir, öfverste I 11, 12, 19, 26, 43, 44, 50, 83, 340, 402; II 53

Zugmayer, forskningsresande I 154, 189; II 327
Zodji-la, pass I 61, 62, 65, 108

Illustrationer i senare delen.

På särskilda blad.

I färgtryck:

Utsikt från Tugu-gumpa öfver Tso-mavang och Kang-rinpotje eller Kajlas 136

En bergkam norr om läger CCCVII . . . . . }
Saltsjön söder om läger CCCIX . . . . . }
Hästarna gå till vaken vid läger CCCX (till vänster Abdul Kerim) } 336
Sötvattensgölen vid läger CCCX . . . . . }
Berglandskap söder om läger CCCXII . . . . . }

Nima Taschi, chef för vår eskort på vägen till Teri-nam-tso . . . }
Två nunnor i Mendong-gumpa . . . . . }
Selipuk-gumpas prior . . . . . } 464
En förnäm lama från provinsen Tjoktju, som gästade Selipuk . . }

Tjortens nedanför Lunkar-gumpa; till höger Tarok-tso . . . . . }
Mendong-gumpa . . . . . } 512
Selipuk-gumpa med sina bönevimplar . . . . . }

Teri-nam-tso från en punkt ofvanför Teta-la . . . . . }
Poru-tso från läger CCCCXXVIII . . . . . } 496

I svarttryck:

Taschi Lama . . . . . Titelplansch
Lundup Tsering till häst 5
Lundup Tsering och hans ryttare 8
Targo-gangri och Schuru-tso från läger CLII 15

Targo-gangri från en kulle i närheten af läger CL . . . . . }
Tjomo-utjong från Kintjung-la den 23 maj 1907 . . . . . } 16
Kubi-gangri från läger CCI . . . . . }

En mane-kista vid tältbyn Amtjok-jung 24
Muhamed Isa 42
Muhamed Isa i sin svepning 48
Muhamed Isas likfärd 49
Mot sydväst från Kore-la 80
Panorama af Kubi-gangri 112

Den gamle karavanföraren Guffaru 124
Vår båt med seglet oppe 128
Rehim Ali 144
Tugu-gumpas tempelsal 151
Tempelinteriör samt Gudabilder i Sanskar, Ladak 152
Grupper af maskerade lamas 156
Tso-mavangs gud till häst 160
Jamba Tsering, en drömmare 168
Fårklippning vid Tugu-gumpa 216
Kajlas och entréen till Dunglung- eller Njandi-dalen 232
Kajlas från nordväst 237
Fem flickor från Kham som vallfärdat till Kang-rinpotje 240
Gulam Razul, lutad mot en stapel kinesiskt tegelte i Gartok . . . 272
Major W. F. O'Connor 280
Dansande kvinnor i Ladak 288
Robert vid afskedet i Drugub 292
Abdul Kerim, den nye karavanföraren 312
"På somliga ställen voro vi nära att drunkna i snön" 344
Ovis Ammon och Pantholopsantilopen 368
Förf. i förklädnad, drifvande karavanens får 384
Passagen öfver Kangscham-tsangpo 392
Lunpo-gangri från lägren CCCLXXIX, CCCLXXXI, CCCLXXXIII . . 425
Tre hälsande tibetaner 464
Förf. i tibetansk dräkt 472
Afskedsfesten den 5 maj 480
Stormmoln öfver Transhimalaya samt Buptsang-tsangpos dal 511
Utsikt öfver Sur-la-kedjan samt Utsikt öfver Nganglaring-tso . . . 527
Den sista expeditionens medlemmar 560
Utanför hufvudentréen till Viceregal Lodge 564
Lord Kitchener of Khartum 568
Förf. utanför missionshuset i Poo 569

Kartor:

Karta öfver Brahmaputras, Satledschs och Indus' källområden . . . 1
Brahmaputras källområde enligt Nain Sing, 1865 100
Kartskiss öfver Webbers route 1866 101
Brahmaputras källtrakt enligt major Ryder 1904 102
D'Anville's karta öfver Tibet 537
Hodgson's karta öfver södra Tibet 539
Saunder's karta öfver södra Tibet 541
Karta öfver Transhimalaya . . . . . (i slutet af delen)

Bilder i texten:

Targo-gangri från en punkt sydost om lägret CL 1
Lägret CL vid foten af Targo-gangri 9
Targo-gangri från söder 13

Gammal nomad från landet söder om Targo-gangri 17
Några af våra jakar på Angden-la 20
Tält i närheten af Angden-la 21
Landskap vid öfre Raga-tsangpo 27
Tjomo-utjong från öster 31
Den genomskjutne ynglingen Ugju samt Nomad vid Basang 33
Kvinna från Tjaktak-tsangpos mynning i Brahmaputra 37
Nomad från Tjaktak-tsangpos mynning i Brahmaputra 39
Båren sättes ned vid grafven, i hvars mynning Guffaru synes . . . 52
Liket jordas 53
Flicka i Saka-dsong 56
Gosse i Saka-dsong 57
En yngling i Saka-dsong 60
Lama i Saka-dsong 61
Muhamed Isas graf 62
Flicka i Pasa-guk 65
Kvinna i Njuku 69
Två tibetaner 73
En tjorten nära läger CLXXXII 84
Utsikt mot söder från läger CLXXXII i Nepal 85
Mane-kista; från dagsleden den 24 juni 1907 89
Kvinnor i byn Namla 92
Män i byn Namla 93
Bagaget föres i båten öfver Tsangpo 95
Tuksum's Gova 96
Vi hjälpte en förnäm lama öfver floden 97
Kubi-gangri med Brahmaputras källor 117
Tempeltrummor i Tugu-gumpa 153
Tugu-gumpas portal 154
Sjögudens tempelsal i Tugu-gumpa 155
Lama med tempeltrumma i Tugu-gumpa 156
Tjenresis bild i Tugu-gumpa 157
Krypta i Janggo-gumpa 158
Gammal nunna i Janggo-gumpa 159
Novis i Gossul-gumpa 181
Priorn i Klostret Langbo-nan 197
Köket i Tjiu-gumpa 203
Köpman från Ladak, i västra Tibet 217
Kapten Cecil Rawling 221
Utsikt från Njandi-gumpas tak 235
Kajlas från Diri-pu-gumpa 239
Om mane padme hum (vignett) 248
Den punkt där de båda Indusarmarna mötas 263
Nomadkvinna från trakten af Jumba-matsen 264
Nomadkvinna från trakten af Jumba-matsen 265
Tält i Gartok 268
Gulam Razuls tältläger i Gartok 269
Klostret i Gar-gunsa 273

Våra lastjakar i öfre Indus' dal 276
Fyra af de fem polismän, som förde min post från Simla till Gar-gunsa 277
Portal i Taschi-gangs kloster (två bilder) 279
Indus vid Taschi-gang 280
En rast på vägen till Ladak 281
Gudabilder i Tjuschul-gumpa nära Panggong-tso 283
Öfverlaman i Tjuschul-gumpa 284
Öfverlaman i Tjuschul-gumpa 285
Tsering och Bruna Puppy 286
Några af våra hästar och mulor i Drugubs by 287
Flickor i Tjuschul (Ladak) 289
Min lilla hvita ladaki 293
Rast 297
Bergsparti vid vänstra sidan af Schejokdalen 299
Tubges 301
Vid läger CCCVII 333
Min lilla hvita ladaki ännu en gång 337
Gulam, min kock 343
Läger CCCXVIII 345
Min trotjänare Kutus 353
Det sista porträttet af min hvita ladaki 357
Utsikt åt söder och öster från läger CCCXXXIII 359
Lemtjung-tso åt öster 362
Lemtjung-tso åt väster 363
Min tibetanska trotjänare Lobsang 369
Kuntjuk 379
Några af våra lastfår 381
Scha-kangscham från läger CCCLIX 392
Scha-kangscham från läger CCCLX 393
Takkar, fotograferad af Rev. Marx i Poo 411
Suän, karavanens rolighetsminister, dansande 419
Vår bevakning 451
Dortje Tsuän rökande sin kinesiska gansa 456
Oang Gjä 457
Dortje Tsuän och Ngavang till häst 464
Uppbrott mot Lamlung-la 465
Tjomo-utjong från Lamlung-la 467
Hans Excellens Guvernören på resa 469
Pantjor, jakdödaren, vår vägvisare på återtåget 473
En gumma 476
En pojke 477
Ett par män af eskorten 481
Kantjung-gangri och Laptjung-tso från läger CCCCI 485
En af våra "kavallerister" 489
Tibetaner i Kangmar 492
Vid Soma-tsangpos strand 493
Pojke med liten bössa. Teri-nam-tso 495
En pilgrim af Pemba-sekt från Dangra-jum-tso 496

Tagla Tsering och hans män på besök i mitt tält 497
Distriktchefen Tagla Tsering 499
Tagla Tserings eskort 500
En man i Tagla Tserings följe 501
En af Tagla Tserings män 502
Mendong-gumpas munkar mottogo oss till en början med misstro . . 503
Våra får och den sista geten korsa Soma-tsangpo 506
Våra jakar vada öfver floden 507
Klosterbyn nedanför Lunkar-gumpa 513
Lunkar-gumpa 514
Utsikt från klosterkullen 515
Våra vägvisare vid Poru-tso 516
En herdegosse i Bongba 517
Toppar och glaciärer 519
Guvernören af Tjoktju, Sonam Ngurbu 524
En af Sonam Ngurbus ryttare 525
Sonam Ngurbu till häst 529
Selipuk-gumpa 530
Från klostergården i Selipuk 531
Selipuks prior tar farväl af sin gäst 532
Laman från Tjoktju till häst 533
Abdul Kerims nya tibetanska tält 535
Öfverste T. G. Montgomerie 546
Abbé Huc 551
Gurla Mandatta 556
Herdegosse i Bongba 561
Tibetaner som brottas 564
Min älskade Lillpuppy vid afskedet i Simla 574

Senare delens innehåll.

1. Targo-gangri och Schuru-tso 1
2. Till Tjaktak-tsangpos utlopp i Brahmaputra 23
3. Muhamed Isas död 43
4. På smygvägar till Tradum 63
5. En titt i Nepal 80
6. På spaning efter Brahmaputras källa 99
7. Den heliga flodens källa. Ett afsked 113
8. En natt på Manasarovar 127
9. Nya sjöfärder 141
10. En stormig rodd öfver den heliga sjön 161
11. Utsikten från Gossuls klostertak 174
12. Våra sista dagar vid Tso-mavangs stränder 186
13. Äfventyr på Langak-tso 201
14. Satledschs källa 216
15. En pilgrimsfärd kring Kang-rinpotje 231
16. Om mane padme hum 248
17. Upptäckten af Indus' källa 257
18. Ett beslut 268
19. Ett nytt kapitel 287
20. Upp mot Dapsangs höjder 303
21. På världens tak 316
22. Fyrtio grader kallt 329
23. Insnöade 340
24. Den sista veteranens död 347
25. Trettio dagars storm 361
26. Våra och Bruna Puppys öden i Nagrong 374
27. Genom Bongbas bergstrakter 388
28. Tsongpun Taschi 402

29. Buptsang-tsangpo, en af det innersta Tibets största floder 412
30. I stigmännens förlofvade land 427
31. Den 24 april 440
32. Hans Excellens Guvernören af Saka 453
33. Kamba Tsenam, »alla röfvares fader» 469
34. Till »Tronbergens himmelska sjö» 484
35. En ny färd öfver »den hvita fläcken» 503
36. De sista dagarna i okändt land 522
37. Transhimalaya 536
38. Simla 562

Register 575

Karta öfver TRANSHIMALAYA

TRANSHIMALAYA
HIMALAYA
TRANS-HIMALAYA
TRANSHIMALAYA
NGANGLA RINGTSANG
TIBETISCHES PLATEAU
NEPAL
BRITISCH-INDIEN
JUMBA-MATSEN
BONG THOL
MAJIN BOMBO
TSUNG-KAR
TSCHOKTSCHU
NAKTSANG
BEIDJING
Singtod
Rartse
Lavar-gangri
Dingla
Pedang-la
Surlakedjang
Kapta
Laptschung
Kantschung-gangri
Nakbo-gongrong-gangri
Schuru
Kangmar
Teri-nam-tso
Tsangpo Brahmapura
Kambela
Nien-tschen-tang-la
Nien-tschen-tang-gangri
Tengri-nor
Schigatse
Gjangtse
Jamdok-tso
LHASA
U, UI
ILLEB
WEI
Kuhanbo-kang-la
Nganglaring-tso
Tajep-parru-la
Schovo-tso
Tabie-tsako
Tarok-tso
Lurikar-la
Satsot-la
Tschumit-tso
Sur-la
Surie-la
Ding-la
Selipuk-gumpa
Kjanglam
Kjangrang
Tseti-la
Tsetschen-la
Kailas
Gurla-Mandatta
Memo nam (Nano)
Ganglung-Tschema-jungdung
Tschangsang
Tschartok
Tugri-la
Maruom-la
Na-murding
Tschiptschen
Nyuktschu
Guntschu-tso
Mansa
Rakas-tal
Parka
Pundi
Tschiptschen
Tschiptschen-la
Tschiptschen-gumpa
Tschiptschen-tso

6000308805
Göteborgs Universitet